

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

ספר

חק לישראל

משפטים

בלשון הקודש
ואידיש

758

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר חק לישראל

פרשת משפטים

מן חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

נאמר על המשל בעלות עיר פירושם חלשים
למלאי אשר לא באו עיר בבושם חזק מלחם מרוב
מפרשים ודקדוק בו יתעב מאד. ולפי שי הקבר
התקבץ גם שי ק"ש (ק"ש) והם חזק לייקען
והם נרשם מקדשעיקן (המבין).

(א) על ספר שרד השירים נקבשם שרד שלמה
(ב) על ספר רוח נקב בשם ידום דוד.
(ג) על ספר אברה נקב בשם קצות ידמה.
(ד) על ספר קהלת נקב בשם הבלי העולם
(ה) על ספר אסתר נקב בשם מור הדם.
(ו) לקצות יקדים על דלם מנחלים אשר הם.
(ז) משלים טרשים תעשים על כל המלי
(ח) תרעום שני על פלגת אסתר
(ט) פזשגן הבתול על תרעום שני בתקן נמלא.
(י) התקן ע"ם מהוה גם שני בתוספת התקנים.
(יא) נרשם במקו כל סך מרד התגלה הו'.
(יב) גם חושבן קפודי הירשם תצנבים להפלה.
(יג) נביאים עם מרשי ופגרת דוד
(יד) בתובים עם מרשי ומסדה דוד.
(טו) המצות עם כרמנאר עיקר תוליס במשם
מבני עם המסות התקנים.
(טז) נמלא עם מרשי והתקן עלם ועם איה רבני
המסות.
(יז) ההלכה פמוקה עם התקן עם.
(יח) המורם עם התקן עם.
(יט) למתירים ללמוד בכל יום ויום מצות כאשר
הקנו הקדשנים.
(כ) ארדות חיים מהרש"ל.
(כא) הארדות חיים וכל יקום גם ללשן עם.
(כב) אטרה הרמב"ק ללמדין נקב גם הוא לע"ם.

(א) וזו נרשמה בשלמה עם המסות והשם מגלות
עם התקנים
(ב) וזו גם על המסות
(ג) מ"י רשדו בשלמה ועם שי רשדו יקו.
(ד) שי שפתי הכמים והרוד ללוטרי חרות.
(ה) שי הרשבים יל נבר רשדו יל.
(ו) שי בעל המורים מרשטו בעל ארבעה חיים.
(ז) שי דעת הקנים מבעלי החושבת יל.
(ח) תולדות אהרן מראה מקום כל מסק בש"ס.
(ט) בנין המצות למרש"ם חמשה ויל נרשמו במש"ס
החומש עם המוסק.
(י) מעמי הקרבנות ברוך והשם והמלא נאמר
מגדולי המפרשים יל.
(יא) רינו הקרבנות בקצה
(יב) והתפטרות עם לקשט ומשלים.
(יג) עניני המדרה מרשט על מקשו אשר גם וזה
נאמר מגדולי המפרשים במשם מסק דעת.
(יד) ענין המדרה על ע"ם למי כל מרדה.
(טו) המי ע"ם על המרה הוא במקום התקן תישת
במשם וכן כוהמסות.
(טז) ליקושים יקדים עם מספרים התקנים במסות
למשם (והי' מהמשים במש"ס).
(יז) משלי הכמים נקשים המוסקם לב הקורא למשם
וליצאת ה'. על המרה המסות.
(יח) מר פדר"א עם מר רשדו יחד נקטק על ע"ם
(קדו"י) אל ויסקן חזק עם אי נרשמו מן העלם
בקדשנאוב כ"ה חיים.
(יט) מצות השם על היר"ם מצות (אוק"ש) קדו"י
(קדו"י) אל ויסקן חזק עם אי נרשמו מן העלם.
(כ) המשל בעלות עם מרש"ם (במק כל סך התקנים
נרשמה המנהג השיבתי למך המה). וזהו זה

מיב אלע מפרשים אויף עברי מייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה,
איבערזעט אויף א לייכטע אריישע שפראך, מיב שיינע לייכטיגע אותיות
און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה — 3888812

אור צדיקים

תיבת המבורך אומר אני יהי שם ה' מבורך וכו'. כשמסיים לומר המבורך אני אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ושמעתי בשם הרב הגדול מהר"ן שפירא ז"ל שלא להפוך פניו ממורח עד סיום לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וסימן מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, וכתב רש"ל אותן הנהוגים לומר כשהחזן אומר תיבת את אומרים את ה' אלהיך תירא, הוא שטות ואינו לא מיסודי הקבלת ולא מעיקר החכמה. ע"כ ראוי שלא לומר :

(כט) כשמתפלל יחידי כבר כתבתי בחיבורי לומר ברייתות במקום ברכו כדאייתא ברוקח ובטור ובספר מטה משה, ומרוב אריכות דברייתות שם חושש אני להפסקה, ע"כ בחרתי בברייתא אחת לבד, מס' היכלות לומר במקום ברכו כשמתפלל ביחיד והיא זאת, אמר ר' עקיבא בכל יום בשחרית מלאך אחד פותח פיו ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחוקק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים אחריו ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד :

עניני משפטי התורה

דל"י דל שרייבט אין חוקש אין אנהייב סדרה בראשית פאר וואס שטייט בראשית ברא אלהים, אונ עס שטייט ניט ברא ה', ווייל ווען הקביה פירט דיא וועלט מיט רחמנות הייבט ער ה', אונ ווען ער פירט די וועלט מיט דין הייבט ער אלהים, אונ ווען הקביה האט בשאפן דיא וועלט האט ער גיוואלט פירען דיא וועלט מיט דין, דריבער שטייט אין פבוק בראשית ברא אלהים, אין אנהייב ווען הקביה האט בשאפן די וועלט האט ער זיא בשאפן מיט דעם גאטען אלהים, ער זאל פירען דיא וועלט מיט דין, גאטעס האט הקביה גיזעהן דיא וועלט וועט גיט קענען בעשטיין אז קען וועט זיא פירען מיט דין, האט ער צו גיגעבן רחמנות צום דין, דריבער שטייט אין דיא אנדערע פרשה ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמם, הקביה האט געמאכט דיא ערד אונ דיא הימלעל מיט ביינע געקען, ה' אונ אלהים, מיט רחמנות אונ מיט דין, אונ דיא רחמנות איז פריער וויא דער דין, דער דין זאל בטל ווערין אין דעם רחמנות, אזוי וויא איינער האט שטארקע טשקה, שטארקע

שפיריטעס, אונ ער וויל די שפיריטעס שוואכער מאכין, אויב ער גיט דיא וואסער אין דיא שפיריטעס, יעדער ביסל וואסער ווערט שפיריטעס, ביז דיא וואסער ווערט קער וויא דיא שפיריטעס, אבער אז קען גיט שפיריטעס אין וואסער פון יעדער ביסל שפיריטעס ווערט וואסער ביז דיא שפיריטעס ווערט קער ווי דיא וואסער, דאס ועלביגע איז ביי דין מיט רחמים, אז דיא רחמנות וועט קוקען אויף דין, וועט דער דין מבטל זיין דעם רחמנות, אבער אז דער דין קוקט אויף די רחמנות, איז דיא רחמנות מבטל דעם דין, דריבער האט הקביה צו גיגעבן רחמנות צום דין אונ דער רחמנות זאל זיין פריער, דער רחמנות זאל מבטל זיין דעם דין, גאר מיר בארפן וויסען פאר וואס וואלט דיא וועלט גיט קענען בעשטיין ווען עס זאל געפירט ווערין מיט דין אליין און רחמנות, פארקערט איז עס וואלט בעסער גיווען ווען הקביה זאל פירען דיא וועלט מיט דין אליין און רחמנות, וואלט זיין מענטשן גיט זינדען, ווייל קען וואלט מורא האבן הקביה וועט בארן שטראפן, ווארום ווייל

עניני משפמי התורה

הקב"ה האט רחמנות אונ שפראפט גיט באלר .
 דריבער זינדריגט מען. אבער אז דער מענטש
 וואלט גישפראפט ווערן באלר ווי ער האט די
 גבירה גיטאקן. וואלט ער מורא געהאט צו טאהן
 א גבירה. אונ ווען הקב"ה זאל געבן שבר פאר
 מצות באלר ווי מען מוהט די מצוה. וואלטין
 אלע מענטשן גיטאקן מצות. וואלטין אלע
 מענטשן גיטאקן אונ גיט רשעים. אונ
 דאס וויל דאך הקב"ה. דער תירוץ איז וואס
 א מענטש מוהט פאר גוטס קען מען גיט דויבן
 אונ מען קען גיט שענדן. דהיינו מען זאל גיטין
 א מענטש ער זאל קחלל שבת זיין. קען מען גיט
 רופן דעם מענטש ער איז א מחלל שבת. וויל
 ער האט גיט גיטאלס מחלל שבת זיין. גאר מען
 האט אים גענייט. אדער מען האט איינעם
 גענייט ער זאל געבן צדקה. קען מען אים גיט
 רופן אבעל צדקה. וויל ער האט גיט גיטאלס
 געבן צדקה. גאר מען האט אים גענייט. אבער
 אז א מענטש איז מחלל שבת מיט זיין אייגענעם
 ווילען. דעם מענטש מעג מען רופן א מחלל
 שבת. אדער איינער גיט צדקה מיט זיין
 אייגענעם ווילען אויף דעם מענטש קען מען
 זאגן ער איז אבעל צדקה. דאס זעלבדיגע וואלט
 גיטען ווען הקב"ה זאל פאר עבירות באלר
 שפראפט אונ פאר מצות געבן באלר שבר.
 וואלטין אלע מענטשן גיטען גענייט צו טאהן
 מצות קען זאל זיי געבן באלד שבר. אונ אלע
 מענטשן וואלטין גיטען גענייט זיין זאלין קיין
 גבירות טאהן וויל זיי וואלטין מורא געהאט
 קען ווען זיי שוין שפראפט. וואלטין זיי דאך גיט
 געדינט הקב"ה וויל הקב"ה צו רינגען. זיי וואלטין
 גאר גיטאקן מצות פאר שבר אזוי ווי איינער
 מוהט איין אנדער ארבעט פאר שבר. אונ זיי
 וואלטין קיין עבירות גיטאקן. אזוי ווי א מענטש
 האט מורא צו טאהן וואס זיין הערר האט אים
 גיטאקן ער זאל גיט טאהן. וויל ער וועט אים
 באלד שפראפט. גיט אזוי וויל הקב"ה. ער וויל
 דער מענטש זאל טאהן מצות גיט וועלענדיג
 שבר פאר דיא מצות. גאר וויל ער האט ליב
 הקב"ה דריבער מוהט ער וואס הקב"ה הייבט אים

לחמשיך מתיח דרא יהוה נפש י יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ו' רטילוי יוד הא שם ב'ן שבעשיה בניקוד חולם :

א ואלון דיניא די תסדר כא ואלה המשפטים אשר תשים

תרא ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

בעל הטורים

מומן. וכתוב לעיל מיה כי חרצך הכפת עליה שרצך הדין לרבות כללו חרצ מונחת לו על יריבו. וסמך דינין לעבודה שהם מנ' שהעולם עומד עליהם וסמך אותם למונח לומר כל המעמד דיון גזון כללו כנה מונח היסך ממי שמעמיד את שאינו הגון כללו נטעו אצרה לזין המונח: ואלה המשפטים אשר. ס"ח מרה שגלוון על אלה חרצ: ואלה המשפטים אשר תשים. ס"ח מרמה שאם יבא דין מרומה למי הדין יתקור ויכרוש כדי

(א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : (א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : (א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

שפתי חכמים

א ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : א ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

(א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : (א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

עניני הקים מצות ומשפטים

(א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : (א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

(א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז : (א) ואלה המשפטים. טירובין דו פתיח פון קידושין לה ככל קמח טו סנהדרין ז :

פירוש לתורת אלהים

דינים ואלקטום סאהן פאר די יודין דער דין ואל ששענדיג זיין געפסקת פון זייער שכל צו זאמען מיט דעם דין וואס הקב"ה האט גיבאמין. זיין ואלין ווען מיט זייער שכל ווי דער דין בארף זיין. בארפין מיר גאר וויסען פאר וואס גאר ביי דינים פון געלט זאכין האט הקב"ה גיבאמין צו משה ער זאל זאגן דיא יודין דעם טעם פון יעדער דין און ניט בייא אלע אנדערע מצות. דער פירוש איז בייא אלע מצות אפילו דער קענטש ווייס גיט דעם טעם פון דיא סגנוה טעם ער זיא אויף סאהן. אקער בייא דיא דינים וואס דער קענטש בארף האפן שארין געלט דינים וואס געלט בארף ער געבין צו זיין חכר. אויב דער קענטש וועט ניט וויסען דעם טעם פון דעם דין

(א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניך לאת האם האם גיזאמט צו משה דאם זענען דיא דינים וואס דו ואלקטם סאהן פאר דיא יודין. רש"י פרענט פאר וואס שטייט תשים. דו ואלקטם סאהן. און עם שטייט גיט תדבר. דו ואלקטם כיידין. אדער האמר. דו ואלקטם זאגין. אדער תלקדם. דו ואלקטם מיט ניי לערנען. דער פירוש איז אז הקב"ה וואלט זאגן צו משה איינע פון דיא כרייא ווערשער ותדבר. האמר. תלקדם וואלט משה סיינען ער בארף גאר זאגן דיא דינים צו דיא יודין. זיין ואלין גאר וויסען דעם דין. אקער דעם טעם פון יעדער דין בארף ער זיין גיט זאגין. דריבער האט הקב"ה גיזאמט צו משה דעם ווארט תשים. דו ואלקטם סאהן. די

לפניהם: ב פי תקנה עבד עברי

תדמיהו: ב ארי תזבן
עבדא בר ישראל שית

בפני השוורים
להזיאו למתו: המשפטים אשר: מ' דמשפטים ותיבת אשר
נוטריקון אלו מנעל שופט רלוס: אשר תשים לפנים: כנימו'
דקדוקי התורה וקדוקי סופרים: ויש נספוק ה' תיבות לומר
תורה וכלו נעשה שופק: להקב"ה נעשה כראשית:

רש"י
לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך
לומר אשנה להם הפרק והלכה ב' זו: פעמים עד שהתא
הדבר ופירושו ג' לכך נאמר אשר תשים לפנים כאלון
הערך ומוקן לאכול לפני האדם: לפניהם. (גיטין פח)
ולא לפני עולא ד' ואפילו ידעת דבין אחד שחם דבין
אוחו כדרי ושראל אל תביאולו בערכאות שלהם שהמביא
דיני ישראל לפני ארמנים מחלל את השם וימקור את שם
האלילים והשבים (מ"א להשכים) שנאמר (דברים
לז) כי לא כלרונו גורם ואזיבנו פלילים כשאזיבנו פלילים
זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) כי תקנה עבד עברי.

יתרו שעלו עמו לחר קודם מ"ח להם לפי שעתה עבד דמ"ק
רעת זקנים מבעלי התוספות
הראשונים תהו ובהו: לפניהם. רש"י' ולא לפני עכו"ם וגו'
ואפי' דינין אוחו כדרין ישראל ומשפח הוא ישיב חוליו שנכנס
הרופא לבקרב אמר לא' האפילו והשקרו מה שרצה וכו'
תשמרו בטאכל פלוגי אמרו לו אדרבה הו' מסוכן מכו' וכו'
אמר להם הרי הנהו' לפי שרעתי שהוא הולך לטוב אשרתי
אל תשנונו ככנו כלום כי בין יאכל בין לא יאכל ימות אבל
זהו תשנונו ככנו כלום כי בין יאכל בין לא יאכל ימות אבל
חליו כן בחוקת העכו"ם כתוב ונתת' להם חוקים לא שוברים
ומשפטים לא יחיו בהם אבל בישראל כתוב ושמונתם את
חקתי אשר יעשה אותם האדם וזהו בהם וגו' והיינו שעתא
נמי דאמר לנו שרצים ולא לאומות וזהו מניר ריבוי יעקב
חקיו ומשפטים לישראל וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו' ומעשה
באונקלוס הגר כן אחרותו של אנדריוס קיסר בקש להתגיר
והיה מתגירא מדורו אמר לו אני מבקש לעשות סחורה אמר
לו שטא חסר אתה כסף וזהב הרי אוצרותי פניך אמר לו
מבקש אני לצאת לחוק ולהתחכם להכיר הרבוי' את' עצה
באיוו פרקמטיא אמר לו אותה תשראך שפלה עוקב שפחה
להתעלות ואתה משמר הלך כקנין ישראל ובקש מהחכמים
לצבור תורה קודם שמתו אמרו לו אין רבני תורה מתקיימין
אלא בנימאי הלך שמו למד תורה הרבה ומצאתו ר' אליעזר
ור' יהושע וראו פניו משנות אמרו לו זה אונקלוס למד
תורה מיד שבא אצלם התחילו צאשול שאלות הרבה. הלך
אצל אנדריוס ורוו אמר לו כמה פניך משנות אמר לו
שאלמת' תורה וזהו עוד אלא שאלתי אמר לו ומי יען דך
כך. אמר לו אתה שאמרתי לו עטוק פרקמטיא הנצולתי
שספחה להתעלות וסופן להתעלות כמו שאמר ואתה
אומה שפלה בישראל וחדתי על כל אומה ולא משאלתי
אמר ה' גואל ישראל וקדושו כבוד נפש למהנב גוי לעבד
מושלים שמיים יראו וקסמו תבא אוחו על חמיו ותורו אמר
לו למע עשית כן אמר לו שביקשת' לצבור תורה אמר לו
היה לך לצבור תורה ולא למיל אמר לו אין יבואת לצבור
בלא מליה ששמו' מניר דבדוי יעקב חקיו ומשפטים ישראל
למי שהוא מהויל כיעקב (גואל מהול) וכתוב לא עשה כן
לכל גוי ומשפטים ב"ל ריעום ב"ל אין יוכיזין לצבור תורה
שמחלתהו בבל ומסיימת ב"ל ד' לעיני כל ישראל:
(ג) כי תקנה עבד עברי. פירש"י מיד ב"ד שמכרוהו
בגניבותו עבד ואם אין לו ומכר בגניבותו או אינו

תראי י' קקס. עקידם עמר ס' ה' הוהר ס' כהר טו' :

(ב) כי תקנה עבד עברי. במקורוהו ב"ד הכתוב מורכב
כדכתיב ואם אין לו ומכר בגניבתו אבל

לך שכל הדן דין אמת לאמתו כאלו קיים ה' תומשי
שפתי חכמים

התורה כולה אומרה מסויה. ועיק' הדבול' וא"ו' מוסף על עיני
לראו. ועיק' דה"ל לפרש זה גבי ואלה תולדות השמים והארץ
אז רבי ואלה תולדות נה (ועת' כסמון). וז"ל דה"ל דל"מ שני
אלה ניועוט הוא ולומר אלף הם עובדים וחשבוני בעולה אבל
שפטיהם אין כל כך חשובים כמעלות וכשרות לומר שפטי אמת
הראשונים וכן אלה תולדות השמים מפרש פ"ד וכן אלה
תולדות נה וא"כ הרי זו יפה כתיב אלה ה"א שפול וכו' אבל
עשה שחבו ואלה לזו ואלה אלה מוסף וכו' שיהנו
בנומנר כל ישראל ומעלות ודבקים כונו שיהנו וכו' הדברות
לאבוקי שאר מלות יתנו למשע לברו כהר סיני באותן מ' יום
שהיה כהר וא"כ חקשי לך למה נכתבה כן. והוא' ומוסף על
עשרה הדברות לעלל מיהו למה הפסיק כפרשת ומוסף על
ישראל: שם: ד' משום דל' מלות כתיב בגייהו דכר אל בני
ישראל ומרת אלהים דכר ואומרת שמועט לבל הפסוח כ"פ וא"כ
למ' להקב"ה לומר שחשים לפנייהם א"כ להבינם עמיה התורה.
רא"ס: ד' ר"ל לפניהם קאי אשכטים וקנים הנזכרים לעלל כפרשת
עניני הקיום מצורו ומצוריהם

אמתה אחרת כהתור כסף. אבל כחמס וכוונתה סכין ארס
לרעו. גם מדה להבינים והנהיגה ופיסל כל העונם. פי' מדה
החמלה והיחסיא לרעוהו הוועק עליו הוא יעשה עונם כקונה
החמס והחמס וכו'. וז"ל וישועתי כי חקן אני. וזה יבול העונם
מחר. וכן יחוקר אל עושה דקק ומכר שם על לזכרון יעשה
לזון וזלזו וגם יחוקר לך מחרתך ומכרו כפל. כי בלתי נדלאים
ואי' לרבי כי עושה סדרו ויטובתו והעורר לו יתחשב עם קונו
ועם רעו. והוא העולה על כולנה. וכן הוא דכר כמשפט אס
נשום עוניה לכך אל עוקן חקיו בעור כי המשפט לאלהים הוא
שחול לכל כקונו אל והוא זהו ונעשה רעו. להחוקק האלהים
והאלוהי כי נמות האכשים אשר לתכרת אנשי יתחברו. אז
שמדנה גדולה מחר אל שאמר הכתוב מניר דכריו יתקב חקיו
ומשפטיו וישראל. הווי' בקי"ה' אשכטיא וכו' ומשפטים
שטיהם אל שעות רעונו ית' כי כהן כמשפט שטיהם לעשות לזון
קונו הם. כי אל כשול יעשה המשפט ר כהן הוא לו לעשות
המשפט כאשר לוהו ה' ית'. לא עשה כן לכל גוי לעשות המשפט
כהן. כי לכניי נזוה על הדינין לטעום ע"פ. שכלם. אבל
משפטים כל רעונו להיות המשפט לאלהים כמנו. כי משפט
ארס להם. וז"ל כפרתם כאלת שם על שם לו ומשפט. החק
ומשפטם הם לו במדנה' אמת. שהמשפט יעשה חקן רק עבור
אלהים לכותב חקם. את ישראל ככלל התורה והמוזה. והכרס
עוד אל יעשה המשפט. כי משפט אל החטוט רואה רק את
החוק הכרוס לפני מלמד כמנוה. ואלו שתלד כלל עונו להכס
משפט דק. כי ארס עולז לעשות. אבל אל' המשפט הוא
מללתיס ודלג מחר חולי משנה הוא חולי דין מומנס הוא
ויסנה וישלם את החק לכררו ולכנוע עד ילא כנוגע דק ומ"ס
רבה בלאו כיון כלכו נפשו לעקלה ספיק. כן סיו חרדה
שפלימס דכרר המשפט שזרק דק' וספוט לזון דין אמת
לאחרו. וקלמ' כתכרס שהמשפט הוא לאלהים לזון חמלק
המעלה הגדולה כרכיב החוקק. וז"ל ואלה המשפטים אשר
תשים לפנים לז' אל חקם תפיקם לפני כל' המלות. ואלו החשוב
שעלמח' פחותה' ששאלת העקלה הניל' רק מעלתם גדולה הם
מחמת שזם השער אשר ליקים ויבאו כו וזולת המשפטם וזרק
סכין ארס להכרו לא יוכל להכרע כלל אל חילוק ית' כי מן
כמשפט יעמוד חקן ועוד כי המשפט לאלהים הוא ואינו על שם
ועל שלמ'. רק אלהים דכרר המשפט וכחא יסלמו למו. וכן
מחמת שאלת שטים לפנייהם ש' הדיינים את המשפטים שלא
מל' שכלם ידונו רק מלד גורת ארס כל ית' :

(ג) כי הקנה עבד עברי וגו'. כוונה תורה להחליט דין הראשון כנכד עברי מתי שיש בו זכר לייחוס מלרס חכר למעשה

פירוש לתורת אלהים
קנה עבד עברי אז רדו ונעקט קויפין אקנעקט וואם
ער איז אייד, די תורה שמועקסט אויב אייד האט

מצות השם
תקנה עבד עברי שם שטים יעבד וכשעיתית ילא להכטי חס:

(א) כי הקנה עבד עברי. מן דעם פסוק יקנעו מיר ארויס
דעם דין מן איני יודישען קנעקט וואם ער רינט ביי

(ב) [עשה עו] לזון כדון עבד עברי ככל הליכותיו שנאמר כי
אין יוד ונען אין בית דין פארקויפט אין יוד מיט גענווארד
ד'היינו דער יוד האט אין גנבה גיטאקן אונג הייס גישט צו
צאלין

שְׁנֵי יַפְלָה וּבִשְׂבִיעֵתָא שְׁשֵׁי שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא

תראי שש שנים. קודמין וי יב עבדו יח
גס מה : ובשביעית : קודמין י
כענין יח :

רשבים

כ"ד. יש מרבוהו שמושה דינא בגזירה שוה. ואם
יובל קודם לישש שנים יצא ביובל. ויש שנות חילוק
ביניהם : ובשביעית יצא לטובתו ולא שבועית

שפתי חכמים

דסנהדרין והתקופות פירושו ולפניהם קאי אשלמטה אלהים דכתיב
כסמוך עד הלאהים יבוא דבר שניהם וסוף דבר בין לפי רש"י
ובין לפי החסמות קאי דוקא אנומחין ולא אהדיקות. ואת
דלמא לפניהם ולא לפני הדיעות וכל לפי עויל. וי"ל דרש"י
עלמו מתקן הקדושה וז כמה שפי' ארסי ידעת כו' ר"ל הקרא
ממעט אורח' נגזרתי לפי' ידעת דכין כו'. אבל בהדיקות לא
ידעת שזידיקין כדון אחד כנומחין רשאי לכל לפניהם : ה' והו'
יהי פה' כי תקנה המעביר שמכרו לך ולא מהכ"ד למכרו
כגניבתו לכן הקדים סנה' פירושו של עבד עבדי קודם לפי' כי
תקנה שלא על הסדר עבדי יחוייב שמכרוהו כ"ד הכתוב ממכר :
ו' ולידעת האון תהיה לפי' נזירה הכתוב לא מטעם און שמעט
כבר סיני לא תגזר וכי לו כני ישראל עבדים : ה' הפ' דלפינן
עבדי עבדי לג"ש לאמר עבדי עבדי ונאמר להלן אחיק עבדי

עניני חקים מצות וכשפטים

כרשית זכר לזולת מלרים שהיו ישראל עבדים להם והקפ"ס
הזולת מוכרם לזכות עבדים לו לזכר עבדים כי לו בני ישראל
עבדים עבדי הם אשר הולאחי אותם מלרין מלרים. והזכר
לדינים לך עבד עבדי ראשון כלם שהזכיר כדרכות אשר הולאחיך
מלרין מלרים עבדי עבדי דכור ראשון. זכר לנעשה כרשית
כסם שהסכת הוא זכר לנעשה כרשית שהש"ח כזה עולמו
כשט' וימים ויום שכענין הוא יום מנחה. כו' הדיו' הול' זכר
לנעשה כרשית כי הסכה השכעית לעבד זון המנחה ממלכת
האדון כמו יום השעיו. כי השכעית נמחרת לעולם. כימים.
כשנים. וכשכעיו השנים. כימים כל יום שכעיו הוא שנת.
וכשנים. הסכה השכעית שקיח שמטק ג"כ קראת שנת.
וכשכעיו השנים שמטק שכעית שקיח מלוח וכל :

דמשמע ועבד אה הבן ואת האה מה אני מטיים כי
כ"ד יעבד את הבן ואת האה הד"ג משמע יעבד לכך כתיב

מוכר עצמו בעניוהו כתוב בפ' בהר סיני כי ימוך
אחיק ונמכר לך וגו' וכתב בו עד שנת היובל יעבוד
עמך. ובכאן הוא אומר שש שנים יעבוד במכרוהו

רש"י

עבד שהיה עבדי או אינו אלא עבדו של עבדי עבד
כענין שלקחתו מישראל ה' ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד
ומה אני מטיים (ויקרא כה) והתחלתם אותם בלקוח מן
הכנעי לכל בלקוח מישראל ויאל כש טע' (דברים עו)
כי ימכר לך אחיק העברי לא אמרתו לא אלא בלתיב :
כי תקנה. מיד כ"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שגאמר
(שמות כב) אם אין לו ומנכר בגנבתו או אינו אלא כנומכר
עלמו מפני דוחקו אבל מכרוהו כ"ד לא יאל כש כשהוא
אומר (ויקרא כה) וכי ימוך אחיק עמך ומנכר לך הרי
מוכר עלמו מפני דחקו אמור ומה אני מטיים כי תקנה

דעת יקנים מבעלי התוספות

אלא במוכר עצמו חסות דחקו אבל מכרוהו כ"ד אינו יוצא
בכש. ותימה דראיק מצו למסר דמכרוהו כ"ד אינו יוצא
בכש והרי כתיב בפרשת ראה כי ימכר לך אחיק העברי או
העבירה ועבדך שש שנים וכי ימכר עליו אחיים משמע וגם
רש"י פירושו במכירת כ"ד ככ"ד דפירש"י מדרש על פי
המלכות כי תקנה משמע שיעבוד את הבן או האה שאם
ימות האדון בתוך שש שיעבוד את הבן במקומו ואם אין
לו כי יעבוד את האה הירש בשמקו ובמכרוהו כ"ד אתה א"י
במכרוהו כ"ד או אינו אלא במוכר עבדו מפני דחקו בזה
במירנו שיעבוד את הבן או האה אבל במכרוהו כ"ד אינו עבד
לא את הבן ולא את האה כדכתיב כי ימכר לך וגו' דמשמע
דמכרוהו כ"ד וכתוב ועבדך שש שנים דמשמע מיעוט
ועבדך ולא יורש כשהוא אומר כי ימוך אחיק ונמכר לך
הרי מוכר עצמו אומר ושש כתיב עד שנת היובל יעבוד עמך
תקנה במכרוהו כ"ד ויא לא כתיב אלא האי קרא דמכרוהו

פירוש לתורת אלהים

גענבנת אונ ער האט גיט צו בפצאלהין פאר דיא
גנבה, אונ בית דין פארקויפט אים פאר
אקנעקט, אונ דאס געלט גיט מען דעם בעל
הבית וואס דער גנעבט האט בייא אים געגנבנת
שש שנים יעבד נאר ער נאר דינען זעקס יאהר,
דחיינו אויב ראובן האט געגנבנת בייא שמעון
הנגדערט רובל אונ אז בית דין פארקויפין ראובן
פאר אקנעקט אויף זעקס יאהר געמט מען פאר
זיינע שכיירות הונדערט רובל, גיט מען דיא
הנגדערט רובל צו שמעון, אונ אויב ראובן האט
געגנבנת ווייניגער נוי זיינע זעקס יאהר שכיירות,
קויפט מען אים אויף ווייניגער נויא זעקס יאהר נאר אויף אזוי לאנג עס נאר גיט די שכיירות
צו פצאלהין דיא גנבה, אונ אויב דיא גנבה איז קער נוי זעקס יאהר שכיירות, נאר מען אים גיט
פארקויפין אויף זיינגער נויא זעקס יאהר נאר

מצות השם

ער דינט גיט ער פריי ארויס, אונ אז וער יודישער גנעקט
נואם ער האט געקויפן געלט אונ וויל זיך אויפקויפן
רעכנט ער זיך פאר גיט דעם האר נוי פיל ער האט געקויפט
אונ ווי פיל עס קומט אים פאר דיא יאהרין וואס, ער וויל
גלייט דינען אונ דער גנעקט גיט אים דאס געלט אונ ער
גיט פריי ארויס אונ דער גנעקט מוז געבין דעם האר געלט
אדער אונ זאך וואס עס איז ווערט געלט אונ אז דער תאר

לְחַפְּשֵׁי תָנָם : נ אִם--בְּגֵפוֹ יבֵא
בְּגֵפוֹ יֵצֵא אִם--בְּעַל אִשָּׁה הוּא
תְּרֵא אִם בְּגֵפוֹ יבֵא . קִידוּשֵׁין כ : אִם כֵּעַל אִשָּׁה . ט . ט כ :

רש"י

לשמטת : יצא לחפשי . פועלה . שאלו היה לשון אדם שהוא חפשי . היה לו ליגד בחטף לחששי : (ג) אם בגפו יבא . בגפו יצא . כולל ואח"כ מפרש אם בגפו לבדו שיכנס בבית אדוניו שאין לו אשה עדיין שתכנס עמו . או אפי' אדניו יתן לו אשה כ"מ יצא בגפו מהאשה שנתן לו אדוניו תחיה לאדוניה . ועתה אפרש כיצד שאם בעל אשה הוא או לא יצא בגפו אלא תצא אשהו עמו . אבל אם אדוניו יתן לו אשה וגו' כמו שבג' בגפו כן יצא בגפו . ובשפחה כנענית שמסר לו אדוניו מדבר :

שפתי חכמים

רש"י

כמכר כבית דין : לחפשי . למירת : (ג) אם בגפו יבא . בלא היה נשוי אשה כתרומתו אם בלחודוהי ולשון ככנסו פ"ו שלא בלא אלא כמות שהיא יחידו בתוך לבושו ככנף ט בגדו : בגפו יצא . מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית י להוליד ממנה עבדים (קידושין כ) : אם בעל אשה הוא . כי ישראלית (מכילתא) :

שאלו ח"ל הכריז שכבר נאמר אחיך אלה נגש מה להלן אחיך אף כלא אחיך . והלא : ו' כי תרנוס כנף גפא : מ' לפי שפירש בגפו ככנף בגדו ואין זה מורה על היחידות שחייבו מזה שלא היה נשוי לכ"פ שכנף בגדו הוא כמקום לבושו כללו אחר שלא על אלה בתוך לבושו שמהם נמסר על היחוד אין לו אלא לבושו : י' דל"כ אלא כשפחה דקרה ככנסו כתר' ג"כ פירושו בלא אשה ישראלית כמו בגפו קמה כן יצא מנע"ל אפי"כ כגפו כתר' כנענית מלכד ואינו דומה לראשון שמדבר ישראלית לכך נקט לשון מגיד וכו' משום למדיוקא דקרה וקיה וקיה ולא כשפחה : ב' מלכדי אחיו ויאלה לשמו עמו ואי מיירי כנענית ה' כתיב השפה וילדה תהיה לאדוניה . והלא"ס ט"ו ע"פ המכילתא אם עוניגי חקים מצות ומשפטים

בעל אשה הוא כישראלית וקא' אכנסו יכא דמירי כישראלית ולא דעת זקנים מבעלי התוספות נמי במכרוהו ב"ד כי ימכר דך אחיך וגו' וכתבי ועבדך שש נשים דמשמע ולא לירוש הא דך רבוי ופיעוט במכרוהו ב"ד עובד וניקום הריבוי בן והמיעוט באח ונאמר בכרוהו ב"ד עובד את הבן ולא את האב . ובגמ' קדושין פ"ד ומ' ראית לרבות את הבן ולהוציא את האב ומשני מרבה אני את הבן שכן קם תחתי אביו יעדה ולשרה אחותה כזאת היא . ועוד תמה לפרש"י דפי' דחרושה היא מיצאת שש האב . אמרו ומה בכך מ"מ איצטריך האי קרא בכיבור עצמו ואי שיוצא בשש דאלו מהאי קרא דוכי ימור לא שמיע' אלא שיוצא בכיבור כדכתוב ער שנת היבול יעבוד עטך וי"ל דטמא סוכר עצמו אינו בשש ויפך זה מנ"ש דשכיר כמ"ן לטמן כתיב כשכיר בחושב ובמכרוהו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר :

(ג) אם בעל אשה הוא יוצאה אשתו עמו . הורה לנו התורה כי הליש והשאה הוא גוף שלם וחדל וכלתו לה לער אף שאינה נמכרת עמו ואפי"כ אינה לרביה ליתיה כעדות מ"מ הוהיל והם כנף אחד וזר לה על העבדות שלו הרי הוא כאלו הימה כעדות ומטו ולכן בלחוד ויאלה לשמו עמו כי עד עתה כעדות היה נונע לה כמו לו [ת"י] :

זקומים על התורה

והוא כי ימור אחיך ונמכר דך הרי סוכר עצמו שיוצא בשש דאלו מהאי קרא דוכי ימור לא שמיע' אלא שיוצא בכיבור כדכתוב ער שנת היבול יעבוד עטך וי"ל דטמא סוכר עצמו אינו בשש ויפך זה מנ"ש דשכיר כמ"ן לטמן כתיב כשכיר בחושב ובמכרוהו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר :

גייט ער שוין ארוים פרייא פון דער וועלט , אים בגפו יבא . אויב ער איז אין דיא זעקציג יאהר אלליין זעקוקען אן תורה און אן מצות , בגפו יצא . וועט ער ארוים גיין פון דער וועלט אויף אלליין . אן תורה און אן מצות , ואם בעל אשה הוא , אויב ער איז גינען אין די זעקציג יאהר אמן פון אוניווי , דאס מיינט מען ער האט גילערניש תורה , וועט ער גיט ארוים גיין אלליין פון דער וועלט , ווארום אלע תורה און מצות וועלן מיט אים גיין אלליין אים אין גן עדן . ואם אדוניו יתן לו אשה וגו' , אפי"כ תקו"ש פירק הוא האט דעם פעקטש פונעם גינען ער זאל האבין פונקס ווייב , אויב דער בעל הבית וויל גיט ער זאל חתונה האבין ביו זעקס יאהר , דער בעל הבית זען זאגין אזוי וויא די ביזמ גינען ווען איה האב דיה זעקויפטן אזוי מונקט ביי מיר זיין די נאנצטע זעקס יאהר , טאמער וועט דיין ווייב דיה זעקערין פון ארבעטן דורך איר וועסטו ווייניגער ארבעטן אים בעל אשה הוא אויב דער בעל הבית זען אים זעקויפטן האט ער געהאט אוניווי , מוז דער בעל הבית זעבין זעסין דיא קינדער אויף , ווארום ווער דען וועט זיין קינדער אויף , מוז דער בעל הבית זעבין זעבין זעסין , און ווען ער האט אפגעדינט דיא זעקס יאהר און ער גייט ארוים פרייא פון בעל מצות השם

אזי מותר דעם קענקט אויף דעם געלט וואס ער בנארף צו זעען ביי אים אזי די מתינה נישט קיין מחילה ביי דער האר שרייבט אים איין שטר או ער זאל אים פרייא און באמאקל'ס גיט ער ערשט פריי , אז דער האר שטארבט בארף דער קענקט צו דיגען ביי דעם ווען ביי זעקס יאהר

אזי מותר עס קומט ויב"ד נישט ער גיט אים געלט פאר דיא יאהרין וואס ער וויל גישט , דיגען גייט ער פריי ארוים און אזי דער האר איז גישטארבן און האט גישט איבער גילאזט קיין פן זכר גייט דער עבד פריי ארוים און דינט נישט צו דער טאקטער אז ער האט איבער גילאזט און נישט צו קיין יורשים

וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ ד אִם-אֲדָנָיו
 יִתְקַדְּמוּ אֵלֶיהָ וַיִּלְדְּהָ לָּו בָּנִים
 אוּ בָנוֹת הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה
 לְאֲדֹנָיהָ וְהָיָא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ ה וְאִם-
 אָמַר יֵאמֹר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-

אֶתְהִי עִמָּה׃ ד אִם
 לְבִנְיָהּ יִתְּן לָהּ אֶתְמָא
 גַּתְיָד לָהּ בְּיָמֵי אוּ
 בְּנֵי אֶתְמָא וּבְנֵי תִּהִי
 לְרִבּוּנָהּ וְהָיָא יִפּוֹק
 בְּלַחֲדוּדֶיהּ׃ ה וְאִם מִימַר
 יֵימַר עֶבְדָּא רְחִימָנָא יַת-

תוֹרָא אִם אֲדֹנָיָא עִם טו׃ הֵאֱשֶׁה וְיִלְדֶיהָ
 יִמְכֹּר כֵּךְ כֵּךְ עֵת קִדּוּשֵׁי סַח טו
 פְּטוּרָה יֵה׃ וְאִם-מֵימַר קִדּוּשֵׁי סַח טו
 לְכַחֲמֵי אִם׃ קִדּוּשֵׁי סַח טו

שפתי חכמים

אכנסו ולא דמקדן ליה דמיווי ככענית וע"ש ודוק׃ ל (הרא"ם)
 אע"ג דמסכתא לא נפקא אלא אשתו מי"ח קרא אחרינא כתיב
 (ויקרא כה) ואלה מעמך הוא וכני וגו' ונקטינא הכא אבג
 מונות אשתו וכמונות כניו הקטנים טיירי וכנסת קדושי
 מתוך למת נלמרו תרוויסו׃ ב ואל"ת ללמח אסור לו כספה
 כענית משום לא יהיה קדש כני ישראל ואלה דכתיב אס דאדוני
 יתן לו אשה היינו ישראלית גדולה שמכרה עממה וי"ל דל
 דלין אשה מוכרת את עממה דהא כתיב כי יוחד אחיך ומכר
 לך דמשמע אחיך ולא אחותך׃ ג ואל"ת הלא דריך לעשה לו או לכנו
 ולה לעבדו וי"ל דה"ל דיכול למכרה לעבדו כחורת וזה

דעת זקנים מבטלי החוסמות

כענית להוירד סגנה כשהוא נשוי ישראלית טקודס לכן
 אבל כשאני נשוי אינו יכול לכפול ולמסור לו שדאמר אב
 בנפו ובא בנפו אחר והסגנה הוא שכשהוא נשוי ישראלית
 אינו נמשך אחר השפחה אבל כשאני נשוי יהיה
 נמשך אחריה

לוקמים על התורה

בְּיָמֵי אֲנִי עָרַתְיָא לְעֶרְוַת תּוֹרָהּ וַיִּלְדְּהָ לָּו בָּנִים אוּ בָנוֹת.
 אֲנִי רִיא תּוֹרָה הָאֵת אִים גִּבְרָאִין מְלָאכִים וְנֹאם וַיִּי וְעֶרְוַת
 גְּעוּרִין וַיִּנְעַ עֶרְוַת הָאֵשָׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנָיהָ.
 רִיא תּוֹרָה וְנֹאם עַר-תִּהְיֶה גְּעוּרִין אֲנִי רִיא מְצוֹת וְנֹאם עַר
 הָאֵת גִּבְרָאִין וְנֹאם וַעֲבָדִים גִּבְרָאִין גִּיבְרָאִין פּוֹן דִּין תּוֹרָהּ.
 וְעֶלְוִין נָאֵר זִינן פּוֹן נֹאסִם וְעֶרְוַת זִיא וְעֶלְוִין אֲדֹנָיָא גִּינן
 גְּעוּרִין עוּ צוּ גִּבְרָאִין עִם וְעַם וַיִּי גִּבְרָאִין גִּיבְרָאִין גִּיבְרָאִין אִין
 וְעַם וְעַם וְנֹאם אָמַר יֵאמֹר הָעֶבֶד אֲנִי רִיא גְּעוּרִין וְנֹאם רִיאָם
 עוּ צוּ גִּבְרָאִין וְעַם וְנֹאסִין אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָיָא אִין הָאֵת אֲנִי רִיא
 מִינן הָעֶבֶד רִיאָם אִין תְּקוּלָּשׁ בְּרִיחַ הָאֵת וְנֹאסִין אֶת אֶהְבֵּתִי אֶת

ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שחלה אלא
 מגיד הכתיב שהקונה עבד עברי חיוב כמונות
 אשתו לו וכניו (קדושין כב) (ד) אם אדניו יתן
 נחלן שפחות כד רבו למסור לו שפחה
 כענית מ להוליד ממנה עבדים או אינו אלא ישראלית
 נ ת"ל הלאה וילדיה תהיה לאדוניה הא אינו מדבר אלא
 לך דמשמע אחיך ולא אחותך׃ ג ואל"ת הלא דריך לעשה לו או לכנו
 ולה לעבדו וי"ל דה"ל דיכול למכרה לעבדו כחורת וזה

(ג) ויצאה אשתו עמו. פירש"י וכי מי הכניסה וגו'. וצריך
 דוקא אשתו כצינו בניו מנין. וי"ל בני מיכר עצמו
 כתיב ואלה הוא ובניו עמו ובמכרהו כ"ד יפ"י ל"י ב"ג דשכיר
 שכיר ומאן דלית ליה הך ג"ש גויי מילתא בעלמא הוא׃
 (ד) אם אדוני. מגיד שרשות ביד רבו למסור לו שפחה

פירוש לתורת אלהים

הַכֹּהֵן וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ וַיִּיבֵב מִיַּם אִים
 פְּרִי פּוֹן בְּעַר הַכֹּהֵן׃ (ה) אִם אֲדֹנָיָא יִתְּן לוּ אִשָּׁה אוֹיִב
 דְּעַר בְּעַר הַכֹּהֵן וְעַם אִים גְּעַבִּין אֲוִיִּב וַיִּנְעַ
 אֲדֹנָיָא אֶפְגַּנְתִּין וַיִּלְדְּהָ לָּו בָּנִים אוּ בָנוֹת אֲנִי רִיא
 גְּעַנְתִּין וְעַם גִּבְרָאִין פּוֹן דְּעַם קְנַעְכְּט וְהָן
 אֲדַרְע קְנַעְכְּט וְעוּ דְּעַר קְנַעְכְּט הָאֵת אֶפ
 גְּעוּרִין רִיא וְעַם יָאֵהָר אֲנִי עַר גִּיבְרָאִין אֲרִים
 פְּרִיא הָאֵשָׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנָיהָ רִיא וַיִּיבֵב רִיא
 גְּעַנְתִּין וְאֵל גְּעוּרִין וַיִּיבֵב רִיא דְּעַם בְּעַר

הַכֹּהֵן מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְהָיָא יֵצֵא בְגַפּוֹ אֲנִי רִיא גְּעַנְתִּין
 אֲנִי אֲנִי רִיא קִנְדַּעַר וְנֹאם זִי הָאֵת עוּ אִים גִּבְרָאִין וְרִשִׁי שְׂרִיבְכָא אוֹיִב דְּעַר קְנַעְכְּט הָאֵת אֲדֹנָיָא
 וַיִּיבֵב מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר אִים גְּעַבִּין אֶפְגַּנְתִּין וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וַיִּיבֵב מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 אֲנִי רִיא קְנַעְכְּט הָאֵת נִיט אֲדֹנָיָא וַיִּיבֵב מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 זִיךְ פִּאֲרִלְבֵּעַן אִין דִּי גְּעַנְתִּין אֲנִי אֲוִי וְהָיָא עַר וְעַם אֶפְגַּנְתִּין רִיא וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 גִּיבְרָאִין עַר נָאֵר אֲרִים גִּינן פְּרִיא אֶבְרָא עוּ עַר הָאֵת קִינן יִרְעוּ וַיִּיבֵב מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 אִין דִּי גְּעַנְתִּין וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר עוּ עַבְדוֹת פּוֹבְבִים דִּינְעוּ אֲנִי רִיא גְּעַם אֶבְרָא וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 נִיט וְעֶלְוִין אֲדֹנָיָא גִינן פְּרִיא׃ (ה) וְאִם אָמַר יֵאמֹר הָעֶבֶד אֲנִי רִיא גְּעוּרִין וְנֹאסִין אֶת אֶהְבֵּתִי אֶת

מצות השם

יִרְעוּ אֲנִי קִנְדַּעַר אֲדֹנָיָא אֲנִי יִיר צוּ אִין גַּר אֲנִי דְּעַר גַּר
 אֲנִי גִיבְרָאִין דִּינְט עַר נִיט עוּ דְּעַם וְהָן נָאֵר עַר גִּיבְרָאִין פְּרִיא
 אֲרִים יִעֲרִין יִירְעוּ קְנַעְכְּט אִין נִיט הָאֵת מְהִיב עוּ גְעַבִּין
 עוּ עַסִּין וַיִּיבֵב מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר אֲנִי רִיא מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 אֲנִי רִיא מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר אֲנִי רִיא מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 אֲנִי רִיא מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר
 דְּעַר הָאֵת אֶלְע גְּעַבִּין זִי עוּ עַסִּין אֲנִי רִיא קְנַעְכְּט הָאֵת רִיא
 מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר אֲנִי רִיא מִיַּם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר וְעַם אִירְע קִנְדַּעַר

אֲדָנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֵא
 אֵצֶא חֲפְזִי: וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-
 הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֹּלֶת או
 אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנִי אֶת-

רְבוּנֵי יַת אֲתִתִּי וַיַּת פְּנֵי
 לָא אָפּוּק לְכַר חוֹרִין:
 וּיִקְרְבִינִיה רְבוּנִיה
 לְקָדָם דִּינֵינֵי וּיִקְרְבִינִיה
 רֹת דִּישָׁא או רֹת מְזוּזָתָא
 וְיִרְצַע רְבוּנֵיה יַת
 תוֹרֵי לֹא אֵלֵּא . ק יוֹשֵׁי כֵּב : הַמְּזוּזָה . שֶׁם :
 וְרָצַע אֲדָנִי . ק יוֹשֵׁי יַת כֵּב .

בעל הטורים

רשבים

(1) אל הדלת . לומר שיסמור בית ארזוני : מרצע . עולה כמנין ת'

(1) אל האלהים . דיינים . הדלה או אל המזוזה . לעין כל

רשי"ו

שפתי חכמים

ככעניית שהרי העבירה חף היא ויאלצה בשש ואפילו לפי
 שש אם הביאה סימניו ויאלצה שנאלמד (דברים עו) ם אחיך
 העברי או העבריה מלמד שחף העבירה יולצה בשש :
 (ה) את אשתי . ע השפחה : (ו) אל האלהים .
 (מכילתא) לז"ל לריך שומלך במוכרו ם שמכרוה לו :
 אל הדלת או אל המזוזה . יכול שמהל המזוזה כשרה
 לרצוע עליה ת"ל (דברים טו) ומתמה כלאו ונדלת כלת
 מה מזוזה מעומד חף ללת מעומד (קידושין כב) : ורצע

יגל כחורת אשיות והא דקמיה לא ימשול אמתה וגי' אלכ
 לחודיה קאי ולא אחרון : ם והו מורר ושב אמר דקאמר שהרי
 סתביה חף היא ויאלצה בשש : ע ע"כ בספחה קמיה שישאר אל
 ארזוני וכו' והיה ארבת הארון ארבת ארזוני שום ארון
 רוצה לספר מהם משאלכ כשחשו ישראלית שאז ז"ל שאינו רוצה
 ללכת כדי שיהיה הארון חייב כמזוזה ואלכ חין עמם ארבת
 טוה : ם ואפילו לז"ל מ"ר עמנו חף הוא כרצע א"ס קחל
 דוהגישו וגי' כמכרוהו כ"ל קמיהי דהא קחל דכי חקיה לכ"ע
 ולא כמזוזה הא מה ת"ל או אל המזוזה הקיס דלת למזוזה

דעת זקנים מבעלי התוספות

עניני חקים ומשפטים

(1) ורצע ארזוני . ולמה ברצע לפי שמרצע ארבע
 כמות אטר הקב"ה אני הרצאתי אהם משעבור ארבע
 מאות שנה ואמרתי כי י בני ישראל עבדים והלך וקנה
 ארון לעצמו לפיכך ולקח במרצע : ועברו לרשם . עד עולמו
 של לוי רהיני ויכל חמשים שנה ובחייב נביי שמכרוה שהיה
 לוי יושב שם עד עולם ושמואל היה נ"ב שנה ובן שתי
 שנים היה כשהביארו אמו בית ח' אב כן ישיבת עלימו
 חמשים שנה :

(1) והגישו אל הדלת או אל המזוזה . עין רש"י ז"ל ויחכן
 להיות שביהה הרעיה כלון מןן ללת מפני בית שם
 המזוזה שיש כה פרשת שמוע והיה אם שמוע תשמעו אל מלותי
 ומתמת טוה כה ליות ענד מפני תחזוה לני בשש טוים
 הרלוטוים היה כמעט מוכרת להיות ענד או מתמת שמוכרוה
 כ"ד או מתמת דקרו אלכ משש ואיך הוא מוכר עלמו ונתמת
 ארבתו לרזוני או לרשתו ככעניית : והוא מיקל מעול המלות
 לכך סיחה הרעיה כלון שאינה שומעת לל המזוזה הנוהרת
 על השמימה . והרע כה"כ חכח לדברי רש"י המוכח ברש"י
 ז"ל קסא למה חלה המלח כלון דוקא הלא הלך והרזוה חטאו .
 הארון והדלת חמה שני עטרים . הארון הוא השער הרוחני אשר
 כי חין אלכ בעולם ששכלו יקח כל הוהרה וכל הוהרות . רק מוכרת
 הולמד מכל לרס . ודרך חזוה השער הוא הארון ככנסו הדברים
 הדלת שדרך כל כנסים כל דברים שגמנים . וע"כ יקרב את
 ככנס דלת .

פירוש לתורת אלהים

לקומים על התורה

איה האב לוי מיוניב ואת איה נשקה ואת בני .
 אונ האב לוי מיוניב קינדער . דאם איה די נשקה ואת בני
 נשמות נואם ווערן קעניט פון דיא מצות אונ מעשים
 מוצים נואם ער מוהט אלע פאג , לא אצא חפשי . איה
 נויש גיט ארום גיין פרייא פון די תורה אונ מצות , והגישו
 ארזוני אל האלהים . נועט גאט אים געגעבען צו ויך ,
 והגישו אל הדלת או אל המזוזה . נועט גאט אים געגעבען
 צו דיא מיר פון גן עדן ארבע צו דיא מוזה פון גן עדן .
 ורצע ארזוני את אונזו במרצע . ואל הקדוש ברוך הוא נועט
 שפעקין זיין אויער , ער נאל נוישער הערין דיא תורה פון
 גאט אין דיא ישיבה נואם אין הימערל . ועברו לעולם .
 אונ ער נועט אהייב דינען גאט אין הימערל :
 רעם קענקט צו דיא מיר . נואם איינגט אויף דיא ואוועקסעם געבין די
 מוזה ומוזה נוערט גערופין די צוויי ווייניגע ווענקל'דיגע . נואם מיר
 נוערט פארמאקט אויף איה וינא) ורצע ארזוני את אונזו במרצע
 דער בעל הבית נאל שטעטקין רעם אויער פון רעם קענקט מיט
 ארבע נאיר . דער בעל הבית נואם האט געהאט אגישמאקענעם
 אויער האט מען געוואקסט אז ער איז אקגעקמט , און דאס
 גינען די שאנדע נואם בית דין האבין געהייסן פאהן רעם
 קענקט , אז ער נועט גיין אין גאט

מצות השם
 קינדער פון איד , קיין עבד עבדי דאם היקסט איין וידישער
 קענקט אונ קיין וידישע דינקט גיט גיט ארום פריי מיט
 ראשי אברים . דאם היקסט אז מען האקט אים אויס איין
 צאן

האר נועט שפארבין אונ אז דער האר איז גישפארבין דינט
 ער גישט רעם ויהן אונ רעם עבד בוערט מען גישט דאם
 אויער פירן נאל ער האט איין שפחה פאר איין ווייב אונ

מיוניב ואת בני .
 אונ האב לוי מיוניב קינדער . דאם איה די נשקה ואת בני
 נשמות נואם ווערן קעניט פון דיא מצות אונ מעשים
 מוצים נואם ער מוהט אלע פאג , לא אצא חפשי . איה
 נויש גיט ארום גיין פרייא פון די תורה אונ מצות , והגישו
 ארזוני אל האלהים . נועט גאט אים געגעבען צו ויך ,
 והגישו אל הדלת או אל המזוזה . נועט גאט אים געגעבען
 צו דיא מיר פון גן עדן ארבע צו דיא מוזה פון גן עדן .
 ורצע ארזוני את אונזו במרצע . ואל הקדוש ברוך הוא נועט
 שפעקין זיין אויער , ער נאל נוישער הערין דיא תורה פון
 גאט אין דיא ישיבה נואם אין הימערל . ועברו לעולם .
 אונ ער נועט אהייב דינען גאט אין הימערל :

אֲדֹנָיָה בְּמִרְצֵא וַיְהִי אֲזָנֹו בְּמִרְצֵעַ וַעֲבָדֹו לְעֹלָם :

ת"ר א"ת א"ז. יכמות קד קידושין סו : כמלע. קידושין נח : ועבדו לנולם. קידושין ס :

רשבים

רוצע אונז לסיסן עבדות. ומוזוה אפילו בבית אבנים של עץ הם יוכלו לרוצע באונז ובדלת : לעולם. לפי המשמש כל ימי חייו כמו שזממר בשמואל וישב שם עד עולם :

בעל המורים

שהשם נאלזו אחר ח' שנה משעבוד מצרים. וסוף סוף נשבעת עבד אחר לסיק ורצע כמלע : ועבדו. כגומתו לא הבן : ועבדו. סוף נח"ס כ"ט פסוק' כנימטוה לא : הכן ולא הכה (עם התיבות והכול) :

רש"י

אדניו את אונז במרצע. הימנית או חייו אלא של שמאל ת"ל און און לגזירה שיה נאמר כאן ורצע אדניו את אונז ונאמר במצורע (ויקרא יד) תנוך אונז הימנית מה להזני הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה און לרצע מכל שחר אכרעם שגנוף (מכילתא) ח"ד יוחנן און לרצע ואם מוכר עמזו און ששמה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים ועל און וקנה און לעמזו תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר צרור מבושם שחולין בואר לתכשיט) מה כשמו דלת ומוזוה מכל כלים שכבית אחר הקב"ה דלת ומוזוה שחי עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שחי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה און לעמזו ירצע כפטיס : ועבדו לעולם. עד היובל או חייו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמשו. ת"ל (ויקרא כה) ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרוים עולם ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה אלא עובדו עד היובל צ בין סמוך בין מופלג

שפתי חכמים

כמכרוסו ב"ד קמיירי והמוכר עמזו שרצע וליפני כג"ש דשכ"ד שכ"ר ועסם הרציעה בליון בני מוכר עמזו משום כי לי בני ישראל וגו'. הלא"ס : צ מדלא כתיב ועבדו עולם דלזו הי' משמע שיהא עבדו נ' שנה אבל השתא שכתוב לעולם משמע עד היובל :

גיועוץ אין מצרים אונ הקב"ה האם געהרנת דיא. כבורים פון מצרים אונ די יודין האבין געשאכטין דעם קרבן פון נואם דאס איז גיועוץ דער גאט פון דיא מצרים. אונ דיא בלוט פון דעם קרבן פסח האבין די יודין געשמיקט אויף דיא צוויי מזוזות אונ איבער דיא מיר צו וויינין אז גיטא וועלן שוין מער גיט דינען צו קיינעם נאר צו הקב"ה, אויף דעם וענען ערות דיא מיר אונ די מזוזות אונ איצט האט דער מענטש זיך פאר קויפט צו אפענטש ער נאל אים דינען, אונ מער וויא זעקס יאהר, דריבער נאל קען אים שטעכין דעם אויער געבין די ערות געבין די מיר אונ די מזוזות געבין זעקס אונ ער נאל דינען ביי ניין בעל הבית אייביג, דאס איז ביו יובל, סיי עס איז ווייט צו יובל אונ סיי עס איז נאנט צו יובל, דינט ער נאר ביו יובל, גיט ליינגער! אונ אויב יובל איז גיועוץ פאר זעקס יאהר, מזו ער אויף ארויס גיין פריי פון בעל הבית צו יובל, אונ אויב דער בעל הבית שטארבט אין דיא זעקס יאהר, גייט ער אויף ארויס פרייא :

פירוש לתורת אלהים

אלין אלע מענטשין טייקען אז ער איז אקנעכט, ארשי פרענט פאר וואס זאל קען שטעכין דעם אויער אונ גיט איין אנדער גליד רבי יוחנן בן זבאי זאגט טייל דער אויער האט גיהערט אויף דעם בארן סיני וויא הקב"ה האט געזאגט. דא תגוב. די זאקסט גיט געבן אונ ער האט געענדיקט, אונ וועגן דיא געבנה האט ער געמוזט פארקויפט ווערין פאר אקנעכט אונ ווייל דינען מער וויא זעקס יאהר, דריבער זאל קען אים שטעכין דעם אויער אונ דער מענטש וואס האט זיך אריין פאר קויפט פאר אקנעכט אונ ער האט גיט געענדיקט פאר וואס שטעכט מען אים דעם אויער, ווייל ער האט גיהערט וויא הקב"ה האט געזאגט צו מיר זענען די יודין קנעכט, זיי זענען מינע קנעכט אונ דער מענטש האט זיך פאר קויפט פאר אקנעכט צו אפענטש וויא ער איז, אונ ער ווייל דינען מער וויא זעקס יאהר דריבער זאל קען אים שטעכין דעם אויער, אונ פאר וואס זאל קען אים שטעכין דעם אויער אויף די מיר געבין דיא מזוזות, ווייל ווען די יודין זענען מצות

השם

האר מיט געלט אונ מיט איין שטר, אין אשה מער גישט קויפן מיין קנעכט ווארום קען קען זיא נאך חושש זיין אז זיא איז אונ מנה מיט אים :

תרגום

לחשיך פ"ח : דיא אבאות גמט צ צב צבא. גבאו אבאות רוח יהוה גשמה דנח אדני גשמה דהור יהוה וחי חיותה דנח יהוה חיה יחידה דהור אל שם ב"ן שבעשית :

א פתגם נבואה דהנה גים א הדרב אשר-יהיה אל-ירמיהו מאת יהוה אחרי פרת המלך צדקיהו ברית את-פל-העם ירמיה סן קתם יי קמר

אשר בירושלם לקרא להם דרוך : ב לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה הפשים לבלתי עבדכם ביהודי אחיהו איש : ג וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בבית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו הפשים לבלתי עבדכם עוד וישמעו וישלחו : ד וישבו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו הפשים ויכבישום לעבדים ולשפחות : ה ויהי דברי יהוה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר : ו כה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי ברתי ברית את אבותיכם ביום הוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר :

דגור סלקא צדקיה קים עם בר עמא דבירושלם למקרי להון סירו : ב לשלחא גבר נת עבדיה וגבר נת אמתיה בר ישראל ונת ישראל בני חורין גדיל דלא יפלקון להון גבר באחיהו יהודאה : ג ושמעו בר ברבנא וכל עמא דעזו בקימא לשלחא גבר נת עבדיה וגבר נת אמתיה בני חורין גדיל דלא יפלקון להון עוד ומקפילו וישלחו : ד ותבו בתר בן ואתיבו נת עבדיו ונת אמהתן דקפדו בני חורין וקבישונן לעבדון ולאמון : ה ויהוה פתגם גבוהא מן קדם יי עם ירמיה מן קדם יי קמימר : ו פרנן אמר יי אלקא דישראל אגא ביקמא דאפיקית יתהון סארעא דסמרום סבית קמימר :

ו יוכבשו קרי

מזודת דוד

(א) לקרא להם דרוך. ר"ל לקרא לעבדים ולשפחות דרוך וכו'. (ב) לשלח. עכשיו ירשע למה יהיה הדבור ומה הוא ואמר לשלח כל אדם את עבדו וכו'. הפסים ולחוספוט כיוצא בזה לבלתי עבדו כס כיהודי אחיהו איש והוא מקרא מסופם ור"ל שום איש לא יעמוד עוד כיהודי אחיו אחר עבדו שם עמים וכמספט החורה : (ג) וישמעו וכו'. ר"ל קבלו על עצמם לשלח איש את עבדו וכו'. וישמעו וישלחו. קבלו על עצמם לשלח וכן שלחו ולפי שארבו הדברים כמה שאמר לשלח וכו' לכן חזר ואמר וישמעו וכן דרך המקרא : (ד) וישבו. אחר זה נחלקו והחזירו את העבדים וכו' ותפשו כהם כחוקה להיות להם לעבדים ולשפחות : (ה) ויהי דבר ה'. וזה הוא האמור בתלמוד הענין הדבר אשר ה' וכו' ולפי שארבו הדברים חזר לומר ויהי דבר ה' : (ו) ביום הוצאתי. כעת סוללתי וכו' ועל מעמד הר סיני ואמר שאז כרת ברית על כל המצות כוללן : דעם פירוש עברי מיימש געניפם מען ביא דער הפסרה פון דער וואך

תרגום

כתובים משלי טו

לחמישך מיסוד ומלכות ד'א שוין דלת יוד נפש שוין שוין דלת יוד ויהי יאהרונהי גשמה דיסוד א אר ארדן ארדן נפש ארדן רוח ארף דלת נון יוד גשמה דמלכות יי הו וי הו חיה יתרה דיסוד והנה חיה יתרה דמלכות אל שם בן שבעיה

א גל אל יהוה מעשיך ויפנו מחשבתיה : ב כל פעל יהוה למענהו וגם רשע ליום רעה : ג תועבת יהוה פד גבחה

מזודת דוד

(א) גל. סכך מעשיך הל' ה' להיות מבוט לעבודתו אזי יבנו ויתחוסמו מחשבותי : (ב) כל. כל כח ה' נתען קלוטו וגם טובתו רשעו כל חורע עתה בו הוא ליתוב טובו לרוע' מרדת כיום כל הרעה להיות שטט אפו וא"כ גם זה הוא פירוש ע"מ

גערעכונג פאר סצות : (א) כל פעל ה' קמנהו ארץ האמ הקביה בעשאפין פון ויניעמו וענין. מיט אלע זאכין וואס זענען אויף דער וועלט נאר מען דינען און לויבין הקביה וגם רשע דוהר דעם רשע נוערם אויף געלויבט הקביה ליה געה ווען עם קומט אויף דעם רשע אשלקעמער טאג. ווען הקביה שפראפט דעם רשע. זעהן אלע מענטשין אז עם איז דא אגאט וואס גיט אקמונג אויף דער וועלט. האבין אנדערע רשעים מורא צו זינדיגען און מוהען תשובה : (ב) תועבת ה' קי גבוה דער קענקש וואס איז אין הארצין גרוים גענין

יִהְיֶה וְיִשְׁעָא קְיִימָא בִישָׂא : לֵב יָד לֵיד לֹא יִנְקָה : י בְּחַסְדַּא וְאִמְתָּ יִכְפֹּר עֲלֵי וְבִירָתָא
 ג כְּמִתְקַטְיָה רֵאֲלֵקָה קֵל רַם : יִהְיֶה סוּר מֵרַע : ה בְּרָצוֹת יִהְיֶה דְרַב־יֵאִישׁ גַּם־אֲוִיבִי
 בְּלִבֵּיהּ מִן בִּישָׂא לֹא נִרְבִּי : יִשְׁלַם אִתּוּ : י מִיּוֹב מַעַט בְּצַדִּיקָה מְרַב תְּבוּאוֹת בְּלֵא מִשְׁפָּט :
 י קַמִּיבּוּקָא וְקִישְׂמָא מִתְכַפֵּר
 סוּרְחַנְקָא וְחִתְפִּיָּה רֵאֲלֵקָה מִסְטִימָא מִן בִּישָׂא : ה פֵּר אֲתֵרְעִי אֲלֵקָה בְּאִרְחַתֶּיהּ רִגְבָא
 וְאִף קֶבְעֵי דְקִבֵּי נְשָׁלִים יִהְיֶה : ו קֵב קִלְרֵי בְּצַרְחַתָּא מִן סִינְעָא רֵעֲלֵתָא קֵלָא בְּרִינָא :
 רשׁי

(ג) יד ליד. מיד ליד כל לו גמול טובה לכו :
 (ד) ובראת ה'. היא גרומת לסור מרע: (ה) גם
 אויביו ישלים אתו. וראה שהיו שלמים עמו כל
 משפט בעולם :
 טוב הון מעט הכל בלדק וכיוצא מהרבה תבואות
 פירוש ע"מ

נְעִינֵן הַקְבִּיָּה . אִיז עַר פֶּאֲרִמְיֹאקָה בִּיַּא הַקְבִּיָּה
 יֵד לֵיד יֵא יִנְקָה הַקְבִּיָּה אֲלֵינִן וְנַעַם אִים שְׁפֶרְאֵיפִין .
 דָּאָם הִיִּקְטַם פִּון הַאֲנָט אִין הַאֲנָט . רִיא שְׁפֶרְאֵרְפִי
 וְנַעַם קִימְעֵן פִּון הַקְבִּיָּה גְלִיפִין צו אִים . עַר נֵאל
 גִּיט קַענְעֵן נֶאָנִין אִין דָּאָם אִיז גִּיטְעֵן אֲפֶרְעֹפֹנִי .
 אִונֵ עַר וְנַעַם גִּיט יִינִן אֲוִנְקֶעֶשְׁפֶרְאֶפֶט : (ד) הַסֵּד
 אָמַת יִסְפֵּר שׁוֹן דַּעַר קַענְמֶשׁ וְנֵאָם טוֹרַם גְּמִלוֹת
 חֲסִידִים אִונֵ לְעִרְוֵנָה תוֹרָה וְנֵאָם יִי נַעֲרַם גְּעוּפִין
 אָמַת . וְנַעַם אִים הַקְבִּיָּה מוֹחֵל יִינִן וְיִינְעֵ עֲבֹרֹת
 יִבְרִיחָא ה' סוּר מִדַּע נֶאָר מִיט דַּעַם תְּנֵא עַר נֵאל

עיקר תוי"ט משנה רמאי פרק א ברמנורא

פרק א א הקלין שברמאי. שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרים במתני' שלא לעשרן דמאי לפי שמקנת
 באים מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית כהו חרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורים מן המעשר
 ואפי' אם תמלא לומר שבאים מן השמור וחיביים במעשר שמה נתעשרו. ודמאי הם התבואה והפירות הנקחים עמי
 הארץ שהם חסודים על המעשרו'. והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ לרדף להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני כלכל אם
 היה שנת מעשר שני: (א) אל
 תרומה גדולה לא נחשדו עמי
 הארץ עליה לפי שהיא כמינה
 ואין לה כיעור שחטה אחת
 סוקרת כל הכרי והכל כוהרים
 כה ומעשר ראשון ומעשר שני
 חזון לרדף להוילא מן הדמאי
 חע"פ. שעמי הארץ חשודים
 פירות הללו מעושרים ועול דק"ל
 ככל דוכתא המעשה: אכל
 במתומת מעשר ליכא למימר הכי
 שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו
 מתנות כהונה חיובי מיתה ומשום
 חיבור' לפי שהיא כמינה
 (ב) מעשר שני נמי כדי שלא
 לחבול בטימאה או שלא לחבול
 חזון לירושלים: השיתין. חלמים
 מדכריות: ריבון. פי' הערוך
 סולנראקי' בלע"ז: ועודרין.
 כערכי ועורד'. וכלע"ז סורכ"ס:
 בנות שוח. חלמים
 כבנים הבלות מן שנים לל'
 נמים ומתגדלים בעתים: בנות
 שקמה. חלמה המורכבת
 בעתמון: ונבולת המרה.

פרק א א הקלין שברמאי. שהקלו חכמים על הפירות הללו הנזכרים במתני' שלא לעשרן דמאי לפי שמקנת
 באים מן ההפקר משום דלא חשיבי ואית כהו חרי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורים מן המעשר
 ואפי' אם תמלא לומר שבאים מן השמור וחיביים במעשר שמה נתעשרו. ודמאי הם התבואה והפירות הנקחים עמי
 הארץ שהם חסודים על המעשרו'. והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ לרדף להפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני כלכל אם
 היה שנת מעשר שני: (א) אל
 תרומה גדולה לא נחשדו עמי
 הארץ עליה לפי שהיא כמינה
 ואין לה כיעור שחטה אחת
 סוקרת כל הכרי והכל כוהרים
 כה ומעשר ראשון ומעשר שני
 חזון לרדף להוילא מן הדמאי
 חע"פ. שעמי הארץ חשודים
 פירות הללו מעושרים ועול דק"ל
 ככל דוכתא המעשה: אכל
 במתומת מעשר ליכא למימר הכי
 שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו
 מתנות כהונה חיובי מיתה ומשום
 חיבור' לפי שהיא כמינה
 (ב) מעשר שני נמי כדי שלא
 לחבול בטימאה או שלא לחבול
 חזון לירושלים: השיתין. חלמים
 מדכריות: ריבון. פי' הערוך
 סולנראקי' בלע"ז: ועודרין.
 כערכי ועורד'. וכלע"ז סורכ"ס:
 בנות שוח. חלמים
 כבנים הבלות מן שנים לל'
 נמים ומתגדלים בעתים: בנות
 שקמה. חלמה המורכבת
 בעתמון: ונבולת המרה.

תמים שאינם מתכשלין כליהן ותולעים אותם ומניחים אותם זע"ו עד שיכשלו ויש אומרים ונבלות תמרה תמרים שהינחן המוח קודם כשול: גופנין. עכבים שמניחים אותן כנסן כסוף הכזיר ובקושי מתכשלים: הנצפה. ללף שקורין קליפריי כלע"ו: האוב. פרי חדום שקורין לו כלע"ו קורנל"ו. ומכ"ם אומר שהוא חלין שטופה כמין אשכולות ארומות וקורין לו בעברי סומח"ק ולא היה זה הפרי חשוב ניהודה: והחומץ. בחמלה לא היה חלין שניהודה מחמץ לפי שהיו מביאים ממנו כמכיס וכל החמץ שניהודה לא היה כא' אלא מן התמלד לפיכך החומץ שניהודה סגור אבל לאחר שכתלו כמכיס החומץ כא' מן היות החומץ חייב כדמאי חף ניהודה כמו בשאר מקומות:

והכסבר. כורע גד (שמות יו) תרגם ירושלמי כסבר קוליאנדר"י כלע"ו: דרופרה. שטוען פירותיו שני פעמים כשה. לו ז' יון שנים: שקמבנה. שם מקום: המוסמפות. שנתכסלו כליהן עד שנתקעו מחליהן שכל אלו האוכין הן ומוקטן שאין באים מן ההפקר. ואין הלכה כר' יהודה: כי הרמאי אין לו חומש. (הפודה ג) מעשר שני של דמאי אינו ניתן אלא החומש מאוס דרוב עמי הארץ מעשריו הם הלכך קרן למעטב כדלורייחא איתא בדרבנן חומש דלא מעטב כדלורייחא ואכל: ואין לו ביעור. כסוף שלש שנים שמיים לבער כל מעשרותיו כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית ולא תקנו רבנן כדמאי: ונאכל לאונן. למעשר שני של דמאי חסור לאונן דכתיב (שם) לא אכלתי כדמאי ממנו ומעשר שני של דמאי לא גזרו בו: ונכנס לירושלים ויוצא. ונסדה ונאכל חוץ לירושלים משא"כ כדמאי קולטות ואין יכולין לטמותו ולהוציאו מן לחומה לאחר שנכנס. וכדמאי לא גזרו: ומאברים את מיעוטו בדרכים. אם ה' מעשר שני של דמאי בדרכים במקום גדודי מיה ולמקום אפי' ה' דבר מועט ויכול להביאו כלא פורח וכלא הפסד אינו מושג לו ומניח אותו ליאכל בדרך במקום שהוא שם.

מייקלען ונאם ווערין אופין בוים גיט צייטיג נאר קען געקט זייא אראפ פון בוים אום צייטיג און קען לייגט זיי אין אפלי אייגס אופין אנדערין און ליגען בוי זייא ווערין צייטיג נספון וויינקרויבין נואם דארפין לאנג שטיין אופין בוים גיט זיי נאלין צייטיג ווערין ונתעצה וביהודה האג און איך לאנר יהודה האג רוישע וויינקרויבין ותיחמץ שביהודה אונ געסיג פון יהודה ותכסר ודי אלע זאכין ועגען הפקר און ועגען פטור פון דמאי אז קען קויפט זיי פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון זיי מעשר בבי יהודה אימך גי' תשיתן פטורים רבי יהודה זאגט אלע שיתין וויילרע פייניגן ועגען פטור פון דמאי אז קען קויפט זיי פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון זיי מעשר היז קטף דערה נאר דמאי שיתין נואם וואקסין אויף אזוי אבוים נואם דמאי פירות וואקסין אויף אים צינווי קאהל אין יאהר. די ועגען חייב דמאי אז קען האט זיי געקויפט פון אעם הארץ דארף קען געבין פון זיי מעשר גי' תריסין פטורין היז פטרי' שקמבנה אלע ריטין ועגען פטור אז קען קויפט זיי פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון זייא מעשר נאר די ריטין נואם וואקסין אין דעם ארט שקמבנה דמאי ועגען חייב אז קען האט זיי געקויפט פון אעם הארץ דארף קען געבין פון זיי מעשר גי' גיט שקמבנה פטורין אלע גבות שקמבנה ועגען פטור אז קען קויפט זיי פון אעם הארץ דארף קען גיט געבין פון זייא מעשר היז מן המוסמפות נאר דמאי מוסמפות נואם ווערין צייטיג אופין בוים גיט זיי ווערין צו שפאלטין פון זיה אליין ועגען חייב. וטארום די אלע נואם רבי יהודה רעכנט אין קען

(ד) אבל החוס' קיימו הנידא ופירשו דיש לומר דך מחליין כסף על כסף ואפי' לתור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחושת על הפירות דומיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פ"י בלבד שיהא דמותו מחליה כשהולך נחשת על הפירות לתור ולפדות הפירות או מותר אבל אם היה או דמיו להעלותו ומלך לפדותו לרדך להעלותו: (ה) ויבדוקו לפניו כפי רבי אובשי' ורבי יוחנן דלרבי בטעה שגזרו על המלוא' לא גזרו על דברים הללו ולרא' אימת קדשים עליו ואלו נתון לבדן דבר שאינו ממוקן: [ג] המדומע. המדומע שמה דמע מל' הפסוק מלאך

ורמב"ם פ' שאם בטעה שמו"ך מעשר שני של דמאי לירושלים נאכד ממנו מעט כדרך אינו חוס' לו משא"כ כדלמי שר"ך שיעלה כולו או דמיו ולא יפסיד ממנו כלום כדרכים: ונותנו. אותו: לעם הארץ. לאוכלו ונותנו לעם הארץ. ויאכל כנגדו ומחללין אותו כסף על כסף. נחושת על נחושת כסף על נחושת ונחושת על הפירות. ובלבד שישוור יופדה את הפירות. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים יעלו הפירות ויאכלו בירושלים: ג הלוקח לזרע ולבהמה. קמח לעורות. שמן זנור. שמן הלחן. שמן החרץ. שמן זנור. שמן הלחן. שמן החרץ [ג] הארץ עם הארץ. ומהרומע.

כסף מעשר שני של דמאי והוא לרדך לו יכול להלוו על כסף הולין ומש"כ כדלמי שחללין כסף על כסף חלל כספים של שני מלכים שיכול לחלל זה ע"י אס השני חריף אבל של מלך אחד לא לזר דרך הלול הוא. ובדמאי שרי: כסף על נחושת. אפי' שלא מדומע. אבל של ודאי מדומע חין. שלא מדומע לא: וישוור ויפדה את הפירות. גרסין ולא נסמין ובלבד שיהוור יפדה (ד). וה"ק ויכול לקוור ולפדות את הפירות אם ירצה דברי ר"מ ויח"א אינו יכול להוור ולפדות אלא מעלה הפירות לירושלים והלכה כהכונים: ג הלוקח לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור מדמאי דללו עבל ודאי חסיר לזרע: ולבהמה. לקח מתהלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי אבל לקח מתהלה לארס ומלך עליה לבהמה חייב לעשר בדמאי: וקמח לעורות. לעבד בו עורות: מכויב ולהלן. כויב הוא סוף התקום שכבשו עולי בבל ומסע ולהלן כבשו עולי מדינתם ולא כבשו עולי בבל. ולא נתחלפו בדמאי אלא החלפות שכבשו עולי בבל בלבד הלכך מכויב ולחן פטור מן הדמאי ולא הימנע כחול מפירות הארץ שכבשו עולי בבל הולכין להם שחוקת הוליה לארץ פטור עד שיועד לך שהוא חייב וחוקת ח"י חייב עד שיועד לך שהוא פטור: חלקת עם הארץ. שחלק לו גבל הכר (ה) ורובה ליתנה לבחן הכר פטור מלעשר: והמדומע עם הארץ שפלה לו סאה של תרומה לפחות מזה"א שאין של הולין שנעשה הכל מדומע כלומר שירוב

גאנצע פירות אדער די גאנצע געלט אין ירושלים און קאר גאר גיט פארלירען דער פון. אָבער מעשר שני פון דמאי אפילו גם אין אביסור פאך-לארין גיווארין דער פון אין וועג דארף ער גם גיט נאך וזקען וינהג געם הארץ געוויסע מעשר שני קאר מען גיט געבין צו אעם הארץ מאמער וועט ער עסן ווען ער וועט זיין קמא אָבער די מעשר שני פון דמאי מען וועט געבין צו איין עם הארץ ויאזי נגידו נאך דער בעל הבית דארף קויפן פון זיין געלט פלייש אָדער פירות וואס עם זאל ווערט זיין אזוי פיר ווי עם איז ווערט די מעשר שני וואס ער האט גיגעבין דעם עם הארץ. און ער זאל דאס עסן בטהרה אזוי וויא געוויסע מעשר יפהלדין אותו כסף על כסף מעשר שני פון דמאי אז ער האט אים געמאקט אויף זילבער געלט מען ער האט אים קאדשין די זילבער געלט אויף זילבער געלט פון חרין נחושת על נחושת אָדער ער מאקט קופער געלט פון מעשר שני אויף קופער געלט פון חרין כסף על נחושת אָדער ער מאקט זילבער געלט אויף קופער געלט נחושת על הפירות און די קופער געלט מען ער אים קאדשין אויף פירות ובלבד שישוור ויפדה את הפירות און ער מען די פירות נאך אַמאהל אויך-לייזין זעין בהרע"ב דברי רבי פאיר אזוי זאגט רבי מאיר ויחכמים אפרים יעלה הפירות ויאכלו בירושלים און דיא חכמים זאגין די ערשטע פירות וואס זיין עגענע מעשר מען מען אים קאדשין אויף

געלט. אָבער אז מען האט אים געמאקט די פירות פון מעשר אויף געלט און די געלט האט מען אים געמאקט אויף פירות מען שוין גיט דיא פירות אים קאדשין נאך קען כוז זיין גריינגען אין ירושלים און דארט זעסן: ג היינט רוב אז איינער קויפט תבואה פון איין עם הארץ ער זאל די תבואה פארזייען דארף ער גיט געבין מעשר פון די תבואה ויפדה אָדער ער קויפט ער תבואה פון זאל געבן עסין אָפּהמה דארף ער גיט געבין מעשר פון די תבואה קב"ח עש"ה אָדער ער קויפט מעהל אים צו ארבעטן פעל געזי ער אָדער ער קויפט אייל צום ברענען ששן לסיף בו את הכלים פטור מן הדמאי אָדער ער קויפט בוימאיל אים צו שפירין פלים. און גיט צום עסן. אין ער פטור פון צו געבין פון ווי מעשר פרייז זימן פטור מן הדמאי אז מען קויפט תבואה פון אעם הארץ וואס וואהנט פון דער שטאט כויב און ווייטער איז מען פטור פון מעשר חלה עם הארץ אז אלמדין האט גיגענען די מייג פון אעם הארץ בטהרה. און דער עם הארץ האט גיגעבין פון דער מייג חלה צו אכסין אלמדין דארף גיט דער כהן געבין פון די חלה מעשר. ווארום דער עם הארץ ווייס אז חלה איז הייליג וועט ער עם גיט געבין אום געמעשקת צום כהן והמדינת אז איין עם הארץ האט געהאט אסאך תרומה ווארום תרומה גיט איין עם הארץ אויף ווייל עם קומט מיטה אז מען עסט די תבואה און מען האט גיט גיגעבן

ורמק: (1) היינו אליבא דר"א אבל לרי לא נזר וכו' לאו לטע' ולא חייט' ועמא דרי' לכל נכסין לא נזר וכו'ין דליחא ספס' . חו"ט: [ג] שכן ערב . ולשון הר"ש דעקרו למשיח ולא לאכילה דחמירא כלומר אש"ל דסיבא [ג] כמיה' כדק"ל מ"מ לא חמי' כמו אכילה ופתי' עמיה : (ד) ומשתתבין בו . נקט סתף גלגלי' אדשכרין דכין בחירות וכן בחמוטין דרבי'א דוקא בחירות שמי' אלא תקנת' שלמה לכל חמוטין דף למ"ד דנכסין משכוחו אקרא' חמוד קמ"ל סתף דג"כ תקנת' שלמה הוא : (1) דעוניה כוס (וכ"ס דנכס' הכהני' דזוטר' דמאי ועפ"י דכרכתי) . חו"ט:

תרומה ונותן הכל לכהן טעור מעשר דמאי : והלקוח בכסף מעשר . שלקח דמאי כמות של מע"ס . בין כמות מעשר שני של דמאי בין כמות מעשר שני של דמאי טעור למעשר : ושירי' מנחות . שנקומן למזבח והשירים נאכלים לכהנים . ולא חיישין שמה הביא עם הארץ דבר שאינו מתוק (1) : שכן ערב . שכן אפרסמו : י"מ שכן וית' מעורב עם מור ואכלות וכסמים : ד מערבים בו . ערוכי' ההגיון והלכות : ומשתתבין :

בו . שחופי' מבוזות וטע"ג ללא חוי ליה מגו דלי' כשי' מפקדי' לנכסיה והוי עני וחוי ליה דהא תנן מאכליה את העינים דמאי דמאי שחפא כמי' חוי ליה : ומברכין עליו . כרה"מ (1) : וזומנין עליו . ואע"ג דאלכל כעביר' דלאו עני הוא מגו דמאי כשכח לנכסיה והוי עני וחוי ליה : ומברכין אותו ערום . כשכח להכריע ממנו תרומת מעשר ומע"ס יכול להפריש והוא ערום ללא כשי' ברכוי' דלאו כשי' ברכוי' ויהי' מחד קדוש ויהי' : בין השמשות' . של ט"ס דספק חטיכה ומעשרין את הדמאי וחין מעשרין את הולד' : ואם הקדים מעשר שני לראשון . שספרים מעשר ראשון כדי ליעול תרומת מעשר שני אין כדך כלום מה שאין כן כולד' דתנן ככל מנותך אהר' לויחיי' (ס כו) הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתדות : הגרדי' . האורג' : חייב ברמאי' . שכל

ההגיון והלכות : ומשתתבין : בו . שחופי' מבוזות וטע"ג ללא חוי ליה מגו דלי' כשי' מפקדי' לנכסיה והוי עני וחוי ליה דהא תנן מאכליה את העינים דמאי דמאי שחפא כמי' חוי ליה : ומברכין עליו . כרה"מ (1) : וזומנין עליו . ואע"ג דאלכל כעביר' דלאו עני הוא מגו דמאי כשכח לנכסיה והוי עני וחוי ליה : ומברכין אותו ערום . כשכח להכריע ממנו תרומת מעשר ומע"ס יכול להפריש והוא ערום ללא כשי' ברכוי' דלאו כשי' ברכוי' ויהי' מחד קדוש ויהי' : בין השמשות' . של ט"ס דספק חטיכה ומעשרין את הדמאי וחין מעשרין את הולד' : ואם הקדים מעשר שני לראשון . שספרים מעשר ראשון כדי ליעול תרומת מעשר שני אין כדך כלום מה שאין כן כולד' דתנן ככל מנותך אהר' לויחיי' (ס כו) הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתדות : הגרדי' . האורג' : חייב ברמאי' . שכל

עירובי' תחומין . זאנמ' די' משנה' או די' ברויט' פון עירובי' תחומין' מעג מעג לייגין פון די תבואה וואס איז געקויפט גינזוארין פון איין עם הארץ און אפילו דער קויפער האט גיט גיגעבן מעשר פון די תבואה ופסקין' בו דער רין איז שבת קאר מעג גיט ארויס טראגין פון שטוב אין הויף שירין או אלע איינטיקע פון הויף זאל געדער געבין אשטיקל ברויט און די ברויט לייגט מעג אריין צו איינעם אין שטוב מעג מעג שוין ארויס טראגין פון שטוב אין הויף ואזוי ווי עם שטייט אין דער מסכת' עירובין . די ברויט מעג זיין פון דמאי די תבואה וואס איז געקויפט גינזוארין פון איין עם הארץ און אפילו דער קויפער האט גיט גיגעבן מעשר פון די תבואה ופסקין' זעין און מעג עקט ברויט פון דמאי אפילו דאס איז איין עבירה . ווארום איינטייקע איז דא מעשר וואס דער עם הארץ האט געגל'ת פון לוי פון דעס קויפער מעג טוהן און דאס מעגשן ופסקין' זעין און שייקט אפ מעשר פון דמאי מעג ער עם אפ שירין ווען ער איז נאקעט . ווארום מעג דארף גיט מאכין אברקה אויף דעם אפ שירין . ואבער געוויסע מעשר קאר ער גיט אפ שירין ווען ער איז נאקעט . ווארום ער דארף מאכין אברקה ד'הפריש מעשר . און אברקה קאר מעג גיט מאכין ווען מעג אפ נאקעטא בין השמשות' ערב שבת בין השמשות' מעג מעג געבין מעשר פון דמאי . אבער פון געוויסע און געמערטע תבואה קאר מעג גיט געבין מעשר הא אם הקדים מעשר שני לראשון אין כדך גיט און ער מעג אפ שירין מעשר שני פאר מעשר ראשון פון דמאי שכן שנתרדי' סך באצבעותיו . חייב ברמאי' .

גיגעבין דער פון תרומה . און די סאה תרומה איז אריין גיפאלן אין טוינגער וויא הונדערט סאה חולין . איז דער רין אז עם איז אין גאנצין גינזוארין תרומה און מעג דארף דאס געבין דעם שכן . דארף גיט דער פון געבין מעשר פון די צומישע תבואה . ווארום ווייל דער עם הארץ ווייס אז תרומה איז הייליג גיט ער עם גיט דעם פון אום געמעשרת ויהי'ם דכסף מעשר שני אז איינער האט געקויפט פאר די געלט פון מעשר שני פירות פון איין עם הארץ דארף ער גיט געבין מעשר פון די פירות ושי' התנחות פסקין' פן דמאי אז איין עם הארץ האט גיבראכט קעהל אויף אמגחה וואס דער פון געקט אראפ אביסול פון די קעהל אין האנט און איז מקריב אויף דעם מן'ת און דיא איבעריגע קעהל עקט דער פון . דארף גיט דער פון געבין מעשר פון די קעהל . ווארום אלץ וואס דער עם הארץ גיט דעם פון איז דאס ביי אים הייליג גיט ער פריער פון דעם מעשר שכן ערב בית שמי' פסקין' אז איינער האט געקויפט פון אעם הארץ אייל צומישקע מיט בשמים צו שמירען זיך . זאנן בית שמי' מעג דארף דער פון געבין מעשר בית הגי' פסקין' און בית הלל' זאנן מעג דארף גיט געבין מעשר פון דיא אייל : ד'הפאי' פסקין' בו דער רין איז שבת קאר מעג גיט גיין פון שטאט מער וויא צוויי טויזענד איילין . און אז איינער דארף גיין מער ווי צוויי טויזענד איילין טוהט ער און גיט ער ערב שבת פארין נאכט צוויי טויזענד איילין פון שטאט און לייגט דארט אשטיקל ברויט וואס עם איז גענוג אויף צוויי קעורות . און קומט באר' צוריק אהיים . מעג ער שוין גיט שבת פון שטאט פיר טויזענד איילין . דאס ווערט גערופן

ושהסורק נותן בצמר. פטור מן הדמאי :
נותן על הארז הוי כשמן לטוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי :

וואס דער וועבדער שמיט אויף די פינגער אויף דעם גוף האט דעם זעלבקינען דין אזוי ווי אויב די אייל איז געקויפט גינארין פון אעם הארץ דארף קען פון זיי קעבין מעשר. ווארום מיט די פינגער שמיט. ער דעם גוף. און שמיטין

רשי

גמרא כרכות דף ח ע"א

רשי

ישלים פרשיותיו. שכל סלסל ה' כלה עלי כחיתון דחמד דמלטת דכריאה אלף לטר סכת ושכת : ואפי' אמר רב הונא א"ר יהודה א"ר אמי לעולם עמרות ודיבון. שזין בו ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים תרנוס : מעלה עליו מקרא ואחד תרגום ואפי' עמרות ודיבון שכל הכתוב וכו'. והכי קאמר המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריבין לו ימיו ושנותיו. רב ביבי בר אבבי סבר לאשלמינהו

לפרשיותא דכולא שתא אפדרי הנא ליה חייא בר רב מרפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש כערב וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא לומר דך כל האוכל ושותה במ' מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי סבר לאקדומינהו אמר ליה ההוא סבא הנינא וכלכר שלא יקדים ושלא יאחר כדאמר רבי יהושע בן לוי לכניה

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי רב הונא בר יהודה האט גיזאנט פון רבי אמיס וועגין לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום אייביג זאל דער מענטש אויסקלאזן זינע פרשיות גלייך מיט דעם צבור וראם מיניט מען יעדער מענטש זאל לייגען אלע וואך די סדרה חוקש ומעביר סדרה. זיין ריא זעלבקינע סדרה וואס אלע יודין וועלן לייגען שבת. צוויי מאהל זאל ער לייגען דעם חוקש און אין קאהל זאל ער זאגן דעם תרגום פון ריא סדרה זאלין עמרות זייבן אפילו ריא צוויי ווערטער עמרות און דיבון וואס אין תרגום שמיים אויף עמרות ודיבון אזוי וויא עס שמיים אין חוקש. פון דעקסווענין מוז קען וויא לייגען אין תרגום אויך ועס אין דא גאך פיל ווערטער וואס שמייען אין תרגום אזוי וויא אין חוקש. פון דעקסווענין מוז קען וויא לייגען אין תרגום אויך. שני השליש פרשיותיו עם הצבור מאריבין לו זין ושתיין ווארום דער מענטש וואס לאזן אויס זינע פרשיות גלייך מיט דעם צבור וראם מיניט מען דער מענטש וואס לייגעט גער איז מעביר סדרה יעדער וואך ריא סדרה חוקש וואס מען וועט לייגען שבת) צוויי קאהל דעם חוקש און אין קאהל תרגום וועט מען אים דערלייגענען זינע מען און זינע אהרין. ער וועט זאגן לעבין רב ביבי בר אבבי סבר לאשלמינהו לפרשיותא דכולא שתא אפדרי הנא ליה חייא בר רב מרפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש כערב וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא לומר דך כל האוכל ושותה במ' מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי סבר לאקדומינהו אמר ליה ההוא סבא הנינא וכלכר שלא יקדים ושלא יאחר כדאמר רבי יהושע בן לוי לכניה

סנכות: עד שישחוט את הוורדין. כדו טלא כל הדם ולא חמך כן חלל בעוף הוולד וזולתו כולו כחמך: מחמת אונסו. שהלה או שטנר דבוקה מונות הוורד בו לכדו: שבדי לוחות מונחות בארון. דכתיב אשר סדרת ושמסת כחרון חף השברים דבוקה כחרון: משום סכנה. טלא יקוץ ידו: משום קלקול

אשלימו פרשיותיבו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום והוהרו בוורדין כרבי יהודה דתנן ר' יהודה אומר עד שישחוט את הוורדין והוהרו בזקן ששכה תלמידו מחמת אונסו דאמרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון אמר להו רבא לבניה בשאם חותבין בשר אל תחטבו על גב היד איבא דאמרי משום סכנה ואיבא דאמרי משום ארמית ואר תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין. אל השבו על מפת ארמית איבא דאמרי לא הננו בלא קיש ואיבא דאמרי דלא הנסכו גזרתא ואיבא דאמרי

סעודה. חף כחורה קטנה יולא דס וילכלך את המאכל וימאס את המסוכין: בלא קריאת שמע. כחא מפתך לומה למסת ארמית: ארמית ממש. על מפת עכו"ם: מעשה דרב פפא. טלאמה לו שט על המטה והיה נכח מת מוטל עליה היחה הוה להעליץ עליו ולומר שיש עליו והרגו:

ממש ומשום מעשה רב פפא רב פפא אול לבני ארמית הוציא' לו מטה אמרה לו שב אמר לה איני יושב עד שתגביהי את המטה הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת

דיא האנט נועט ארויס גיין ב'רום אונ דיא ב'רום נועט פארמיואסין דאס פ'לייש אונ דיא אנדערע עסיקניווארג נואס ליגט אויף דעם מיטל, אונ דיא מענקליש צו נואס יוצען ביא דעם מיטל נועלין זיה מיואסין צו עסין דאס מענקניווארג נאל תשבו על מפת ארמית אונ איר נאנט גיט יוצען אויף אבעט פון איין ארמית וואנהא אנגעצין דיגערין נאל תשברי אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אונ איר נאנט גיט גיין אינטער די שוהר נוען מען דאוויקט אין שוהר אל תשבו על מפת ארמית איר נאנט גיט יוצען אויף אבעט פון אנהא אנגעצין דיגערין איבא דאמרי לא הננו בלא קריאת שמע אנדערע זאגין רבא האט געזאגט צו זיינע קינדער איר נאנט גיט שאלאפן אן קריאת שמע געלייענט, דאס הייקט איר נאנט גיט גינען אויף אנגעצין דיגערין רבא האט געזאגט דלא תסבבו ותיקא אנדערע זאגין רבא האט געזאגט פאר צו זיינע קינדער איר נאנט גיט געמען פאר ווייבער גויה'ס געצין דיגערינס נואס האבין זיה מגייר גינען ותיקא דאמרי ארמית פפא אונ אנדערע זאגין רבא האט געזאגט צו זיינע קינדער אויב עס נועט טרעפין זיי נועלין אקאהל אכין קומען צו איין ארמית וואגעצין דיגערין זאגין זייא גיט יוצען ביי איר אויף אבעט משום פשיה דרב פפא עס זאל זיי גיט טרעפין זיי עס האט גימראפין צו רב פפא רב פפא איר זגבי ארמית ווארום רב פפא איז אקאהל געזאגט צו איין ארמית הוציאה לו מטה האט זיא אים גינעבין אבעט ער זאל זיה געצין אפיה לו שב דיא ארמית האט גיזאגט צו רב פפא ויץ אפ' גיט האט רב פפא גיזאגט צו דיא ארמית איני יושב עד שתגביהי את המטה איה נועל גיט יוצען ביו דו נועקט אויפהייבין די בעט הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת האט די ארמית אויפגעוהיבין דיא בעט האט מען געפונען אונטער דעם בעט איז גילעגין אטוויס קינד, אונ דיא ארמית האט גיזאגט רב פפא זאל זיה געצין אויף דעם בעט

זיינע קינדער אשלימו פרשיותיבו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום איר נאנט אויסלאזין אייערע פרשיות גלייך מיט דעם צבור ניערער נואך נאנט איר לייגען ומעבר סדרה גיין דיא זעלבניגע סדרה נואס מען נועט לייגען אין שוהר שבת, צווייא מאהל נאנט איר לייגען דעם חומש אונ איין אקאהל נאנט איר זאגין דעם תרגום התהי בוורדין כרבי יהודה איר נאנט אייה היטען מיט די נירדין אזוי ווי רבי יהודה האט גיזאגט נבי עופות זענען דא אין הארץ ביי דיא זייט דינע אנדערין, זייא הייסן וורדין, אז מען שעקט אעוף, זאנט רבי יהודה מען מוז די אנדערין איין שניידן די ב'רום זאל פון זיי ארויס גיין דהנו רבי יהודה אומר עד שישחוט את הוורדין ווארום מיר האבין גילערנט רבי יהודה זאנט דיא שתיקא איז אנדערש גיט פשר שרידן מען זאל שעקטן דיא וורדין אויף והוהרו בזקן תלמידו מחמת אונסו אונ איר נאנט אייך היטען צו געבין כבוד דעם למדן נואס האט פארגעסין זיין לערנען דרך אמונאליק נואס אים האט גימראפין נדהינו ער איז קראנק גינען אנדער ווייל ער האט געדארפט זוכען פלנקה האט ער גיט גיקענט לערנען דאסרינו יוחת ושברי יוחת מונחות בארון ווארום מיר זאגין דיא גאנצע לוחות אונ די צובראקענע לוחות זענען גילעגין אין דעם ארון צו זאמען, האט מען גינעבין כבוד די צובראקענע לוחות וויא דיא גאנצע לוחות, אפילו אויף די צובראקענע לוחות איז שוין גיין אותיות גינען אפ' יהו רבא לבניה רבא האט גיזאגט צו זיינע קינדער כשאתם ותיקין בשר אל תחטבו על גב היד נוען איר שניידט פ'לייש נאנט איר גיט שניידן די פ'לייש אויף די האנט איבא דאמרי משום סכנה אנדערע זאגין ווייל עס איז אסאך מען זאל גיט איין שניידן דיא האנט ותיקא דאמרי משום קלקול סעודה אונ אנדערע זאגין ווייל ער נועט קאלעט מאכין דאס עסין, מאקער נועט ער איינשניידן

מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מפת ארמית :

וועט זיא קענען מאכין אפבלור אויף אים אז ער האט געהרג'ט דאס קינד פלאן אפריי פקמים אסור זיישע זי כמח ארמית פון די נאך וואס האט גימראפין פקעט פון ארמית :

וודר משפטים דף קכב ע"א ת"ת דלילת יוד הא וואו הא

תאנא ישראל אקרין קדש ובגין דלוינו קדש אסור ליה לאוינס למקרי לחברי בשמא דגנאי ולא לכנאש שמא להכריה וענאיה כני . וכ"ש כמלון אחרין . תאלא כתיב (תהלים לד) גזור לשונך מורע וגו' . מהו מרע דבגין ליבנא כישא מרעין נחמין לעלמא . א"ר יוסי כל מלון דקרי לחברי בשמא דלית ביה וגוי לי' אהפס כמה דלית ביה דא"ר קיוס א"ר חוקיה כל מלון דקרי לחברי רעע נחמין ליה לגיהנס ובחזין ליה לעלעוי בר אינון הליפין דאורייתא דברי ליה לאוינס למקרי לכו רעע . הווא דברא דליות להכריה אעבר ר' יוסא אמר ליה כרעע עבדח . אחייה לקמיה דר' יהודה א"ל רעע לאו קאמינא ליה אלס כרעע דחמיו מלוי כרעע ולא אחינא דאיהו רעע . אהא ר' יהודה ובאיל לעובדא קמיה דרבי אעלור אמר ליה ודאי לא אחייוב . מלן . דכתיב (איכה ב) היה ה' כאויב ולא אייב . דאי לאו הכי לא אשתחרר ישראל גונוי בעלמא . כגוונא דא (שם א) היתה כאלמנה ולא אלמנה כאלמנה דלויב בעלה לעבדא דיומא ומהכאיל לי' . א"ר חייל ומהכא משמע מהתם משמע דהוא עקרא דכלל דכתיב (יהוה"ל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם . כמראה אדם ולא מראה אדם . א"ר יוחנן כתיב (שה"ש ב) כתשעה בעלי היער וגו' כתשוח ולא תשוח . כתשוח דמתפסחא כגונוי אשתחלחא מלח א"ר יהודה אלו לא אחינא הכא אלס למשמע מלין חלין די :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

מלוקט כספרי מוסר

הרמב"ם הל' קריאת שמע פרק א

אם זכה ובימי הסוכות"ס נתן דעתו לשב ונתחיל לחקן כפי מה שיראה לו שיכול להפנות . עת לחמק ליתן על לבו לזכור מכל הדברים הנזכרים לבל יזרי קרוי . והלוי הגדול הוא ללמוד קודם שיש בו כל המשניות עליו מדברי מורה וכן חין מכשרין אותו בשורות רשות דכתיב ובעי ילין כל יפקד רע

(א) אי זה הוא זמן ק"ש ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנגן החכמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנגן החכמה וישעור זה כמו עישור שעה קודם שהעלה השמש . ואם אחר וקרא ק"ש אחר שחלה השמש יצא ידי חובתו ושינתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואחר : (ב) מי שהקדים וקרא ק"ש של שחרית אחר שיעלה עמוד השחר אף ע"פ

אם יקה ובימי הסוכות"ס נתן דעתו לשב ונתחיל להגן כפי מה שיראה לו שיכול להפנות . עת לחמק ליתן על לבו לזכור מכל הדברים הנזכרים לבל יזרי קרוי . והלוי הגדול הוא ללמוד קודם שיש בו כל המשניות עליו מדברי מורה וכן חין מכשרין אותו בשורות רשות דכתיב ובעי ילין כל יפקד רע

(א) אי זה הוא זמן קריאת שמע ביום ווען הייבט זיך און די צייט פון לייגען קריאת שמע ביי פאג מערה . שיהייל קודם גיגן הספה די קוצנה איז ער נאר אנהייבן לייגען קריאת שמע איינער די ווען שיינט אויף כדי שייסור קרות וקבד דבנה אחרונה עם הנגן הספה ער נאר ענדיגען דאס קריאת שמע לייגען אונ די לעצטע פרקה וואס גאר קריאת שמע האט איז נאר ישראל גלייך ווען די ווען וועט אויפשייגען וישעור זה כמו עישור שעה קודם שהעלה השמש דאס איז אזוי וויא אעצנטיל שעה איינער דיא ווען גייט אויף ואם אחר וקרא קריאת שמע אחר שהעלה השמש יצא ידי חובתו אונ אויב ער האט דיא צייט פארשפטיקט אונ ער היט געלייגט קריאת שמע נאכדעם ווי די ווען איז שוין אויפגעגאנגען . איז אויך גוט שניקט ד סוף שלש שעות ביום ווארום די צייט פון קריאת שמע לייגען איז גיז סוף דריי שעה אויף דעם פאג מי שעבר ואחר צו דעם וואס האט פארשפטיקט אונ האט גיט געלייגט קריאת שמע אויף איינער די ווען איז אויפגעשוינט : (ב) מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שיעלה עמוד השחר רע מדעניש (ואם האט זיך געאייקט אונ האט געלייגט קריאת שמע פון דער פרוה נאכדעם וויא דער מארגנישטערין איז אויפגעגאנגען אף זי פ

וידעת כי רע הוא המסחית זרעו כמס'ה ויכי ער כבוד יהודה
 רע כעתיב ה' הו' למדת כי החורה סס חיים נעשו' אלוני מגנל
 ואלוני חלוי ואם יוכל ללמוד איהו פרקים ממסניות על הסדר
 לפסוח בין מה שמואל מפיו ואם יקרא המסניות כנעניה יוסף
 הורה על נפשו ויטכס ועברה שמו. והלומד ח"י פרקים ככל יום
 הוא חיקון ליסוד הנקרא ח"י וחי' נכסוניולות הקדושה אשר כסטרל
 המרה בין המסחית חיו וחיו ועלו למקום קדושה ומתרח כחיים :

שהשלים קודם שתקן החכה יצא ירי חובתי אפילו ער
 הרחק כגון שהיה משכים לצאת לדרך קורא לכתחילה
 מושלה עמוד השחר : (ג) הקורא אחר שלש שעות
 ביום אפי' היה אנוס לא יצא ירי חובת ק"ש בעונתה
 אלא הרי הוא כקורא בתורה ומברך לפניו ולאחריה
 כל היום אפי' איהר וקרא אחר שלש שעות :

ווערין מיט שלעקטס וידקת כי רע הוא הכשחית ורעו
 אונ זאלקטס וויסקען דער וואס מאכט האלגע וייגע
 זרע ווערט ער גערופין רע, ושלעקטס) גיט שאפר
 התחוב וניא דער פסוק זאגט נהי ער כבוד יהודה רע
 גשני ה' ער דער ערשטער גיבארענער וזהו פון
 יהודה איז גיווען שלעקטס אין די אויגן פון גאט.
 זיין שלעקטמייט איז גיווען וואס ער האט האלגע
 געמאכט וייגע זרע אויף ריא ערד, אפער דער
 קענטש וואס לערונט תורה איידער ער גייט
 שלעאפן וועט צו אים גיט קומען ביי נאכט דיא
 שלעקטס וייגע זרע זאל קאלע ווערן ווערן א געזע
 כי החורה סס חיים נעשו' אלוני נאצוי פצלי פון
 דאנען לערנען מיר אז די תורה איז אסס צום
 לעבין צו דעם קענטש וואס איז איר מקיים.
 זיא בעשצט אויף אים אונ רעטעט אים פון אלע
 שלעקטס ואם יוכי ליסוד איהו פרקים ממסניות על הסדר
 אונ אויב ער וועט קענען זאל ער לערנען עמליכע
 פרקים משניות פסדר פחות גיין מה שמוציא מפיו
 צום ווייניגסטונס זאל ער פארשטיין די משניות
 אפ צו מיטשין די ווערטער, ער זאל וויסקען וואס
 ער רעט ואם יקרא המסניות הנעיקת יוסף הורה על נפשו
 אונ אויב ער וועט לערנען דעם משניות מיט
 אויסע שטיממע מיט אשייגעס גיגין וועט ער
 קערין ליכטיגקייט אויף זיין נשמה ויטכס וערה
 שנתו ער וועט זיך לייגן אונ זיין שללאף וועט זיין
 זיס והימוד ח"י פרקים ככל יום אונ דער קענטש וואס
 לערונט יעדער טאג אכטצעהן פרקים משניות
 הוא חיקון ליסוד הנקרא ח"י איז. דאס אטיקון צום
 ברית קדש וואס ער ווערט גערופין ח"י וחי' דהם
 אונ ער וועט לעבין דורך זיי וניצונות הקדושה אשר

לייענען קריאת שמע וישמח הדחק כגון שהוא משכים
 לצאת לדרך אונ ווען עס איז אים אשייגע צייט,
 רהינו ער איז אויפגעשטאנען נאכן פריה צו גיין
 אין וועג קרא דפתחה משניה צמוד השחר מעג ער
 לייענען קריאת שמע נאכדעם ווי דער קארניג-
 לשערוי איז אויפגענאנגען איידער די ווען האט
 אויפגעשיינט : (ג) הקורא אחר שלש שעות ביום דער
 וואס לייענט קריאת שמע נאך די דריטע שעה
 אויף דעם טאג אפילו היה אנוס אפילו עס האט אים
 גיבארפין אזוי זאנך וואס ער האט גיט גיקענט
 פריער לייענען קריאת שמע יא יצא ירי חובת קריאת
 שמע בעתה פון דעסוועגען האט ער גיט יוצא
 גיווען ריא מצוה פון קריאת שמע לייענען אזוי
 נהי ער וואלט געלייענט אין דער צייט זלא הרי הוא
 קורא בתורה עס איז נאר גלייך וניא ער וואלט
 גילערונט אין די תורה די דריי פרשות פון קריאת
 שמע ויברך לפניו ולאחריה כי היום דעם נאנצן טאג
 ווען ער לייענט קריאת שמע זאגט ער אלץ דיא.
 ברכות פון פאר קריאת שמע אונ די ברכות פון
 נאך קריאת שמע אפילו איהר וקרא אחר שלש שעות
 אפילו ער האט פארשפעטיגט אונ האט
 געלייענט קריאת שמע נאך די דריטע שעה
 אויף דעם טאג, פון דעסוועגען מוז ער זאגן
 די ברכות וואס פאר קריאת שמע אונ די ברכות
 וואס נאך קריאת שמע :

בסידא איהרא בין המסחית חיו וחיו אונ די בוסלאך הייליגקייט וואס איז צווישען די שויעט אין ריא
 טוקמה נועלדין לעבעדיג ווערין וועגן דעם קדושה אונ זיי וועלדין ארויף גיין צום הייליגען ארמ יפתח
 בחיים אונ דו זאלקטס אויס-דער-וויילן דאס לעבין :

וְהַפְּדָה לְעַם נְכָרֵי לְאִי-יְמוּשָׁל

אונקלוס

הַרְאָה וְהִפְדָּה לְעַם נְכָרֵי לְאִי-יְמוּשָׁל

רש"י

בפני הטורים
כא"ל נלחם למלכותו אלא משלח השטח א"ל ש"ס ש"ס מחול
במלכותו כד אהרן ש"ס ש"ס השטח כה"ו מהכ"ל משלח
שימור נלחם כ"ו ש"ס משלח במלכותו מחול השטח וזהו נלחם

בחרתך ואשת בריךך : והטרה . כגרע בפדיונה ויוצאה
פסגם מה שהוּל חילא מכוּחו עד שיגיע למלכה לא אמרין

שפתי חכמים

וכסף קנייתה הוא כסף קידושה וכוון רמז לך הכתוב
שמנה כדוע ורמזו לך שאינה לריבה ש קידושין אחרים:
והפדה . יתן לה מקום להפדות וללאת שאלה הוא מסיב
כפדיונה וזוהי הוה מקום שנתן לה שמרע מפדיונה
כמספר השנים שעשתה אלוו כללו היא כבודה אלוו .
כ"ל הרי שקראה כנונה ועשתה אלוו ב' שנים אומרים לו

בקנותו ללו כר עושין הוא וחי כאלו חכ"ו כקנייתו לא כר
מכירה הוא דכתיב וכו' ומכור ח"ס את בנו למה ולא את בני
ש"ין ל"ו כהנ"ל : ש' ש' מדקאמר את רעה שכנסת זה לא
ישדה מכלל סבה לו יעשה ח"ס ח"בה רעה ומדקרי קרה
לקדושין ב' יסוד ולא חמר אחר לא קדשה ש"ת שאינה לריבה
קידושין אחרים כ"ו : ת' ס"י דמדלל כתיב ונשחתה אלא והפדה

עבודת כל ביה וסנה כששית : המנה ופשתה חלוק ב' שנים
לעם נכרי ואל ימושול חסברה . שפתי רשאי למכרה

יודע היית שעמירה נלחם לכוח שש סנה ממלח שקנית
הרי שלשית המנה טול שני שלישות המנה ותאל מהלךך :

דעת זקנים מבעלי התוספות

קנאה רשע שנים בששה מניס ועבדה שהי שנים נוחת
ארבעה מניס ויוצאה ואי קשיא מאי גרוע הוי זה י"ל לפי
שהשנים הבאים היא יותר גדולה ובהה מרובה לעשות
מלאכה מן השנים שגברו לכך קרי ליה גרעין :

קטן כלום ובמכירתו ב"ד לוכא שאין ב"ד עושין אהרן :
לא תצא פ"י רבי אברהם אע"פ שאין הארון יכול לכופה
לעשות מלאכה הצריכה לצאת חוץ אלא כחוק הבית :
(ת) והפדה מלמד שכגרע בפדיונה והצא . פרש"י לו שאם

פירוש לתורת אלהים

פאר אים גיגעין ווען ער האט איר געקויפט
דאס זענען אירע קידושין נויט דער עיקר קויפונג
אין גינען זיא זאל זיין זייגע אנויב אדער זיין
זוהקס נויב . נויט פארזעצן אין גינען אזוי דער
מנהג קען זאל קויפן קליינע כיידיק און זיא
אויפאדעווען פאר נויבער פאר זיך אדער פאר
זייגע זיהן . און אויב דאס מיידל גיפעלט גיט
דעם בעל הבית און ער וויל זיא גיט געקען פאר
אנויב גיט פאר זיך און גיט פאר זיין זוהן . זאל
דער פאטער זיא צוריק אויסלויזן פון דעם בעל
הבית זעס נגרי לא ימושול לכתרה כגדו בה גאף דעם
אויסלויזונג פאר גיט דער פאטער זיא פארקויפן
צו איין אנדערן פאטער וועט זיא אויפעלן איין
אנדערן ער זאל זיא געקען פאר אנויב . נויט
דער בעל הבית איז צו איר פאלש גינען און האט
זיא גיט גענומען פאר אנויב געוויס וועט איין
אנדערער זיא אויך גיט געקען פאר אנויב . און

ער זאל זיא נא געקען צו זיך פאר אנויב ופדה
אויב זיא קען און וויל זיך אויסלויזן פון דעם
בעל הבית , זאל דער בעל הבית זיא פריי לאזן
פון צו דינען . דהיינו , דער בעל הבית האט זיא
געקויפט פאר זעקס הונדערט גילדן ונייציג
דריסל זאל קען אפגעקענען פאר יעדער יאהר
וואס זיא האט געדרינגט הונדערט גילדן ופופצען
דריסל . און דאס איבעריגע געלט גיט קען צוריק
דעם בעל הבית און זיא גייט ארויס פריי פון דעם
בעל הבית . ווייל דער עיקר פארקויפונג פון דאס
מיידל איז גיט גינען צום דינען . זארום וועלדע
פערדינגן קען קען האבן פון אקניד וואס איז גיט
אלט זענעלף יאהר . גאר זיא נען מיינונג איז גינען
דער בעל הבית וועט זיא אויפאדעווען זיא זאל
זיין אנויב פאר אים אדער פאר זיינעם אזוהן .
דריבער זאגט רש"י וקסף קנייתה הוא כסף
קרישה . דאס געלט וואס דער בעל הבית האט

מצות השם

(מדן) [עשה יין] לפדות חמה העכירה חס לא רעה לעדה שזאמר והפדה :
(מה) [לאו כח] שלא למכור חמה העכירה שזאמר
לעם נכרי לא ימושול למכרה כגדו כה :
פאר אריקסט , פירין זיא איז נאך קיין זענעלף יאהר א"ט .
און פירין דער פאטער איז אזוי ארעם אז ער האט גיט
וואס צו עסקן און האט גיט וואס צו פארקויפן . און אז
גיט דין נויס דער פאטער זאל עפעס געלט , כחו בית דין
גיט דין דעם פאטער ער זאל זיא אויסלויזן פון דעם בעל
הבית . דער דין איז אויך גאר גינען ווען די יידן זענען
גינען איין ארץ ישראל און קען האט געהיט די ריגים
פון יובל :

לעם נכרי וגו' . אבעל הבית וואס האט געקויפט אירישע
דיקט אדער אירישע געקעט פאר ער גיט אקעק
שיינקען און גיט פארקויפן זיי צו איין אנדערן . און אויב
ער האט זיי אקעק געשיינקט אדער פארקויפט , כחו דער
בעל הבית זיי צוריק אפגעקען פון דעם קויפער :

לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹיֶיהָ : וְאִם-
 לְבָנוּ יִיעַדְנָהּ בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת
 יַעֲשֶׂה-לָּהּ : וְאִם-אַחֲרַת יִקְחֶלּוּ
 שְׂאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֵנָתָה לֹא יִגְרַע :

רש"י זבונה במשלה
 בה : ו אם יאם לבריה
 לקיימנה פהלכת פנת
 ישראל ועבד לה : אם
 אחריהא יסב ליה יונה
 כסותה וענתה לא ימנע
 ה"א זבונה כה קידושין ית כבודת לה
 אם אחריה קידושין דף ט : שארה
 כסותה מן מח : שארה כסותה וענתה ודלים טו גיטין פד :

רשבים

בפרדיון לפי מותר שנים הנותרות : (י) שארה מוונות
 כמו ואשר אכלו שאר עמי : כסותה מלכבושים :
 ועונתה בית דירה לפי המשפט לשון מעון כי המ"ם
 של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר
 הרי מוזן וכסות ומעון :
 לומר לך שטיקר עונה כשנת ולא כשעת ומי החול :

שפתי חכמים

משפט שאף הארון מטיע כפלוס משפט עמה : א מדכתיב
 שרדך הארון ליעדה או לבנו ייעדה ח"כ מהיבית פתי שרשלי
 למכרה ע"כ ל"ל לא ימסול למכרה פ"י אפי' האכ : כ שהרי האכ
 אינו רשאי ליתנה לאחר ולרדך רש"י לפרש הארון שלא נעשה לו
 כשם שלענין מכירה אין רשאי למכרה לא הארון ולא האכ ה"ה
 לענין ועוד מ"ה פ"י הארון והוכחותו מדכתיב אחריה ולא שלם
 אלה לא יעשה לה והנשעין והייסוד לו אינו תלוי אלא הארון
 הראש : ב פ"י כמו האכ שאין לרדך קידושין אחריה אלא כסף
 קנייתו היא כסף קידושיה דה"לכ פ"ל"ו ואם לבנו יקדשם לו
 יקחה : ד פ"י כמשפט בן ישראל כשאר כסות ועונת אה"פ שלא
 נזכר חייב לבנות ישראל כשם מקום הרי זה כל למד ומלא
 למד מכלתא : ה פ"י דלא יגרע משפט מאותם שהיו לה ככר
 כדכתיב כמשפט כבנות יעשה לה קודם שלקח עליה אחרת רא"ש :

לפני המורים

העבדים שאין חייבים לבעל אלא כללית השמט : (ח) כנגדו .
 ב' כמסורה דין וארדך ותחפסיה כנגדו והיינו לאמר ר"א כיון
 שפי' עלתיו עלי' שוב אינו רשאי למכרה דליקונו לה מנגדו דהתם
 שטא כנד משם . ור"ע ממי דסבר כיון שנגד בה שוב אינו רשאי
 למכרה ודורס כנגדו כה לשון כנגדה ואיכו ממי יורף כנד דהתם
 שבה שם לשם היתרה כג"ה שאובר כמ"ה גשעות דרבינו נכנס
 אלא שגראת לו דמות אביו : (י) וענתה . חסר וי"ו

רש"י

לאחר לא הארון ולא אהב (קידושין יח) : בבגדו
 בה . אם כל לבגדו כה שלא לקיים בה מלת ייעוד וכן
 אביה מותר שנגד בה ומכרה לזה : (ט) ואם לבנו
 ייעדנה . הארון ב' מלמד שבו קם תחתיו ליעדה
 אם ירצה אביו ואינו לרדך לקדושין ב' אחריה אלא אומר
 לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך כדמך :
 כמשפט הבנות . שאר כסות ד' ועונה : (י) אם אחרת
 יקח לו . עליה (מכלתא) : שארה כסותה ועונתה
 לא יגרע . מנה האמה שיעד לו ככר : שארה . מוונות
 (כמכות מז) : כסותה . כמשמעו . עונתה . תשמיש :

פירוש לתורת אלהים

מיט דעם פארקויפונג : (א) ואם לבנו ייעדנה און
 אויב דער בעל הבית וועט געבין דאם דינקסט-
 מיידל צו זיין וזהו פאר אויבב כפישפט הבנות יעשה
 זה נוי דער דין איז ביי אמן מיט אלע אנדערע
 מעכטער וואס מען געקט ויא פאר ווייבער אזוי
 זאל ער מאהן מיט דיא דינקסט מיידל וואס ער
 האט זיא גענוקען פאר אויבב . זיא זאל גיט זיין
 ביי אים ארינקסט נאר אויבב . אונ זיא דארף אים
 נאר געדינגען ויא אלע ווייבער געדינגען זייערע
 מאנען אקער גיט מער : (ב) ואם אחרת יקח זיא און
 אויב ער וועט געקען נאך אויבב צו דער דינקסט
 מיידל שארה כסותה וענתה זא יגרע איז דער דין
 אז ער זאל גיט פלעין פון איר אירע עסין אונ
 איר קליידונג און איר צייט צו זיין מיט איר .
 נאר אזוי נוי ער גיט קליידונג אונ עסין אונ זיין
 בהעפמונג והשמיש המטה צויענע ווייב אזוי זאל
 ער געבין צו די ווייב ווס איז פריער גינוען ארינקסט :

מצות השם

(ח) ולא כט' שלא למנוע מאמה העכריה ומכל י"ו וז"ל כמות ישראל שארה וכול מוונות . כסותה כפסוקה וסנתה דרך ארץ .
 שאחרת אם אכית יקח לו שארה כסותה וענתה לא יגרע :
 (ט) שארה כסותה וגו' . דער בעל הבית וואס האט
 געקוקט אידישע דינקסט און ער האט זיא
 גענוקען פאר אויבב . אדער זיין וזהו האט זיא גענוקען
 פאר אויבב . אונ אזוי אנדערע מאנען צו ווייבער ווייבער .
 כקן

לחשיך מלה דוא צכאות נפש צ צכ צכא צכאו צכאות רוח יהוה נשמה רצח ארני נשמה רחור יהוה חיה יחידה רננת יהוה חיה יחידה רחוד אל שם בן שבעשה :

א מסוף שבע שנין השלחון גבר נת אחוהי בר ישראל די יזכנו קד ויפליחנה שית שנין ותפטרניה בר חורין מעמה ולא קבילו אקתחבון למיקרי ולא ארכינו נת אורניהון : ב ותכתון אתון יוקא דין ועברתון נת רקשר קדמי למקרי חירו גבר למקריה וגורתון קנים קדמי קביתא דאתקרי שמי עלוהי : ג ותכתון ואתקלתון נת שמי ואתכתון גבר נת עבריה וגבר נת אקתיה די פטרותו קעי חורין קנפשיהון וקבשתון יתהון קתמו לכוון לעקרין וילאקתון : ד כון פרגו אמר וי אתון לא קבילתון למקרי חירו גבר לאחוי וגבר למקריה ואתון פקא ואתון יתבון

א מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הפיו אתי אזנם : ב ותשבו אתם היום ותעשו אתהישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו : ג ותשבו ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות : ד לכן כה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאמ יהוה אליהרוב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל ממלכות הארץ :

ס' זעורה קרי

לסקריה קא אקא מכלי כון חירו אמר וי קן סרפא ומן פקא ואתון יתבון לזע לכל טלקנות ארעא :

מצורת דוד

רשי

(6) מקץ . ר"ל מתלה כי הרמז יקרה קלה כמו הסוף : שבע שנים . ימי עבודתו וכאשר יפרש אחריו ועבדך שש שנים ואחר כך תשלחו חפשי : ולא שמעו . אל המלה הויה והללוה : (ג) ותשבו . ואתם שבתם כחשוכה היום וכו' : לרעהו . לשכרו טעמי : אשר נקרא שמי עליו . כי נקרא בית ה' : והתורהם לקחת איש את עבדו וכו' : לנפשם . ותכבשו . והנני קרא לכם דרור . ר"ל לא אתן אתכם חפשים ממנו להיות נוסקרים אל המלך וכו' ולא הויה שפתיים קריאת הדור : הגני קרא אתם מלכות : זעורה . ר"ל כולם יתירו אתכם : דעם פירוש עברי מייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך :

תרגום

כתובים משלי טו

לחשיך מיסוד ומלכות דוא שיון דלת יוד נפש שיון שיון דלת יוד רוח יאודוניה נשמה דיסור א אר ארני ארני נפש ארני דוח ארף דלת גון יוד נשמה דמלכות יי הו וז הו חיה יחידה דיסור יהוה חיה יחידה ומלכות אל שם בן שבעשה :

א לב אדם יחשב דרכו ניהוה יכין צעדו : ב קסם ועל אורחיה נאלקא קתמון חלקתיה : ב קיסמא ער

מצורת דוד

רשי

(6) יחשב דרכו . כלמה דרך היולן : יכין . מכין פסיעותיו ללכת כמקום שירצה סוף : (ב) קסם . אמרו המלך כרוכים פאילו היה קסם על פסותו כי אין דבר נכתה מלח המלך לפי שכל האנשים יחורו למנוח מן כעיתו ולזה ימלא ככל דבר מי מנלה און המלך לזה לא ימעול פוי כמטעם לפוח סדין מחמת פירוש עים

א לב אדם יחשב דרכו דוא הארץ פון קענטש קראכט זיון נועג . אין נועלעקע נועג ער נאל גיון וי יכין צעדו אונ הקכיה גרייט אן יערער קרים נואם דער קענטש נאל מארן : ער נאל גימ

שְׁפוֹתיה דמקמא וברניא לא
 נדגור פומיה : ג רגיא
 ומקאחא דהרצותא מן קדם
 אלקה ועברוי פולרוהן מתקרי
 דקיישא : ד מרחמיה דמלכין דצדקין רישעא קטור בצדקתא תקין פורמא

שְׁפָתַי־מִדְבַר בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַר־פִּיו : ג פֶּלֶס | וּמֵאֲוִי
 מִשְׁפָּט לִירוּחַ מַעֲשֵׂהוּ כָל־אֲבִיבֵיכֶם : ד תוֹעֵבַת מַלְכִים
 עֲשׂוֹת רָשָׁע פִּי בְצַדִּיקָה יִפּוֹן כִּפֹּא :

רשי

על שפתי מולך הוא הדיין ההכם היושב בדון : (ג) פֶּלֶס
 ובאוני משפט לה' . לשלם לאלם כפעלו : ומעשהו
 כל אבני כים . כאשר יש באבני כים משקלות גדולות
 וקטנות לפי פעלו של אלם : (ד) תוֹעֵבַת מַלְכִים .
 דבר תועב הוא ללויים עשות רעע :

מצורת רוד

עשות וסגנה : (ג) פֶּלֶס . הכה יש כיד ה' פלם ומאזים לשקול
 כהם מספט תסלומין ומעשהו דכר תסלומין סוף כמו כל אבני
 כים הם אבני המשקל הנמוים כלמחתת ויש סם רבי המשקל
 וקטני המשקל וכן שקול הממוק תסלומין לכל אחד לפי גמול :
 (ד) תוֹעֵבַת . דבר תועב סוף למלכים לעשות רעע כי בעבור מעש'
 סלקר יכין כסאם ולזה יתעב הרשע לעמוי הכסא על כנו :

פירוש עימ

פארשטיים גימ די נרחה . מוזי גימאקין ווערין ווי
 ער איז גוור במשפט לא ימעי פיו דריבער איז דער
 דין אונ דער וישר אויף דעם מלך ער זאל אכטונג
 געבין אויף זיין מויל זיא זאל גימ ארוים ריידין
 אונארט וואס איז גימ נויא דער וישר פון דיא
 קדינה : (ג) פֶּלֶס ופאזני משפט נה' הקביה האט אונאג
 אבער ארביטונג וואג . אונ ריבטונג וואג שאלין
 צו וועגן מיט זייא די מעשים אונ די בנות פון
 יעדער מענטש בעשהו פי אבני כים דער סוחר וואס
 נוי פארקויפן מיט אערליכע וואג האלט ער
 זייגע געוויקט שטיינער אין אבייטיל זייא זאלין

גימ אפגעריבען ווערין אונ קלענער ווערין .
 בייא הקביה איז אויף אזוי אקליצה , אלץ
 וואס הקביה מוהט איז אזוי ריבטיג געוואגין
 אזוי נויא זייגע געוויקט שטיינער וואלטיין
 שטענדיג גינען באהאלטן אין אבייטיל זייא
 זאלין גימ אפגעריבען ווערין : (ד) תוֹעֵבַת מַלְכִים
 עשות רשע בייא מלכים איז מיאום צו טאהן
 שלעכטס דעם מענטש וואס ער האט זיך גיין
 שלעכטס גימ פארדינט פי בצדקה יפון כפא דיא
 שמוהל פון קלך . זיין מלוכה . איז גענריקעט
 צו טאהן צדקה :

עיקר תויים

משנה שבת פרק יח

ברמנורא

(א) ובנמרא כלמורי איכסי . פי' תסנו קטן תחלה ואם ילעך
 ייתר ימנה יותר (פי' הכיני פלו' ה"ו וכ"ע פי' ס"ג .
 ומ"ה נקט ד' כריש ודכר ה') פי' ו"ל דמספט ד' ה' נסרך
 סרך אלישנא דתסלומין ד' ה' דפ"ק זכ"ק זכ"ק כדוקא :
 [ח] קופה . פי' מוס' כחא דהין בכקום פי' קויות ס' ג' סחים
 חס' : (ב) בנמרא זכ' סחי
 דהמיל דבעל בתרומה כיון דהי'
 לכון אלא כיון דלשכת טעמא
 דחפ' לזיריה מני חיו חמר :

פרק יח א מפנין . אם לרד למקומו להשיב סם
 אורחיו להסב כסעודה או תלמידים לשמוע
 הדרשה . ודוקא לדבר מנו' שרי ולא חייס' לטרחה בשבת :
 ארבע וחמיש . לאו דוקא דחי כשי אפי' עובא סמי
 (א) אבל לא את
 האוצר . כלו' יוכלך סלא
 יגנור חת האוצר כלו' עד
 שיגיע לקרקעיהו ללמא חתי
 לאשווי גומות : מפנין
 הרומה שהורה . ואפי'
 דמוחא לזירה אלהים
 ארבע וחמש [ח] קופות
 של תבן ושל התבואה . מפני

האורחים ומפני כיוסור בית המדרש . ומעשר ראשון שנמלה תרומתו
 מפיין הרומה שהורה ודמאי . ובעשר ראשון שנמלה תרומתו
 יסרלל ללא חויה ל' יוכל לעטלה ולפסחה עיו דמוחא לכהן : ורמאי . דמוחא לעניים כדחן מחליבין את
 העניים דמוחא וזי כשי הוה מפקור לנכסיה והוי עיו וחוי ליה השחא כמי חויליה (ג) : ומעשר ראשון שנמלה
 הרומהו . טעילה ממנו תרומת מעשר וזי כעלה ממנו תרומה גדולה גינן וספקים בן לוי ולקח המעשר
 בשבלין דעדיין לא הלה עליה חובת תרומה סאין דנגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכחי וזה
 ספקים ולקח המעשר בשבלין אינו מפרסם אלא תרומת מעשר בלבד ומותר בשבליה ח"ע"ם שלם הפרסם ממנה

מפנין הרומה שהורה ודמאי . ומעשר ראשון שנמלה תרומתו
 יסרלל ללא חויה ל' יוכל לעטלה ולפסחה עיו דמוחא לכהן : ורמאי . דמוחא לעניים כדחן מחליבין את
 העניים דמוחא וזי כשי הוה מפקור לנכסיה והוי עיו וחוי ליה השחא כמי חויליה (ג) : ומעשר ראשון שנמלה
 הרומהו . טעילה ממנו תרומת מעשר וזי כעלה ממנו תרומה גדולה גינן וספקים בן לוי ולקח המעשר
 בשבלין דעדיין לא הלה עליה חובת תרומה סאין דנגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכחי וזה
 ספקים ולקח המעשר בשבלין אינו מפרסם אלא תרומת מעשר בלבד ומותר בשבליה ח"ע"ם שלם הפרסם ממנה

פרק יח א מפנין אפילו ארבע וחמש קופות שי תבן ושי
 הבואה מען קענג אפ ראמען אום
 שבת אפילו פיר אדער פינג אונ אפילו קער
 אויך קערב מיט שטריו אונ תבואה , אויב מען
 דארף דעם ארם פפי הארמים פדי אורחים זאלין
 האבין ווא צו ויצען אום שבת מפני כיוסור בית המדרש
 אדער די פלמירים פון בית המדרש זאלין האבין
 זוא צו ויצען אום שבת אונ זאלין גימ כבטל זיין
 פון לערנען אפי לא את האוצר אבער ער זאל אוים
 ראמען דעם גאנצע שטריו כיו די ירד פון אוצר

אם שבת מפנין הירוקה פרייה מען קענג אפ ראמען
 הירוקה וואס איז קהור ויפאי אונ תבואה פון
 אעם הארץ וואס איז אספק צו מען קען
 גינעבין פון זיי מעשר צו גיין . וייל תרומה קענט
 עסין פהגים אונ דמאי מעסין עסין ארבעע לייש
 ובעשר ראשון שניסלה הירומה אונ מעשר ראשון וואס
 מען האט פון זיי גינעבין תרומת מעשר , אפילו
 מען האט גימ גינעבין פון זייא תרומה גדולה
 וכהינגו דער לוי האט גענוקען דיא מעשר צעהן
 קארן

משפטים יום ב

עיקר תוים

[ב] המבט . לזכור נמי לא חוה לאסור לכתוב לאכול מפירותיו כעבד כמ"ס הר"מ כפ"א ומועשרות : (ג) וכפ"ו לכרכות כתב דכתיב ומתן הכסף וגו' וכפי אי' כסוגי' ועמיתו [ג] ערובין . וז"ל לפני משום דכבר ללא מעטלין דכר שטוח מחלל לחיה ולעוף כל היכא דלתייבוי דשמיטה . א"כ"י (ד) דר' ר"ל לטעמי' אותן תו"ט : (ה) דתמייתו דמי' להספ' קומה וכו' כהו' הוה . הר"ן : (ו) טריין . היה מלה בערית כמו חלדס עד בית אלוהי . הר"מ : (ז) קשה ללחוק עופות כיון דתרגומו לאוויין ושאר שפות ולשונות הר"י . דמחלק בין

תרומה גדולה : ומעשר שני והקדש שנפדו . ספרו אותן הזעלים ונתנו את הקדן ולא נתנו את החומש . שמע' מהכא שכן פדוין . והחומש היו מלוה לגבי בעלים . אבל לא את המבט . ואפי' טבל דרכן כגון הורעט בעוף שאינו נקוב : ולא את מעשר ראשון שלא בטלה תרומתו . אם הקדים בו לוי ולקח המועשר אחר שנתמחה התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה זהו מע"ר שלא נטלה תרומתו האמור כאן שכיון שנתמחה בכרי ונתחייבה

בתרומה כשלקח המע"ר אפי' שמפריש ממנו תרומת מוע"ר ל"ו שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוא אסור לטעמו זבחה : ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו . כגון שפדו אבל לא נפדו כהלה גורן שפדה המוע"ר מי על גרוטאות של כסף ואין מע"ס נפדה אלא בזמנון שיש עליהן לורה דכתיב (דברים יד) ולרת הקספ בידך . והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כו) ונתן את הערוב ביום ההוא דכר היתון מיד ליד (ג) : (ד) לוף . מין קטנית שאינו ראוי חי אפי' לבהמה . והרמב"ם פי' מגדלות : (ה) עורבים . כגון עשירים שנגדלו עורבים לגדולה . ואין הלכה כרשב"ג : (ו) חבילי . מגדלות : (ז) כופין . את המלך לפני האפרוחים . ומטעם כלי מהיכנו לא היו שאין האפרוחים עומדים עליו . והאומר אין כלי יטעל אלא לנודך דבר הנוטל מוקי למתניתין בכריק למקומו של כלי : שברחה . מן הכות : דרוחין אורה : בדיים : עד שהתכנס . ודוק דהוין אבל לא מדדוין לפי שהתרגומות מנכחה עלמה מן הארץ ומלא שחיה מטעלה אבל אווין ושאר שפות מדדוין (ה) : מדרין עגלים . (ו) מדרין עגלים וסיחין ברשות הרבים .

בתרומה כשלקח המע"ר אפי' שמפריש ממנו תרומת מוע"ר ל"ו שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוא אסור לטעמו זבחה : ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו . כגון שפדו אבל לא נפדו כהלה גורן שפדה המוע"ר מי על גרוטאות של כסף ואין מע"ס נפדה אלא בזמנון שיש עליהן לורה דכתיב (דברים יד) ולרת הקספ בידך . והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כו) ונתן את הערוב ביום ההוא דכר היתון מיד ליד (ג) : (ד) לוף . מין קטנית שאינו ראוי חי אפי' לבהמה . והרמב"ם פי' מגדלות : (ה) עורבים . כגון עשירים שנגדלו עורבים לגדולה . ואין הלכה כרשב"ג : (ו) חבילי . מגדלות : (ז) כופין . את המלך לפני האפרוחים . ומטעם כלי מהיכנו לא היו שאין האפרוחים עומדים עליו . והאומר אין כלי יטעל אלא לנודך דבר הנוטל מוקי למתניתין בכריק למקומו של כלי : שברחה . מן הכות : דרוחין אורה : בדיים : עד שהתכנס . ודוק דהוין אבל לא מדדוין לפי שהתרגומות מנכחה עלמה מן הארץ ומלא שחיה מטעלה אבל אווין ושאר שפות מדדוין (ה) : מדרין עגלים . (ו) מדרין עגלים וסיחין ברשות הרבים .

קארץ פון הונדערט ווען די תבואה איז נאך גיווען איז די זאנגען וואס מען האט נאך נים געדארפט געבוי פון די תבואה הרוקה צום כהן יעשר שני הקדש שפדו אדער מעשר שני אונ הקדש ווען אויסקליריינט גינארין אונ מען האט גיגעבין דעם קרן אפילו מען האט נאך נים גיגעבין דעם פינפטל מער וואס מען דארף געבוי ווען מען פאשהט מעשר שני אויף געלט אונ ווען מען לייזט אויס פון הקדש פון דעם- מען דארף דעם ארש פאר אורחים אדער פאר תלמידים ותמימים היבש אונ פונקענע תרומס קעג פאר אויף מטלמל ויין ווען מען דארף דעם ארש פאר אורחים אונ פאר תלמידים טפני שהיא באגל געניט ווייל ארעמע לייט עסן דאס אגל נא אה תבני אבער תבואה וואס מען האט פון ויני נים גענומען הרוקה פאר מען נים מטלמל ויין שבת אפילו ווען מען דארף דעם ארש פאר אורחים אונ תלמידים פאר מען אויף נים נא מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו אונ מעשר ראשון וואס דער לוי האט גענומען צעהן פון הונדערט ווען די תבואה איז שוין גיווען געוויקשאפילט וואס מען האט שוין געדארפט געבוי פון וי הרוקה אונ מען האט פון וי נים גיגעבין הרוקה פאר מען נים מטלמל ויין די מעשר ראשון אונ שבת אפילו ווען מען דארף דעם ארש פאר אורחים אונ תלמידים נא אה מעשר שני והקדש שני

גפדי אונ מעשר שני אדער הקדש וואס וענען נים אויסקליריינט גינארין ווי דער דין פאר מען אויף נים מטלמל ויין אונ שבת אפילו ווען מען דארף דעם ארש פאר אורחים אונ תלמידים נא אה היתון מיד ליד (ג) : (ד) לוף . מין קטנית שאינו ראוי חי אפי' לבהמה . והרמב"ם פי' מגדלות : (ה) עורבים . כגון עשירים שנגדלו עורבים לגדולה . ואין הלכה כרשב"ג : (ו) חבילי . מגדלות : (ז) כופין . את המלך לפני האפרוחים . ומטעם כלי מהיכנו לא היו שאין האפרוחים עומדים עליו . והאומר אין כלי יטעל אלא לנודך דבר הנוטל מוקי למתניתין בכריק למקומו של כלי : שברחה . מן הכות : דרוחין אורה : בדיים : עד שהתכנס . ודוק דהוין אבל לא מדדוין לפי שהתרגומות מנכחה עלמה מן הארץ ומלא שחיה מטעלה אבל אווין ושאר שפות מדדוין (ה) : מדרין עגלים . (ו) מדרין עגלים וסיחין ברשות הרבים .

והאשה מדרה את בנה. ואחוזו בזרועו ומחוריו והוא מניח רגליו והולך: שנומל אהרן ומניח אהרן. כשהתקינו מניע את רגליו מניח אתו ומגביה אתו: אבל גזר אסור. שנומל וכו' מ שאלו רבי יהודה אימתי במשנה לא בא להלוק

גדולים לקטנים דקטנים לא שרי אלא כהנר אכל לא כהנ"ר ונדולים אפי' כהנ"ר שרי ניחא דמתני' כהנ"ר מיירי מכח סיפא דמתד' בנה אוקמי' לה כש"ס כהנ"ר ולהכי תני עגלי' וסייחין לשמש' דדוקא בגדולים שריני כהנ"ר: [ה] אסור. ולא אמרינן דיו נושא את עמו כדלעיל מ"ה פ"י כיון שהוא קטן כל שמי

אלה גזר. ה"רן. והאי אסור גיל דלסור ותייב קינור דהא מחייב כשכשלו כר"ס דלקמן ע"ש דלמ"ו ל' דדוקא בנות: [ו] את השבת. בגמ' לאתויי הא דת"ר אם הייתה זריכה לנר' כהנהה מלוקת לה את הנר. והמהלך שמשינו דגמרא ס"ל דאיכא תמוס מן התורה וכמ"ס הרי"ף דלכ"ס מ"ב מיל ולמטה מלדורייחא דל"כ עד שהחל שמת' אלא לסיפור תמוס מל"ס תוי"ט וע"ע: [ז] צרכי מילה. ג"ס דק"ג נפק ליה:

אלה גזר. ה"רן. והאי אסור גיל דלסור ותייב קינור דהא מחייב כשכשלו כר"ס דלקמן ע"ש דלמ"ו ל' דדוקא בנות: [ו] את השבת. בגמ' לאתויי הא דת"ר אם הייתה זריכה לנר' כהנהה מלוקת לה את הנר. והמהלך שמשינו דגמרא ס"ל דאיכא תמוס מן התורה וכמ"ס הרי"ף דלכ"ס מ"ב מיל ולמטה מלדורייחא דל"כ עד שהחל שמת' אלא לסיפור תמוס מל"ס תוי"ט וע"ע: [ז] צרכי מילה. ג"ס דק"ג נפק ליה:

כמקום. ואין חוששין לאיסור תמומין: ומחללין עליה את השבת. ומשעה שהיה יושבת על המשכב בין אמרה לזריכה אני בין לא אמרה לזריכה אני מחללין. משכבה ועד ל' אפילו אמרה לזריכה אני אין בו סכנה וזכר שאין בו סכנה עושין לזריכו

צרכי מילה. ג"ס דק"ג נפק ליה: ומתחיל הדם להיות שותת. עד כל ג' ימים אחר שילדה בו מנ' ועד ז' אמרה לזריכה אני מחללין לה אמרה לזריכה אני אין מחללין אבל עושים לזריכה על ידי עכו"ס מפני שהוא כחולה שאין לו סכנה אחר כך ואם לא אמרה לזריכה אני אין כורתין אותו בשבת למכרי ח"ק: רבי יוסי אומר. אף חותכין. והלכה כר"י שמתכין אותו ומנקים אותו ומתנין עליו חזק הדם וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן בחיבור פרקא משמע ללזכי מילה מאי ניהו:

שפירינגען פון גאס אין שמוב אשה מדרה את בנה אאשה קעג האלטין אקינד ביי דיא הענט אונ אים העקפין גיין אין גאס אדער פון שמוב אין גאס אפר רבי יהודה האמ רבי יהודה גיזאנט אפטי ווען מעג קען קומן שהיא ניפל אחה ופניח אחה אז דער קינד קען שוין אביסל גיין אליין ער הייבט אויף איין פוס אונ שטעלט אנדער די אנדערע פוס אבי אס היה גזר אמר אבער אז ער קען נאך גיט הייבין דיא פוס נאר ער שלעפט אים פראנגט ראך אים דיא מוסער ווען יוא הייבט מיט אויף אביסל. דיא מען אים גיט אזוי אריין פירען פון גאס אין שמוב: ג אין פילדן אה בהתכה ביום טוב מען מאר גיט ארויס געמען אקאלב פון איר מוסערס בויך אום יום טוב אבי פסגדין אבער מען מעג צו האלטין דיא קאלב זיא זאל גיט אראפ

פאלין אויף דיא גזר ווען יוא נערט געבארין פילדן את האשה בשבת מען מעג ארויס געמען אקינד פון די מוסערס בויך אום שבת וקרוין זה חקמה טקסס זקסוס מען מעג רופין אהייבאקס אום שבת פון דעם ארמ ווא זיא איז צו דעם ארמ ווא דיא נעוויגערין איז. אפילו עס איז נוימער וויא אהתום שבת פסגדין עליה את השבת אונ ווען אאשה גיבאקט אקינד אום שבת מען מען אירעמטונגין מחלל שבת זיין ויששיר את הספור מען מעג צו פינדלן דעם נאפיר פון קינד אום שבת רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט אף חותכין מען מעג אפ שניידין דעם נאפיר אום שבת ופי צרכי מילה עושין בשבת אונ אלע זאכין וואס מען דארף טאהן צו פיל ויין דעם קינד אום שבת מען מען פאהן אום שבת:

זמרא שנת דף קכ"ו ע"א רש"י

כהשכמת בית המדרש. הלכה ה' כלה עלי החינוך דנטורה דמלכות דמריאה אכרמס דמתניתין כי דלדו: מדסו' לכו מפני האורחין וכו' א"ר יוחנן גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש דרתה

מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש ורב דימי מנהררעא אמר רותה מהשכמת בית המדרש וספגי בישוי בית המדרש מען לערוגט אין די משנה מען מעג אום ראמען דיא שמוב אונ ליידיג מאכין אארט אום שבת פאר אורחים וואס וועלן קוסען עסין אום שבת. אדער פאר תלמידים וואס קוסען אין בית המדרש הערין די רששה אפי רבי יוחנן זאגט הכנסת אורחין קהשקפת בית המדרש רבי יוחנן זאגט אריין צו געמען פרעקדע מענטשין אין שמוב אונ זיי געבין עסין. איז די מצנה אזוי גרויס וויא אריין צו געמען מענטשין אין בית המדרש זיי זאלן הערין תורה וקמיט מפני האורחים

דכתיב ויחמר אלני אם לא
 תלחתי חן וגו' . קסבר
 כמ"ד בטעמיהו (י"ח) דהאי
 כמ"ס קט"ו דליכא מ"ד בתם שהו
 פול שמתלחתי היה מנדר סביה
 מוסיף :
 אובל מפירותיהן בעולם הזה .
 כפיך קחא דקדישתין
 (י"ט) מפרש דביני אס כתיב
 קולי' מרעית דסבר מלוה כהאי
 עמלח' ליכא :

רקתני מפני האורחין והרר ומפני ביטול
 בית המדרש אמר ר' יהודה אמר רב גדולה
 הבכסת אורחין מהקבלת פני השכינה רכתיב
 ויאמר וגו' אל נא תעבור וגו' . אמר ר"א
 בא וראה שלא כמדה הקב"ה מדה ב"ו מדת
 בשר ודם אין קטן יכול לומר לגדול המתן
 בהקב"ה כתיב ויאמר ה' אם לא מצאתי וגו'
 א"ר אמי א"ר יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה
 והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הם הכנסת אורחים ובקור חולים
 והלמוד תורה בניו להלמוד תורה והדן את חבריו לכף זכות איני
 והא און תנן אלו דברים שאדם עושה אותם ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם
 ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבריו ותלמוד תורה כנגד בולם

ג'יזאגט צו געבין אורחים ופרעקע קענטשין
 עסין אזי די מצוה גרעסער ווי אריין צו בריינגען
 קענטשין אין בית המדרש הערין תורה רמזי
 פני הארחים והרר ומפני ביטול בית המדרש ווארום
 צו לערונגט אין די משנה מען מעג ליידיג מאכין
 דיא שטוב אום שבת פאר פרעקע קענטשין
 וואס וועלן קומען עסין . גאכרעם נאנט דיא
 משנה מען מעג ליידיג מאכין דעם בית המדרש
 אום שבת די קענטשין זאלן קענען אריין קומען
 אין בית המדרש הערין דיא רשעה , זעהט מען
 די משנה מיינט . פאר אורחים מען מען לעוים ,
 גאר זאלו פאר תלמידים אין בית המדרש מען
 קען אויף אסר רב יהודה אסר רב גדולה הכנסת אורחים
 פתקלה פני השכינה רב יהודה האט גיזאגט פון
 רב'ס וועגן אריין צו געמען אורחים אין שטוב
 זיי געבין עסין אזי דיא מצוה גרעסער וויא צו
 זעהן דעם פנים פון די שכינה דמידי ווארום עס
 שטייט אין פסוק גאט איז גיזעהן גיווארין צו
 אברהם , און אברהם האט גיזעהן דריי קענטשין
 פרעקע קענטשין גיט ווייט פון אים ויאסר האט
 אברהם גיזאגט צו גאט ה' אם נא מצאתי חן בעיניך
 אל נא תעבור מפני עבדך גאט איך בעט דיה אויב
 איך האב געפונען חן אין דייע אויגן ואלסטו
 גיט אועק גיין פון דיין קנעכט וואו אברהם איז
 גילאפן צו די רביי קענטשין ער זאל זיין אריין
 בריינגען צו זיך אין שטוב , האט אברהם אנועק
 גילאפן די שכינה און איז גילאפן צו די פרעקע
 קענטשין אסר רבי אלעזר רבי אלעזר האט גיזאגט
 בא וראה שלא כמדה הקב"ה מדה ב"ו מדה
 קום וזאן עשה דיא מצוות כבוד הוא פדה בשר ודם
 זענען גיט וויא ריא מדות פון אפענטש מדה ב"ו
 זעס אין קטן יכול לומר לגדול המתן ער שאבא אנלך בייא
 דעם פירונג פון אפענטש קען גיט אקלענערער
 זאגן צו אנגעסערדין ווארט ב"ו איך וועל קומען
 צו דיר וויא בתקדוש כבוד הוא כתיב ויאסר ה' אם נא
 מצאתי וכו' אבער בייא הקדוש כבוד הוא שמייט
 אין פסוק אברהם האט גיזאגט צו גאט אויב
 איך האב געפונען חן אין דייע אויגן ואלסטו

הדין הני נמי בהני שייבי הכנסת אורחים וזכור חולים היינו גמילות חסדים ועיון תפלה היינו ככלל גמילות חסדים דכתיב גומל נפש איש חסד השכמת בית המדרש וגידול כנים לתלמוד תורה היינו תלמוד תורה : דן את חבריו לכף זכות . ככלל הכאת שטם דמתוך שטח

הני אין מירי אחרינא לא הני נמי (בגמילות חסדים שייכי לישנא אחרינא הני) בהני שייכי ת"ר הרן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות ת"ר מפשה בחסיד א' שפדה ריבה אחת בת ישראל ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו למחר ירד ושבול ושנה לתלמידיו אמר לחם בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי כמה חשדתיני אמרנו שמא יש בנן תלמוד כמה בדוק לרבי בשעה שירדתי וסכלתי כמה חשדתיני אמרנו שמא מפני מורח הדרך איני קרי לרבי אל העבודה כך היה ואתה כשם שרנתוני לכף זכות המקור ירין אהבם לתכף זכות:

מכרישו לזכות ואמר לא קטא לי בזאת חסום הי' או טוכזה נכתובין י' שטוס בנייטס ור"י למש' לך חתא דככלל ג' דמתניתין חתתכו להנך ו' וחיבא נמי לכבוד אב ואב : נרה : לא פליג עליה : ריבוי . זכרה : שאינו בדוק לרבי . שאינו מכיר במדותיו למדך עליו ולהיטה אלטו :

אונ קערנען הורה קעשטיגט זענין אלע זאכין היי אז פאר דיא מצות האט קען יא עולם הנה אונ עולם הקא מירי אחרניא יא אבער פאר אנדערע מצות האט קען גיט ביידע עולם הנה מיט עולם הקא . קען האט גאר עולם הנה הקא אללין . איז דאך אקשניא פון די משנה אויף רבי יוחנן . ענגערט דיא גמרא מי גפי דהני שייבא דיא מצות וואס רבי יוחנן זאגט זענען די זעלביגע וואס שיינען אין די משנה והקנסת אורחים אונ בקור חולים . דאס איז דאך גמרות חסדים . ער מוהט חסדים מיט אנדערע קענטשין . עיון תפלה איז אויך גמילות חסדים . ער מוהט חסד מיט ידו . השקפת בית המדרש אונ כגודל גניו לתלמוד תורה . דאס איז תלמוד תורה . הורה לערנען . וואס ער אללין לערוגט תורה . אונ וואס זיינע קינדער לערנען תורה . דן את חברו לכף זכות . איז הקאת שלום . ווארדס אז ער ווקט זענעס גירעכט צו מאכין נוערמ שלום צווישען זייאן מיט רבנן די רבנן האבין גילערונגט הנה חבירי כף זכות דנין אותו זכות דער קענטש וואס קושפט זיין חבר צו גירעכטיגקייט . אפילו זיין חבר האט אים גיטאקן שלעקטס ווקט ער אים גירעכט צו מאכין . נועט קען זיין היקעל אים אויך זוכין גירעכט צו מאכין מיט רבנן די רבנן האבין געשעה געסיד אחר שפדה ריבא אחת בת ישראל עם האם אמהל גיבראפין אחסיד האט אויסגעלייזט אינדישע מיידיל פון געפיינקעניס וקטיו השכיבה פחה פריגיומי אין נאקט הויה האט דער חסיד גיזאגט

צום מיידיל ביי נאקט זאל זיא זיך ליינין בייא זיינע פיס קינדער יוד ופני ושנה תלמידיו מארגין פריה האט דער חסיד זיך טובל גיווען אין מקנה אונ ער האט גילערונגט גיט זיינע תלמידים אפר דהם האט דער חסיד גיזאגט צו זיינע תלמידים קשנה שהשכיבתיה תחת מרגלותי ונען איך האב געלייגט דאס מיידיל זעבין טיינע פיס וואס האט איר מיה חושד גיווען . האבין די תלמידים גיזאגט צום חסיד אפרט מיר האבין גיזאגט שפיא יש גני תלמיד שאינו בדוק לרבי טאמער איז דא צווישען אונ איין תלמיד וואס דער רבי טיים גיט זיינע פריגקייט . דריבער האט דער רבי זאגט מיידיל גיט גיזואלט זאיון אללין האט דער חסיד גיזאגט צו זיינע תלמידים קשנה שירדתי וסכלתי בטה השחתיני ונען איך בין אראפגעזאנגען אין מקנה אונ האב מיה טובל גיווען וואס האט איר מיה חושד גיווען . האבין דיא תלמידים גיזאגט צום חסיד אפרט מיר האבין גיזאגט שמא מפני מורח הדרך איני קרי לרבי טאמער זיייל דער רבי איז גיטען אפגעקאמערט פון נועג האט ער גיזעהן קריי אפר דהם האט דער חסיד גיזאגט צו זיינע תלמידים תבטודה גף היה איך שנוער אז אזוי איז גיווען ווי איר זאגט זאפס קשם שדחתיני כף זכות גף הפסוק דין אהבם לכף זכות אונ איר . אזויא וויא איר האט מיה געקושפט גירעכט צו מאכין . אזוי זאל הקדוש ברוך הוא אייך אויך גירעכט מאכין ונען ער נועט אייך פאקן משפטין :

וזהר משפטים דף קכ"ב ע"א ת"ת דלילות יוד הא וואו הא

אמר רבי אבה זכאין אינון ישראל דקב"ה לא קרא לון כקדש אלא קדש ממט דכתיב (ירמיה ב) קדש ישראל ליי' ובג"כ כל אפילו יאשמו וגו' . תחלה אמר ר' יוסף מאי קא המא קב"ה למיכב דיוני לישראל בתר עשר חמירן . אלא הכלהתינן מסקרא דנבזרה אחייהבת אורייתא לישראל כגוין כך כעא למיתן שלמה בינייהו בנין דאורייתא תהא טעירא מכל סקריו דאמר רבי אבה אמר רבי יוחנן לית שלמה מתקימא אלא על דינא דלמלא דינא לא מתקימא . ובג"כ שלמה כדניא אחר רבי אבה אמר ר' אבה כתיב (ירמיה כא) דיני לבקר משפט . וכי לבקר זלוא ככל יומא . אלא לבקר עד לא יכלון זיינין ולא יתחן דכל מאן דדחין דינא בתר דלאל ושחא לאו דיינא דקשט הוא דכתיב (ויקרא יט) לא תחלו על הדם . מאי על הדם . אזהרה לדייני דלא יכלון עד דדייני דינא דכל מאן דדחין דינא בתר דלאל ושחא כאלו דמא דחכריה לא למיזן דינא אלא קדש דלאלו ומט ועל דא כתיב (ירמיה יט) דיע כדני נשטן דכשו דייני לאסתמרא ללא למיזן דינא אלא קדש דלאלו ומט ועל דא כתיב (ירמיה יט) דיע לבקר משפט וכתיב אני ה' עושה חסד משפט ולדקה בארץ כי באלה חשתי נאם ה' :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות ק"ש פ"ב

מלוכת מספרי מוסר

(א) הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא ירי תוכתו והשאר אם לא כוון לבו יצא אפי' חזיר קורא בתורה כדרכו או מניה את הפרשיות האלו בעונת קריא' יצא והוא שכוון לבו בפסוק ראשון : (ב) כל אדם קוראין כדרך בן עומרין בין מהלכין בין שוכבין בין רוכבין על גבי בהמה ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו מוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה אבל קורא והוא שוכב על צדו ואם היה שהיה חולה נוטה מעט לצדו וקורא : (ג) מי שהיה

יחר פלדס מלשיות עכב ונלכח כי העלכות והסנה גורמין ליטמא כי ריח מצח פ' כשמה ובריוטו חוסס אומנותו מוח לה די לעשות בו תחלה כיון דהוא מספר ליה . ומלכד שמדוע עלכות רעס מלך כי גורמת כיטול תורה וחפלה ולכרכ פתוח ומרכה הפללות מלקיים המלות ותלמוד תורה . ומזה נמשך ממלכות כביתו על אל דבר ויהיה עמלו ומחושב . עוד כה שנוסר לסלק השכינה משליו ומקרטו כי השכינה נקאלת שמהם ואלס זס כמ"ה ר"ב אה"כ ולא די זה אלא שסוד דבק עם ספ' שוסו מדמה . והוא מממחה אורו כי הוא חלקה וס' לדבר על"כ

בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו או

יזהר אדם מקהיות עצב ונאמנה אקענמש זאל זיה

(א) הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא

היטען ער זאל גיט ניין מרויערין אונ גיט

שמע ישא' דער מענמש וואס לייגענט

זיפצענדיג כי העצבות והאנחה גורמין זיפסא ווארום

קריאת שמע אונ ער האט גינאנט רעם ערשטין

דאס מרויערין אונ זיפצען פריינגען רעם מענמש

פסוק דאס איז שמע ישראל אקער גאר דיא

ער זאל טאן ווערן כי היא מדה פליגיה קשה ווארום

מיל האט גינאנט אונ די הארץ האט גאר ניש

דאס איז כי מדה פון די לילות . ווי איר זאמען

געמראכט וואס דיא מיל זאנט יא יצא ירי חכמה

איו לילות . וילקה איו דער סיימש מרויערין

האט ער ניש יוצא גינען . איו גליק וויא ער

ובהיותו חוסס אימנותה אונ אז ער נעמט זן איר

וואלט גאר ניש גינאנט רעם פסוק . אונ אויב

ארבעט גיט לה די לעשות בו מתאחה גיט ער איר

דאס הארץ ויינע האט יא געמראכט דעם פסוק

אפס יא זאל קענען מאהן מיט אים איר גלדסטונג

שמע ישראל ווען ער האט אים גינאנט וישא' אס

כיון דהוא מספר דיקה ווייל ער איו פון אירע

יא כיון לבו נאר כייא דיא איבעריגע פסוקים פון

מענשלין וילכד שפחה עצבות דקה מאד אויסקער וואס

קריאת שמע האט גאר רי מיל גינאנט אונ דאס

די מדה פון מרויערקייט איו זייער שלעכט כי

הארץ האט גאר גיט געמראכט וואס דיא מיל

מירט כסול תורה וחפלה ווארום אז מען איו מרויערין

זאנט יצא האט ער יוצא גינען . דאס הייסט אויך

קען מען גיט לערנען פאר גיט דאונגען וילעבד המוח

קריאת שמע געלייגענט אפילו יחיד קורא בפניה כדרכו

אונ דיא מרויערקייט פארמישט דעם מוח ויפרדה

ויון שטיינער איו אלע מאהל צו לערנען אונ עם

העצות מלקיים המצות וילמוד תורה אונ דאס פריינגט

איו אים אויס געקומען צו לערנען די פרשות פון

פולקייט אויף רעם מענמש ער זאל גיט מקיים

קריאת שמע אין דער פריה אדער ביי נאכט ווען

זיין דיא מצות אונ זאל גיט לערנען תורה ויסיה

עס איו גינען די צייט פון קריאת שמע לייגענען

נקשה מהינקת בביתו על יא דבר אונ פון דעם ווערמ

או מניה את הפרשיות האלה בעונת קריאת אדער ער האט

קריג אין שטוב ווענזין נאר נישט ייתה שאאי וסתוב

איבער גינען די פרשות פון קריאת שמע אויב

אז ער וועט ניין געפיינדט אונ פארמיאוסת עיר

עס איו אין זיי קיין פעלער דא אונ דאמאלס איו

אז שנום פסק השכינה מעליו וימקרו נאך אפעלער

גינען די צייט פון קריאת שמע לייגענען יצא האט

דיא בייא דיא מרויערקייט . דורך דעם גיט

ער שוין יוצא גינען פאר קריאת שמע לייגענען

אונק דיא שכינה וואס איו גינען אויף אים אונ

והוא שכינ'ו לבו בפסוק ראשון דאס איו נאר אויב זיין

אין אים כי השכינה נקבאת שפחה ווארום די שכינה

הארץ האט געמראכט וואס זיין מיל האט גינאנט

ווערמ גערופין שמחה ואדם זה המר רב אנהא אונ

ווייניגסטונס דעם ערשטין פסוק : (ג) גי אדם קורן

דער ביטערער מענמש איו פול מיט זיפצונג ויא

כדרכן אלע מענשלין לייגענען קריאת שמע וויא

די זה אונ דאס איו נאך גיט גענוג איא שהוא דבק עם

עם קומט וויא אים בין עימדין בין מהלכין בין שוכבין

הפלונית שהוא ככתה נאר ער איו בהעפמט מיט דיא

בין רוכבין על גבי בהמה סיי שטייענדיג סיי גייענדיג

לילות . וואס דאס מרויערקייט איו איר מדה

סיי לייגענדיג סיי ער כייט אויף אפקמה ואסור

והיא מספחה איתו אונ די לילות איו אים קטמא כי

לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו מוחות בקרקע אויב

היא חלקה ווארום ער איו איר חלק ויסין לדבר עצבי

ער שוין יוצא גיט דעם פנים אויף דיא ערד פאר ער

גיט לייגענען קריאת שמע ער מושך על גבו ופניו למעלה אדער ער

דער פנים אין דערשהיד . מאד ער גיט לייגענען קריאת שמע אקרי קורא והוא שוכב על צדו אבער ער

מעג לייגענען קריאת שמע ווען ער ליגט אויף אויט ואם היה צלי בשל תרצה אויב ער איו שטארק

פעט ואינו יכול להתהפך על צדו אונ ער קען זיה גיט קערין אויף אויט או שהיה חונה אדער ער איו

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

קראקט נוטה מעט לצדו וקורא פייגט ער זיה אביסול אויף אויט אונ לייגענט קריאת שמע : (ג) מי שהיה

מזרע זרע לכן אתה חן חסד שלמה כפיך וכלבך לעשות חסד
 היסוד העבר רעה מעליך והיה שמה חסד אולי חסד שסביבתך
 שמה שמה של מלכותך כפי כפי הנקראת שמה ואי חסד
 כל ידיו חסד יודעת כי שלום חסדך :

מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון והשאר קורא
 והוא מהלך היה ישן כצערין אהרו עד שיקרא פסוק
 ראשון ומכאן ואילך אם אמנתו שינה אין כצערין אותו :

פיהך על הנגיף דער מענטש וואס גייט מיט די פיס
 אונ צו וויל לייגען קריאת שמע גיינדיג עומד
 בפסוק ראשון ווען ער זאגט דעם ערשטן פסוק
 שמע ישראל מוז ער שטיין והשאר קורא והיא קהלך
 אונ די איבעריגע פסוקים קריאת שמע זאל ער
 לייגען גיינדיג היה ישן אויב איינער שלאפט
 אונ עם אין געקומען די צייט צו לייגען קריאת
 שמע פצערין אותו עד שקרא פסוק ראשון וועקט מען
 אים אויף אפילו ער האט צער וואס מען וועקט
 אים, בוי ער וועט אפלייגען דעם ערשטן
 פסוק שמע ישראל ופאן זאל אונ פון דעם פסוק
 אונ ווייטער אם אמנתו שינה אין פצערין אותו אויב דער
 שלאף גייט אים ווייטער צו שלאפן, אי קען
 אים גיט מצער, נאר מען זאגט אים שלאפן :

ווערט גערופן שמחה ואי אהה בא ימי חסד וועסטו גישמ קוקען צו אויך ודעת כי שנים אהנה אונ די
 וועקט וויקען אז דיין גיצאהלט איז מיט פרידען :

פיהך על הנגיף דער מענטש וואס גייט מיט די פיס
 אונ צו וויל לייגען קריאת שמע גיינדיג עומד
 בפסוק ראשון ווען ער זאגט דעם ערשטן פסוק
 שמע ישראל מוז ער שטיין והשאר קורא והיא קהלך
 אונ די איבעריגע פסוקים קריאת שמע זאל ער
 לייגען גיינדיג היה ישן אויב איינער שלאפט
 אונ עם אין געקומען די צייט צו לייגען קריאת
 שמע פצערין אותו עד שקרא פסוק ראשון וועקט מען
 אים אויף אפילו ער האט צער וואס מען וועקט
 אים, בוי ער וועט אפלייגען דעם ערשטן
 פסוק שמע ישראל ופאן זאל אונ פון דעם פסוק
 אונ ווייטער אם אמנתו שינה אין פצערין אותו אויב דער
 שלאף גייט אים ווייטער צו שלאפן, אי קען
 אים גיט מצער, נאר מען זאגט אים שלאפן :

משפטים יום ג תורה

אונקלוס

לחשין סדת דוא יהוה נפשי יה יהוה יהוה, רוח יוד הא ואו הא, נשמה יהוה חית יחידת ה' דמילי היה אי
 שם ב'ן שבעסיה בניקוד חולם :

יֵאָמֵר מִתַּתִּית אֵלָיו לָא יֵאָמֵר וְאִם שְׁלֹשׁ אֱלֹהִים לָא יַעֲשֶׂה יַעֲבִיד לָהּ וְתַפּוּק מִגּוֹ תוֹרָא וְיֵאָמֵר חַס, כְּמוֹת עו קוֹדֵשׁ ג' ד' כְּמוֹת כ' :

רשבים

(יא) ואם שלש אלה, שלא יקנה ולא לבנו יערה
 ולא יניח לפדותה: ויצאה חנם, ע"י ב"ד, והכמים
 פירשו שחצא בכימיני נעו"פ שלא הגיע לא שש
 שפתי חכמים

בעל הטורים
 (יא) ואלה, כ' כמס' דין ואיך ואלה מניחו והלכס ויהיה
 לאים אחר דלחיקס אמה לאס מה אסס מתקדש כסער אף
 אמה נקית כסער: אף כסף כנימטריל כסימנין, סמך מין
 רש"י

ו דלי כל שלכתן דוקא למה אמר ואלה חנם מין כסף אם מעדה
 לו או לזט כרי אשחו הוא וזכיה גט או אם מנרע לז
 מפדיונה הרי לריכס לתת השטר, ח"ג דליך אססר שעשה
 שלכתן יחד יעדה לו וזכט, רבאי: ו דלי קלי אסטר סכות

(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה, אם אחת
 ו משלם אלה לא יעשה לה ומה הן השלם ייעדה לו או
 לבט או יגרע מפדיונה ותכל זה לא יעדה לו לו ולא
 לבט והוא לא יהיה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם,
 ריבה לה יעדה לזו ויתר ממה שריבה לזכדים ומה היא
 דעת וקנים מבעלי ההוספות

כסיכנין ודבר פשוט הוא דכין דיעדה שאינה יוצאה אלא
 בנמ דאשתו נסורה היא: ויצאה חנם, אלו ימר נערה:
 אין כסף, אלו ימי נטרות, וצריכי דאי לא כתיב אלא חד
 קרא הוה: טוקמינן ליה אבנרות שהוא פשוט ויתר ואי קשיא

(יא) ואם שלש אלה, פרש"י היעד לו או לבנו וכי' והיא
 אין בידה לפדות עצמה אבל אין לפרש ואם שלש אלה
 שאר כמות ועונה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף לפי
 שהיה משמע שאפי' יעדה ולא קיים בדמים הללו שיצאה

פירוש לתורת אלהים

זאל יא ארויס גיין פריי פון בעל הבית ווען עם
 נועט גיט מאהר צו דיא דינקט מיירדי דיא דריי
 פארקויפן, ער נועט זיא גיט געמען פאר אויבי פאר
 זיך, אונ גיט פאר ויין זוקן, אונ אויסקויפן פון
 אים נועט זיא אויך גיט קענען ויצאה חנם אין כסף

(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה אויב דער בעל הבית
 נועט גיט מאהר צו דיא דינקט מיירדי דיא דריי
 זאכין, ער נועט זיא גיט געמען פאר אויבי פאר
 זיך, אונ גיט פאר ויין זוקן, אונ אויסקויפן פון
 אים נועט זיא אויך גיט קענען ויצאה חנם אין כסף

יב מכה איש נמת מות יומת : בלא כסף : יב דימתו אנשו קמל דיניה אתקמלא

תרא מכה איש ומת : מסדרין פד :

שפתי חכמים

רש"י

ושנים למת יאלץ חנם סוף לייבם בע כיון שיערה לאלה :
 ח לא שחלא מיר כשלא עשה כה אחד משלו : אלה : ב הקשה
 סרל"ט יע לתמוה היאך יהיה נהרג : כהכאה בלא מיתה והכתיב
 ונקט המכס רק שכתו יתן והניח הדבר בלע : וי"ל כיון שמשליש
 גבי אביו ואלמו שחייב מיתה על הכאה אפילו בלא מיתה א"כ
 ה"א אפילו אחר נמי ועל אביו אפי"ו הכאה בלא חבורה אבל
 אחר דוקא הכאה בחבורה והא דכתיב פלע תחת פלע ופירש"י
 פלע ממה שמוציאה דם היינו עלה כוונתו אבל כוונתו חייב
 מיתה והא דכתיב וסאלס"ט חנם לנידו דמשמע דבלא כוונה חייב
 גלות היינו כחמשין לכות את זה והכה את זה אבל בלא נחמין
 כלל אינו חייב גלות וקרא ללא מות ח"ל הכאה ללא עי"ך כל
 מיתה דכתיב בלא חבורה וד"ק : (ק"מ) ועי"ל דכ"ל דהי"א
 ללא ריבא לישט הייבם החורס מיתה דכ"ל אמרין בסנהדרין
 (דף טו) גבי כופר פ"ש וכוה מיושבים כל קטויה הרא"ם :
 י (הרא"ם) ואלת ויבין אשכחן דענש כחכות את הקטן דכ"ג
 סריך כ"י בן סורר ומורה ומשני יתן בן סורר ומורה פ"ש חטאו
 הוא נהרג אינו נהרג אלא ע"ש סופו ה"א אפי"ו קטן נמי אבל
 ככה מהו איכא למימר בו : (נח"י) ולי"ר דסר"א כיון דכתיב
 מכה איש אחת לכות אפילו קטן שיהא חייב על הריגה אפי"ו
 דנלמחא קטן פטור מכל המוות לשיבך אלתריק מיושבו ואלף כי
 יכא להול"א את הקטן וקטויה ויתרין וזו שייך כלל הני דכ"מסך :
 ב (הרא"ם) כל זה קבלה בידם לרשות כך דל"כ נמטש מתיב את
 הקטן ונכסה מכל נפש אשה ונלמדוניה וכן גבי איש כי
 יכא שפלו ונכסה שיע כח מיתה דל"כ למת לא דרע איכא
 לומר לפי שחלמך מכה איש ומת שומע חני שפלו חייב אלא כהכאה
 של מיתה ח"ל ואיש כי יכא אפי"ו הכאה בלא מיתה וכו' פ"ש
 שאל"ו להרריך : אבל תימא א"כ היאך חייב דמו ולדות הא מתייבב מיתה : וי"ל היכא דלא נחמין לולדות כדאשכחן לרבי שדרש ונתת נפש

ח סימנין ואם הגישו שש שנים קודם סימנין כבר למדנ
 שחלא שחלמך (דכרי"ט טו) העכרי או העכריה ועבדך שש
 שנים ומהו החמור כאלו ואלה חנם שאל קדמו סימני"ט
 לשש שנים חלא כהן (קידושין ד מכליתא) או אינו חומר
 שחלא אלא כבגרות ח"ל אין כופר לרבות יליאת בגרות
 ואם לא נחמרו שניהם שיהא חומר ואיזה חנם או בגרות
 לכך נחמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הרין לחלוק :
 (יב) מכה איש ומת : כהה כחא חכמים נחמרו כפרסת
 רוחין ומת שכידי לפרש למת כחא כולם אפרש : מכה
 איש ומת : (סנהדרין פד) דכ"ל נחמר לטי שחלמך (ויקרא
 כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שז"ע חני
 הכאה בלא מ מיתה ח"ל מכה איש ומת אינו חייב אלא
 הכאה של מיתה : ואם נחמר מכה איש ולא נחמר ואיש כי
 יכה הייתי חומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה
 ואת הקטן מניין ח"ל כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן ואפי"ו
 אשה : ועוד לא נחמר מכה איש שומע חני אפילו קטן שהכה
 והרג והא י חייב ח"ל (ס) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה
 ועוד כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים ב כמשמע ח"ל
 מכה איש שאלמו חייב עד שיכה בן קיימא החלו להות איש

ולא הכתיב דכ"ו אלא הכתובים לפי רש"י לכן קלמתי במקום שאל"ו להרריך : אבל תימא א"כ היאך חייב דמו ולדות הא מתייבב מיתה : וי"ל היכא דלא נחמין לולדות כדאשכחן לרבי שדרש ונתת נפש

דעת רובנים במעלי החטופות

אם יוצאה בגערות בנדרות מאי בעי נביה ובריש קידושין מטיק דלא נצדכה אלא לבגד דאילונית שאין לה סימני נגירות דיוצאה בימי בגרות :

(יב) מכה איש ומת : פירש"י דקרא הכא דמכת איש וקרא' דאיש כי יכה וקרא דבסחך וכי יזיד לא יזיד לטמרה : מכה כלל וביהו י"ל דאי לא תביב אלא הני תרי קראי הא דקרא איש שהרג אבל אשה וטומסום ואגדרוניגום לא והכי פירש"י גבי ונבג איש :

פירוש לתורת אלהים

וואם ער האמט נאך צויריגען , אונ ער זאל ארויס
 גיין פרייא , קען דער בעל הבית זאגן ער וויל
 גיט , ווארום דריבער הייסן דיא זעקס יאהר
 פארקויפיקע גיט פארוויגעגענע טייל דער קעקסט
 קען גיט תרשה האבין פון זיין פארקויפונג אין
 די זעקס יאהר , אונ אינזישיע דינקט גייט ארויס
 פריי ווען עס ענדריגט זיך דיא זעקס יאהר פון
 פארקויפונג , אָדער זי ווערט אַלץ צוועלף יאהר
 פאר די זעקס יאהר , אָדער עס קומט יוכל פּר די
 זעקס יאהר , אָדער דער בעל הבית שטארבט
 פאר דיא זעקס יאהר , אָדער דער בעל הבית
 געקומט זיא פאר אַנטייב פאר זיך אָדער פאר זיין
 וזהו , אָדער זיא גיט אים צוויק זיין זעלט אונ
 זיא גייט אַרויס פרייא ; (יב) מכה איש ונתן
 אייגער ואגרויקער קענטשלו האמט גישלאגין
 אקענטשלין אונ דער קענטשלו איז גישטארבין פון
 דעם שלאגין , אָפילו ער איז גיט כאַלך
 גישטארבין , גאר דאס שטארבין איז גינען דעם

עניני הדין מצות ומשפטים

(יב) מכה איש ומת וגו' : כתבו המפרשים ז"ל לכן החמיל
 בז"ו עבד עכ"י משני שהמנוה הוזהו יוללח מהדבור אכ"י
 ס' אשכ"ח אפר הולאחין וגו' מית עבדים : ולכן יולל נפש
 מפני עבדי ס' ולא עבדים לפעדים : ולכן כשנמר דיני עבד
 ואמס היולל מחדש סרלשט על הלוח החמד : החמיל עתה
 כסד"ן על מכה איש כי לא תלחח הוא הכורו הרלשט על הלוח
 פטעי מהחמלה דכרות החומות : וכן הוא נלמדע שחמטס
 לכרות ולחוק אז סיי מניוין לחמטס לכרות שכלוח עבד ואכ"י
 הוא כנגד לא תלחח ע"כ סמך כלן מכה איש על דא ואלהו :

זיא ארויס פריי פאר דיא זעקס יאהר , אונ אויב
 עס איז גינען יוכל פאר די זעקס יאהר , גייט זי
 ארויס פריי יוכל , אונ אויב דער בעל הבית איז
 גישטארבין פאר דיא זעקס יאהר גייט זיא אויך
 ארויס פרייא נאך אפשיט איז וואס שלש אַלה לא
 יעשה לה , אויב דער בעל הבית האמט זי גענוקען
 פאר אַנטייב פאר זיך אָדער זיין וזהו האמט זיא
 גענוקען פאר אַנטייב , אונ ער וויל איר גיט
 געבין די ריי וואכין שאַרה כסותה ועונתה , מזו
 ער איר געבין גט אונ זיא גייט ארויס פון אים
 פאר זעקס יאהר אומקומט אן זעלט , גאר מיט
 אַנט ואכרבנאל אודהו , דער קלל פון דיא דינים
 אינזישער קעקסט גייט ארויס פרייא אָדער ווען
 עס ענדריגט זיך דיא זעקס יאהר , אָדער עס איז
 געקומען יוכל אין די זעקס יאהר , אָדער דער
 בעל הבית איז גישטארבין אין דיא זעקס יאהר ,
 אונ אויב ער וויל אין מיטשען די זעקס יאהר צוויק
 געבין דעם בעל הבית זעלט פאר דיא יאהרין

יִתְקַמְּמִי: יג וְדִי לָא בָּמָן
 לִיה וּמָן קָדָם יִי אֲתַמְסַר
 לְיָדֵיהּ וְאִשְׁוִי לָהּ אֲתַרְא
 דִּי יַעֲרוֹק לְמָן:
 יד וְאִרִי יִרְשַׁע נָבַר
 עַל חֲבֵרֵיהּ לְמִקְטָלֵיהּ

הוּא וְאִשְׁר לֹא זָדָה: בָּלָא תַמָּה כִּי מָמֹן יִי: וְשָׂמַם לִי. מִמָּסַ יִי שְׂמִים קִי: וְכִי יִי.
 יוֹמָה פִּי מִפְּהֵרֵיךָ פִּי כִּי:

בעל הטורים

כסף למכה איש ומת שאם הכה ומת אין חיוב לשלם כסף דקס
 ליה כדרכה מניה: (יג) דין מקום. בנימטריא לחלטים אמה לו
 סוף החתום קולטו: אשר יום שמה. וסמך ליה וכי יוד איש
 לומר גום המוד גולה עם ובלד שלחין ויחוקין ארוח מסס:
 (יד) יום. ב' בתם' הכל ויחד ק' הכנא אשר יוד לנדר דבר
 כשמי פ' שאם הכנא יוד לנדר דבר אשר לא לזמיו הרי הוא
 הכורג לחיבורו כמו הכנא שכניה אל שהמור הכנא אשר כל
 בדבר השם וכתם לו ונכס לו שמהג: על רעפו. ה' החמורה
 דין ויחד כאשר יקום איש על רעפו ושעיר על רעפו יקרא
 כישעיה נצי מחלת אדום. כה חלמה איש על רעפו כירמיה כגנין

רש"ב

ולא יובל: (יג) ואשר לא צדה. כמו ואתה צורה
 את נפשי לקחתה. שלא הערים להרגו: אנה לירו.
 כי חיוב מיתה בירו שמים היה: ושמתיו לך מקום.
 כשהיו ערים לשבת. לפי שאמר להם כבר לא תרצה
 וגם כבד את אביך. לפיכך פ' כאן עונשו. גם ונזבג
 איש ומכרו לפי שאמר לא הגנובו ופירושהו חכמים כגונב
 נפש רבר הלמר פנינו שומרבר בחיובי מיתה כ"ד:

גבר מחליק על רעפו. לומר פי שמתליק על

שפתי חכמים

חחח נפש ממון ח"נ דהא דמתחייב אנפול היינו לאחר שטול אנל
 קודם שטול לא מתחייב וכו' (תוספות סנהדרין דף פ"ד): ל' כי
 חרנום של וארכ לו וכמן ליה ה"א חרנום על ואשר לא זדה ודלא
 כמן ש"מ לזשון ארכ הוא: מ' פ"י עולה ויטפל על זה כיריחו
 ולא כעליוס. דכגון זה אינו נולה (מנות דף 1) וכה דקטע הכל
 עולה חספי שלא יתכן לזולל דרך ירידתו אם לא שקמה לו
 עלייה (הר"ס): ג' ואלת הכרי דרין לא נפרס לו שנגג האלאו.
 וי"ל גברא קטילא קטיל ונלו הוא לפני הקב"ה שלא חיוב כלום.
 כשיל זה אך אין אלו יודעין זה: מ' ל"ל כגון שהיה סוף בידו
 ונפל עליו והרגו דל"כ לא מתקיים כזה מיתחו שהרי רוח פירן
 כסיף זה נטל עליו דהיינו כעין סקילה: כ' מדרתיב ושמתיו לך
 מקום דהיינו במתחך ודמסי לוי היה ואם כן משמע דמדבר
 כמתנה ליה כדמדבר היה מחנכו על משה קולס: פ' ואלת
 הא כל מייני מיתות יריכים עדות והמראה ושנג אין סידך
 בו המראה דלי המרו בו אין זה שנג. וי"ל דמייני סידך

רש"י

(מכילתא): (יג) ואשר לא צדה. לא חרב לו ולא
 כמתיו: צדה. ל' ארכ וכן הוא אומר (ש"א כד) ואתה
 צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לומר צדה ל' הגד ליד
 שצידת חיות אלא טופל ה"א כפועל שלה וכן דבר זה
 צ"ד וזה שם ארכ בו לדייה ופועל שלם וזהו זה
 פועל שלו זל. ואומר אינו פירושו ל' כתרנומו ודלא
 כמן ליה. ומנחס חבירו כחלק זל צ"ד ואין אינו מודה
 לו ואם יש לפירושו כחמת ממתולתה של זל נהכרנו כחלק
 (ישעיה ט) של זל חנשאו (ש"א כ) זדה אורה (דניאל
 ז) ומילין לזד עלאה ימלא אף כהן אשר לא זדה לא
 דרד למתלו על שם זל מיתה ואף זה יש להרהר
 עליו מ"ל' אורב הוא: והאלהים אנה לידו. וימן
 לידו' (החלום אף) לא תאונה אליך רעה (משלי יב) לא
 יאונה לזדיק כל און (מ"ב כ) מחלטה הוא לי מוזמנא למזל.
 למסניו הוא שקמוס דוד (ש"א כד) כאשר יאמר משל הקדמוני
 שהיה משל הקדום כדור הוא שצדק קדמונו של עולם
 לידו כמה הכתוב מדבר כשני בני אדם אחד הרג שנג
 לא הרג זה לא נלה והקב"ה מומנן לטובדק אחד מ זה
 כסולם וטפל על זה שהרג כמזיד והורגו ועדים מעידים
 עליו ומחייבים אותו לגלות נמאל זה שהרג כשנג נולה
 ג זה שהרג מ כמזיד נרג: ושמתיו לך מקום. אף כמדבר
 (מכות יב): (יד) וכי יוד. למה נאמר מכה איש וגו'
 ושליח כ"ד שהמית במלקות ארכבים והאב המכה את כנו
 ולא שנג: להרגו בערמה. ולא שלית בית דין והרופא
 והרודה בנו ותמליחו שחף על פי שהם מודין אין

פירוש תורת אלהים

אָדַעַר נִיטַע פִּרְיֵיךָ פִּון שִׁשְׁעֹן אִים הִרְגָנָן. וְאָנָם
 הַקְּבִיָּה וְשָׂמִי קָד פִּקִּים אֲשֶׁר יֵיטֵם שִׁפָּה אֲרִיךְ וְיַעֲלֵךְ
 מֵאֵהֶן פִּון רִיבְעֵינְשׁוֹנוּעִין אִין אֲרָם וְאָרָם דְּעַר קַעֲנָשׁ
 וְרֵאבוּן וְאֵל אֲנָקְלוּפִין אִין דְּעַם אֲרָם וְעַם קַעֲנִי
 אִים נִים מֵאֲרִין הִרְגָנָן. וְעַן דִּי יִרְדִין וְעַנְעֵן נִיעֵן
 אִין דְּעַר מְרָבֵר אִין דְּעַר אֲרָם נִיעֵן אִין דִּי כִּתְבָה
 פִּון דִּי קִוִּים. אִון נִיעֵן יִרְדִין וְעַנְעֵן נִיעֵן אִין אֲרָץ
 יִשְׂרָאֵל אִין נִיעֵן כְּוֹנְדְּרַעַשׁ שִׁשְׁעֵם פִּאר דִּיא
 קַעֲנָשִׁין וְאָם הַאֲבִין לְעֵהֲרָנָה אִוןקְעִרִין יִיא
 וְאִין אִין דִּי שִׁשְׁעֵם אֲנָקְלוּפִין. דִּי שִׁשְׁעֵם הִיִּסִין
 גְּרִי מְקַלָּם: (יד) וְכִי יִירֵ אִישׁ מִי בְּיָדוֹ הִיִּטְוּ בְּרִפְסָה
 וְעַן אִינְקֵר עַתָּם וְעַלִין הִרְגָנָן נִין חֲבֵרֵי אִון

דַּעַם שְׁלֵאֲגִין מִית יִימָת דִּארְף קַעֲנֵן הִרְגָנָן דְּעַם
 שְׁלֵאֲגֵר: (יג) וְאִשְׁר לֹא צָדָה אִון אִויב דְּעַר קַעֲנָשׁ
 הָאֵם נָאֵר נִים נִינוּאֵלְמֵת שְׁלֵאֲגִין אִון נִים הִרְגָנָן
 גָּאֵר וְהַאֲלִיִּים אִנה יִרְדִין הַקְּבִיָּה הָאֵם אֲנָקְעִרִים וִיין
 חֲבֵר אִוןקְטֵר וִיין הָאֵם. דְּהִינֵנו רֵאבוּן הָאֵם
 גְּעַהֲאֵמֵת הָאֲרָץ אִון שִׁקְעֹן אִין נָאֵר נִים נִיעֵן
 דִּארְמִין. נָאֵר פִּרְזִילִיגֵן אִין שִׁקְעֹן אֲנָקְעִקִסְעֵן
 אִון אֲשִׁמִּיק הָאֲרָץ אִין גְּעַפִּאלִין אִויף דְּעַם קֵאֵפ
 פִּון שִׁקְעֹן אִון גְּעַם הָאֵם אִים גְּעַהֲרָנָה. אִון גְּעַם
 אִין צו דְּעַרְקַעֲנֵן אִין הַקְּבִיָּה הָאֵם גְּעַשִׁיקְמֵת דְּעַם
 שִׁקְעֹן אִויף דְּעַם אֲרָם גְּרֵ זֵאֵר גְּעַהֲרָנָה וְעַרְוִין.
 אִויב רֵאבוּן הָאֵם מִרְאָ שִׁאֲמֵר וְעַלִין דִּי קִרְוִים

בְּעֶרְמָה יַעֲמֵם מִזִּבְחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת : בְּנִיבְיָו מִן מִדְּבָחֵי

ס מו ימִּבְּה אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמֵת : מו וְדִמְחֵי אֲבוּהֵי וְאִמֵּיהֵי

תְּרֵא מַסַּס מַחֲדֵי יִבְנִינּוּ ס טו סטקדִין טז טז : וְגַמֵּי אֲבִיו סטקדִין פד חולין יא :

רשבים בעל הטורים

(טו) ומכה אביו. בעושה חבורה מירשו רבותינו : רעשו כשפת חלקות ונחנכה לו נכוחת עקר להחליקו כדכרס כאלו מחריכו וזהו וספיר על רעשו יקרא ואלו כורטו וזהו ורלחו נפש : בערמה. כ' כחסרה הכל ואורך יעשו סה כמה בערמה כבשונים סה בערמה קרבו עלמס לפרה וסרכל זהו לכוני וסכני עלמס וסאכני מים למוכה זה פ"כ מעם מוכחו תקחנו למוח אכלו כבשונים בערמה קרבו עלמס לפרה וסרכל זהו לכוני וסכני עלמס וסאכני מים למוכה זה כחחק מן המוכח ואלו כחקרכו למוכה. א"ל חר"ש ז"ל :

שפתי חכמים

סאין לריך תרחה וק"ל. וז"ל ולמה לו מיעוט לשונג והלא כתיב ואשר לא ידע וגו' (הר"ם) י"ל דמירוי כסוג קרוב למוד כנון סתכחה להרוב וכו' וזכר הכי את זה סאין גלות מכסרת לו מפני סהול פועק : צ' דכתיב מכה כהמה ישלמה ומכה ארס יומת סט מכה כהמה על שיעה כה חסרה אף מכה ארס נמי עד שיעה כו חסרה : כו רלע"ג דו"ק מוסף על עיני רלשון פ"ה שמשע נמי אהל סהס על פירוט לך כחכונ יחזיו כדרך סהולך לפרוט בלא חחרוש כסור וסמור ופרט כו יחזו וכו' :

עניני חקים מצות ומשפטים

(טו) ומכה אביו ואמו וכו' ונכנס איש וכו' וסקל אביו ואמו וכו'. רש"י פ"ה מכה אביו ולמה מוח יומת כחנק. ומקלל אביו ולמה מוח יומת כסקילה. וסקילה חסורה מחנק. ומדוע מקלל חסור ממכה וככה כהנן חסרי"ל ז"ל הכמה אביו ולמה יולל כוח שעבר על ד"ת יעו כו מוחין כהשנה וכסורה. ולו ידע כנידור ססקילה משניה סהסרה אמתית לא סיס מכה אביו. ע"כ און עונשו גדול כ"כ כמי שידע ססקילה משניה ורואה הכל ועכ"ל הוה חסע. וזה הוה המקלל כמיס ואלו. כי המקלל ארנו חייב עד סיקל כסס. וכוונתו ססקילה יעניס את אביו ואמו כסוריס או כעני או כמיתה. ונדסה מקללנו סהול מחמין ססקילה משניה כעולמו ורואה ססקילה ימלא רענו כוח. הלא יודע ג"כ ססקילה לוח. סלא לקלל וסדות סהול מורד כעני סל סק"ע וז"ל עונשו חסור כי ססקילה ימלא רענו כוח. הלא יודע ג"כ ססקילה לוח. סלא לקלל וסדות סהול מורד כעני סל סק"ע וז"ל עונשו חסור כי סהול יודע את רכטו ומכחו למרוד כו ורלע"ג ססקילה יסייעו לפשות רלענו יעו שעבר על חורו ומלחו. הלא און לך עו פניס יחזר ממנו. ע"כ עונשו כמיתה סהסרה כיומר הוה סקילה :

אם אינו מכה סכנו יו"ל רנפסן פון מדכתיב ב' אמור אל הכהנים

פירוש לתורה אלהים

ער נועם אים הרננן סוהטוויליג, נאר ער נועם סאהן סיס חקמה, קען נאל גיט וויסען או ער האט אים ווילענדרי געהרגט, אונ ער נועם אנטלויפן אין די סתנה פון די קניס, אפילו ער נועם לויפן ביז צום סתנה פנס סוכתי תקינו קמית

מצות השם

(מח) [עש ית] לזון כחנק סנלמר מכה אביו ולמה מוח יומת :

(טו) וסקלה אביו ואמו מוח יומת. ויער עם שלמאט זיין פאטער אָדער זיין מוטער אונ ער מאכט זיין אביו, דארף קען אים הרננן. אויב דער פאטער אָדער די מוטער איין קראנק אונ קען דארף זיין, עפענען א אָדער, קאר גיט דער זיין עפענען דעם אָדער, אונ אויב עס איז גישטא איין אָדערע וואס נאר קענען עפענען דעם אָדער, נאר דער זיין, אויב דער פאטער הייבט אים ער נאר אים עפענען דעם אָדער. פגע ער עפענען דעם אָדער ו סקה אביו ואמו מוח יומת, דער סקנש וואס האט שללאמין זיין פאטער אָדער זיין מוטער אונ האט זיין געמאכט אפילו, דארף קען אים הרננן דורך חנק ונחתי

לחמשך מנה היא צבאות נפש צ' צב צבאו צבאות רוח יהוה נשפה רצח ארני נשפה רחוק יהוה חיה יחידה רצח יהוה חיה יחידה יהוד אל שם ב"ן שבעשיה :

א ואתן ית נבניא דעברו על קומי ללא קומי ות פהנמי קיימא די נרוו קומי עינלא דפקו לתרוו ועברו בין פלגוהי : ב דברכי יהודה ודברכי ירושלם ודברכי וכהנאי וכל עמא דארעא דעברו בין פלגי עינלא : ג ואמסר יהוהו ביד בעלי דכביהון וביד רבצו לקמטשהון והבי נבלתהון מ שגרא למיכל לעופא דשמיא ולבעירא דארעא : ד וית צדקנהו סקף שבמא דבית יהודה וית ברבובי אמסר ביד בעלי דקביהון וביד רבצו לקמטשהון וביד משיבית סקף רבכל דאמסלקא מנכון : ה הא אבא פסקר אמר וי ואהיבינון על קרמא דרא ויניחוון קרמא עקף ויכבשונה ויוקרנהו בננרא וית קירנא דבית יהודה אפן לערו כפלי ותיב :

מצורת דוד

(א) העגל אשר ברחו לשנים. כשחזרו וכבשו כרתו ברית כולם למרוד במקום : (ד) העולים מעליכם. משני חיל פרעה שאל ממלרים : (ו) הנני מצוה וכו'. ושכ חיל פרעה לארצו והכשלים ישבו עליכם : (ג) ונתתי. לפי שארבו הדברים חזר לומר ונתתי אותם : (ה) ונתתי את הארץ. לחיה הארץ כי היה כולם כשמה : (ז) וביד חזי וכו'. הם האויבים ומוקשי נפשם והוא כפל הענין כנ"ל : העולים מעליכם. אשר סתקו מלכם כשנעם שבאו ומלרים לשור : כס כנ"ל וחיל פרעה י"א מנמרים וישמעו כשדים וכו' ויעלו ממל ירושלים : (ח) (ה) הנני מצוה. ר"ל אעיר לכם : והשיבותים. אשכ לפה את חיל ונך ככל :

דעם פירוש עברי פייטש געפינט סען בייא דער הפסורה פון דער וואך :

כתובים משלי טו

תרגום

לחמשך מוסר ומלכות היא שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהרונהי נשפה דיסוד א אר ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה ומלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה ומלכות אל שם ב"ן שבעשיה :

א רעויה דמלכא שפוטא א רצון מלכים שפתי צדק ודבר ישרים יאהב : ב חמת דצדקתא ומלכתא דהריוצי חתים : ב חמתיה דמלכא

מצורת דוד

רשיי

(א) רצון מלכים. לויים : (ב) חמת מלך. הקב"ה (ג) שפתי צדק. אמרי נק : יאהב. אל המלכים : פירוש ע"ש

מיט ערליקייט, וענען געליבט ביי די מלכים : (ב) חמת מלך מלאכי פיה דער פנעם פון מלך. אויב דער מלך איז בייז אויף א מענטש, ריא בייזקייט און די קעניקשין וואס ריידין מיט גלייבלייט, וענען שוין שלוחים צו דעם קעניקש קען נאל

מִלְּךָ מִלְּאֵבֵי־מוֹת וְאִישׁ חָכֵם יִכְרְנָה: ג בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ
 חֵיִם וְרֻצוֹנוֹ פֶּעַב מִלְּקוֹשׁ: ד קְנֹה־חֻקְהָ מִהַפְּסוּב מַחְרֹץ
 וּקְנוֹת בִּינָה נִבְחַר כִּפְסָף: ה חֶסֶלֶת יִשְׂרָאֵל סוּר מִרַע
 שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ נֹצֵר דְּרָכָו:

סָמָא לִיה סַן דִּהָבָא קִינְיָא וְרֻקְנֵי קִינְיָא טַב כִּן סִמְנֵיָא גְבִיָּיא: ה
 בִּישְׁתָּא וְדִמְזִיחָא בְּנַפְשֵׁיהָ נָטַר אִוְרְחֵיהָ:

מצורת דוד

רשי

הוא מלאכי מות כעליה מיתה: ואיש חכם
 יכרננה. יפייסה: (ג) באור פני מלך. מי שהקנה
 מסכיר לו פנים היים הוא לו: ורצונו. סוב לו כעב
 המכיל את המטר:

(ג) מלאכי מות. החמה היא כלו יסולח כלם מלאכי
 מות: יכרננה. יעבור את החמה נתחם אמרי עינים:
 (ג) באור. כשהמלך מליר פניו למי ורחלה פניו להכות
 וסוקות כולו לו לחיים כי הרבה טובה כיר המלך: ורצוני.
 רצון המלך הוא כעב המכיל מלוקס הוא המטר המלוחר היורד
 על הקצין וכל המלילות: (ד) מה טוב. מה מאוד הוא טוב יותר
 מחיות והוא מין זכב טוב: וקנות בינה. קנין הכינה:
 שלם יבואו לידי נדנדו שון והרולה (שמור)

פירוש ע"ט

אזוי וועט דער ווילען פון קלף פול מאכין דעם
 מענקש קען איינשטילען דעם פעם פון קלף
 קען זאל דעם מענקש זיין ויזר מוחל זיין:
 (ג) באור פני קלף היים ווען דער פנים פון קלף
 ווערט לויכמי. פרייליך. איז אזויכין אז זיין פעם
 איז שוין געשטילט גינארין. וועט שוין דער
 מענקש בלייבן לעבן ורצונו זיב פלקוש דער
 ווילען פון קלף אויב אסקר וויר האבין
 אקענקשין. וועט ער דעם מענקש גליקליך
 מאכין. אזוי ווי דער וואלקין וואס קומט שפעט
 ווען די הבואה זענען נאך גיט אפגעשניטען נאר
 זיין זענען באלד צייטיג. דאמאלס אז עס גייט
 זענן אויף די הבואה ווערין דיא פירונג פול.

איש הרצון ואיש חכם יכרננה און נאר אקלונער
 מענקש קען איינשטילען דעם פעם פון קלף
 קען זאל דעם מענקש זיין ויזר מוחל זיין:
 (ג) באור פני קלף היים ווען דער פנים פון קלף
 ווערט לויכמי. פרייליך. איז אזויכין אז זיין פעם
 איז שוין געשטילט גינארין. וועט שוין דער
 מענקש בלייבן לעבן ורצונו זיב פלקוש דער
 ווילען פון קלף אויב אסקר וויר האבין
 אקענקשין. וועט ער דעם מענקש גליקליך
 מאכין. אזוי ווי דער וואלקין וואס קומט שפעט
 ווען די הבואה זענען נאך גיט אפגעשניטען נאר
 זיין זענען באלד צייטיג. דאמאלס אז עס גייט
 זענן אויף די הבואה ווערין דיא פירונג פול.

עיקר תוי"ט

משנה כתובות פרק ב

ברטנורא

פרק ב א האשה שנתארמלה או שנתגרשה
 או שנתגרשה. ותוכנת כחוכה: הוא אומר.
 קאי להתגרשה ולי להתארמלה היורשים לזמרים אלמנה
 סוף לחייה ואלו כל אלמנה: הינומא. איכא מ"ד חופה על הכס שנושם לכתולת. ואיכא מ"ד עקי.
 שנושים על העשים ומתנמנת בו (ח): וראשה פרוע. שעה על כחיפה כך היו נוהגים להוליח הכתולות

גינען אעלמנה קומט דיר נאר הונדערט גילדן
 אם יש עדים אויב עם איז דא עדות שצדקה ביהנימא.
 אז זיא איז גינאנען צו דער חופה ביט ארעקן.
 מרד ווי אלע בתולות וראשה פרוע און דיא האר פון
 קאפ זענען גינען אויף גיפלאכטין און אפ
 גירעקט ביהנימא פאמס קומט איר צוויי הונדערט
 גילדן בתורה. און אויב זיא האט גיט אפעווייוונג
 אז זיא איז גינען אבתולה ווען דער מאן האט
 ביט איר חתונה געהאט געמט זיא נאר איר
 בתורה הונדערט גילדן ביי יתנו זון ביהנימא אפ
 רבי

פרק ב א האשה שנתארמלה או שנתגרשה אשה וואס
 איז גינארין אעלמנה און זיא
 קאנט די בתורה פון דיא יודשים בודער זיא איז
 גינט גינארין. און זיא קאנט די בתורה פון מאן
 היא אומרת בתלה נשאמי זיא וואס צום מאן ווען דו
 האמט סוף גענומען פאר אויב בין איך גינען
 אבתולה קומט מיר צוויי הונדערט גילדן יהיא
 אומר יא זי און ער ונדער די יודשים זאנט עם
 איז גיט אזוי ווי דו זאנטס אט אסקנה נשאתיך נאר
 זען איך האב דיר גענומען פאר אויב ביינו

הכתובות : (ב) דלע"ג דמח"ו פ"ק איהי מהימנא התם כרי ושמא חבל הכא כרי וכרי ולחין לה עליו אלא שבעה . וכו"ל וכי אילע עדים מימי הימנין לכלל כמנו דסרעמי תרלו החי' דמנו כמקום עדים הוא : (ה) קליות . כשהשולין לחין מיחשין אומר כחטור ופן קליות ומתוקות לשולס

מכית אכיהן לכית המזוגה : אף חילוק קליות . במקומו של רבי יוחנן בן ברוקא היו נוהגים לחלק קליות כשואלי הכתובות וחי ליכא סהדי שטעשו כשואלו כמנהג כשואלי הכתובות ושטר הכתובה אכל מנה :

מפון דלענין אומר והיתר לא מהימנא כמנו הכי נמי לענין הכתובה דלע"ג לומר שחתי' נאמנת לכתובה ולענין אומר והיתר לא ורבי נחמיהל סובר דלענין אומר והיתר נמי נאמנת משום דלוחין אהות כשרות דלעיל . וכו"ל : (ו) אדתי' כחטוב ליתמי כדדיס כלא' לחיבורי שדה וז' סג' פיתס כ"י : (ז) מסיים רש"י דבני נפשות כלומר דודלי כדמי על עמלו כדתי' ממונות הסודות כע"ד כמאס עדים דמי :

אף חילוק (ה) קליות ראיה : ב ומורה ר"י יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה (ס"א ממנו) הימנו שהוא נאמן שהפה שאמר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהוא של אביו והוא אומר לקחתיה (ס"א ממנו) הימנו אינו נאמן : ג העדים שאמרו כתב ר' ירמיהו הוא זה אבל אנוסים היינו כשגנים היינו . פסולין עדות היינו . הרי אלו [ג] נאמנים ואם יש עדים שהוא כ"י . או שהיה כתב ידם יוצא מסקום אחר

לה כשהיו קרובים כשהייתם לפסולו לכהונה חז' לנפשי' כהה' פליג' ר' יהושע חרבן גמליאל

והיתה כשרה לכהונה ה"מ היכא דלוחב אריס והיתר

ולומר דלא מהימני' לה כמנו אכל (ג) היכא דליכא חסור והיתר אלא דררח דמונא כגון האומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו מודה רבי יהושע לר"ג דככהאי גוונא מהימנין ליה במנו דלי כעי אמר שלי הוא ואמר של אביך היתה ולקחתיה הימנו נאמן : ואם יש עדים שהוא של אביו אינו נאמן . גמרא מפרש דלא מתניין אחיה לאשמועינן (ד) כגון שלא אכלה אלא ב' שנים כפי חמת כפי הכן . כיון דלא שלמו לו ג' שני חוקה כתיב אכ . השנה שאכלה כפי הכן אינו עולה למינן שני חוקה : ג אנוסים היינו . אונס נפשות שמה יורגנו אכל אונס ממון שמה יקא ממונו וכו"ל אם אמרו כשכיל רוב ממון שנתן לנו אינן נאמנין דלחין אדם משום עמלו רשע דאדם קרוב אלל עמלו ואינו נאמן על עמלו לא לזכות ולא לחובה (ה) וכן פסולין עדות היים ממחת קורכה (ו) . אכל ממחת עבירה אינן נאמנין : יוצא מסקום אחר . ממתיב כשטר אחר שהחוק

היכא דלוחב אריס והיתר הכהונה חז' לנפשי' כהה' פליג' ר' יהושע חרבן גמליאל

רבי יוחנן בן ברוקא ואגם אף חילוק קליות ראייה אויב עם אינו נאמן דא עדות או ביי דעד חופה האם מען גימייקט געשריקונקע ואנגען . דאם איז אויף אראייה ואגענווייז או ניא איז גינען אכתולה צו דער חופה . ווארום אין דער שיקאט פון רבי יוחנן איז גינען אלקנה אז צו אהופה פון אכתולה האם מען גימייקט געשריקונקע זאנגען . אונ אויב ויז האם קיין עדות אונ האם קיין קהונה איז דער מאן בגלויקט צו זאגין אז ויז איז גינען אלקנה נוען ער האם מיט איר חתונה געהאט אונ ויז געקט נאר הונדערט גילדין קתובה : ב ומורה רבי יהושע רבי יהושע איז מורה צו רבן גמליאל וועיין בהרע"ב באמר לחבירו אז איינער זאגט צו זיין חביר שדה זו של אביך היתה די פעלד איז אקאהל גינען דיין טאמינס ולקחתיה הימנו און איה האב זיא געקויפט פון אים שהיא נאמן און ער בגלויקט שהפה שאמר הוא תפס שהמיר ווארום די מויל וואס האם געאסקר'ט וואס האם גיזאגט דיא פעלד איז גינען דיין טאמינס . דיא מויל האם מהיר גינען אונ האם גיזאגט איה האב איר געקויפט פון אים . ווארום אז ער וואלט די פעלד גיט געקויפט נאר ער וויל איר גזלגן צו וואס האם ער אים דערציילט אז די פעלד איז גינען זיין טאמינס . דער חביר האם דאך דער פון גיט געוואקסט זונג ער האם זיא גיזאגט אים גיט געמאגט . דעוויס איז אקט וויא ער זאגט אז ער האם מאקי ראייה פעלד געקויפט פון זיין פאטער ואם יש עדים שהיא של אביו אונ אויב זיין חביר האם

הא הו ככ"י וזא ממ"א הולל וכוזו סוז כ"י : (ו) וכוזו כל
הנפס רש"י : [ג] אינן נאמנין . ומרל עדים החתומים על
השער כמו שחקר' עדות ככ"י דמי וכוזו ספדו סוז וכוזו חוזר
ומניד כמו וכל הוות' ומס"ה ליכא להקטיו' להימנו כמו
דפרעו הוז דהוי כחוריס ומנידו' ועוד דהוז מנו כחקוס

עדים ועוד דככ' עדים לא חתמי'
מנו דלחייך לחמר סוז לחמן
כמנו שגם מכירו סוז וכוזו לחמר
כך דוכ' : (ח) ספדו סוז חללו
וחמרי' חתמו רלעו חללו
וחתמו רש"י : [ז] נאמנין .
פליגי הפוסקים י"א דל"ח לחמר
כ"ד לחמתו כיון שעומדת
בדבריה הרלושנה חלל שפוערת
עלמה מזל חמר וכל חלל' שחול'
חתמ' דל"ח' אדתי' סוזא וכל
יס עדים לא חתמי' רכותא ספי
כלחמר כ"ד יו"א דוקא כחוק
כ"ד והכי משמע לישל' דככת
חתמ' לומר כן ומני דל"ח יא
עדים משום ספ"א דכז"א :
[ח] נשבעיה . לכן הפוסקים וכוזו'

ככ"ד (ז) וזא אותו שער לפנינו עם זה וכתב חותמיהו
דומים זה לשל זה : ד הרי אלו נאמנים . דהא
לזכא חרי סקדי על כל כתב וכתב : צריכים לצרף
עמהם אחר . שעל כתב ידו הו מעידו' וכל על מנה
ששער ורדו' חרי סקדי על
כל כתב וכתב : וחכ"א
אינם צריכים לצרף
עמהם אחר . שעל מנה
ששער הם מעידים .
(ח) וכזוה לומר זה כתב
ידו זה לומר זה כתב ידו
מלאו כ' עדים על מנה
ששער והלכה כחכמים :
ה אם משנשאת . לא
קשה ממך חלל חס
מ ש ה ת י ר ו ה ליכאל :

[ג] אינן נאמנין : ד זה אומר זה כתב
ידי וזה כתב ידו של חברי . וזה אומר זה
כתב ידו וזה כתב ידו של חברי . הרי אלו
נאמנין . זה אומר זה כתב ידו וזה אומר זה
כתב ידו צריכים לצרף עמהם אחר דבריו רבי
וחכ"א אינן צריכין לצרף עמהם אחר . אלא
נאמן אדם לומר זה כתב ידו : ה האשה
שאמרה אשה איש הייתי ונרושה אני
[ד] נאמנת . שהפה שאמר הוא הפה שהתיר
ואם יש עדים שהיתה אשת איש והוא אומר
נרושה אני אינה נאמנת . אלא [ה]
נשבעתי ומהורה אני נאמנת . שהפה שאמר
הוא הפה שהתיר . ואם יש עדים שנשבעת

האבין בית דין אויף געשריפען אז דיא עדות
האבין מודה גינען אז דאס איז זייערע התימות
אונ דער שטר אי פשר . אונ די התימות פון די
ביידע שפירות וועקסלען זענען גלייך קענען זיי
דאך שוין גיט זאגן אז דאס איז גיט זייער
חתימה , דריבער איז נאכזין זענען זיי גיט בגלויבט
צו זאגן מען האט אונז גיטיט אונ זענען גיט
בגלויבט צו זאגן מיר זענען גינען קינדער אונ
זענען גיט בגלויבט צו זאגן מיר זענען גינען
קרובים : ד זה איסר דער עדות נראובן זאגט זה
כתב ידי דאס איז מיין האנט שריפט , איך האב
דאס געשריבען , אונ איך דער קען זיך פכת ידי של
חברי אז דיא האנט שריפט איז פון מיין חבר
שמעון , דאס האט שמעון געשריבען זה איסר
אונ דער עדות ושמעון זאגט זה פכת ידי דאס איז
מיין האנט שריפט איך האב דאס געשריבען אונ
איך דער קען זה פכת ידי של חברי אז דיא האנט
שריפט איז פון מיין חבר ראובן דאס האט ראובן
געשריבען חרי אזי נאכזין זענען זייא בגלויבט ,
נוארום אויף יעדער חתימה איז דא זענדי עדות
זה איסר זה פכת ידי ראובן זאגט דאס איז מיין פכת .
אונ די אנדערע חתימה קען איך גיט איך נויים
גיט אויב דאס האט שמעון געהתמט אדער גיין
זה איסר זה פכת ידי אונ שמעון זאגט דאס איז מיין
פכת אונ די אנדערע חתימה קען איך גיט . איך
נויים גיט אויב דאס האט ראובן געהתמט אדער
גיין . איז דאך אויף יעדער חתימה נאר דא איז
עדות , ראובן זאגט עדות אויף זיין חתימה אונ
שמעון זאגט עדות אויף זיין חתימה צריכים זענען
שטימ אחר בארף מען צו בריינגען צו זיי נאך איין
עדות עד זאל דער קענען זייערע התימות ער
זאל וויסען אז דיא חתימה איז ראובן'ס אונ דיא
חתימה איז שמעון'ס עם זאל זיין אויף יעדער
חתימה זענדי עדות . דער עדות וואס דאס איז

זיין חתימה אונ נאך איינער צו אים דער רב אויף
זאגט רבי וחקמים אפריס אונ די חקמים זאגן אינן
צריכין צרף עמהם אחר זיי נאכזין גיט מען זאל צו
זיי בריינגען נאך אעדות זא נאכזין אדם לומר זה כתב
ידי נאר אמענטש איז בגלויבט צו זאגן דאס איז
מיין האנט שריפט : ה האשה שאמרה אשה איז
אשת איש הייתי איך בין גינען אאשת איש איך
האב געהאט אמאן וגיטיש אזי אונ איך בין גיט
גינארין נאמנת איז זיא בגלויבט שהפה שאמר
נוארום די מויל וואס האט אויף זיך געבריינגט
אויסור וואס האט גינאנט איך בין גינען אאשת
איש הוא הפה שהתיר די מויל האט זיך סתיר גינען
אונ זאגט איך בין גיט גינארין , נוארום אז מיר
זאלין זאגן זיי אזי נאך סאקי אאשת איש נאר
זיא גענארט אונ זאגט אליגען אז זיא איז גיט
גינארין וואלט זיא דאך גיקענט זאגן אבעסערין
ליגען זיא האט נאך נאר גיט חתונה געהאט אונ
איז נאך קיין סאקה קיין אשת איש גינען זאס יש
עדים אבער אז עם איז דא עדות שהתח אשת איש
אז זיא האט געהאט אמאן וזיא אפדת גרושה אזי
אונ זיא זאגט איך בין גיט גינארין זינה נאמנת
איז זיא גיט בגלויבט אפדה נשבעתי אאשה דאס
זאגט איך בין געטאנען גינארין צווישען דיא
געצין דינערס וזהיה אזי אונ איך בין גיין קיינער
האט גיט מנה גינען מיט מיר נאמנת אזי זיא
בגלויבט שהפה שאמר נוארום די מויל וואס האט
אויף זיך געבריינגט אויסור וואס האט גינאנט
איך בין גינאנען גינארין הוא הפה שהתיר דיא
מויל האט זיך סתיר גינען אונ זאגט מען האט
מיט מיר גיט סנה גינען . נוארום אז מיר זאלין
זאגן זיא האט סאקי מנה גינען נאר זיא וויל
גיט זאגן דעם אמת וואלט זיא נאר גיט דער
ציילט אז זיא איז גינאנען גינארין זאס יש עדים
שנשבעת אונ אויב עם איז דא עדות אז זיא איז

אפי של כענתי לעב"ס נאמנת ומתורת לכת. רש"י: (ט) אפי' היו לה כמה כנים מן ספקו היה שגמלה רש"י: (י) אור"י ל"א זמנא אומרת נשפיתו כ"י אלא ז"ל מבורך אני ומיט"י ז"ל לוי"י דלוי"ה לא יעזב לרובא עדים ואשמעין דלפ"ה לא מהמיני: (יא) דלא דנבוי' אכורה לכתן מפני שיהא ספק זוהי עמ' כענ' לעב"ס והואיל ואיור' הספק מיל' לסיק הקילו. ה"ר"מ: (י) וכן כ"י. וי"י דלוי' חני מודה ר"י משום דליכא דרכא דממונא פרש"י ה"ר"מ א"י לאו דספקיה דמתנא' שלקמ' מחזיקו לא היה אומר על אי"ך ונורס לעלמו הפסד ממון ו"ח פ"י דליכא דר"ך שהלואה הוא מוחזק כשדה אבל עדים לניכא דר"ך אימא לא ופי' חנא עדים משום דלנפולח' אכל אי"י דלנכסייה אימא לא ודלמא חני הני תתיו משום דממונא אכל אי"י דליסורא אימא לא. ונכסיהו כ"י משום סיפא ולא משמעתא כ"י ופתי שט"ס כ"י לאשמעין ללא חיישין לגמלין וכן ב' אנשים משום פלוגתא דר' יודא נמרה: (כ) ונמנין אפי' לתרומה דלזרייהא דכל אחד נאמן בליסורא וכ"ס כנולתא דעבידא לגלוי'. ה"ר"מ: (ג) ובגמרא רמינן ר"י אר"י ורבנן דהרנ"ק מתנן כפ"ד דדמאי פתמיה סנכסו לעיר ואמר אחד מהן עלי חדש כ"י אינו נאמן ר"י' נאמן ומשני ר"י אר"י ל"ק

באו עדים, שכנסת: לא תצא. מהתירה הראשון זמנא לכתתלה. אבל אם נלוו עדים שצמחתי אפי' היו לה כמה כנים (ט) תלא: ו שתי נשים שנשבו. שש עדים שכנסו (י): שמעירות זו את זו. כל א' אומרת שכנסתי עקורה: הרי אר"י נאמנות. דכשניה הקילו להכשיר (יא) עד אחד ואפי' עבד ואפי' אשה ואפילו קטן מסית לפי חומיו ובלבד שיעיד העד שלא פירש ממנה מעשה שכנסת עד שאלה מרשות העכו"ם: ז אינן נאמנים. ליתן להם תרומה: ובזמן שהן מעדיין ואז: שכל א' אומר אני וחברי אני (בי): דר"י אומר אין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד. אפילו היכל לניכא לתימא לגמלין וכ"ס הכל דליכא לתימא לגמלין. העד חתה עלי ואפי' עליך (ג): עוררין. שקורין עליו שפסול הוא עשור פחות בדמאי הקלו ורבנן דהרנ"ק ל"ק כ"י אפי' כמעלין מתרומה

גיפאנגען גינארין. היא אומרת שהורה אני אונ זיא זאגט איה בין ריין מען האט מיט מיר גיט מ'נה גינען איה נאכט איז זיא גיט בגלויבט אונ זיא קאר גיט גענוקען וערין צו אפהן טאמער איז זיא אונזער ואם טאמעהאט אונ אויב די אשה האט גיזאגט זיא איז גיפאנגען גינארין אונ האט גיט מ'נה גינען אונ גערות זענען גיט גינען אז זיא איז גיפאנגען גינארין האט זיא חתונה געהאט מיט אפהן ואָדער בית דין האבין איר גאר מהיר גינען זיא זאל חתונה האבין מיט אפהן אפילו זיא האט נאך גיט חתונה געהאט) בא גרים זענען געקוקען גערות אונ זאגין זיא איז גיפאנגען גינארין רבי יו זא תצא זאל זיא גיט ארויס גיין פון היקר אונ זיא אונ גענוקען וערין צו אפהן. אָבער אז די גערות זענען מיר נייטיק אז מען האט מיט איר מ'נה גינען אפילו זיא האט שוין חתונה געהאט מיט דעם פהן אונ האט קינדער פון אים. פון דעקמנוענין מוז זיא פון אים ארויס גיין. קאר איר דער פהן גיט האלטן פאר אנויב: ו שתי נשים ששבו צונוי נייבער זשךה אונ לאה זענען גיפאנגען גינארין צונוישען דיא געצין דיערס. עס איז דא גערות אז זיי זענען גיפאנגען גינארין זאת אומרת נשפיתי ומהרה אני די זאגט איה בין גיפאנגען גינארין אָבער איה בין ריין מען האט מיט מיר גיט מ'נה גינען וזאת אומרת נשפיתי ומהרה אני אונ דא אָבער איה בין ריין מען האט מיט מיר גיט מ'נה גינען אינן נאמנים זענען זיי גיט בגלויבט ויפון שהן קעדות זו את זו אונ אז זיא זאגין גערות איינע אויף די אנדערע. זשךה זאגט איה בין ריין פון זנות אונ נויס אז די אנדערע

לאה איז אויף ריין פון זנות אונ לאה זאגט איה בין ריין פון זנות אונ נויס אז די אנדערע זשךה איז אויף ריין פון זנות הרי אני נאמנת זענען זיא בגלויבט אונ מענין גענוקען וערין צו אפהן. ווארום זשךה האט אונ זיך אערות אז זיא האט גיט מ'נה גינען. דאס איז לאה. אונ לאה האט אויף זיך אערות אז זיא האט גיט מ'נה גינען. דאס איז זשךה: ז וכן שני אנשים אונ אזוי צונוי מענוקשין. דהיינו משה אונ יהודה) זה איסר בהן אני משה זאגט איה בין אפהן וזה איסר בהן אני זיא יהודה זאגט איה בין אפהן אינן נאמנין זענען זיא גיט בגלויבט מען זאל זיא געבין תרובה ויפון שהן קעדות זה את זה אונ אז זיי זאגין גערות איינער אויף דעם אנדערין משה זאגט איה בין אפהן אונ מיין חבר יהודה איז אויף אפהן אונ יהודה זאגט איה בין אפהן אונ מיין חבר משה איז אויף אפהן הרי אני נאמנין זענען זיי בגלויבט: דן כפי יהודה אוסר רבי יהודה זאגט איז פלתי לכהונה על פי עד אחד אויב איין גערות זאגט אויף אמענקש ער איז אפהן האלט מען נאך גיט דעם מענקש פאר אפהן. אונ דאס איז געוויס אז צוויי קענטשין זאגין גערות איינער אויף דעם אנדערין אז זיא זענען פהנים זענען זיי געוויס גיט בגלויבט ווארום עס קען זיין זיין אפן איר זיך אפ גירעט דו זאג גערות אויף מיר אז איה בין אפהן אונ איה נועל גערות זאגין אויף דיר אז דו ביזת אפהן. רבי יהודה קרינט אויף דיא פריערדיגע משנה אפר רבי אָבער זאגט רבי אלעזר אָפטי' נוען איז איין גערות גיט בגלויבט צו זאגין אויף אָענקש אז ער איז אפהן פקסום שיש עוררו ווא מען קרינט אויף אים. קענטשין זאגין ער איז פסול

ליוחסין קמלני וע' כגמרא וכחו"ט: (יד) גמרא: ופי' החו"ט לאסוקי חד דלא הוה ערעור אבל קול נחל בחתום כתרומה קודם שכל עד המכש' דקלמן: (טו) פרש"י קול כעלמא וכל עדות ואחתי' עד שיבדקו את הדבר למע' הוא לכוונה: (טז) דבמקום קול הוי חד מהימן: (יז) דמוקח אבוב מביני ליה לאסרופי גבי ססרי הר"ן חול' הר"מ וברי ענין משפטים פה"ק כבר וביטע מעידון שיהא פסול ידמו אלו ואלו ודחה הקול שפסול כמאה וישאר הכהן בחוקת אכיו. ועחו"ט: (יח) אפי"כ מעיד לפי עד אחד שכבו"ה הר"מ: (יט) כדי לתלוף חן בעיניו שלא יכרנסה חוס': (כ) כדי לביטול ביבמות דל"ו: [ג] פסו"ה: דלגטול י"ט פה"ק דחקו ליה לנרייהו ולא דמי שפין דתו: כמ"ה פ"ה דשבו"ס שפין פה"ק לנסך. גמרא: (כא) דמי יו"ד דמיטמי משפ"כ שני סתמי דמ"ה פ"ה דשבו"ס דהתם ודלי' אישכ' טומאה ומי' נחמתו כמנו כיון דלין כלו' אל' חששא לא הוי כמנו במקום עדים. גמ': [ח] ששחה. חוק משפחה מני' שלב' גם כה ומפ"ת אמת.

משנים (יד) מעלן. היכא לזכא נומלים. והיינו דליכא בין ר"ח לת"ק דר"י: רשב"ג אומר מעלן לכהונה. כגמרא פירך רשב"ג היינו ר"ח ומסיק דבמטרפין לעדות קמפלני כגון דמוחק לן באבוב דהאי דכחן הוא ופקא עליה קל"א (טו) דכן גרושה או בן חלוה' הוא ואחתייהו וחתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכחן היא ואסרתייה (טז) וחתו בי תרי ואמרי הוה גרישה או בן חלוה' הוא ואחתייהו וחתא אחד ואמר ידענא ביה דכחן הוא רשב"ג אומר מעלן לכהונה שפ"ס זה בעל האחרון משני שמטרפין אותו עם העד הראשון שבעל הקול ואמר ידענא ביה דכחן הוא ופע"ס שלא העידו עדותו ככת אחת עדותו ממטרפין ואמריין חאי' הני תרי דלמרי כהן הוא להדי תרי דלמרי דכן גרושה הוא ואוקי גברי אחוקתיה (יז) הוא. והלכה כרשב"ג שפסדים ממטרפין אפי"כ שאלה העידו עדותו ככחש: (יח) ודוקא כשיר ישראל תקיפה על העכו"ם או מותרת לבעלה אפילו בעלה כהן. ולא דמי לכבויה משום דמחפיד להפסיד ממוק. אבל כשיר העכו"ם תקיפה אפי"כ עיי' ממון אסורה לבעלה אם בעלה כהן ואם בעלה ישראל מותרת בכל ענין דאשת ישראל שגאח"ס מותרת לבעלה: על ידי נשפות. כרבו"ס. גרושה מזור. כתרומה: פסולות. אסורות לכהן דאשת כהן אסורה כשהאנסה (כ). ואם יש בעיר מהבואה אחת שיכולה אשה אחת להנשא אם כל אחת ואחת מנשי העיר נאמנות לומר במהבואה נחבאתי ולא נעמאתי (כא). ומתוך שיכולה לו' נחבאתי

כאן ויא גיט וועזין אוים לזיוין אז ער וועט וויסען זיא האט קונגה גיווען. וועט דער געצין דינער שארדן האבין זיין געלם וועיין בהרע"ב) זי די נקשות אָבער אז דיא אשה איז געפאנגען גיטארין צום געצין דינער ווייל איר קומט סיחה קען זיין זיא האט קונגה גיווען מיט איינעם פון זייער קען זאל איר מיטציר זיין פון טויט, דריבער אסירה זענען קאר דער מיט פון וואהגען מיט איר אפילו ער איז אוישראל ווארום דער דיין איז או אונייב פון אפון איר קונגה אפילו קען האט איר גענייט און קען האט מיט איר קונגה גיווען קאר גיט דער מיט איר ווייטער האלטין פאר אונייב, און אונייב פון אוישראל אָדער אלני אויב קען האט זיין ונייב גענייט און קען האט מיט איר קונגה גיווען קעגן ער זיא האלטין ווייטער פאר אונייב. אָבער אז זיא האט קונגה גיווען מיט איר ווילען קאר גיט דער מיט זיא האלטין ווייטער פאר אונייב) ער שפ"בשה כרבו"ס אַשקאט וואס אַחז"ל (מקרא' איר האבין איר איינגעקומען זאם כהנת שפ"בשה בתר"ב. אלע ווייבער פון כהנים וואס זענען גיווען אין אַשקאט פסולות זענען אָסור צו די מאנען קאמער האט דער חז"ל זיי גענייט און האט מיט זיי קונגה גיווען ואם יש להו עדים און אויב זייער האבין עדרת אז זייער האבין גיט קונגה גיווען אפילו ער דער עדרת איז אָבער זענען אַפילו און אַפילו אַשקחא כַּנְעֻנִית נאָנט עדרת אז זייער האבין גיט קונגה גיווען זיי' איז נאָנטו זענען זיא כַּנְעֻנִית

צו דער כהונה און איין עדרת זאגט ער איז אפון קשר דא איז דער איינר עדרת גיט כגלויבט אָב' במקום שאין עזרינו אָבער אויף דעם אָרס ווא קיינער קריגט גיט. און איין עדרת זאגט אויף אַקענטש ער איז אפון קשר פזיין כהונה עי פי ער אַח' האַלמ קען אים פאר אפון דורך דעם איין עדרת, נאר אָבער אז צווייא קענטשין זאגן עדרת איינער אויף דעם אַנדערין אז זיי זענען כַּנְעֻנִית וויא עס שפ"מיט און משנה זו זענען זיי גיט כגלויבט. זיין זיין זייער האבין צווישען זיך אזוי אָפ גירעט איינער זאל עדרת זאגן אויף דעם אַנדערין כַּי שפ"טו כַּנְעֻנִית אופס משום כַּי שפ"טו כַּנְעֻנִית כַּנְעֻנִית כַּנְעֻנִית עי פי ער אַח' רבי שמעון כַּנְעֻנִית זאגט פון רבי שמעון כַּנְעֻנִית פון רבי שמעון כַּנְעֻנִית וועזין קען האַלמ אַקענטשין פאר אפון קשר דורך איין עדרת וואס זאגט אז ער ווייס אז דער קענטש איז אפון קשר בהרע"ב: מ אשה שחבשה בדי עובדי פוקבים א אשה וואס איז געבונדן גיטארין אין געפיינגקענים ביא איין געצין דינער זי די פסון דורך גיט, דעם געצין דינער קומט געלם בייא איר מיט קאר האט ער גענוקען דאס ווייב אין גיפיינגקענים פאר אַשקאטו כיו קען נועט אים כַּנְעֻנִית זיין חוב סותרת זענען אז זיא גייט ארויס פון געפיינגקענים קעגן דער מיט איר ווייטער האלטין פאר אונייב אפילו ער איז אפון, ווארום דער געצין דינער האט מורא קונגה צו זיין מיט דיא אשה, אַמער וועט דער

נאמנת גם כן כשחמרה לא נחכחתי ולא נעמלתי: המעון הזה. שבושה היא (כב): אין אדם מעיר ע"י עצמו. ואם העיר אדם על שבושה שהיא פטורה היה זה לא יאמנה אם הוא כהן משני המשד. ולא סרה ארוחה מן השכיב כממנו

גמ': [ט] זכריה. והיה כסן. רש"י: (כב) ר"ל המקדש. ושמור"ט: (כב) דמדוריהם לא נענין קיום דאר"ל עדים חתומים על הספר נעשו כמי שפסקו: עדות כבד' ללא חליף חניט לנזיפה רש"י והלכך א"ל זה פוקד דבר מן הכבוד שסם אמרו לרבי קיום וסם חמרו שלאו כשרים להעיד: [י] של רבי. וזכריה דלי אשתמי אביו משום דשכיב

ואין נאמן אדם ע"י עצמו. [ט] א"ר זכריה בן הקצב המעון הזה לא וזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עכו"ם לירושלים ועד שיצאו אמרו לו אין אדם מעיר (ס"א נאמן) על ידי עצמו: י ואלו נאמנין להעיר בגודלן מה שראו בקומנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא. וזה כתב ידו [י] של רבי וזה כתב ידו שזאתה בהינומא וראשה פרוע ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר למכור אישכך בתרומה. ושהיה חולק עמנו על הגורן ושהמקום [יא] הוא בית הפרס. ועד כאן היינו באין [יב] כשבת. אבל אין אדם נאמן לומר [יג] דרך היה לפלוני במקום הזה.

זכיה נתן עיניו כקטנתו ככתב ידו וזו חזי רבו דלתי ל' אימתי דרבי' אבל חזוי דלות ליה לא הא ולא הא חימה לא קמ' גמ'. וכחכ הרמ"ט דרוקא אלו דשכיב נבייהו אבל על חיה לא: (גד) גמ' כלומר וזע"ג דקיל' דלון הולכין כמתין חתך הרוב כיון לזיכה רובא והוא דבר של פרסום גילוי מלחא כנלמא הוא סרין: (כה) פ' ועשיתי נשחחרר וטע' טלח כרין. חוס': [יא] הית כו'. ולא יזכר וכל לפרס חוס': [יב] בשבת. שגמלוס החתום עד אלפים מהם נלבד מדכריסס. סרמ': [יג] דרך כו'. וסד"א דכתי מפרסמ' ספי ולא מסקרי כתי הינסי ויהא נלמן לטעיד על מה טרחה כקטנתו קמ' דל. סרין:

פלוני יוצא מבית הספר. כשהינו חיוטק לומדין פלוני יוצא מבית הספר כגון תרומה שמואלין מעלין שלמי קוב וכו"ל כזה חלכ' לתרומה לאורייתא אין מחליטין ט"ס עדות כזה ולא חיישינן שמא עבד כהן היה (כה) שאסור ללמוד את העבד תורה. ושהיה חולק עמנו על הגורן. ולא חיישינן שמא עבד כהן היה שלמי חולקס תרומה לעבד אלא ח"כ רכו עמו: ושהמקום הוא בית הפרס. המורס את הקצר היו עשה בית הפרס מהא חמה שך טיערו שהמורסה מלכת עלמות המת וממלחת בית הפרס דרבנן: ועד כאן היינו באין בשבת. דתחומים דרבנן:

כתיב רבן: לאכול בתרומה. וע"ס עדות מחליטין ליה מלכותו דרבנן כגון תרומה שמואלין מעלין שלמי קוב וכו"ל כזה חלכ' לתרומה לאורייתא אין מחליטין ט"ס עדות כזה ולא חיישינן שמא עבד כהן היה (כה) שאסור ללמוד את העבד תורה. ושהיה חולק עמנו על הגורן. ולא חיישינן שמא עבד כהן היה שלמי חולקס תרומה לעבד אלא ח"כ רכו עמו: ושהמקום הוא בית הפרס. המורס את הקצר היו עשה בית הפרס מהא חמה שך טיערו שהמורסה מלכת עלמות המת וממלחת בית הפרס דרבנן: ועד כאן היינו באין בשבת. דתחומים דרבנן:

צו דער הויף וראשונה פריע און אירע האר פון קאפ זענען גינען אויף געפלאקטן. האט זיא חתונה געהאט מיט דעם סאן נוען זיא איז גינען אהרונה איז איר פתובה צוויי הונדערט גילדן. אונער איז בגלויקט צו זאגן איה געדיינק ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר כסבר אישכך בתרומה האט געגעס מענקלש ווען ער איז גינען אין חדר האט מען אים גערופען מען זאל אים טובל זיין צו עסין תרומה. אונער איז בגלויקט צו זאגן איה געדיינק ושהיה חולק עמנו על הגורן אז ער פלעגט געמען אשלק תרומה מיט אונז געזאמען פון דעם שיער. איז אראף אז ער איז אפון תפסום היה בית הפרס אונער איז בגלויקט צו זאגן איה געדיינק אז אין דיא פעלד איז אקאהל גינען אקאר אונ דיא פעלד איז צו אקערט גינען איז דיא נאנצע פעלד קטמ פון ספק וועגין סאמער ליגט אקיינדיל פון דעם כת ידו בן גיני גאס דשכת אונער איז בגלויקט צו זאגן איה געדיינק אז ביו דעם ארט פלעגין מיר גיין אום שבת. איז אראף אז דער תחום שבת איז ביו דעם ארט ובטוייל מיט דעם ערות זאגן מאכט ער דאך ניט קיין שארין פון געלט איז ער באגלייבט ערות צו זאגן נוען ער איז גרויס אויף דעם וואס ער האט גיזעהן נוען ער איז גינען קליין אזל איז נאמן יוסר אקער ער איז גיט בגלויקט צו זאגן דרך היה גילוי בקמס היה איה געדיינק אז זענער מענקלש האט געהאט אונעג צו גיין דורך

ואין נאמן אדם על ידי עצמו אקער אקענקלש אויף זיך אללין איז גיט בגלויקט אמר רבי זכריה בן הקצב רבי זכריה בן הקצב האט גיזאגט תפינן היה איה שנוער ביי דעם וואונגן ופיי דעם בית המקדשו יא וזה ידה כהודו ידו עם האם זיך גיט אפ געריקט מיין ווייבס האנט פון מיין האנט שעה שגנבתי עובדי פוכים ירושלים ויה שיהי פון דער צייט וואס דיא שפעריען ריעער זענען אריין געקומען אין ירושלים ביו זיין זענען ארויס גענאנגען פון ירושלים. ריביער איז מיין ווייב מוקר צו מיר אמרו יו האבין דיא חקמים גיזאגט צו רבי זכריה אין אדם מעיר על ידי זעבא אקענקלש איז גיט בגלויקט ער זאל עדות זאגן אויף זיך אללין: י וואו נאמנין קחציר גוונן סה שיאו בקומנן אויף דיא זאבין איז אקענקלש בגלויקט ערות צו זאגן נוען ער איז גרויס אויף דעם וואס ער האט גיזעהן נוען ער איז גינען קליין וז כתב ידו של אבא ער איז בגלויקט צו זאגן איה דערקען אז דאס איז דיא האנט שריקט פון מיין טאטן וזה כתב ידו של רבי דאס איז דיא האנט שריקט פון מיין רבי וזה כתב ידו של אחי אונ דאס איז דיא האנט שריקט פון מיין ברודער נוען איה ביו גינען קליין האב איה גיזעהן זוי מיין פאטער אונ מיין רבי אונ מיין ברודער האבין געשריען דערקען איה היינט אז דאס איז זייער האנט שריקט. וכו' הייתי בפלוגיה שצאתה בהינוסא ער איז בגלויקט צו זאגן איה געדיינק אויף ר' אשה אז יא איז גענאנגען מיט ארעקטור

מעמד ומושב ומספר היה לפלוני במקום הזה:

מעמד ומספר. ומוקם היה לו כאן להספיד מתיו ולעשות מעמדות כשהיה עושין למת כהא לל מהימן שהוא

זכר שנמנון וירץ עדות נמיה:

דעם קענטשלינגס פעלד, אונ ער איז ניט בגלויבט צו זאגן קענער וספד ה'ה' גלויני בסקס ה'ה' איה געדרייקט אז זענער קענטשלי האט געהאט אין דער פעלד אאקט ווא קענטשלין זאלן שטיין ביי דער

רש"י

גמרא כתובות דף כב ע"א

רש"י

קדשתיה לפלוני שהוא נאמן לאוסר' על הכל: את בתי נתתי. אלמא כדלד' תליא נתיב' והימנ' קרף למימר הכי: בזה למה לי. כיון ללא להפסא שאסר מצע' לי: ולא ליבם. חס הו"ל

הלכה ה' כלה כלי המיוג דתי' דמלטת דמריסא השתפא אמר רבי אמי מניין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי ל'איש' הוה לאשה. ל'איש' אסרה. הוה התירה. למה לי קרא סברא הוא. הוא אסרה והוא שרי לה. אלא כי אצטריך קרא לברב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר את

נתתי לאיש. אסרה לכל העולם ללא ידע' למאן וכי אמר הוה התירה לו: שנאמן לאסור את בתו. כשהיה קטנה או נערה שזירו לקדשה כדלמרי' כפ' נערה שנחתת' מנין שחס אמר

בתי נתתי לאיש. הוה למה לי מבעי ליה לברב רבי יונה דתני ר' יונה את בתי נתתי לאיש הוה. הוה ולא ליבם. תנו רבנן האשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני

אמר רבי אמי מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה רבי אמי האט גיזאנט ווא שטייט אין דיא הורף קען זאנט דיא מויל וואס האט געאסקת דיא מויל קען מתייר זיין שגאנץ ווארום עס שטייט אין פסוק את בתי נתתי לאשה דער פאטער זאנט מיין טאכטער האב איה גינעבין צו דעם קענטש פאר אונייב. ווען דער פאטער זאנט מיין טאכטער האב איה גינעבין איש צו אמאן אפרה האט ער זיא געאסקת אויף די נאנצע וועלט דען קען ווייסיט ניט צו וועסן ער האט זיא גינעבין פאר אונייב מ'ה או ער האט צו דעם קען איה זיא גינעבין פאר אונייב מתייר האט ער זיא מתייר גינעבין צו דעם מאן. איז דאך די מויל וואס האט געאסקת האט מתייר גינעבן. פרענט דיא גמרא למה לי קרא צו וואס דארף קען אפסוק אויף דעם דין סברה היא קען ווייס דאך אלזיין או אזוי דארף זיין היא אפרה וזיא שרי לה ער האט זיא געאסקת אונ ער איז זיא מתייר אלא כי אצטריך קרא לברב הונא אמר רב נאר דעם פסוק דארפין מיר וויא רב הונא האט גיזאנט פון רבם וועגן דאסר רב הונא אמר רב ווארום רב הונא האט גיזאנט פון רבם וועגן פניו לאב שגאנץ וואס איה מן המורה ווא שטייט אין דיא תורה אז אפאטער איז פגעגלויבט צו אסקרין זיין טאכטער שגאנץ את בתי נתתי לאשה ווארום עס שטייט אין פסוק דער פאטער זאנט מיין טאכטער האב איה גינעבין צו אמאן. מיט דיא ווערטער איז זיא שוין אסור גינארין צו די נאנצע וועלט ווארום זיא האט דאך שוין אמאן מ'ה למה לי צו וואס דארפין מיר דעם ווארט הוה

סס רע על ינשוף אחיו טלון
 קיסס ידון כמולוי סס רע
 לישט כמלה ספס והכי ומכח
 לתמן כמקד נערה: אמתלא.
 טגל ועסס למח אמרה חמלה
 מקודשת מי: אם נתנה
 אמתלא לדברוי. הוול
 ונתנה אמתלא לדכריה

נאמנת והא שוויה לנפשה חתיכה דאיסורא
 אמר רבא בר רב הונא כגון שנתנה אמתלא
 לדכריה תניא נמי הכי אמרה אשת איש אני
 וזורה ואמרה פנייה אני אינה נאמנת ואני
 נתנה אמתלא לדכריה נאמנת ומעשה נאם
 באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי וקפצו
 עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת
 אני לימים עמדה וקידשה את עצמה אמרו
 לה חכמים מה ראת לעשות כן אמרה להם

נאמנת: אמרה טמאה
 אני. אמרה לבעלה נדה
 אני: מהורה אני. לא הייתי
 נדה: לא עבר שמואל
 עוברא בנפשיה. טסס
 אחת אמרה לו אשתו כן
 ונתנה אמתלא לדכריה וסירט
 הימנה עד שטעלה:

בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים אמרה מקודשת אני עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים עמתי וקדשתי את עצמי וזו הלכ' העלה רב אחא שר הבירה לפני חכמים באושה ואמרה אם נתנה אמתלא לדכריה נאמנת בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה מהורה אני מהו אל אף בנו אם נתנה אמתלא, לדכריה נאמנת תנא מניה ארבעין וימנין ואפ"ה לא עבר שמואל עוברא בנפשיה ;

זיא גינאנט איך בין ליידיג, איך האב קיין מאן
 נאמנת אזי זיא בגלויבט, פארענט זיא נמרא והא
 שיה נעשה חייבה דאיסורא זיא האט זיה דאך אליין
 אסור נעסאקט צו נעמען אסאן, וזיא אזוי קען
 זיא זיה איצט צוריק סתיר זיין אפר רבא בר רב הונא
 רבא בר רב הונא האט גינאנט גטן שנתנה אמתלא
 לדכריה דא שמועקט זיא האט גינעבין אטעס צו
 אירע רייד, פאר נואס זיא האט גינאנט זיא האט
 אסאן פניא גמי מיר האבין אויך אזוי גילערונט
 אמרה אשת איש אני אויב אאשה האט גינאנט איך
 האב אסאן וזורה ואמרה טעיה אני נאכדעס האט
 זיא גינאנט איך בין אליידיגע, איך האב קיין מאן
 אינה נאמנת אזי זיא גיט בגלויבט נאם נתנה אמתלא
 לדכריה נאמנת אונ אויב זיא גיט אטעס צו אירע
 רייד פאר נואס זיא האט גינאנט פריער אז זיא
 האט אסאן, אונ אין אקט האט זיא קיין מאן,
 אזי זיא בגלויבט ונעשה נמי באשה אחת גדולה אונ
 עם האט אסאקל גימראפין ביי אאשה נואס זיא
 זיא גינען גרויס אין לאהרין שיהיה גדולה בני אונ
 זיא אזי גינען גרויס אין שיינקייט וקפצו עליה בני
 אדם נקדשה וענען צו איר נעקוקט פיל סענטשין
 אונ האבין גינאלקט איר מקדש זיין ואמרה להם
 מקודשת אני האט זיא גינאנט צו די סענטשין קען
 האט מיה שוין מקדש גינען לימים עמדה וקדשה
 את עצמה אין עמליכע מעג שפעטער האט זיא זיה
 צו אייגעס מקדש גינען אסור לה חכמים מה ראת
 לעשות כן האבין די חכמים גינאנט צו די אשה ווי
 אזוי האסטו ריה מקדש גינען דו האסט דאך
 גינאנט אז דו האסט שוין אסאן אמרה להם האט די
 אשה גינאנט צו די חכמים בתחלה שבוו עלי אנשים
 שיינס מהוגנים אין אנהייב אזי צו מיר זענען
 נעקוקען סענטשין נואס האט גיט נעפאקט פאר
 מיר איך זאל מיה צו זיי מקדש זיין אמרתי מקדשת
 אני דריבער האב איך גינאנט צו זיין קען האט
 מיה שוין מקדש גינען, זיי זאלין פון מיר אנועק
 זיין עקשוי שבוו עלי אנשים מהוגנים איצט אז צו מיר

זענען געקוקען אועלכע סענטשין נואס עם
 פאקט יא פאר מיר איך זאל מיה צו זיי מקדש
 זיין עמתי נקדשתי את עצמי האב איך מיה מקדש
 גינען צו אייגעס פון זיי ווי הלכה העלה רב אחא שר
 הבירה לפני חכמים באשאי דעם דין האט רב אחא שר
 הבירה גינאנט פאר זיא חכמים אין די שטאט
 אושא, אויב אאשה האט גינאנט זיא האט אסאן
 נאכדעס האט זיא גינאנט זיא האט קיין מאן, אזי
 זיא בגלויבט אדער גיין ואמרו אם נתנה אמתלא לדכריה
 נאמנת האבין דיא חכמים גינאנט אויב זיא האט
 גינעבין אטעס צו אירע רייד פאר נואס זיא האט
 פריער גינאנט אזי זיא האט שוין אסאן, אזי זיא
 בגלויבט צו נאגין אז זיא האט קיין מאן, אדער
 אז זיא האט קיין טעס צו נאגין, פאר נואס זיא
 האט פריער גינאנט זיא האט אסאן, קאר זיא
 קיין מאן נעמען גט מניה שמואל מרב שמואל האט
 גיפערנט פון רב אפרה ספגא אזי וזורה וזכרה סתורה
 אני אויב אאשה האט גינאנט צו איר מאן איך
 בין טמא, איך בין אנדה, נאכדעס באלד האט
 זיא גינאנט צום מאן איך בין ריין, איך בין קיין
 נדה מהו ווי אזי דער דין, אזי זיא בגלויבט אדער
 גיין אפר גיט האט רב גינאנט צו שמואל אף בנו אם
 נתנה אמתלא לדכריה נאמנת ביי דעם דין אזי אויך אזוי
 אויב זיא האט גינעבין צו אירע רייד אטעס פאר
 נואס זיא האט פריער גינאנט זיא אזי טמא, אזי
 זיא בגלויבט צו זאגין זיא אזי סתור תנא מניה ארבעין
 זכין שמואל האט גילערונט פון רב דעם דין
 פערציג סאקל ואפילו הכי לא עבר שמואל עוברא בנפשיה
 פון דעסמוענין האט שמואל גיט גינאלקט אזי
 סאקל ווי ער האט גילערונט, ביי אים האט אויך
 גימראפין זיין נוייב האט אים פריער גינאנט זיא
 אזי טמא נאכדעס האט זיא גינאנט זיא אזי סתור
 אונ זיא האט גינעבין אטעס צו אירע רייד, פאר
 נואס זיא האט פריער גינאנט זיא אזי טמא, פון
 דעסמוענין האט שמואל זיא נעאקרת אויך זיה
 ביי זיא האט זיה טובל גינען:

זוהר כושפטים דף קכ"ג ע"ב ת"ת דליליות יוד הא ואו הא

ר"א זכנל אשר אמרתי אליכם תשמרו. רבי יהודה פתח (תהלים ס"א) שמע עמי ואעידה כן וגו'. ולא יהיה כן אל
 זו וגו'. אנכי ה' אלהיך המעלך מחמ"ג וגו'. הני קראן אמרן דוד ברוח קודשא ואית להם סתמל כהו. שמע
 עמי בכמה אחרין זוהרה אורייתא לכו". בכמה אחרין קב"ה אזהיר ביה כהו נש. וכלל להשתלח דתני נש בגין
 דינער קודי אורייתא דכל מאן דינער ארתי לאורייתא ואשתלח בה כמאן לאשתלח בשמא קדישא דתינן אורייתא
 כלל שמא דמאן דמשתלח בה כמאן דמשתלח בשמא קדישא בגין לאורייתא כלל חד שמא קדישא הוא. שמא
 עלאה שמא דכליל כל שמאן. ומאן דגרע אוח חד מינה כאילו עביד פנימוחא בשמא קדישא. תחלה ושם אלהים
 אחרים לא תזכירו לא חוסיף על אורייתא ולא תגרע מינה. רבי חייל אמר. ושם אלהים אחרים דא מאן דיתעסק
 בכספין אחרין דלא מסתרא לאורייתא לא ישמע על סיד דאסור אפי' לאדכרא לון ולמילף מגיחו טעמא כ"ס על
 אורייתא. רבי יהודה מתייב הכי מאי טעמ' כתיב ושם אלהים אחרים וסמך ליה את תג המלות תשמור אלל מאן דלא
 בעיר האי כמאן דלא נסיר מהימנותא דקוב"ה מ"ט משום דביה אחידא מילה. א"ר יתה וכן בכל שאר ומנין ומנין
 דהא כללו אחרין בשמא קדישא עלאה. ועל דא תנינן מאי דכתיב שלש פעמים בשנה נגאס דבה תליא מהימנות'.
 יראה כל זכורך. אמאי כל זכורך. א"ר אלעזר כל זכורך ממש בגין דלעילי ברכתא ממכושא דנחלא. מכאן תנינן
 כל בר ישראל דלחגור דמי לאתחאה קמי מלכא קדישא בגין דלעילי ברכתא ממכושא דנחלא ה"ד (דברים טו)
 בברכת ה' אלהיך אשר נתן לך :

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הלכות ק"ש פרק ב'

מלוקט מספרי מוסר

(א) מי שהיה עוסק במלאכה כפסיק ער שיקרא פרש
 ראשונה כולה וכן האומנין בשליו כמלאכתו בדרשה
 ראשונה כדי שלא תהא קריאתו עראי והשאר קורא הוא
 כדרכו ועוסק במלאכתו אפי' היה עומד בראש האילן או
 בראש הכותל קורא במקומו ומבדך לפניו ולאחריו :
 אחת היא כעס לט"ד כן סוכנו על דא ימין מבדך עד שמאל

בשורחה לטכ כליה זכר לקרות ק"ט שכל המטה כהוגן תיכה
 כתיבה וסדר ק"ט ככתוב בספרים ויאמר יודי ככתוב
 גם וכתחלה סביבתו אם יוכל להכיר הכיר איה פסוק או דבר
 תורה ויהא תועלת גדולה להלל מקרי כי יזן ממש מתוך ד"ת וען
 מיים היא לידע כתיב. ואזכרה שמשני כי בתחלה סביבה יזן על כל
 אומל ומלכד ש"טס הפרשה טוב לגוף ויש בתחלה הילול על כל
 פמאל. גם הוא רשומה הנפש שמכניע זה שמאל וידועה הספרי

בשורחה לטכ כליה זכר לקרות ק"ט שכל המטה כהוגן תיכה
 כתיבה וסדר ק"ט ככתוב בספרים ויאמר יודי ככתוב
 גם וכתחלה סביבתו אם יוכל להכיר הכיר איה פסוק או דבר
 תורה ויהא תועלת גדולה להלל מקרי כי יזן ממש מתוך ד"ת וען
 מיים היא לידע כתיב. ואזכרה שמשני כי בתחלה סביבה יזן על כל
 אומל ומלכד ש"טס הפרשה טוב לגוף ויש בתחלה הילול על כל
 פמאל. גם הוא רשומה הנפש שמכניע זה שמאל וידועה הספרי

מי שהיה עוסק במלאכה כפסיק ער שיקרא פרש
 ראשונה כולה וכן האומנין בשליו כמלאכתו בדרשה
 ראשונה כדי שלא תהא קריאתו עראי והשאר קורא הוא
 כדרכו ועוסק במלאכתו אפי' היה עומד בראש האילן או
 בראש הכותל קורא במקומו ומבדך לפניו ולאחריו :
 אחת היא כעס לט"ד כן סוכנו על דא ימין מבדך עד שמאל

בשורחה לטכ כליה זכר לקרות ק"ט שכל המטה כהוגן תיכה
 כתיבה וסדר ק"ט ככתוב בספרים ויאמר יודי ככתוב
 גם וכתחלה סביבתו אם יוכל להכיר הכיר איה פסוק או דבר
 תורה ויהא תועלת גדולה להלל מקרי כי יזן ממש מתוך ד"ת וען
 מיים היא לידע כתיב. ואזכרה שמשני כי בתחלה סביבה יזן על כל
 אומל ומלכד ש"טס הפרשה טוב לגוף ויש בתחלה הילול על כל
 פמאל. גם הוא רשומה הנפש שמכניע זה שמאל וידועה הספרי

כעשותו ולו אחיו לקרוא לו ר"ל וכוונתו לר"ל לומר מדברים הלו כהיותו ככל תשובה כי החוטא אין מדקדקין עמו על שפאל שהוא ימין חבל ככל תשובה ורופין אחיו ור"ל לומר :

הקדוש ברוך הוא זאל אונן רעמטין ויביתו בידו לומר סדברים אלו בהיותו בעל תשובה דאם מערקמטע בארץ ויהי הישקען פון די זאכין דער מענקש וואס טוהט תשובה כי תשובה אין סדקדקין עמו על שפאל שהיו ימין ווארום דער מענקש וואס איז אונדיגער גיט מען גיט אקטונג אזוי שטארק אויף אים אויף לינקס אויב דאס איז רעכטס אג"ל בעל תשובה רופין אחיו ור"ל לומר יזכיר דער מענקש וואס טוהט תשובה אים יאגט מען צו סאכין אים וינדיגען אונ מען לאזט אים גיט מאהן תשובה אונ מען גיט אקטונג וואס ער טוהט, דריבער בארף ער ויהי הישקען :

(ב) היה עוסק בחלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע עוסק וקורא, ומברך לפניו ולאחריו היה עוסק בצרכי רבים לא יפסק אלא יגמור עסקיו ויקרא אם נשאר עת לקרות : (ג) היה עוסק באכילה או שהיה בעבודה או שהיו עוסקין בדין גומר ואח"כ קרא ק"ש . ואם היה כתיירא שמא יעבור זמן קריאתה ופסק וקרא ה"ו משובה :

לינקע וויים בעשותו ולו אחיו לקרוא לו רחמנא יצדן אויף ויניע זאכין וואס ער טוהט, אונ עם קען אקטונקען ווערין צו אים ער זאל זעהן קרי . הקדוש ברוך הוא זאל אונן רעמטין ויביתו בידו לומר סדברים אלו בהיותו בעל תשובה דאם מערקמטע בארץ ויהי הישקען פון די זאכין דער מענקש וואס טוהט תשובה כי תשובה אין סדקדקין עמו על שפאל שהיו ימין ווארום דער מענקש וואס איז אונדיגער גיט מען גיט אקטונג אזוי שטארק אויף אים אויף לינקס אויב דאס איז רעכטס אג"ל בעל תשובה רופין אחיו ור"ל לומר יזכיר דער מענקש וואס טוהט תשובה אים יאגט מען צו סאכין אים וינדיגען אונ מען לאזט אים גיט מאהן תשובה אונ מען גיט אקטונג וואס ער טוהט, דריבער בארף ער ויהי הישקען :

וואס נאך קריאת שמע : (ב) היה עוסק בחלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע אויב ער האט גילערונט הורה אונ עם איז געקוקען דיא צייט פון קריאת שמע לייגען טיפס וקורא זאל ער אנועק ליינין דאס לערנען אונ זאל לייגען קריאת שמע ויבדד לפניו ליתאריה אונ ער זאל די פרכות וואס פאר קריאת שמע אונ די פרכות וואס נאך קריאת שמע היה עוסק דדדד רבים אויב ער איז גיווען בשעפטיגט מיט אנעלעקע זאכין וואס עם איז אטובה פאר פיל מענקשין . אונ עם איז געקוקען דיא צייט פון קריאת שמע נא יפסק זאל ער גיט אויפקערין פון זיין גישעפט אג"ל יגמור עסקיו נאר פריער זאל ער ענדיגען זייער גישעפט ויקרא אם נשאר עת לקרות אונ אויב מען קען נאך לייגען קריאת שמע וועט ער לייגען : (ג) היה עוסק באכילה אויב ער איז גיווען בשעפטיגט מיט עסקין או שהיה בדין גומר אקטונג

ער איז גיווען אין קאר או שהיה עוסק בתפילות אדער ער איז גיווען בשעפטיגט מיט די האר אפשייען או שהיה סתפד לערות אדער ער האט אפגעקעלייגט דיא פעל אין דיא נארפאנקען או שהיו עסקיו בדין אדער דינים זענען גיווען בשעפטיגט מיט אדין הורה גוסר וזכור דד קריאת שמע זאל ער ענדיגען דיא זאך וואס ער איז בשעפטיגט נאכדעם וועט ער לייגען קריאת שמע ואם היה סתפד שפאל יגמור ופן קריאתה אויב ער האט מורא סאקער וועט אנועק גיין דיא צייט פון קריאת שמע אידער ער וועט דיא זאכין ענדיגען יפסק וקרא תבי יהי קשיבה אונ ער האט אויפקרעט אין מיטען אונ האט געלייגען קריאת שמע, איז ער געלויבט, ווייל ער האט גימאהן געקער וויא דער דין איז :

משפטים יום ד תורה

אונקלים

לחמשיך סתת דוא יהוה נפש י' יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה וית יחידת ה' רמילי ה'ה אל עם ב'ן שבכעשה בניקור חולם :

סו וזנגב איש ומכרו ונמצא בידו ישראל ויזבניגיה וישתבח

הר"א ונוכ איש . סטדלין ספ :

שפתי חכמים

ר (רש"י) תימה דגני קרל דמכס איש ואיש כי יכה אחיו לא דריש הכי לומר לפי שגמור ואיש כי יכה חין לי אלה איש שסכה אשה או עומקום או כדדריגוטם מנין תיל מכס וכו' ותינן שמה קבלה הייתה וכו' ט"ל חות כ' . וט"ל סתמל לא כל לפסל כל דדינים היולאים מן התקרות הכס עד שיוצא הכל רק לתמן יחור המקרות וסודעי לנו מוקף מסדיים ענילס זה מה שמיכל עניני חקים מצות ומשפטים

(טו) וזנגב איש ומכרו . (מכילתא) למה נחמר לפי שנחמר (דברים כד) כי ימלא איש גונב נפש מחמיו חין לי אלה איש שנכד נפש ר אשה או עומקום או אלדדריגוטם שנכבו ענין ח"ל וזנגב איש ומכרו . ולפי שנחמר כאל וזנגב איש חין לי אלה גונב איש גונב אשה מנין ח"ל (סע) וזנגב קמס לכך הלרכו עניהם מה שחמר זה גלה זה : ונמצא

אבל מקלל אביו מיתתו כמקילה דכתיב כפ' קדושים אביו ואסור קלל רמיו בו ואע"פ דלכאורה דמקלל קיל ספי שחרי ואסור קלל רמיו בו ואע"פ דלכאורה דמקלל קיל ספי שחרי פירוש לתורת אלהים

(טז) וזנגב איש ויכרו דהיינו ראובן האט געגנבט אקענקטש אונ האט אים פארקויפט צו שקוען קענקטש בייא דעם מענקטש וואס האט אים געקויפט

הא דכתיב הא בין מכה אביו ומקלל אביו משום דמכה אביו וזנגב איש מיתתו כמקילה כתיב חתני פירוש לתורת אלהים

(טז) וזנגב איש ויכרו דהיינו ראובן האט געגנבט אקענקטש אונ האט אים פארקויפט צו שקוען קענקטש בייא דעם מענקטש וואס האט אים געקויפט

מוֹת יוֹמָת: ם י׳ וּמְקַלְל אָבִיו וְאִמּוֹ
מוֹת יוֹמָת: ם י׳ וְכִי־יִרְיֶבֶן אֲנָשִׁים
וְהִקְדִּי־אִישׁ אֶת־רַעְתּוֹ בְּאֵבֶן אוֹ

בִּידֵיהָ אֶת־קַסְפָּא יִתְקַמַּל :
 י׳ וְדִי־יִרְיֶבֶן אֲבֹהֵי נְאֻמֵיהָ
 אֶת־קַסְפָּא יִתְקַמַּל :
 י׳ וְאִרִי יִנְצֹוּ נְבָרֵי וְיִמְחֵי
 נְבָר יֵת חֲבָרִיה בְּאֵבֶנָא

תרא ומקלל אביו. קידושין ל. והכא איש אל. פ' ט:

רשבים

(יה) או באגרוף. לפי הפשט כתרנגום מין אבן או לבנה שהיה כהשלכת אבן מרבה הכתוב. וכן מצאתי בתורה כתבתי בחתי אצל וחלצו האבנים. בלכנים או (בכורמיון) וכן להכות באגרוף רשע

שפתי חכמים

ש קודם מכירה (סנהדרין סז): מות יומת. כהא כל מיתה האלמורה כחורה סתם כחוק הוא ת והפסיק הענין וכחז וגונב איש בין מכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו. ונראה לי היינו פלוגתא דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומו"ם לא מקשינן (סנהדרין סט): (יה) ומקלל אביו ואמו. למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ) איש איש שקללה את אביו מתו ת"ל ומקלל אביו ואמו סתם בין את הקטן: מות יומת. בסקילה וכ"מ שנאמר דמיו בו בסקילה וכנין אב לכולם (ויקרא כ) כהאן ירגמו אותם דמיהם כס ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו (ת"כ קידושין ל'): (יה) וכי יריבון אנשים. למה נאמר

עניני חקום מצוה ומשפטים

ענין לא עביר מעשה וסכה עביר מעשה א"ה מקלל בסקילה שהיא חסורה מחנך קים פי שהושק בכבוד לכבוד המסקים וסקל שייך נבי השם שהרי יבול הוא יבאר השם ולפיכך יריון בסקילה כמו. סברך השם אב סכה נבי השם ולפיכך יריון בסקילה כחוק. ועוד דסקל לאחר מיתה חייב סכה אחר מיתה פסור רשע שאינו חייב אלא על הכאה שיש בה חבורה וחבורה לאחר מיתה ליכא וקשיא לי לפי מה שפיר דבכה אביו ואמו בסקילה שמום (דפנא לי) השם לא לחייב סקילה. ושמו י"ל הוואיל ושם סקלל איתיה ועוד י"ל ליתן פסע אמאי וכתביב וגונב איש בין סכה למקלל

דמכה ל"ש נבי השם א"ב מקלל לאחר מיתה דל"ש נבי שם אין לחקק בין מקלל סחיים למקלל לאחר מיתה.

לוקמים על התורה

(יה) וכי יריבון אנשים וגו'. דער ארלשה שרייבט דיא תורה לערנען אויב ווי קען זאל זיך דערנווייטערן פון קריג אויב מענטשן וועלן זיך קריגען. פון דיא קריג וועט ארויס קומען אז איינער וועט שללאגן דעם אנדערן מיט אשטין אדער מיט דעם פויסט. ווען ער וועט אים אפילו נים הרגנן. ער וועט אדער קראנק ווערן. וועט דער מענטש צווייא מארה גישטרקאפט ווערן. אין מארה וואס בית דין וועלן אים שטרקאפן. ער זאל אים געבן פרנסה אויף ראנג וויא. ער איז קראנק און קען נים פארן דינען. און ער מוז פצאהילן אדאקטאר זאל אים היילן דיא ארגאנום פון ער וועט געווען ווערן. און גאט שטרקאפט אים געוונדער. ווייל דורך דער האט דער קראנקער נים גילערונג תורה. און איז נים געמאנגען פארלארן דורך אים. און זיין אייגענע נשמה האט ער קראנק געמאכט. ווארום דער מענטש וואס הייבט אויף אהאקט אויף זיין חקר צום שללאגן הויסט ער ארשע. דריבער זאגט דער פסיק ופנא ופנא. צווייא מארה האט וואקס היילן. ווייל ער דארף היילן דעם קערפער און דיא נשמה:

מצות השם

(מת) [עשה יע] לרון דיני נקמות שנאמר וכי יריבון אנשים והכא איש את רעהו וגו': בציאהליו פאר זיין צער. און קען דארף אים פצאהילן פאר זיין צייט וואס ער וועט אין דערתיים און קען נים פארריגען. און קען דארף אים פצאהילן פאר דעם פארשעטונג וואס קען קאמט אים פארשעפט. און קען דארף פאר אים פצאהילן אדאקטאר זאל אים היילן. און אז אים מענטש פארשעפט דעם אנדערן מיט רייד. ער וועט אים דארף קען אויף פצאהילן. פאר דאס פארשעטונג מוהן בית דין שאפיין. ווייל גיט געקער מענטש אין גליה.

בְּאַנְרָף וְלֹא יָמוּת וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב :
 אִם יִקְוֶה וְהִתְהַלֵּךְ בְּחַוִּץ
 עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקְהָ הַמִּכָּה רַק
 שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפָּא יִרְפָּא : שְׁנֵי ס
 כ וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־
 אִמָּתּוֹ בַּשַּׁבָּת וּמָת תַּחַת יָדוֹ

או בכורמיתא וקא ימות
 ונפול לבוסלן : יש אם
 יקום ויתהלך בקרא על
 פוריה ויהי נקמה מהיא
 לחוד בומלניה ויתן ואגר
 אסיא ישלים : כ וארי ימחי
 נכה ית עבדיה או ית
 אמתיה בשולמן וימות
 תחות ידיה אתדנא
 תיא אם יקום . פסוקים לו סכודין
 סת : רק שבתי יתו . ל' ק סה
 ורפא ירפא . ברמס ס ב'ק פ' סה

רשבים

באבן גדולה ואם ימות ויתבל בה : (יש) אם יקום
 והתהלך וגו' . ואם ימות אפילו לזמן סרובה מות
 וימת סכוה . אבל כעבדו אינו חייב אלא אם מת תחת
 ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור : שבתו . בשול
 מלאכתו : (כ) בשבט . כרבר שאדם דגיל להכות את

וההלך כחון כגון שנתרפא ונקם מעוותיו . ונקם האיש סיני
 מי שלם ידו כמחש' א' ונקם . היינו מלך : רק שכחו יתן .

שפתי חכמים

עכה וכו' לך הפסיק בקרא דונוכ איש מה גונב נפש כגוק חף
 מכה אביו כחוק וז"ל גונב נפש עלמו מל"ל דכחוק ועו"פ כל
 מיתה וכו' מולאחי : א אבל לזר ונסת למדן אוחן מפסיות
 אחרות לך נקט שבת ורפוי . הרמ"ס : ב דלי משענתו ממש
 ח"כ עדיין חולה הוא וסחא ימות ולמה כתיב ונקם המכה :
 ב ואפי' אם הוא רופא יכול לומר לו לא נוחא לי שפתאני
 דלכריה דמית עלי וגם אם אמר לו יודע אני רופא שירפא אותך
 חסג יכול לומר לו אשיא דמסיח כמנן מנן שויא . מנן תרינתי
 של חסג : ד דף ע"א דממעט כ"ש עבד דחייב כמות ולל
 דתמעט עו"ל חלף היכא דכתיב רשעו : ד וז"ל על הקרא וכל
 להקשות והרי היה כגלל כל יו' . וי"ל כדי שלא תימה אפי"ן

שומר קשואין שהרי חף לחמר החולי אינו ראוי למלאכת
 יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד
 תחת יד רגל תחת רגל : ורפא ירפא . כתרמונו
 או אינו חלף עבדתי מ"ל כי כספו הוא מה כספו קניו לו
 עולמית חף עבד הקניו לו עולמית והרי היה כגלל מכה
 ד איש ומת חלף בלא הכתוב והואו מן הכלל להיות כדון בדיון יום או ה יומים שאם לא מת תחת ידו וסכה מעת
 לעת פטור : בשבט . כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או ה"י חלף אפילו אין בו כדי להמית ת"ל כישרלל (כמדבר
 דעת וקנים מעלי התוספות

בעל הטורים

לסכודין ונעשה וכו' והרג : (יש) בלגרוף . ב' כמסורה דין
 ואידך וזהכות בלגרוף רשע לפי שפושטין אותו שאם ימות המכה
 הורגין אותו לך לרך שיהא כהכה כדי להמית דהיינו בלגרוף
 רשע שהכה ככה : (יש) אם יקום . הפסוק הזה מתחיל בל'
 ומסיים בל' ירפא לומר לך שהקב"ה שולח יסורים על האדם
 ונזור עליהם שילכו לחיות יום ולחיותה שעה : ונקם ג' כמסורה
 ונקם הנכה ונקם האיש משון מי שלם ידו כמחש' א' ונקם ג' מוחלין
 להם על כל עוונותיהם חולה שנתרפא . חתן . ומלך . אם יקום
 ע"י שיקסנה והיא תמות והוא יתן אחרת או ונקם האיש משון .

רש"י

לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו חלף דמי אחריו אבל
 שכח ורפוי לא א למדנו לך נאמרה פרשה זו (מכילתא) :
 ובפל למשכב . כתרמונו ופול לבוסלן לחולי משכבו
 ממלאכתו : (ובק) על משענתו . על כל כדוריו וכחו
 (מכילתא) : ונקמה המכה . וכי תעלה על דעתך שיהרג
 זה שלא הרג חלף למדך כאן שחובבים אותו עד שגרה
 אם ירפא או וכן משמעו כשקס זה והלך על משענתו
 אז נקה המכה אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה :
 רק שבתו . ככול מלאכתו מחמת החולי אם קטע ידו
 או רגלו ורואין ככול מלאכתו מחמת החולי כחליו הוא
 יד ורגלו והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד
 תחת יד רגל תחת רגל : ורפא ירפא . כתרמונו
 או אינו חלף עבדתי מ"ל כי כספו הוא מה כספו קניו לו
 עולמית חף עבד הקניו לו עולמית והרי היה כגלל מכה
 ד איש ומת חלף בלא הכתוב והואו מן הכלל להיות כדון בדיון יום או ה יומים שאם לא מת תחת ידו וסכה מעת
 לעת פטור : בשבט . כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או ה"י חלף אפילו אין בו כדי להמית ת"ל כישרלל (כמדבר
 דעת וקנים מעלי התוספות

עניני חקים ומשפטים
 רפואה . ולך רמזו לנו תורה כי יריבון חמשים . אם יקרה
 סביבה ריב בין אנשים יותר טוב וסכה איש את רעשו כאבין או
 כחגורף . כי כזו שכחו יתן ורפא ירפא . מה שאין כן לנשין
 הרע מין תרופה להכאה זו . כי מה שדבר אין להסכי :

עניני חקים ומשפטים
 רפואה . ולך רמזו לנו תורה כי יריבון חמשים . אם יקרה
 סביבה ריב בין אנשים יותר טוב וסכה איש את רעשו כאבין או
 כחגורף . כי כזו שכחו יתן ורפא ירפא . מה שאין כן לנשין
 הרע מין תרופה להכאה זו . כי מה שדבר אין להסכי :

פירוש לתורה אלהים

גיש געקענט פארדינען . דהיינו דער קענטש
 פלעקט פארדינען צעהן רובל אונאה . דארף דער
 שלענער אים געבן . פאר יעדער וואך וואס ער
 איז קראנק געלעגן צו צעהן רובל אונאה ויבא
 ירפא אונג ער זאל בצאהלין אראקטאר אונג
 קעדיציענען מען זאל אים היילן : (כ) ופי יכה איש
 את עבדו או את אמתו בשבט ווען איינער וועט
 שלאגין מיט ארום זיין פגענישען קעקט אדער
 זיין פגענישע דיקט , וואס זייא זענען צו אים
 פארקויפט אויף אייביג , אונג מיט דיא רוט קען
 מען גיט הרנגן ויפת תחת ידו אונג דער קעקט

גיש געקענט פארדינען . דהיינו דער קענטש
 פלעקט פארדינען צעהן רובל אונאה . דארף דער
 שלענער אים געבן . פאר יעדער וואך וואס ער
 איז קראנק געלעגן צו צעהן רובל אונאה ויבא
 ירפא אונג ער זאל בצאהלין אראקטאר אונג
 קעדיציענען מען זאל אים היילן : (כ) ופי יכה איש
 את עבדו או את אמתו בשבט ווען איינער וועט
 שלאגין מיט ארום זיין פגענישען קעקט אדער
 זיין פגענישע דיקט , וואס זייא זענען צו אים
 פארקויפט אויף אייביג , אונג מיט דיא רוט קען
 מען גיט הרנגן ויפת תחת ידו אונג דער קעקט

נָקָם יִנְקָם : כִּי אָךְ אִם-יּוֹם אִו יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כִסְפוֹ הוּא : ס יְתָדוּן יִתְדוּן אִרְי כַּסְפִּיהָ הוּא : יְתָדוּן : כִּי בְרָם אִם יוֹסָא אִו תְּרִין יוֹמִין יִתְקָם לָא

ר"ת א' קס' יקם : סססססס : יום או יומים : כ'ק : כהרס : כי כספו הוא : כ'ק עס כהרס עס :

רשבים

עברו והוכיחו אבל כהרב לפי המשפט אחר יום או יומים חייב מיתה שאין הו דרך תוכחה אחר יום או יומים. ובעד כעני מוכר אבל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכיר כותשב יהיה עמך ודינו כישאל לכל דבריו אלא שמוכר לו דבר שפחה כנענית: (כא) כי כספו הוא, ודינו להכותו דרך תוכחה: כנמה לר"ך מעת לעת

בעל המורים

למעטו אם עבר על דברי הרופא: (כא) אך אם יום, הפסוק הזה מתחיל ב'א' ומסיים ב'א' וזמר שלר"ך שיהיה עתה לעת יוקם. ג' הכא ולר"ך יוקם קין כל הורג קין שנעתיים יוקם וזו שאלמו חו"ל המוכר עבדו שנשטם יום רמ"א לחשן ישנו כדין יום או יומים ולא שני דקנין פירוח לזו כקנין סוף דמי וזו לא יוקם כי כספו הוא ואיזה כסף יוקם קין אותו שגוס קניו לו כדכתיב קנתי אדם את ה' : כספו : כנימתיא דרין לכמה שקף למנין ריטוק אכריס :

רש"י

(לה) ואם בלכנ יד אשר ימות כה (או בכלי עץ יד גרסת רש"י) הכהו והלא דכריס ק"ו מה ישראל חמור אין חייב עליו חל"כ הכהו בדכר שיש בו כדי להמית ועל אכר שהוא ו כדי למות כהכאה זו עבד הקל לא כ"ס : נקם ינקם. (סנהדרין עה) מיתת סייף וכן הוא חומר (ויקרא כו) חרב נקמת נקם ברית (מכילתא) : (כא) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא פעור על יומים לא כ"ס חל"כ אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מיתת לעת (מכילתא) : לא יוקם כי בספו הוא. ה' אחר (מכילתא) :

שפתי החכמים

כאן דנלי קרא כעבד כנעני לידון כדון יום או יומים גם עבד עברי דונו הכי כמדה דכר סביב ככלל וילא מן הכלל כו' מערי הקדוש רש"י או אינו אלא כעבד עברי כו' ופי' דכרי רש"י כמו שהא' ח"ס : ו מדכתיב ור"כ לו וקס עליו עד שיהיו לו כדי להמיתו ולא לא היה הפקן כדי להמיתו אם כן לא נחביוו הוא להמיתו ולי"ת כשכט ל"ל חיסוק ליה מ"ו' מישאל ויש לומר דל"ן עושנין מן הרין : ו דק"ל לא הל"ל אלא וכי יכה ח"ס את עבדו או את אמתו קנין כספו וגו' כי נמה ל' : וע"פ כי הכתוב ספ נתינת טעם הוא שדלעיל לומר הארון ידון כדון יום או יומים אבל הוא לא וק"ל : (מכילתא) :

דעת זקנים מבגלי התוספות

דס אינה אלא בליא א"נ ואתה בעבר כדמסק בכתובות פ' אלו גררות אלא אי קשיא הא קשיא היכי מצי ליה רבשכס ר"ל שיש בו כדי להמית ישראל כפ"י והלא חכל סר"י דאיהו לא נטר סללניו ו"ל רמבם ק"ל וחומר מיהא נטר ולכך נקם רש"י וכן והלא בר"ם ק"ל וחומר ומה ישאל חמור אינו חייב אלא ברבד שיש בו כדי להמית עבד הקל לא כל שכן ואיתמר בסבליהא אם אתח אומר בן אהת סענישו מן הרין ומה ר"ל אררבת מק"ו אנו נהניו ו"ל דמסכתה לה חומרא ברורף דקיס קן דרורף שרורף אחד חבירו להרגו בעמנו להצילו כנפשו שו דורף וזה הארון היה רודף אחר עבדו והרגו בשבט שאין בו כדי להמית ובא ישראל אחר והרג הארון להצילו העבד וכיון דאמר מדין זה שאין הארון חייב לפי שאין בו כדי להמית נמצא שזה ישראל שהרג הארון חייב מיתה נמצא שאחה מחייבו וסענישו מן הרין מר"י יצחק ספסיב"ו ז"ל :

(כא) אך אם יום או יומים : פירש"י חרי הוא בכלל טבה ויש ומה אלא גם הבתוב והיצוא מן הכלל להיות נהוג כדון יום או יומים וחי קשיא אמאי לא אכרי' דוח ה'י בכלל יוצא מן הכלל לנסד לא לנסד על עצמו יוצא אלא לנסד על הכלל כולו יוצא וניבא שאפי' ישראל נדון כדון יום או יומים : ו"ל דאררבת דבר שהיה ככלל יוצא מירון ברבד החדש הוא זה שאי ארבה יכול להתחורר לכללו : וא"ת הניחא למ"ד דבר שהיה ככלל יוצא מירון ברבד החדש לא איהו נטר ככללי ולא כלליה נטר מיתה אלא למ"ד כלליה נטר מיתה פאי אימ"ר טהא א"כ גיליף מיתה ישראל ידון כדון יום או יומים ו"ל בהני דמסאד דרבי' נטר כללי' כיניה מ"ט מן הרין החדש הארש הכלל מרובים דרף כלליה לא נטר מיתה : וא"ת למ"ד לא איהו נטר סללניו ולא כלליה נטר מיתה שאר דרבים אם כן מצא בן שרורף שהרג את ישראל כפי"ק כנפ"ק ינקם דהנא כתיב נבי עבד לא יליף . י"ל דנפאק ליה מיטופך דם האדם כארם דמי ישפך ושמייכו

פירוש לתורת אלהים

ווארום דער קנעקט אָדער ריא דינקס וענען געקויקט גיווארין צו אים פאר זיין געלט, דריקער אז זיי פאלגין אים גיט קעגן ער זיי שלאגין, אונ וואס זיי וענען גישטאדבין גאך דעם קעט לעת, איז גיט פון דעם שלאגין, גאר זיין וענען גיווען קראקע, אונ דער בעל הבית האט גיט געוואקסט, איז דער בעל הבית גיט שלקריג, אָפער אז אייער האט גישלאגין זיין חברים עבד פגנעני אָדער זיין חברים שפחה פגנענית, אונ זיי וענען גישטאדבין, אפילו זיי האבין געלעבט קער ווי אקעט לעת, אויב זיי וענען גישטאדבין פון דעם שלאגין, בארף קען אים הרגן, ווייל ער האט גיט גיעגעט שלאגין זיין חברים קנעקט אונ גיט זיין חברים דינקס :

אָדער די דינקס וענען פאלד גישטאדבין אונקער זיין האנט, געוויס האט ער זיין גישלאגין מיט גרויס פעס אונ אלאנגע צייט איין שמיין גאך דעם אָנדערין אונ זיי האבין גיט געקעקט אויך-האלטין דו יסורים וענען זיי פאר חלשית גיווארין אונ גישטאדבין יקום : זען זאל דעם בעל הבית גישטאדבין וערין זען זאל אים הרגן מיט אשנורעקט : (כא) אך אם יום או יומים יעמוד אָפער אז דער קנעקט אָדער די דינקס וועלן אויפשלייין גאך דעם שלאגין, אונ וועלן ארוקניין אטאג אָדער צוויי טעג ואקעט לעת, פיר אונ צוואנציג שעה, אונ נאכדעם וענען זיי גישטאדבין יא יוקם זאל קען דעם בעל הבית גיט הרגן זי כספו הוא

מצות השם

(ג) עשה כ' להיות כ"ד סובנין כסיף ספאלח נקס ינקס : (כ) נקום ינקם : פון דעם פסוק לענען מיר ארויס אז אייער הרגן אקענקש, איז אקענה בית דין זאל אים הרגן מיט אשנורעך, אונ אויב אין אשקאט ריא ידיו האבין געמישט אין אָרץ ישראל :
הובר

לחשיך סלה דלא צבאו צבא צבא צבאו צבאות נמש צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה רוח אדני נשמה רוח יתרה רוח חיה יתרה רוח חיה יתרה רוח אל שם בן שבעשים :

א פתנם נבואה דקנה עם ירמיה מן קדם יי ביומי יהוים בר יאשה סקרא שקטא דבית יהודה קמימר : ב איזיל קות בני בית רבב ותסליז עקתון ותעלינון לבית סקרא דנו לקרא מן לשקתא ותשקי יתרון סקרא : ג ודקריז ית יאזקא בר ירמיה בר חבציה ונת אחויה ונת בר חבציה ונת בר בני כיה רבב : ד ואשליז יתרון לבית סקרא דנו לקשפת בר חנו בר ינדקיהו נביא דנו דבסתר לשפת דבכרא דמציז לשפת מעשיה בר שלם אמרקלא : ה ויהקית קדם בני בית רבב פלדין קלון סקרא וכסון ואמריה קלון שרו סקרא : ו ואמרו לא נשפי סקרא ארי יונב בר רבב אכונא פקיד עלנא קמימר לא תשתון סקרא אמתון וגניכון עד עלקא :

לא נשפי סקרא ארי יונב בר רבב אכונא פקיד עלנא קמימר לא תשתון סקרא אמתון וגניכון עד עלקא :

רשי (ב) בית הרבבים . הס בני יונב בן רבב ומכני יתרו היו : (ד) איש האלהים . נכיו לה' : שומר הסף . ממונה על שמירת הכלים : לשוך כסס יין מהנכניעים לשות מהס : (ו) אבינו .

מצורת דוד כותבים משלי מו תרגום לחשיך סיפור ומלכות דלא שיון דלת יוד נמש שיון שיון דלת שיון דלת יוד רוח יאהרונגיה נשמה ריסר א אד ארנ אדני נמש אדני רוח ארף דלת נון יוד נשמה ומלכות יי הו וו הו חיה יתרה ריסר יתרה רמלכות אל שם בן שבעשים :

א ארנ אדני נמש אדני רוח ארף דלת נון יוד נשמה ומלכות יי הו וו הו חיה יתרה ריסר יתרה רמלכות אל שם בן שבעשים : ב טוב שפיל- רוח את עניי מחלק שלל את גאים : ג משפיל על- רוח את עניי מחלק שלל את גאים : ד מקטפול בקלקא

רשי (א) לפני שבר גאון . כלומר השבר כל על די שנתנאה קודס : (ב) טוב . להיות שפיל רוח . ולהתחבר אל עטוס מהיות מחלק שלל אל גאים : (ג) משכיל על רוחים עמסס מלכות מחלק שלל רכ מאשר רוחים עם הגאים כי פירוש עימ (א) לפני שבר גאון איידער הקביה צו גרעקט דעם רשע סאקט ער אים קריער גרוים . דער צער מון זיון קראך זאל ויין גאך גרעקער ויפני כשיון טובה ית אוג איידער הקביה בריונגט אויף דעם רשע דעם שטרויקרונג סאקט ער אים חויה-מוסחיג . דער רשע זאל זיון כיי ויך שטאליץ . נאקדעם אז דער שטרויקרונג וועט אויף אים

דבר ימצא טוב ובטחה ביהוה אשריו : ד לחכם לב יקרא
 נבון ומתק שפתים יסוף לקח : ה מקור חיים שכל בעליו
 ומוסר אילים אולת : ו לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו
 יסוף לקח :

ומרדוהא קשטי שמייתא : ו לבא רחביא
 ומצורת דור

ימלא טוב כי יליח ואם אחר כל הפנונות יבטח כפי אשריו לו :
 (ד) לחכם לב - למי שלמד חכמה מרבו סופו יקרא נבון כי
 יתחכם להכין דבר מתוך דבר : וספק המתחוק אמריו לזולתו
 למען יערכ לו להיות מקובל על הזב הזה יועיל גם לעמו כי
 כצד יסוף ללמוד להכין חכמות מדבר : (ה) שכל - השכל הוא
 לבעליו כמעין הנובע חיים כי כעבורו פה לו חיים : ומוסר -
 היסורי הכלים על האילים הם כעבורו חולתם : (ו) ישכיל פיהו -
 ילמד את פיו להתחוק אמרים כאשר יהיו שטוריו על שפתיו יסוף
 שכל ללמוד להכין חכמות מדבר אם כל כזו ההשכלה מן הזב אל
 הפה וחזרות לכא מן הפה אל הזב עד אין תכלית :

הייבט אין צו קאהן אואה בעמראכט ער פריער
 וואס פון דער זאך וועט זיין. וועט ער געפונען
 אין יעדער זאך דאס גוטע ובושת ביה אונ אויב
 דער מענטש פארזיכערט זיך אויף הקב"ה אויף
 אָריו איז וואהר צו אים : (ד) לחכם לב יקרא נבון
 צו דעם מענטש וואס האט אקלונע הארץ וועט
 קען אים רופן פארשטענדליכער. פון דיא חכמה
 וואס ער האט גילערונט פון זיין רבי וועט ער
 פארשטיין גאך פיל זאכן אנדערע ועיין י"ג
 פסוק ד ומה שפתיים יסוף לקח אונ דער מענטש
 וואס לערונט מיט אנדערע מענטשין תורה אונ
 חכמה אונ גיט זיי צו פארשטיין מיט ניסע רייד .

וועט ביי אים זיין אייגענער לערנען פארנערערט
 ווערין : (ה) מקור חיים שכל בעליו דער שכל פון
 מענטש איז דער קוואל פון לעבן. דער שכל
 גיט דאס לעבונג אין דעם מענטש צו דעם הזה
 אונ צו עולם הקא וספור אילים אולת אונ מיט זיין
 שכל קען ער אפמאכן דיא גארעשקייט פון דיא
 גארען : (ו) לב חכם ישכיל פיהו די הארץ פון חכם
 מאכט קלוג זיין מויד. דיא מויד זאל ריידן מיט
 חכמה ועל שפתיו יסוף לקח אונ ווייל ער וועט
 ריידן חכמה וועט זיין חכמה פארנערערט
 ווערין. וועט דיא הארץ געבין חכמה אין מויד
 אונ דיא מויד וועט געבין חכמה אין הארץ :

ברמורה משנה ב"ם פרק יח עיקר תוי"ט

פרק ח א השואל את
 הפרה ושאל
 בעליה עמה . אם היו
 בעלים של פרה אלא השואל
 לעשות מלאכתו בין שהיו
 שאלים אלא או שכורים .
 בין כחותה מלאכה של פרה
 בין לעשות מלאכה אחרת . אם
 מה ששאל או שאל או שאל לו
 לעשות מלאכתו כשעה שהשאל לו
 פרתו לא יעלם : אבל שאל את
 הפרה וכו' .

פרק ח א השואל את הפרה ראובן האם ניבארנט
 אקה פון שמעון צום אקערין
 מיט איר ושאי בעליה עמה אונ
 ער האט שמעון בארד מיט
 ניבארנט ער זאל אויך בייא אים
 ארבעטין או שבר בעליה עמה
 אדער ער האט שמעון בארד מיט
 געדונגען ער זאל אויך בייא אים
 ארבעטין. סאיי די ארבעט ארבעט
 וואס די קוה ארבעט סאיי איין
 ארבעט ארבעט שאי תבעיים או
 שכן ויאתר כך שאי את הפרה
 אדער ראובן האט פריער ניבארנט
 שמעון צו זיין ארבעט אדער ער
 האט אים געדונגען צו זיין ארבעט .
 דער גאך האט ער ניבארנט די קוה
 ויאתר אונ די קוה איז

ג'מ עמה עמה משת גורא.
 וכו' נ"י לאמע"י דאס ח"ל
 ה"ו פרתו ואני נשאלים לך .
 אע"פ שהיה נשאלים בנת אחת
 ואפי' הולין כלשונו הפרה חתיה
 פער . אלא היו נשאלים חתיה

מישפטים יום ד

עיקר תוי"ט

מטעם מדלא קמי יאבע כמו כסיף . וטעמא דמלחא
מאס דמסאלי טען סמא וז"ל לטעם סמא דהיינו הפוסקים
שחקטו עליהם טעמא דע"ג דטעמו סמא מאס דמרוי אנפסייהו
החירא מפי' דמו רבנן טעמא דע"ג סמא דהיינו לא שייך כה
טוראח דמיעד ידע יא שאלה יא עיניה יא . וי"א יאבע ע"י גלגול

ואמר ליה האך תחשין ידענא ודחשין לא ידענא הוה
ליה מחויב טעמא דאזני יכול ליטעב זמחך שאינו יכול
ליטעב טעמא : ישבע השובר ששבורה מטה . הא
נמי לא חפסר לאוקמה כמחשבה (ח) דהא קיימא לן
טעמו חשין והודא לו כשעור'
פטור אף מרמי טעמיו .

וזה אומר שבורה ישבע השובר ששבורה
מטה . זה אומר איני יודע . וזה אומר איני
יודע יחלוץ : ג השואל את הפרה ושלחה
לו ביד בנו . ביד עבדו . ביד שלוחו . או ביד
בנו . ביד עבדו . ביד שלוחו של שואל ומטה .
פטור . א"ר השואל שלחה לי ביד בני . ביד
עבדו . ביד שלוחו . או ביד בנך . ביד עבדך .
ביד שלוחך . או שאמר לו המשאיל היניני
משלחה לך . ביד בני . ביד עבדי . ביד שלוחי .
או ביד בנך . ביד עבדך . ביד שלוחך .
וא"ר השואל שלח ושלחה ומטה . חייב .

מתינתן סומכוס הוה דלמך ממון המוטל בספק חולקים
ואינה הלכה כן (ט) אלא ה"ל המוציא מחבירו עליו הראיה
וישבע (י) הכתוב שאינו יודע ופטור : ג ביד בנו .
המשאל שלחה לשואל ביד בנו ועבדו ושלוהו של משאל :
או ביד בנו ועבדו ושלוהו של שואל פטור .
אם מטה בדרך והאי שלוחו של שואל איכא דמוקי לה
בשכירו ולקטו שדר בכירו אבל לא עשאו שליח בעדים לה
המסמרו לו (א) ואיכא דלמרי אפילו עשאו שליח בעדים על ידו
כחוסים דה"ק ליה איניס מהימנא הוה (א) כעית לשדוריה כידיה שדור : אמר לו
השואל שלח לי וכו' ביד עבדך חייב . הא ענדך

מטעם כ"י מוקמינן לה כ"י כגון
שעני כ"י פרות סאילי' והוד' כ"י
סנהא כסאיע' וכפר אחד דהשפח
ישבע פטור וכפר טוראח דהשפח
הוה דמאס דע"ג דמאס דגלגול
אזיל קרוב למשפחה דמטה דמטה
מחשך הר"מ והר"ב על ידי
גלגול . ופתיית : (ט) והא
דפסח לן חנה כסומכוס מאס
דעני נמתי כולה דינא . חייב
ופטור . וישבע ויחלוץ ולא
מסכה' ליה חלוקה אלא אילינא דסומכוס . ל"י : (י) גראה
שדענו כדעת הר"מ כפי' ס"ל לטעם סוס (דא' ר"ל ע"י
גלגול ה"ל לפסח א"ו דאין כאן גלגול מטעם שכתב לט"ל) וי"ע
דכפ"י מ"ו תתנו דכ"י הא הויתני פטור אף ללחא י"א
וה"י דכוותי' ומה"ל לט"ל והר"מ כחבור' ל' שחור' כו . ופתיית :
(יא) גראה דלהכי כתי עדים כסוי הכתסה . אבל כשהוא מודה

אך ער זאגט איך ווייס גענוים אז אין דעם
קאנ וואס זיא איז גי'ווען פארבאקאנט איז זיא
גיפייגעקט אדער ער זאגט איך ווייס גענוים אז
אין דעם האלבין קאנ וואס זיא איז גי'ווען פאך-
באקאנט איז זיא גיפייגעקט זיא אויפ' שכהא אונ
ראובן זאגט גענוים זיא פארדונגעקע קוה איז
גיפייגעקט . אדער ער זאגט גענוים אין דעם קאנ
וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
אדער ער זאגט גענוים אין דעם האלבין קאנ
וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
ישבע השובר ששבורה מטה זאל ראובן שנוערין או די
גערונגעקע קוה איז גיפייגעקט . אדער אין דעם
קאנ וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא
גיפייגעקט אדער אין דעם האלבין קאנ וואס זיא
איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט . אונ ער
דארף גיב' בצאהל'ין זיא אויפ' זיא ידע זיה אויפ' איני
ידע ראובן זאגט איך ווייס גי'ם נועל'קע קוה אונ
איך ווייס גי'ם נועל'קין האלבין קאנ אונ איך ווייס
גי'ם נועל'קין קוה אונ איך ווייס גי'ם נועל'קין קוה
אונ איך ווייס גי'ם נועל'קין האלבין קאנ יחיוקי
זאלן זיי זיה בידע צו טייל'ין . דארף ראובן נאר
בצאהל'ין פאר אנהאלקע קוה ועיין כהרע"ב
ותוי"ט : ג השואל את הפרה ראובן האמ' גי'זאגט צו
שמעון בארן מיר דיין קוה וזתה יו אונ שמעון
האמ' געשיקט די קוה צו ראובן גי'ב דורך זיין
הי'תן גי'ב עבדי אדער דורך זיין קנעקט גי'ב שיהו

אך ער זאגט איך ווייס גענוים אז אין דעם
קאנ וואס זיא איז גי'ווען פארבאקאנט איז זיא
גיפייגעקט אדער ער זאגט איך ווייס גענוים אז
אין דעם האלבין קאנ וואס זיא איז גי'ווען פאך-
באקאנט איז זיא גיפייגעקט זיא אויפ' שכהא אונ
ראובן זאגט גענוים זיא פארדונגעקע קוה איז
גיפייגעקט . אדער ער זאגט גענוים אין דעם קאנ
וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
אדער ער זאגט גענוים אין דעם האלבין קאנ
וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט
ישבע השובר ששבורה מטה זאל ראובן שנוערין או די
גערונגעקע קוה איז גיפייגעקט . אדער אין דעם
קאנ וואס זיא איז גי'ווען פארדונגען איז זיא
גיפייגעקט אדער אין דעם האלבין קאנ וואס זיא
איז גי'ווען פארדונגען איז זיא גיפייגעקט . אונ ער
דארף גיב' בצאהל'ין זיא אויפ' זיא ידע זיה אויפ' איני
ידע ראובן זאגט איך ווייס גי'ם נועל'קע קוה אונ
איך ווייס גי'ם נועל'קין האלבין קאנ אונ איך ווייס
גי'ם נועל'קין קוה אונ איך ווייס גי'ם נועל'קין קוה
אונ איך ווייס גי'ם נועל'קין האלבין קאנ יחיוקי
זאלן זיי זיה בידע צו טייל'ין . דארף ראובן נאר
בצאהל'ין פאר אנהאלקע קוה ועיין כהרע"ב
ותוי"ט : ג השואל את הפרה ראובן האמ' גי'זאגט צו
שמעון בארן מיר דיין קוה וזתה יו אונ שמעון
האמ' געשיקט די קוה צו ראובן גי'ב דורך זיין
הי'תן גי'ב עבדי אדער דורך זיין קנעקט גי'ב שיהו

אדער דורך זיין שליח פון שמעון או ביד בני ביד
עבדו ביד שלוחו של שואל אדער שמעון האמ' געשיקט
די קוה צו ראובן דורך דעם וזהו אדער דורך דעם
קנעקט אדער דורך דעם שליח פון ראובן ועיין
בהרע"ב ויפתה אונ אין וועג איז די קוה גיפייגעקט
פטור דארף גי'ם ראובן בצאהל'ין פאר די קוה צו
שמעון . ווארום די קוה פון שמעון וועקט גי'ם
פארבאקאנט צו ראובן ביז זיא קומט אין זיין וועג .
אונ דיא קוה איז דאך ראובן גאר גישט גי'ווען אין
ראובן'ס רשות דריבעקע אויף ראובן פטור אפר יו
השואל אויב ראובן האמ' גי'זאגט צו שמעון וזתה יו
שיק מיר די קוה גי'ב בני דורך מיין וזהו . אדער
גי'ב עבדי דורך מיין קנעקט . אדער גי'ב שיהו דורך
מיין שליח או גי'ב גי'ב עבדו גי'ב שיהו אדער דו
זאלקט מיר שיקען די קוה דורך ביין וזהו אדער
דורך ביין יודישען קנעקט אדער דורך ביין שליח
או שאמר יו הפשאי אדער שמעון האמ' גי'זאגט צו
ראובן תריני שיהוה קה איה וועל צו דיר שיקען די
קוה גי'ב בני גי'ב עבדי גי'ב שיהו דורך ביין וזהו אדער
דורך מיין יודישען קנעקט אדער דורך מיין
שליח או גי'ב גי'ב עבדו גי'ב שיהו אדער דורך
ביין וזהו אדער דורך ביין קנעקט אדער דורך
ביין שליח ופטור יו השואל שיהו האמ' גי'זאגט
צו שמעון שיק אזוי ווי דו זאלקט וזתה אונ
שמעון האמ' געשיקט וזתה אונ דיא קוה איז
גיפייגעקט אין וועג חייב דארף ראובן בצאהל'ין .
ווארום אז ראובן האמ' געהייסן שמעון זאל אים
שיקען

כעבד עבדו קאמר דאלו עבד כנעני יד עבד כיד רבו והוי כאלו לא ילאה מרשות משאיל וכאלו המשאיל עממו הלוכה לו ופטור השאיל אם נאכסה בדרך: וכן בשע' שמחזירה. אם שלח השואל כיד כט ועבדו או שלוחו או כיד בנו ועבדו ושלוחו של משאיל לא ילאה מרשותו של כאלו עד שחבא ליד המשאיל ואם נאכסה בדרך חיוב. אמר לו המשאיל שלחה לי או שאמר השואל הריני מכלתה וכו' ואמר לו המשאיל שלח ושלחה ונאכסה בדרך פטור ומחזיתיו

שפסאו עליה מי ושלוחו הוא. דלא חיבי סבדי אלא נשקרי. ומחזי"ט: [ה] ובה כו'. ה"ג כשהו אומר דמי עבד גדול כו' כדפי' הרי"ב לקמן והיה כו' ידע"י ו' לא ידע"י ומשאיל"ט.

הלוכה אומר גדול פקחתי והלה אומר איני יודע. [ה] ובה בגדול. של משאיל ונאכסה בדרך פטור: דעבד כנעני נקה בכסף וילדה. והעבד שלו או לאחר שילדה והולד של בעלים. אבל השטה ככ"ט שיהא. ולכן ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעבד שלו או לאחר שילדה והולד של בעלים. אבל פרה חיבה נקיית בכסף כמשוכה וכיון דמשך מודע ידע אי ילדה כבר או לא ילדה לכהי אלאמרוד למהני המלה"ק דעי' הליפין כיון כמשך האחד נקה האחר ככל מקום שהוא לסיכך לין ידוע אם ילדה אם לא ילדה: 'חילוקו. ומתני'

ש'קען די קוה דורף די קענעןשין אזוי ווי די קוה גייט נאר ארויס פון שמעונים שטוב שטייט ויא שוין אין ראובנים רשות ער זאל חייב זיין אויף אלץ וואס עס וועט דיא קוה פערעין זיין געשע שפחורה און אזוי איז דער דין ווען ראובן שקט אפ דיא קוה צוריק צו שמעון. און ער האט זיא געשיקט דורך זיין וזהן אדער דורך זיין קנעכט אדער דורך זיין שלים. אדער דורך דעם וזהן אדער דורך דעם קנעכט אדער דורך דעם שלים פון שמעון. און די קוה איז גיפייגערט אין וועג. דארף ראובן בצאהלין. ווארום די קוה איז נאך גיט ארויס גענאנגען פון ראובנים רשות בני ויא וועט קומען צו שמעון און אויב שמעון האט גיהייסן צו ראובן ער זאל דורך זיי שיקען. אדער ראובן האט גיזאגט צו שמעון איך וועל דורך זיי שיקען. האט שמעון גיזאגט שיק. און ראובן האט געשיקט און זיא איז גיפייגערט אין וועג. דארף גיט ראובן בצאהלין ווארום אז שמעון האט גיהייסן ראובן זאל אים שיקען די קוה דורך די קענעןשין. אזוי ווי די קוה איז ארויס גענאנגען פון ראובנים שטוב שטייט שוין דיא קוה אין שמעונים רשות: ד' המחלה פרה בחסור וילדה ראובן האט געהאט אקוה און שמעון האט געהאט אזויזיל. האבין זיי גיטאהשם אייגע אויף דיא אנדערע. און ראובן האט גענומען דעם אייזיל פון שמעון. גיהער שוין דיא קוה פון ראובן צו שמעון אפילו זיא שטייט נאך בני ראובן. און עס איז געפונען גינוארין דיא קוה האט גיבארין אקאלב. און מען זייט גיט ווען די קאלב איז גיבארין גינוארין. אויב זיא איז גיבארין גינוארין אייזער ראובן האט גענומען דעם אייזיל פון שמעון. גיהער די קאלב צו ראובן. און אויב די קאלב איז גיבארין גינוארין דער נאך ווי ראובן האט שוין גענומען דעם אייזיל פון שמעון. גיהער די קאלב צו שמעון זיין הוכר שפחתי וילדה ראובן האט געהאט אשפחה פגענית אפגענישע

ומתוים : (יב) נתתי לך דמים לקנות עבד גדול רש"י והקני' כתיב' לאם כן ה"ל שנים ומשלם אלא י"ל דמיירי כגון שאל' המוכר כספי עדים (דאי בלא עדים ליכא דר"ל ואין לומר יחזיקו) עבד גדול אמור לך כתיב' דיריך ושכר קפון בלי דיריך וללא ירשין ממך קבל מלקח . ומתוים : (יג) ובגמ' מר"ה חו דס"א הי"ל כו"ה וליכא מר"ה חתמת :

[א] רביעית . וכל' הוא : [ב] יחזיקו . סלכא הוא לפי שהנחה לבנים ביתה הרי"ה : (יד) דלפי' דבטוין מליין חותן מן פטרלא מ"מ אינן יכולין לגדל פירות מהמתן . המגיד : (טו) ובגמרא וליכא ליה אי א"ת נשע בתוך ג' א"ת הוא אכלת . פסחא קא אכלת סלכא כדלוי מסוס דל"ל אי א"ת נשעי סוס קטיני וירשעא חתמיהו סילקא וירקא : (טז) בגמרא ליה א"ת כלה ותי' תני נטול אין שומעין לו מ"ט מסוס יטוב אי יושב לו נטיעות ולא דמי עלים . חס' ומתוים : [א] יחזיקו . אכלי כפחות מרכיבית לפסא יחזיקו ומיירי כגון שרלס כול השדה

סומכוס היא וליה הלכתא כותיה : זה אומר גדול וזה אומר קטן . זה אומר דמי עבד גדול (יב) וזה אומר דמי עבד קטן דללו עבד ממש על קי"ל דאין נשכעין על השכדוס . ועוד מה שטענו לא הורה לו ומה שהורה לו לא טענו ולא היה כאלו מקוס

לשכנויה (יג) : זה המוכר ויתויו לעצם : זה המוכר לשארן והש"ה אות' בירקעו ועשו . ויתוס רשעו שאין כסא' שלהם רביעית שמו ; היה אלו של בעל הזיתים : דמית מרכיבית לא קפדי איכסי . ורביעית שאמרין מן הנהלה סכוא מילא במשיקתו ובעירתו . ומתניתין ככתב' ויתויו על מנת לקיין סחם אכל אם אמר לו לקיין חיה אפי' פחות מרכיבית לבעל הקרקע ואם אמר לקיין לבעתה אפי' יותר מרכיבית לבעל הזיתים : וזה אומר ארצי גדלה יחזיקו

דהיינו עם הקרקע סביבותיהן שהן יכולין לזכות על ההשבים הוא דיתלוקו דלע"ג דקרקע על זה מגדלן (יד) מ"מ אי לאו נטיעות לא היו מני אכל מניהו משום ערלה (טו) אכל לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע דלמר ליה אי אלא נשעי לאחר שלש מי לא היו אכילנא (טו) :

בגמרא אמרין לה כגון שטוף כרז היתוס כרז נטיעות וכל עשה שנים (יד) מ"מ אי לאו נטיעות לא היו מני אכל מניהו משום ערלה (טו) אכל לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע דלמר ליה אי אלא נשעי לאחר שלש מי לא היו אכילנא (טו) :

קנעקט אינ דיא גרויסקע פערד הסופר אויפ' רפו פקדתי אונ אויב . עם איו פאר קערט דער וואס האט פארקויפט יראובן וואנט איה האב פארקויפט דעם קליינעם קנעקט אונ דיא קליינע פערד וואס איז אונ יונג אונ דער וואס האט געקויפט ושמעון וואנט איה נויים גיט . איה געדיינק גיט וועלכין קנעקט אונ וועלכע פערד איה האב געקויפט אז יו אלא רפו נעקט ער נאר דעם קליינעם קנעקט אונ די קליינע פערד זה אויפ' גדול וזה אויפ' רפו אונ אויב ש'קען וואנט איה האב גענוים געקויפט דעם גרויסן קנעקט אונ דיא גרויסקע פערד . אונ ראובן וואנט איה האב גענוים פארקויפט דעם קליינעם קנעקט אונ די קליינע פערד ; ש'שג הסופר קנעקט אונ די קליינע פערד ; ש'שג הסופר קנעקט אונ די קנעקט איה האב גענוים פארקויפט דעם קליינעם קנעקט אונ די קליינע פערד . וועט שמעון טוויין געקען דעם קליינעם קנעקט אונ די קליינע פערד זה אויפ' איני יונג וזה אויפ' איני יונג וואנט איה נויים גיט וועלכעם איה האב פארקויפט . אונ ש'קען וואנט איה נויים גיט וועלכעם איה האב געקויפט . וויא געדיינגען ביירע נישט יחזיקו ואלין ווי זיך צו שייקען ווי פיר דער גרעסערער קנעקט איז קער ווערט פאר דעם קלענערין . אונ דיא פיר די גרעסערע פערד איז קער ווערט וויא דיא קלענערע . נעקט דעם פארקויפער העלקט אונ דער קויפער נעמט העלקט ; זה הסופר ויחזיקו נעצים ראובן האט געהאט בייקער וואס וואקסט אויף ווי איילבירשען . האט ער ווי פארקויפט צו שמעון ער נאר וויא אפ האקין .

אונ שמעון האט וויא גיט בארד אפ געהאקט נאר ער האט וויא נאך געלאזט ש'שין אין פערד ועשו פחות מרכיבית לפסא אונ אויף דיא בייקער האט געוואקסן איילבירשען . נאר ש'שעקטע . אז קען וועט אויס קוועטשין אפאה איילבירשען וועט פון וויא גיט וויין אקוואטירול אייל רבי איי ש'י נצי היתוס גיהערין דיא איילבירשען צו רעם וואס האט געקויפט דיא בייקער עשו רביעית לפסא אויב פון אפאה איילבירשען קען קען אויס קוועטשין אקוואטירול אייל זה אויפ' ויהי נדני שמעון וואנט דיא איילבירשען האבין געוואקסן אויף סיינע בייקער . גיהערין דיא איילבירשען צו סיר תה אויפ' ארצי גדלה אונ ראובן וואנט אויף סייין ערד האבין געוואקסן די איילבירשען די וואקסט דיא בייקער אפ האקין וואקט אויף וויא גיט געוואקסן דיא איילבירשען . דריבער גיהערין דיא איילבירשען צו סיר יחזיקו ואלין ווי זיך צו שייקען ביים די איילבירשען . דער נעמט העלקט אונ דער נעמט העלקט ש'שג נדני ויחזיקו ונתנם יחזיקו ש'שג הברי אנואקער האט אויס גערשען איילבירשען בייקער פון ראובן פערד . ביים דיא ערד וואס ארום די ווארצלען . אונ די איילבירשען בייקער ווענען אריין געשוואקען אין דיא פערד פון שמעון . אונ וויא האבין זיך דארט אייני געווארצילט . אונ אויף די בייקער האט גיוואקסן איילבירשען זה אויפ' ויחזיקו נעצים ראובן וואנט אויף סיינע בייקער ווענען געוואקסן דיא איילבירשען גיהערין ווי צו סיר זה אויפ' ארצי גדלה אונ שמעון וואנט אויף סייין ערד ווענען געוואקסן דיא איילבירשען בייקער ווענען וויא צו סיר יחזיקו ואלין ווי זיך בייירע

אונ שמעון האט וויא גיט בארד אפ געהאקט נאר ער האט וויא נאך געלאזט ש'שין אין פערד ועשו פחות מרכיבית לפסא אונ אויף דיא בייקער האט געוואקסן איילבירשען . נאר ש'שעקטע . אז קען וועט אויס קוועטשין אפאה איילבירשען וועט פון וויא גיט וויין אקוואטירול אייל רבי איי ש'י נצי היתוס גיהערין דיא איילבירשען צו רעם וואס האט געקויפט דיא בייקער עשו רביעית לפסא אויב פון אפאה איילבירשען קען קען אויס קוועטשין אקוואטירול אייל זה אויפ' ויהי נדני שמעון וואנט דיא איילבירשען האבין געוואקסן אויף סיינע בייקער . גיהערין דיא איילבירשען צו סיר תה אויפ' ארצי גדלה אונ ראובן וואנט אויף סייין ערד האבין געוואקסן די איילבירשען די וואקסט דיא בייקער אפ האקין וואקט אויף וויא גיט געוואקסן דיא איילבירשען . דריבער גיהערין דיא איילבירשען צו סיר יחזיקו ואלין ווי זיך צו שייקען ביים די איילבירשען . דער נעמט העלקט אונ דער נעמט העלקט ש'שג נדני ויחזיקו ונתנם יחזיקו ש'שג הברי אנואקער האט אויס גערשען איילבירשען בייקער פון ראובן פערד . ביים דיא ערד וואס ארום די ווארצלען . אונ די איילבירשען בייקער ווענען אריין געשוואקען אין דיא פערד פון שמעון . אונ וויא האבין זיך דארט אייני געווארצילט . אונ אויף די בייקער האט גיוואקסן איילבירשען זה אויפ' ויחזיקו נעצים ראובן וואנט אויף סיינע בייקער ווענען געוואקסן דיא איילבירשען גיהערין ווי צו סיר זה אויפ' ארצי גדלה אונ שמעון וואנט אויף סייין ערד ווענען געוואקסן דיא איילבירשען בייקער ווענען וויא צו סיר יחזיקו ואלין ווי זיך בייירע

לקיימן טעם (שאלו ולא) כי רוצה היה. אומר ליה עקור אילנין בין בתוך ג' בין לאחר ג' כי כמה זכא בעל האילן לקיימן כשרה הכירו ליה' (וי) לך וכן סך נחמד או נשנה שלא קבע לו זמן קבוע ליה' [ט] יב"ח. שבתונו מקיף הקפות למכירין וסופין נולדש לו ימים רבים וכשמולין לו מעותיו חלין על פתח הכנות שחייב טס ואם הניך למקום הכר חלין יודיעין פנה ימלאהו. רש"י וכתב ב"י דה"ל השוכר ג"כ לירך להודיע. ומתוית' [א] ארבע. וכן עיקר נכסיה כהמים

ו המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציא מן החג ועד הפסח. בימות החמה שלשים יום. ובכרכים. אחד יומות החמה. ואחד יומות הגשמים י"ב חודש. רשב"ג אומר ובהנאות. א' עיריות. ואחר כרכים. [ט] י"ב חודש. שלש שנים: ז המשכיר בית לחבירו. המשכיר חייב בדרת. בנגר. ובמעול. וככל דבר שמעשה [י] אומן. אבל דבר שאינו מעשה אומן. השוכר עושהו.

ו המשכיר בית לחבירו. סתם (וי) : בימות הגשמים אינו יכול להוציא מן החג ועד הפסח וכימות החמה ל' יום. כלומר אם בלא להודיע קודם הפסח לירך שולדיענו שלשים יום ממות החמה דהיינו מט"ו בלולו שמשם שלשים יום עד התג שהיא החמתל ימות הגשמים ואם לא הודיעו מט"ו בלולו חלין יכול להוצילו עד הפסח. וממילא שמעינן שהמשכיר בית סתם בימות החמה לירך להודיע שלשים יום קודם שיוציאו: ובכרכים. אהכל נמשכים

טס לגור והבתים חין מזלין לטכור לירך להודיע: י"ב חודש. קודם יציאתו בין בימות החמה בין בימות הגשמים. וכסס שמכיר לירך להודיע כן עובר לירך להודיע בעיריות ל' יום ובכרכים ל"ב חודש ואם לא הודיע חלי' ללדת חלין טתול וסכרו: של נחתומים ושל צבעים שלש שנים. מפני שהקפון מרובה לזמן ארוך והלכה כרשב"ג: ז כנגר. שטעלין בו את הדלת ותוככים אותו בקורת האסקופה:

בידע צו מיידין מיט דיא אייבקיירטען. ראובן נעמט העלפט אייבקיירטען אונ שמעון נעמט העלפט אייבקיירטען אונ גאר דיא גרשמשע רריי יאהר נעמט ראובן אויך אהלק אין די אייבקיירטען. נוייר שמעון קען ניט זאגן דירך ניין ערד האט גענואקטין דיא אייבקיירטען. נוארום אז זיין גיט טארין עסין נוארום זיין וואלטין גיווען עררה. אונ נואם קען מעג עסין דיא אייבקיירטען אזי גאר וועגין דיא ערד נואם ארום דיא נוארצלען ונוייר אפילו זיי וואלטין זיך גיט איינגענווארצלט אין שמעון'ס פעלד נואלט אויך אויף זיי גענואקטין אייבקיירטען פון זייער אייגענע ערד נואם ארום דיא נוארצלען אונ שמעון קען גיט זאגן צו ראובן אז דיא ביימער וואלטין גיט געשטאנען אין מיין פעלד נואלט איך געפלאנצט אויף דעם ארט מינע ביימער. נוארום אפילו ווען שמעון נואלט געפלאנצט זיינע ביימער וואלט ער דאך אויך גיט גיגעסין פון זיין דיא אייבקיירטען נוארום זיין וואלטין דאך גיווען עררה. דריבער דארף ראובן נעמען אהלק אין דיא אייבקיירטען. אבער גאך די דריי יאהר גיהער די נאנצע אייבקיירטען צו שמעון. נוארום שמעון קען זאגן ווען די וואלטקט גיט געלאזט שמעון דינע ביימער אין מיין פעלד נואלט איך געפלאנצט מינע ביימער אויף דעם ארט אונ ארצט גאך דריי יאהר נואלט איך שוין גיגעמט עסין פון זיי די אייבקיירטען: ו הפש"י בית לחבירו איינער האט פאר רונגען אשטוב צו זיין חב"ר. אונ ער האט גיט גינאגט ביו וויא לאנג ער פאר דינגט ניא אים, איז דער דין בימות הגשמים אינו יכול להוציא ווינקער קען ער אים גיט אים ציהען פון דיא וואהנגונג פון החג ועד הפסח פון סוכות ביו פסח הייטם ווינקער בימות החמה שלשים יום סיידין ער האט אים אן גינאגט

דרייסיג מעג פאר ווינקער וווען עס איז נאך וזקער ער זאל אים ציהען פון די דירה. נדאם אזי פופצען מעג אין אלוף. דרייסיג מעג פאר סוכות אונ ער האט גיט אויסקעצויגן מעג ער אים אים ציהען פון דיא דירה אפילו ווינקער אבער אז ער האט אים גיט אפ גינאגט די דירה פופצען מעג אין אלוף. קען ער וואהקען אין דיא דירה ביו פסח. אונ וזקער אז איינער נוייר זיין חב"ר זאל אים ציהען פון אדירה מוז ער אים אויך זאגן דרייסיג מעג פריער ויבכרים אהר ימות החמה ואחד ימות הגשמים שלשים עשר חודש אונ אין גרויסע שטעט. סיי וזקער אונ סיי ווינקער. מוז אפ זאגן איינער דעם אנדערין ורער בעל הבית דעם איינוואהנער אונ דער איינוואהנער דעם בעל הבית) מיט צוועלף חדשים פריער ויבתיית אהר עיריה וואהר נכרים שלשים עשר חודש אונ בייא אקראם סיי אין אמיטעלע שטאט אונ סיי אין אנרויסע שטאט. מוז אפ זאגן איינער דעם אנדערין ורער בעל הבית דעם גרעקער אונ דער גרעקער דעם בעל הבית צוועלף חדשים פריער כון שמעון בן נכריא אופר תנות של נחתיכים ושי צבנים שיש שלשים רבן שמעון בן נכריא זאגט אקראם פון אבעקער נואם קען פארקויפט אין איר ברויט אונ אקראם פון אפארבאר מוז דער בעל הבית זיין אפ זאגן דרייא יאהר פריער. ווייל זיין דארבן איין סאקען זיינע חובות: ז הפש"י בית לחבירו אויב ראובן האט פאררונגען אשטוב צו שמעון הפש"י חייב בדרת בנגר בנגעיל ויבך דבר שמעשה איין דער נואם פאר דינגט דארף סאכין אפיר אונ אריגול אונ אשקלאם אונ אלע זאכין נואם קען דארף צו דיא ארבעט אבעל קלאכה אזי דבר שאינו פשעה איסן אבער דיא זאכין נואם קען דארף גיט צו זיין דעם בעל קלאכה. יעדער קענטש קען דאס אלזין סאכין השוכר עושהו דער נואם

הובל של בעל הבית . וכגון שנטעה זבל מתורי לחתו משלמה (יה) דלי מתורי שזכר הזבל של השוכר : היוצא מן התנור . אפר ועשה זבל : ח נתעברה לשוכר . לא ירכה לו סגר מעשה בציפורי . כנמרח סרין מעשה לסחור דהא רישא תנא או כולה דשוכר אי כולה דמשכיר ומייתי מעשה דיחולקו ומשני הסויר מחסרה והכי קתני ואם אמר לו כ"כ וזכרים לשנה מדינא זכב לחודס יחולקו ללא דעתי אי תפוס לי ראשון או לשון אחרון (וט) ומעשה נמי וכו' ואין הלכה כרשב"ג והכי יאמי אלא הלך אחר פחות שכלטויה לקרקע כחוקת

הזבל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן [אין] התנור ומן הכיריים כלבד : ח המשכיר בית לחבירו לשנה . נתעברה השנה . נתעברה לשוכר . השכיר לו [אין] חדשים . נתעברה השנה . נתעברה למשכיר . מעשה בציפורי . באחד ששכר מרחץ מחבירו . ב"יב והכי לשנה . מדינר והב לחדוש . ובא מעשה הלפי רשב"ג ולפני רבי יוסי . ואמרנו יחולקו את החדש העבור : ח המשכיר בית לחבירו ונפל חייב [אין] להעמיד לו בית . הדיה קמן לא יעשנו גרור . גרור לא יעשנו קמן . אחד לא יעשנו שנים . שנים

והתנור ה"מ : (יה) וקתס וקילי ליה חזירי ואפי' קדס השוכר ונכנסין לא זכב כגון וכלא ששכר החצר רש"י . וה"מ כמד חפי' ששכר החצר גזר כן . ופתו"ט : [אין] התנור כו' . נחלו וטכוריהם לו לנשל בהם ואשמעי' כיון ששכרם לו חפי' חס כלו אחרים לנשל ולחסות בהם סאפר על השוכר טור א"ל לה"מ י"ל דאפר וזול דין . א"ל לה"מ דשל אחרים דמשכיר ס"ט ובה דקתני טור תפוס דסאפר תנור אין דגילות לנשל זו אלא השוכר לנשל וללא כמ"ס סה"מ . והסמ"ע ס"י ע"ג לדעתו . ופתו"ט : [אין] החדשים . סך ככל פסוקא אלא דמתני דמי דניו קתני ל"י ופתו"ט : (ט) הקשו בתוס' דאם נפסחים ד"ס ס"ל ל"י ויסי א"ל כנמ"ס יכ"ו חרס תפוס ועוד דכ"ס דתמורה ס"ל ל"י תפוס ל"י ענינים וכו' דהכא מספקא ליה שאל"ה לומר דעת ענינים סכרי סותרים

וא"י . אכל בתמורה דלמיס סותרים ס"ל תפוס לשון ענינים ובפסחים ובכורי ס"ב דמי' דכרי קאמר דכנמ"ר דכרי תפוס : (כ) לא חזירי אלא לטעות הסמוכים זה לזה (לחישתין דלמא חור וזימא כסס סמוכים זה לזה) אכל מינס סמוכים זה לזה כ"ס אחרון עיקר ל"י כסס סריעב"א : [אין] העמיר כו' . לומר שזרחה רש"י ועמלה דנכסו ששכרם לו בחוקק שסחוק זה בבית דומא דתמור כמ"ג ס"י טור : (כד) ולא דא"ל כה"מ בית שמדת ארס לומר לא ה"מ ענין דכרי אלא עניניה קרוב לנכר ולש"ן או לנמ"ך

האם ג' עדונג'ן בארף דאם אליון מאבין תיבין שי בגי הבית אויב אין הויף יענען אריין גענאנגען פ'רעקער בהמות און האבין געמאכט מיסט . גיהער דיא מיסט צום גער דער הבית ואין לשוכר אלא געדינגען דיא דירה געקמט גאר דיא מיסט וואס זעקט פון דיא אש וואס ער געקמט ארויס פון זיין קוימען אונ פון זיין אויבין וועתירטן אקער אנדערקע מיסט פון הויף טאר ער ניט געקען : ח המשכיר בית חבירו גשה ראובן ואגם צו שמעון איך פאר דינג דיר דיא שמוב אויף איאקה פאר פוקצין רובל (ועתו"ט) נתעברה השנה אויב דער יאהר איז גינארין מעגער דרייצעקן חדשים ונשכרה לשכיר גיהער דער דרייצעקטער חודש ער דעם וואס האט גינארען . ער בארף גיט בצאהלין פאר דעם דרייצעקטין חודש השכיר לו החדשים אויב ער האט פאר דונגען דיא שמוב אויף החדשים . מען האט גאר גיט גירעם פון יאהר . גאר ער האט גינארען איך פאר דינג דיא שמוב פאר פינף רובל אחרות נתעברה השנה אויב דער יאהר איז גינארין מעגער דרייצעקן חדשים נתעברה המשכיר גיהער דער דרייצעקטער חודש ער דעם וואס האט פאר דינגען . דער וואס האט געדינגען דארף פאר דעם דרייצעקטין חודש אויף בצאהלין . אקער אז ראובן האט גינאגם צו שמעון איך פאר דינג דיר די שמוב פאר צוועלף רענדלאה איאקה ארענדיל אחרות . ער האט דער סאגם ביינע . דעם יאהר אונ דעם חורש . ראובן ואגם ער האט

פאר דונגען אויף דעם חודש . אונ שמעון ואגם ער האט געדינגען אויף דעם יאהר . זאלין זינא זיך טיילין מיט דעם דרייצעקטין חודש דער וואס האט געדינגען זאל גאר בצאהלין פאר אהאלקבין חודש פגשה בציפורי באחד ששכר סריען סריעו עס האט געקראפין אין דיא שטאט ציפורי איינער האט געדינגען אבאד פון זיין חקר . אונ דער וואס האט פאר דינגען האט גינאגם . איך פאר דינג דיר דיא באד בשנים גאר חב לשנה סריען יאהר חודש פאר צוועלף רענדלאה איאקה ארענדיל אחרות ובה פגשה לפני רבן שמעון בן גמליאל וקמני בני יוסי אוי מען געקויפט צו ארין חורש פאר רבן שמעון בן גמליאל אונ רבי יוסי ואמר יחלקו את חורש העבר האבין זינא גינאגם קען זאל צו טיילין דעם דרייצעקטין חודש . ער זאל בצאהלין פאר אהאלקבין חודש : ח המשכיר בית חבירו ונפל רובן איך פאר דינגען אשמוב ב"ו זינא לאגם שמעון ער זאל אין געדינגען . אונ די שמוב איז איין געפאלין פאר דיא צייט חייב העמיד לו בית בארף ראובן געבין צו שמעון איין אנדער שמוב צום וואהקען ביז צום יאהר ה"ה קסו אוי דער רין אויב די ערשטע דירה איז גינען אקלייגע יא גישט גיזי טאר גיט ראובן געבין צו שמעון אנרויסע דירה גיזי אויב דיא ערשטע דירה איז גינען אקלייגע קסו טאר גיט ראובן געבין צו שמעון אקלייגע דירה חתי אויב דיא ערשטע דירה איז גינען איין שמוב יא גישט שנים טאר גיט ראובן געבין צו שמעון אדירה מיט צוויי שמובין אויב די

כזה אלא חייב לטעמו לו כמדחו
וכדורחו לזכא דקטיד קטין
ולזכא דקטיד כנדול: (כב) ולא
דמי לחמור זה ומה שחס ים
בדמיו ליקח יקח משום דכחמור
מסא"כ כניה כשנפל שאין לך
(אם) ולי' וטמיה"ע: (כג) עמי"כ דכחכות מ"ג כהרכ דס"ג הכל :

לא יעשנו אחד . לא יפחות מהחלונות ולא לו בית זה אני משכיר לך
יוסף עליהן אלא מדעת שניהם;

סחס . יעמיד לו מקום שיקרה בית בין גדול בין קטן :

אשטוב פאר דינג איך דיר . אָפּער אַז ראובן האט
גיזאנט צו שמעון דיא שטוב פאר דינג איך דיר .
אונ ער האט זיא אים געווינען אונ די שטוב איז
איין געפאלין . דארף גיט דאובן געבין צו שמעון
איין אנדער דירה . נארום דאובן האט פאר
דונגען צו שמעון נאר די שטוב גיט קיין אנדערע .
אונ אז ראובן האט גיזאנט צו שמעון איך פאר
דינג דיר אשטוב אונ ער האט אים גיגעבין
אשטוב צום וואהנען אונ דיא שטוב איז איין
געפאלין דארף נאר ראובן געבין צו שמעון איין
אנדער שטוב צום וואהנען . וועלכע שטוב
ראובן וויל :

ערשטע דירה איז גיווען צוויי שטובין יא יעשנו
אחד קאר גיט ראובן געבין צו שמעון אדירה מיט
איין שטוב יא יפחות מהחלונות ולא יוסף עליהן ראובן
קאר גיט מאכין ווייניגער פענקשער אונ גיט
קעהר . נאר אזוי וויא עס איז גיווען דיא ערשטע
דירה נואם ראובן האט פאר דונגען צו שמעון
אזוי אדירה מוז איצט אויף ראובן געבין צו שמעון
אזוי פדעט שניין נאר אז ביידע ווילען מען זאל
מאכין דיא אנדערע דירה אנדערש וויא דיא
ערשטע . זאלין וויא מאכין וויא ביידע ווילען
נדער דין איז נאר אז ראובן האט געווינען צו
שמעון אשטוב אונ האט גיזאנט צו אים אזוי

אשטוב פאר דינג איך דיר . אָפּער אַז ראובן האט
גיזאנט צו שמעון דיא שטוב פאר דינג איך דיר .
אונ ער האט זיא אים געווינען אונ די שטוב איז
איין געפאלין . דארף גיט דאובן געבין צו שמעון
איין אנדער דירה . נארום דאובן האט פאר
דונגען צו שמעון נאר די שטוב גיט קיין אנדערע .
אונ אז ראובן האט גיזאנט צו שמעון איך פאר
דינג דיר אשטוב אונ ער האט אים גיגעבין
אשטוב צום וואהנען אונ דיא שטוב איז איין
געפאלין דארף נאר ראובן געבין צו שמעון איין
אנדער שטוב צום וואהנען . וועלכע שטוב
ראובן וויל :

ד'ש"י נמרא ב"מ דף פ"ה ע"א רש"י

אם תשוב . ישראל למוטב
כתובכתך ואשיבך אלי
ולפי תעמוד הקב"ה אמר
לי שאתמוד ואחזיקים לפניו
אם אוכל להשיבס: יקר

כלס ס' כלה כל המלון דלת דלמס דנריאה במ
א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן כל המלמד
את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה
של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני
תעמוד וכל המלמד את בן עם הארץ תורה
אפילו הקב"ה גזור נזירה מבבלה בשבילו

מזולל . ח"ח מע"ה: מפ"ך
ומפי זרעך ומפי זרע
זרעך אמר ה' מעתה
ועד עולם . הקב"ה אמר
ק' אני ערכ מעתה שלא

שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה א"ר פרנך א"ר יוחנן כל שהוא ח"ח ובנו ת"ח וכן
בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מורעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפ"ך
ומפי זרעך ומפי זרע וזרעך אמר ה' מעתה ועד עולם מאי אמר ה' אמר הקב"ה אני ערב לך

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן רבי שמואל
בר נחמני האט גיזאנט פון רבי יוחנן
וועגין קי הקשר את בן חבירו דער קענטש
וואס לערונט תורה מיט זיין חברים וזהו נדחיינו
ראובן איז ארעם אונ קען גיט אהלין אקלמד
קען זאל מיט זיין קינד לערנען תורה . אונ שמעון
לערונט תורה מיט ראובנים קינד אומקוסטן ויכה
וישב בישיבה של פלגה נועט שמעון זוכה זיין צו
זיען אין דיא ישיבה וואס אין הימלע שגאמר
ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאנט
צום נביא ירמיה אם תשיב ואשיבך לפני תעמוד אויב
דו וועסט דיא יודין צוריק קערין צו מיר . וועל
איך דיר צוריק קערין צו מיר . אונ דיא וועסט
שטיין פאר מיר וקי תלמד את בן עם הארץ תורה
אונ דער קענטש וואס איזו לערונט תורה מיט אהלין
פון ארעם הארץ אפילו תגרש ברוך הוא גזור תורה
בכפלה בשניין אפילו גאט האט גוזר גיווען
אשלקטע גזרה אויף יודין . אז ער קעט בייא
גאט ער זאל מבטל זיין די גזרה . איז גאט מבטל
די גזרה פון זיגעטונעגין ווייל ער האט גיגעטין

שגאמר ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט
גיזאנט צום נביא ירמיה ואם תוציא יקר מוילי קפי
תהיה אויב דו וועסט אים זיהען מיינד פון
וואלוויל . אמתקיד חכם פון ארעם הארץ . וועסטו
זיין ווי מויל . וואס דו וועסט זאגין וועל איך
זאגין אפיר רבי פרנך אפיר רבי יוחנן רבי פרנך האט
גיזאנט פון רבי יוחנן וועגין קי שהוא תלמיד חכם
ובנו תלמיד חכם וכן בני תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת
מורעו לעולם דער קענטש וואס ער אליין איז
אלקמן אונ זיין וזהו איז אלקמן אונ זיין אייניקול
איז אלקמן . וועט שוין די תורה קיין קאהל גיט
אנועק זיין פון זיינע קינדער שגאמר ווארום עס
שטייט אין פסוק וזאת צרייה גאט זאגט אונ
איך . דאס איז קיין פארבינדונג מיט זיי לא ימוש
מפי יוסף ויעד יוסף דע ויעד אויב דיא תורה וועט
גיט אפנישאהן ווערין פון זיין מויל . אונ גיט
פון זיין וזההם מויל . אונ גיט פון זיין וזההם
וזההם מויל אפיר ה' משקה יער עינך האט גאט
גיזאנט פון איצט ביז אייביג מאי אפיר ה' וואס
האט גאט גיזאנט אפיר תגרש ברוך הוא אני ערב לך

איסורא בלגנא קיש קיש קיש קריא . מפרש ריב"ז לני שמיך דר' זון לנתיב בלגין פול מקשקש וס' היה מניחו בלגניו כדרכו לנתיב ס' לא היה מקשקש :

ימוש עד טולס : ארבעין תעניתא . טלח חסמיק תורה מרעו : תודע . מודיע לכל ומתפאר בכתרה : בן עם ומשמיע . היינו בקרב כסיליס משפחת כסיליס : איסורא בלגנא . טלח א' בלגין : קיש קיש קריא . דמקשקש ושמיע . קול וס' היה טלח טלעים לא היה משמיע קול :

בדבר זה מאי מעתה ועד עולם אמר רב ירמיה מכאן ואילך תורה מחורת על אכסניא שלה רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא ואקריהו לא ימוש מפך ומפי זרעך יתיב מאה תעניתא אחריני אתא אקריהו לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר מכאן ואילך לא ירמיה (ע"ב) אמר רבי חמא מאי חקמה זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם ובקרב כסיליס תודע זה תלמיד חכם בן עם הארץ אמר עולא היינו דאמרי אינשי איסורא בלגנא קיש קיש קריא אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מאי דכתיב קמן וגדול שם הוא ועבר חפשי מאדוניו אמו לא ידעין קמן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא וכל המשים עצמו כעבר על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא :

בלגנא קיש קיש קריא אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מאי דכתיב קמן וגדול שם הוא ועבר חפשי מאדוניו אמו לא ידעין קמן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא וכל המשים עצמו כעבר על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא :

בדבר זה נאמ האם ג'אנאם איך בין דיר ערב אויף דיא זאך אז דיא תורה נועט שוין גיט אפגיטאהן ווערין פון דיר פא יפשה גדי עילם וואס מיינט קען פון איצט ביו אייביג אמר רבי ירמיה ואלך תורה מחורה על אכסניא שלה אמר רבי ירמיה ג'אנאם אז דיא תורה איז שוין דא בייא דרייא דורות . פון דרייטן דור און נויטיגער גייט שוין דיא תורה אין איר נאקט הייז . ווא זיא איז ביו איצט ג'ווען בלייבט זיא שוין אויף אייביג רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא רב יוסף האט געפאקט פערציג תעניתים די תורה זאל גיט אפגיטאהן ווערין פון זיינע קינדער ואקריהו יא : מושן ספיה יוסף ירמיה האט קען פאר אים געלייענט דעם פסוק דיא תורה נועט גיט אפגיטאהן ווערין פון דיין מויל און גיט פון דייער קינדערס מויל יתיב ספיה תעניתא אקריהו יא : מושן ספיה יוסף ירמיה דיא תורה איז קען געקומען און קען האט פאר אים געלייענט דעם פסוק די תורה נועט גיט אפגיטאהן ווערין פון דיין מויל און גיט פון דייער קינדערס מויל אמר ריב"ז לא ירמיה אמר רב יוסף ג'אנאם אז דיא תורה זאל גיט אפגיטאהן ווערין פון מיינע אייניקלאך און נויטיגער דארף איך גיט אפגיטאהן תורה מחורה על אכסניא שלה דיא תורה נועט שוין קומען אין איר נאקט הייז . ווא זיא איז ג'ווען ביו איצט נועט זיא נויטיגער זיין און רבי חמא פא דכתיב רבי חמא זאגט וואס מיינט דער פסוק ג'ג בןו ג'טס חקמה אין דיא הארץ פון דעם פארשטאנד'יגען נועט ריהען דיא חקמה יבקרב כסיליס תודע און צווישען די נארין נועט זיא געוואקסט ווערין ג'ג בןו מניח חקמה אין די הארץ פון דעם פארשטאנד'יגען נועט ריהען דיא חקמה . זא תלמיד חכם בן תלמיד חכם דאס מיינט זיין אפגליטיר חכם וואס ער איז אוועק פון אהמליד

חקם . דער תלמיד חכם געריהקט זיך גיט מיט זיין תורה אז ער איז אהמליד חכם נאר ביי אים ריהקט דיא חקמה יבקרב כסיליס תודע און צווישען דיא נארין נועט דיא חקמה געוואקסט ווערין זא תלמיד חכם בן עם הארץ אז דער תלמיד חכם איז אוועק פון אלע הארץ . דער תלמיד חכם געריהקט זיך מיט זיין תורה צווישען זיא נארען דיא עמי הארצים פון זיין משפחה דאס עולא מיינט דאס אינשי איסורא בלגנא קיש קיש קריא אמר רבי ירמיה לרבי זירא מאי דכתיב קמן וגדול שם הוא ועבר חפשי מאדוניו אמו לא ידעין קמן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא וכל המשים עצמו כעבר על דברי תורה בעולם הזה נעשה חפשי לעולם הבא :

זורר משפטים דף קכ"ה ע"א ה"ח להלכות יוד הא ואו הא

זכאין אינון ישראל מכל עמין עמ"ס דמאריהון קרי עלייהו (דכריס יד) וכך צמר ה' להיות לו לעם סגולה. וכתיב (שס) כי עם קדוש אתה לה' אלהיך (וכלל חד מלה) וכתיב (שס) בניס אחס לה' אלהיכם וגו'. תח הוא בשעת ישראל לא לתכשרו טובייהו מה כתיב (ישעיה ג) עמי כונשו משלל ואסי משלו כו. משלו כו לייקא והא אוקימנא מלי כרוא דספרא דלמנא מלכא והכי ישכחן ביה. כו לא אשכחן דלכ מלן דלכילי הדי מיכלא דלאתחבר וסיעתא דמסאכא מתקריבין בהדיה וגריס לאתער לדיני בעלמא דינין ללא קרישין ואי אוליד בר באינון וינוין אוסין ליה נשמחא מסקרא אחרא ללא אלטריכא וכתיב (ויקרא יא) והתקדשתם והייתם קדושים וגו' אחי לאסתאכא מסאכין ל' ודאי דכתיב (שס) ועממתם כס עמר א' מסאכיהא אטימחא מכלל דלית ליה רשו לאתדכא הדי כשאר זיני דמסאכותא דעתאכין. ותו דמסתפי מחיון כישן דהא כעניייהו גדיא משתכה ויכיל לאתקא דהא ללמא דכר נא אשתבר מניה רבי ייסא שרי למילי לתרגולא כנביה או כהלכא. אמר ר' שמעון אסיר לך דלא יתיב איניס פתחא לזינין בישין לך אמרין נירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ודאי אסיר לך הוא דחומרא אית ביה כבערה לשמיטת ומאן דשרי האי מה כתיב (ענוס ב) ותשקי את הנזירים יין מאן דשרי האי כמאן דשרי האי וכתיב (דכריס יד) לא תחלל כל תועבה כל לאכללא כלא:

הלכה פסוקה יוסף להק מוסר

הרכב"ם הלבות ק"ש פרק ב מלוקט מספרי מוסר

אם מן השמים סייעוך לבקש רפואות תעלה למחלותיך כחמור עון פלס הכרית פקע עיניך ודלא כי תתח אשר הכרית פסע בילדי פסע ובע שקר עוב אשר תחמו שפ"ע תחת פסע וכו' תרבה השפע כי אם הם הקץ ועובר על פסע והוא ר"ח פסע פור שכתעוה וחדל מעשות השפע וירבה השפע. מחולל כפי סחור סחור נתן לאינוסי דלמחור ועומת נעד ריבה כדלקא כפי יום יום

(א) מן שירד למבול אם יבול לעלות ולהתחבט ולקרות קודם שהנני החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה כהיורא שבא תנין החמה קודם שיקרא בתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים היעום שריחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולין מפני שעורתו נרא' בהן אבל מוכנסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו: (ב) הקורא

אם מן השמים סייעוך לבקש רפואות תעלה למחלותיך כחמור עון פלס הכרית פקע עיניך ודלא כי תתח אשר הכרית פסע בילדי פסע ובע שקר עוב אשר תחמו שפ"ע תחת פסע וכו' תרבה השפע כי אם הם הקץ ועובר על פסע והוא ר"ח פסע פור שכתעוה וחדל מעשות השפע וירבה השפע. מחולל כפי סחור סחור נתן לאינוסי דלמחור ועומת נעד ריבה כדלקא כפי יום יום

(א) מן שירד למבול אם יבול לעלות ולהתחבט ולקרות קודם שהנני החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה כהיורא שבא תנין החמה קודם שיקרא בתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא ולא יתכסה לא במים היעום שריחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולין מפני שעורתו נרא' בהן אבל מוכנסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו: (ב) הקורא

דער נואם לייענט קריאת שמע זאל ער ניש קריצען מיט דיא לעפצין ואל יראת באצבעותיהו אנ.

כדי שלא תהיה קריאתו עראי ואם עשה כן אע"פ שיצא ידי חובתו הרי זה סנונה וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזניו יצא וצריך לרקוד באותיותיה ואם לא רקד יצא :

ורבנו השפע :

וזל יעבור עם אחד שלא יתן לרקוד אם מעט ואם הרבה כי תחת אשר ה"ס נכפשו נכח מפריד אלוף עשה כלדקה מיוחד עם סויה כ"ה וסוף תיקון גדול שהיה ספר ניעולות סקודוס נמקוט הסק"ל רבנא דמוחל עשה יסור ממנו לפחות נפשות אכזריות בעט ורבה כסף כמילי כ"ף סמ"ך פ"ה ניתרתיא כסרה ומיוחד הסנינס

צדקה נאך ויין פארקענין אלע טאג ויא יעבור יום אחר שלא יתן צדקה עם זאל גיט אוועק גיין איין טאג וואס ער זאל אין אים גיט נעבין צדקה אם קמט ואם הרבה קיי ווייניג אונ סיי פיר כי תתה אשר היה בפשעו גיגן ספריד איפה ווייל מיט זיינע זיגד איז ער גיטען אקרינער אונ האט אפגעשיידט דעם הערר פון דער וועלט עתה נצדקה סתיר שם תהיה ברוך הוא איצט מיט דיא צדקה וואס ער גיט איינציגט ער דעם נאמען פון צדקה . נעלויקט איז ער והוא יקוין גרוז אונ דאס איז אנרויקע פאר- ריכטונג צו דיא עבירה שהיא פיר גינצות הקרשה בקסום הספרא אחרא דבנא דמוחל ער האט פאן שפרייט די הייליגע חלקים אויף דעם ארט פון די ספרא אחרא ווא די טוקאא איז וואס פון דארט קומט דער טוים עתה יפטר פסגו להייה נפשות אכזריות איצט וועט ער פארשפרייטין ויין נעלט עם זאלין בליבין אוי פיר ארעמע נפשות ביי דעם לעבין דגם ודאה נספ דמילי ק"ף ספ"ד פ"ה גימטריא כפדה קוק גאר אונ זעה דעם ווארט פקפ מיט זיין דער- פילונג ק"ף . איז הונדערט . סמ"ך . איז הונדערט מיט צוואנציג . פ"ה איז פינף אונ אכציג . צו זאמען איז רביי הונדערט מיט פינף . אונ דער ווארט בפרה איז אויף רביי הונדערט מיט פינף . צו וויינין אז דיא צדקה וואס קען מוהט מיט דעם געלט . איז אפברה אויף די עבירות וסתר השכינה ורבה השפע אונ ער איינציגט די רהונג פון הקדוש ברוך הוא אויף דער וועלט אונ מעהרם די ברכה אויף דער וועלט :

ער זאל גיט ווייזן מיט די פינגער כדי שלא תהיה קריאתו עראי די קריאת שמע זיינע וואס ער לייענט זאל גיט זיין טאנדיים , גאר יוצא צו ויין . אפי אפ צו לייענען וואס עשה גן אונ אויב ער האט אזוי גיטאון . ער האט געלייענט קריאת שמע אונ האט געוואנקען מיט דיא פינגער אונ מיט דיא לעפצין אף על פי שיצא ידי חובתו הרי זה סנונה אפילו ער האט יוצא גיטען מיט דיא קריאת שמע . פון דעסוואנענין איז דאס גיט שוין פאר גאט קען זאל אזוי לייענען קריאת שמע וצדק השפיט זאזני כשהוא קורא אונ ווען ער לייענט קריאת שמע דארפן זיינע אויערין הערין וואס ער רעט וואס יא השפיט זאזני יצא אויב זיינע אויערין האבין גיט גיהערט וואס זיין מויל האט גירעט . האט ער אויך יוצא גיטען וצדק דגבג באיתיותיה אונ קען דארף אפשיידן די אותיות איינע פון די אנדערע ודהיינו על לבבך . זאל ער זאגין מיט צווייא לבדין . ואברתם סתרה זאל ער זאגין מיט צוויי מיטין . אונ נאך אנדערע ווערטער ווי עם שמיים אין שולחן ערוך הלכות קריאת שמע וואס יא דגבג יצא אונ אויב ער האט גיט סדקק גיטען גאר ער האט גיזאגט אלע ווערטער צו זאמען איז ער אויך יוצא . דאס הייסט אויך קריאת שמע געלייענט :

אונקלוס

משפטים יום ה תורה

לחשיך טתית ד"א יהוה נפשי יה יהו יהוה . רות יוד הא ואו הא . נשמת ידוה מיה ייחוד ה' דמילי היה אט שם כ"ן שבמליה בניקוד חלם :

בב וְכִי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה וַיִּמְחוּן אֶתְחָא מַעֲדָיא

תר"א וי יט . כמות לג כ"ף מב סהדרין על עט : בעל המורים (כ) וכי ינצו אנשים . כי הכה ואלדך כי ינצו אנשים יחדו איש ואלויה מה סתם ממון דרשינן וקולותא את כפה ממון אף ס"ג

שפתי חכמים

ח. הכל לא שניסע עם אשה דלם כן אפילו אחד נמי ועוד (כב) וכי ינצו אנשים . (מכילתא) זה עם ח זה ונתכוון להכות את חבירו והכה את האשה : ונגפו . אין נגיפה אלף לשון דאשה והכאה כמו (תהלים לא) סן תגוף פירוש לתורה אלהים

(כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים אויב צווייא קענמשין ועלין זיך קרנען ונגפי אשה ירה אונ גיט ווילענדיג האט

הָרָה וַיֵּצֵא ילְדָהּ וְלֹא יָהִיה אָסוֹן
 עָנֹש יַעֲנֹש כַּאֲשֶׁר יֵשׁוּת עָלָיו
 בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים :
 כג וְאִם-אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נַפְשׁ

וַיִּפְקֹן וַיִּדְהָא וְלֹא יָהִיה
 מוֹתָא אֲתוֹבְבָא יְתִנְבִי
 פְּמָא דִּי יֵשׁוּ עֲלֵיהִי
 בְּעַלָּא דִּאֲתָתָא וְיִתֵּן מִן
 מִימֵר דִּינֵינָא : כג וְאִם מוֹתָא
 יִהִיא וְיִתֵּן נַפְשָׁא חַדָּף
 תְּרִיא וְיִלְוֹא יִלְוִיה : כ"ג עט : ולא יהיה
 מוֹתָא כְּמוֹתָא לִי לִי לִי מִסְהֲרִין
 עַד : כְּמִשָּׁר יִסֵּם : כ"ג עט כְּדִבְרֵי ז :

עַד : כְּמִשָּׁר יִסֵּם : כ"ג עט כְּדִבְרֵי ז : וְנָתַן בְּפִלְלִים . מַגִּילָה טו סִטְרִין קִיל : וְאִם אָסוֹן . כְּמוֹתָא לִי סִטְרִין עַד :

רש"ב

(כב) ולא יהיה אסון . כאשה . בפלילים . בשומת הדיונים : (כג) ונתתה נפש תחת נפש . ופסור סדמי

שפתי חכמים

רש"י

ונתנו בפלילים כמעט : מ דלון לומר כולדות דהא כתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ולי כולדות הא כתיב מכה אים ולא נפל : י מדכתיב ונתן בפלילים משמע שעדין לא פרע לכן אמר אסון יבנה ולא יפרע : כ דלי פירשו כפי מה שישית הוא מלי : נתן בפלילים משמע שאין הדבר תלוי כעל : ל לאסוקי דמיס של האשה הטובה יסו מקרא קור :

הכעל ב כב"ד להשית עליו עונש על כך : ונתן . המכה דמי ל ולדות : בפלילים . פ"ס הדיונים : (כג) ואם אסון יהיה . כאשה : ונתתה נפש תחת נפש . (סנהדרין עט) רבותינו מולקים בדבר יס אומרים נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פסור ממתה ומשלים לירשאו דמיו כמו שהיה

בזמן רגלך (ירמיה יג) וכטרם יתגפפו רגליכם (ישעיה ח) ולאכן נגף : ולא יהיה אסון . מ כאשה : ענוש יענוש . לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה רצויה להמכר כשוק להעלות כדמיה בשביל הריוה : ענוש יענוש . יבנו ממון י ממנו כמו (דברים כב) וענוש ואתו מאה כסף . כאשר ישות עליו וגו' . כשחשענו הכעל ב כב"ד להשית עליו עונש על כך : ונתן . המכה דמי ל ולדות : בפלילים . פ"ס הדיונים : (כג) ואם אסון יהיה . כאשה : ונתתה נפש תחת נפש . (סנהדרין עט) רבותינו מולקים בדבר יס אומרים נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פסור ממתה ומשלים לירשאו דמיו כמו שהיה

דעת זקנים מבעלי התוספות

מתפרש קרא הכי ואם אסון יהיה ונתכוין לאשה עצמה ונתת נפש תחת נפש . והרימה מה חירושו יש כוח דכיון בנתכוין לאשה דנהרג ולי גראה דמרי"א דכיון דלא אתעביד פתשבתו שחרי עיקר כוונתו היתה להרוג את חברו לא לחייב קמ"ט

(כג) ואם אסון יהיה . לפ"ד בנתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב ד"ל נפש החת נפש שמש ולס"ד פסור ממתה וחייב ממון היו נפש תחת נפש ממון פדיון נפשו והנאה דבי חוקיהו ודסבר פ"ק דבב"ק הפסור אפילו בספק לחייב קמ"ט

פירוש לתורת אלהים

רובל מער . די צוואנציג רובל צארף דער שלענער
 בצאהלין דעם סאן : יבג) ואם אסון יהיה אויב עם
 וועט זיין אונגליק אין דיא אשה . די אשה איר
 גישטארבן פון דעם פטוים וואס ער האט איר
 גיטאהן ונתתה נפש תחת נפש זאל מען געבן
 אפענש פאר אפענש . אין דעם דין איז אין
 דער גקרא צוויי דעות : וויינגען . איינער זאגט
 מען זאל דעם שלענער הרגן . ווארום דער
 שלענער איז ארוצח . ער האט גינואלט הרגן
 זיין חבר . גאר ווייל דיא אשה איז אָנגעקוקטען
 צווישען זייא איז דיא אשה פון אים געהרגת
 גינוארין . האט ער דאך גינואלט הרגן אפענש
 אונ האט געהרגת אפענש דריבער דארף מען
 אים הרגן . אונ איינער זאגט ווייל דיא אשה
 האט ער נים גינואלט הרגן . אונ ער האט זיא
 געהרגת אונקערין דריבער דארף מען אים נים
 הרגן . גאר ווייל ער האט גינואלט הרגן
 אפענש . דריבער זאל ער גישטראפט ווערן
 מיט געלט . מען שאצט די אשה ווען זיא וואלט
 געלעבט וויא פיל וואלט זיא ווערט גיווען צו
 פארקויפן זיא פאר ארינקט אויף אייביג וויא
 אשפחה כנענית . אוי פיל געלט זאל דער
 שלענער

האט איינער אשמויסקיטאהן אפענברעה אשה .
 וואס איז געשטאנען געבין זייא זיצא גירף אונ
 אירע קינדער וענען ארויסקענאנגען פון איר
 מויפע . זיי וענען אין איר געהרגת גינוארין זיא
 גיהא אסו אבער אין דיא אשה איז קיין אונגליק
 גיווען . די אשה לעבט אונ איז געוונד ענוש יענוש
 זאל דער שלענער גישטראפט ווערין מיט געלט
 באשר ישית געזוי בעל האשה אויב דער סאן פון דיא
 אשה וועט קאנען ביי דעם שלענער די קינדער
 פון זיין ווייב . זאל דער שלענער אים בצאהלין
 פאר זייא געלט ונתן בפלילים דאס געלט זאל ער
 געבין דורך דיינים . די דיינים זאלין פסקנן וויא
 פיל מען דארף בצאהלין פאר דיא קינדער ודאס
 בצאהלונג ווערט פאשאצט . גלייך וויא די אשה
 וואלט געדארפט פארקויפט ווערין פאר אאיביגע
 דיקט וויא אפגענישע דיקט וויא פיל איז זיא
 ווערט גיווען . פריער ווען זיא איז גיווען מעוברת
 דהיינו הונדערט רובל . אונ איצט איז זיא גאר
 ווערט אכטציג רובל . ווארום פריער האט דער
 בעל הבית גערעכונט זיא איז מעוברת וועט זיא
 האבין קינדער וועלן זייא זיין זיינע אייביגע
 קנעכט . דריבער איז זיא ווערט גיווען צוואנציג

אונקלוס

תַּחַת נָפֶשׁ : כִּד עֵינַן תַּחַת עֵינַן נֶשֶׁן
 תַּחַת נֶשֶׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת
 רֶגֶל : כִּה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פִּצַּע
 תַּחַת פִּצַּע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה :

ה'ר"א יבש תחת נפש. ה'תיב יא חבוטת לב כ"ק פד סוכרין עט פו : פ"ן חמת ע"ן. כ"ק פג פד : רגל חמת. כ"ק פד י טיש חמת. ט : פג חמת. טס יו פד עט : הכויה חמת. כ"ק פד :

רשבים

וולדות : (כד) עין חמת עין. דמי עין רבווחה. וכל זה כולו בחסרון אברים : (כה) כויה תחת כויה. אף אלו הרבויים דרשו מה צורך עין חמת עין וגו'. פסוק ע"פ שאין בכלל אלו חסרון אבר הויב דמי צער ובשתי רש"י

מכר בטוק : (כד) עין תחת עין. סימא עין חכירו ותן לו דמי עיט כמה שחתו דמיו למכור בטוק וכן כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפרק הכולל (כ"ק פד) : (כה) כויה תחת כויה. מכות אש ועד עכשו דבר כחבלה שיש בה פחת דמים ועכשו בשלון בה פחת דמים אלא לער כגון כוואו כשפוד על זפרניו אומדים כמה אדם כיוולא בזה רוזה ליעול להיות מאטער כך : פצע. היא מכה המוילאה דס שפלת את כשרו כמדור"ר כלעו (אפסעע וחולדע) הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמים ותן נוק ואס נפל למשכב ותן שבת ורפוי ובשתי זעור ומקרא זה יתר הוא ובהכולל דרשוהו רבותיו לחייב על האער חפילו במקום נוק שאע"פ שנתן לו דמי ידו אין שומרין אותו מן הכלל למור הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שיראה אלא אומרים יש לו לחתכה כסס שאינו מאטער לכך כך וזה חתכה ככזול וזעורו : (כז) חבורה. היא מכה שהרס נלרר בה ואינו יולא אלא שמורים הכשר כנגדו ולשון חבורה עק"ל כלעו (פסלעקען) כמו (ירמיה יג) ונמר דחברותיו ותרבותו חבורה שפוי ל' חכסא כמדור"ל כלעו (שלאג) וכן שדופות קדים שקיפן קידוס חכופות כרוח וכן על המשקוף על סם שהדלת נוקש עליו :

עניני חקים מצות ומשפטים

(כד) עין תחת עין שן תחת שן וגו'. רז"ל פירושו ממון ולא עין ממש. כי זה שבוילא עין חכרו אילו נשעה לו כן וטוילא את עינו לא כל הטבעים שיש ואילו הכני ימות כהולאת עינו מפני שבעטו כך מן הרשעון. ועוד כשפער ראונו על לחי שמעון ובכל עיט לארך הלא ראונו לא ידע שפיל בזה עין שמעון וכן שמעון לא ידע כי פיל ראונו את עינו. אבל כאשר נשפט רב ראונו לקחת עינו. הלא ראונו ידע מתלה שגלית כ"ל סוף ליקש עינו ממנו ומחמת המרה תלא שמתו ממנו.

פירוש לתורה אלהים

שְׁלַעְנַעַר גַּעבִין צוּ דִי קַעַנְמִשְׁתִּין וְנָאִם דַּאֲרַפִּין וְיִן
 יִרְשָׁנָן : (כד) עין תחת עין אויב איינער האט בלינד
 געמאכט די אויג פון זיין חבֵר. דארף ער בצאאלין
 געלֶט פאר די פתח שן פתח שן אויב איינער האט
 אויפגעהאקט אצאן פון זיין חבֵר. דארף ער
 בצאאלין געלֶט פאר דעם צאן יד תחת יד אויב
 איינער האט אפגעהאקט אהאנט פון זיין חבֵר.
 דארף ער בצאאלין געלֶט פאר די האנט רגל תחת
 רגל אויב איינער האט אפגעהאקט אפוס פון זיין
 חבֵר דארף ער בצאאלין געלֶט פאר די פיס. די
 אלע שאדיגים ווערן געשאצט גלייך וויא דער
 קעגנשט וואלט געדארפט פארקנישט ווערן פאר
 אקגעקט אויף אייביג וויא אקגענישט קענעט.
 וויא פיל איז ער ווערט גינען פריער ווען ער
 האט געהאט ביינע אויגן. אָדער אלע ציין.
 אָדער ביינע הענט. אָדער ביינע פיס. אונ ווי
 פיל איז ער איצט ווייניגער ווערט. אזוי פיל זאל
 דער שלענער בצאאלין וכיו איצט שמועקט מען
 פון אשארין. וואס דער קעגנשט איז גינארין
 ווייניגער ווערט. איצט שמועקט מען זאל פון

משקופי: כו וארי ימחי
 נבר ית עינא דעבדיה
 או ית עינא דאמתיה
 ויחפלינה לבר חורין
 יפמריניה חלף עיניה:

ס ט וכי יבה איש את עינו עבדו
 או את עינו אמתו ושהתה
 לחפשי ישלחנו תחת עינו:

תרא ומי יסא איש קידושין מד : וסחה קידושין כד כ"ס ט : סחה עיט . כ"ק מד :

רשבים

בעל הטורים

(כו) וכי יסא . אלו שני פסוקים מתחילין ברא"ו ומסימין ברא"ו ירפוי . פצע מכת חרב והבורה כצפורניו דבר מועט :
 וכי יסא סחה עינו ולא שן ענדו סחה שנו הכי כ"ד כנגד כ"ד
 איכריס סוףא כסס יום כסס כ"ו חובות כסח'רף עמהן שן וטין
 יסו כ"ו אכריס וכן בוימבר ארור כענן ויאמר ג'רוד ה' אלהי שם כ"ו חובות ומתחילין ברא"ו ומסימין ברא"ו :

שפתי הכמנים

רש"י

מ וליף מהקישא דעכרו ויה עכבדו : ב הוא בניו חכ משן
 ועין כו' הגל השנה שכן שהן מוננין קטושים ורשאי אכריס
 ובגלוי ובמתיון חף כל וכו' ולא חתך ממנו כשר שחומר :

(כו) את עין עבדו . קנעני חבל עברי אינו יולא כשן
 ועין כמו שאלמנו חלל לא מן תאל כלאת העבדים : החת
 עינו . (מחלתא) וכן ככ"ד ראשי ב אכריס אלככות .
 הידים והרגלים ושתי אונות והחוטם וראש הגוויה שהוא גיד האמה . ולמה נאמר שן ועין שסם נאמר עין ולא נאמר שן
 הייתי אומר מה עין שנכרף עמו חף כל שנכרף עמו והרי שן לא ככרף עמו . ואם נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר
 שפילו שן . חינוק שסם לה הליטין לכך נאמר עין :

דעת זקנים מבעלי החרוספות

עניני חקים מצות ומשפטים

לא קיים כלשר עשה כן ישעה לו . אלא מוכח מכלן שאינו ממש
 אלא דמיס כדמי מה עשה לא עשות ולא יותר . ויהי פירוש
 כלשר עשה כן ישעה לו כלשר הרע כן ירעה לו . ומלני כמו
 כן כשמונן שאלר כלשר עשו לו כן עשויו להם . והלא הם זולו
 אלא אשמו וסוף סוף . מתחלסם והרי מעשה שלו לא היה כמעשה
 שלהם . אלא זולו הכונה כמו שסם הרעו לו הכעותי להם חף שערעות אינם דוונים זה לזה :

(כו) לחפשי ישלחנו . מדרש ולכך יוצא עבד כנעני בשן
 ועין אמר הקב"ה חם דאה ערות אכיו והגיד לאחיו
 בפיו לפיכך נתקלל להיות עבד לאחיו וזה דקה בדבר
 שקלקל בעינו או בשנינו לפיכך יצא בהן החרות :

פירוש לתורת אלהים

פון דעם בייס . אונ קען שאצט וויא בייא ב'נה
 וצו די אלע זאכונ קענען ויין נאך ערליי בצארה'נג
 בייא א'אויג . ביי אהאנט . ביי אפוס . דארף קען
 נאך בצארה'לוינ פאר דיא שמערצין . אונ פאר די
 צייט וואס ער איז קראנק פון דיא שמערצין אונ
 קען ניט פארדינען אפילו ווי ער וועט שפעטער
 פארדינען . אונ פאר דיא שאנדע וואס ער איז
 בלינד . אדער אן אהאנט . אדער אן אפוס . אונ
 בצארה'לוינ אנאקמאר ער זאל אים היילן . דאס
 הייבט נוק צער רפוי שבת בישת וועיין כ"ק פרק
 החובלו : (כו) וכי יבה איש את עין עבדו או את עין אבחו
 ושהתה ווען איינער וועט אויסשלאגין דיא אויג
 פון זיין פגענישען קנעקט אדער פון זיין פגענישע
 דינקט אויג די אויג איז שוין פארדארבין . קאלע
 אויף אייביג נחפשי ישלחו ואל ער ארוםשיקען
 פרייא דעם קנעקט אדער דיא דינקט תחת
 עינו פאר דיא אויג וואס ער האט זיין פגענישען
 קנעקט אדער זיין פגענישע דינקט אויסיגשלאגין :

נביאים ירמיה למ

תרגום

להמשיך מנה דוא צבאות נפש צ צכ צבא צבאות רוח יהוה נשמה רנצח ארני נשמה רחוי ?הנה תיה יחידו רנצח יהוה תיה יחידו יהוד אל שם בן שבועיה :

א וביתא לא תבגון ותרעא לא
 תורעון וכרמא לא תצבון
 ולא יתי לבון אבי בששגין
 תיתבון כל יומיבון בדיד
 דתתקומון יומין סגיאיין על
 אפי ארעא דאתון בירין
 פסן : ב נקביקנא קמימר יונדב בר רבב אבונא לקל

א וביית לא תבגו ותרעו וברם לא תפועו
 ולא יהיה לכם כי באהלים תשבון בלימיכם
 למען תחיו ימים רבים על פני האדמה אשר
 אתם גרים שם : ב ונשמע בקול יהונדב בן רבב

מצודת דוד

רש"י

(א) באהלים תשבון . במדכות : אשר אתם גרים
 שם . כי לא היה לכם חלק בחזן כי גרים היו :

ולפעמים ואכר עם אנשו המקום ההוא אבל היושב בבלאי' ואין לו שדה וכרם כגל וכו' להסתות ממוקם למקום (וטעם מניעת
 סמיית היין לא הולך לפסח כי ידוע הוא סמיית למעשים מוגזי') : אשר אתם גרים שם . במקום נטיית האהלים : (ב) ונשמע בקול .
 כ"ל

וּבְקִסְמוֹתָא נִירָא יְהִדָּה וְלִקְמִי : וְעַל-שְׁפָתָיו כָּאֵשׁ צָדְכָת : ה' אִישׁ תְּהַפְכוֹת יִשְׁלַח מִדָּוֶן וְנִבְרָא כְּהַפְקָא יְגִדִי תִיבְרִי וְחִרְקָא מְעַרְבִיק רְחִמְיָה :

שפתו קרי סגן ועירא

רשי

הושב מהשכת רעות: ועל שפתיו. שורף הרעה כלש שורפת: (ה) ישלח. יגרה: ונרגן. ע"י ריגונו וחרמותו מפריד ממנו אלופו של עולם:

מצורת דוד

כללו על שפתו אש שורפת: (ה) איש תהפכות. מהפך אמרוס ממה שנאמר הוא מגרה מריכס בין הכריות: ונרגן. המתלונן אחר מעשה בני אדם מפריד מן האלפים את השם אשר עליהם כי מורידם בו וגם הוא נהפך להם לאיכ:

פירוש ע"מ

צו שקמעון אונ: ואנמט צו אים אזוי האמט ראובן אויף דיר גינאנמט. ער זאנמט אקער נאר אנדערע דייך גיט די דייך וואס ראובן האמט גירעט. נוייך ער וויר עם: נאר ווערין אקריג צווישען ראובן אונ שקמעון ונגין מפריד זייף אונ דיא קריג שייךט אפ איין פריינד פון דעם אנדערין. ראובן קיט שקמעון ווערין שונאיים:

אִים וְעַל שְׁפָתָיו כָּאֵשׁ צָדְכָת אֹנ מִיט וִינַע לְעַפְצִין דַּעַם עַר כְּעִנְעִנְרִיגֶע לִיבִישְׁאָפֶט צו אַלַע כְּעִנְקִישִׁין . מִעַן וְאֵר מִינְנַעַן עַר אִיו אַמְעַנְקִישִׁין פֿרִינְד עַר הָאָמט אַלַע כְּעִנְקִישִׁין לִיב: (ה) אִישׁ תְּהַפְכוֹת יִשְׁלַח מִדָּוֶן . עַמְעַנְעַן דַּא כְּעִנְקִישִׁין וְאִים פֿאַרְקֶרְוִין דִּיא כִּידִי . דִּהִיוֹנו עַר הָאָמט גִּיהֶעַרַט וְאִים רִאֹבֶן הָאָמט גִּירַעַט אויף שְׁקִמְעוֹן . קוֹקֶמט עַר

ברטנורא

משנה מנחות פ"ד

עיקר תוי"ט

פרק ד א התכלת אינה מעכבת את הלבן. אע"ג דמנחה לחת שני הוסיף על תכלת ושני (א) הוסיף על לבן או חוט אחד על תכלת ונ' הוסיף על לבן (ב) חס"ה אין זה מעכב את זה ואם נתן ארבעתן על לבן א תכלת יאל:

[א] התכלת כו'. ולא דברה המשנה בדבוי הליצה והתפילין והמחווה וענין תכליתם והכרכות שחייב לכרך עליהן כו'. וכסה זה כענין לפי שהיו הכרדים הלאה מפורסמין בזמן חבור המשנה והיו פנינים ידועים והכווין ביד כל השם פרט ובלא און ענין מהן נעלה תמוס חרס וע"כ לא ראה לדבר כהם כמו שלא

קלי חלמטי דהוד דמלמט דליכס א אל אלהי אלהים פרק ד א [א] התכלת אינה מעכבת את הלבן. והלבן אינו מעכב את התכלת. [ב] תפלה ש"י אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד. הסולת והשמן אינן מעכבין את היין. ולא היין מעכבין.

הסדרי נוסח התפלה וא"ר יתבונן ש"ן לפי שהיו מפורסם אצל הכהן ספר גמ' ונארו הר"מ: (א) כ"כ רש"י ותוס' מדרש"י גדול שנים דליון צידו פחות משנים גדילים משמע ד': (ב) זו דעת הר"מ דלא כענין חלח חוט ח"י תכלת אצל סוכר שהיה קנהו לבן דהא כופל לכל חוט עד שיהיה שמה וימלא ומשכב שבע דלבן ואחד דתכלת ועמ"ס: (ג) והחילוק דבתפלה קרי ליה אין משכבין כו' ודברעה עמ"ס שגלוב משכבין דכרכבה מינין משכבין עמ"ס נוסף אחת אחת ואינו יולא ודי חוכמו ולא שמה המנחה עד שיגמור עיניה ארבעתן בידו וחסי כזה חסר לו ואינו כן כתפילין חו"י אלא כל זמן שיהיה ח' משכבין ר"ל שגלוב ככר קי"ח מ"ט אחת יולא ודי חוכמו: (ד) גם כחומר ר"מ חזר וכתב לשון המשנה ולא חילק בין יש לו לאין לו ועמ"ס: [ב] תפלה. מרובים ליעשות לתפילין והקור מ"י ל' שלולים שכן אוח ועודו לכל רואיו שהסכינה שורה עלינו דכתיב

האחרת (ג) גזריה. שחל יעשה ויטמון על אדם תמיד. וזה דלא כהלכתא דמח' דלחמרי הכי כגמרא דהר כיה מכס מה שהקבו לו ולאח מחון דלית ליה תרתי מנחה. מדא מנחה נמי לא לעביד כחמיה (ד) והלכה כיון ששנין מליון אלוו כין חלון מליון אלוו אין משכבות זו אח זו. וכן אוח כל רכותי הלכה למעשה: הסולת והשמן. של מנחה נכסיו: אין מעכבין את היין. של נכסיו שחם

האגמט. אויב ער האמט נאר איין הפלה פון האגמט אליין. אדער פון קאפ אליין לייגט ער די איין הפלה וואס ער האמט וועיין בהרעב ותירוש הסוג' והשקן אינם משכבין את היין אז מען בריינגמט אקרבן דארף מען בריינגען צו דעם קרבן אסגנתה מעה' צו כישט קיט בויקאיל. אונ פון די מעה' קיט בויקאיל נעקט מען אראפ אקוקץ ואביכול אונ מען פארברענט אויף דעם סוג' די איבעריגע מעה' עסין דיא בהגים. אונ וויין צו גיטען אויף דעם סוג' . זאגט דיא משנה די מעה' קיט די בויקאיל פארהאלטין גיט די וויין. אויב ער האמט גיט גיבראמט די מעה' קיט די בויקאיל. אונ וויין האמט ער נא גיבראמט. זאל מען גיטען די וויין אויף דעם סוג' ויא מנו שקמון אונ וויין פארהאלט גיט די מעה' קיט די בויקאיל. אויב ער האמט

פרק ד א התכלת אינה מעכבת את הלבן אין די תורה שש"יט דיא ציצית זאלין ויין גיטאמט פון ווייסע פעדים, אונ פון בלאהע פעדים וואס ווענען גיפארמט קיט די בלוט פון ווארעם חלון דאס הייסט התכלת, זאגמט די משנה די התכלת פארהאלט גיט די ווייסע פעדים ונגין אינו משכב את התכלת אונ די ווייסע פעדים פאר- האלט גיט די התכלת, אויב ער האמט נאר פעדים פון התכלת אליין, מאכט ער די ציצית פיר פעדים פון התכלת אליין, אונ אויב ער האמט נאר ווייסע פעדים אליין, מאכט ער די ציצית פיר פעדים פון ווייסע פעדים אליין וועיין תוי"ט הפלה של יד אינה מעכבת של ראש די הפלה פון האגמט פארהאלט גיט די הפלה פון קאפ של ראש אינה מעכבת של יד אונ די הפלה פון קאפ פארהאלט גיט די הפלה פון

משפטים יום ה

עיקר הדין

הניחו את היין כלא סולת ושמן. מסכת (ה) :
המתנות של מזבח החיצון. כנו' ל' מתנית
זו הטעם: אין מעבדין זה את זה. שאם לא נתן ח' א'
לחת כיפר דכתיב ודם זבחך יספר טפיכה ח' משמע :

וראו כל עמי הארץ כי שם פי נקרא עבד ודמיין אלו חילין
שגדלם. ועתי'ט: (ה) משמע כלא סולת ושמן מעבדין אהדי
חוספות ומתי'ט: (ו) דלא כפרשת אמור גופי'טו מסכתין ו' א' ח'
דח'ו' דכתיב כהו פירש רש"י יהו וכל ח'ו' סו'טו' ומי'טו א' ח' ח'
וכנסי' דרפשה פתחם לא מעבדי אהדי ומלני נמי לפרושי מהני

ב הפרים והאילים
הכבשים. הך דכתיבי
כפ' אמר אל הכהנים
והקרכתם על הלחם שנתת
ככשים תמימים בני שנה ופר
כן נקר אחד ואילים שנים
הכאים עם שתי הלחם על
עלרת אינם מעבדים הפרים
שנים וחיל ח' ושבעה ככשים
של מוספי' של עלרת הכת כ'י'
כפ' פתח' (ו) שתי' שני פרים

המתנות שעל מזבח החיצון אינן מעבבות זו
אה זו : ב הפרים והאילים [ג] והכבשים אינן
מעבבין זה את זה. רבי שמעון אומר אם היו
להם פרים מרובים ולא היו להם נסכים
יביאו פר אחד ונסכו ולא יקרבו כולן
בלא נסכין : ג הפר והאילים והכבשים
והשעיר. אינן מעבבין את הלחם. ולא

הלחם מעבבין. הלחם מעבב את הכבשים.
את הלחם ד"ר עקיבא [ד] אבר [גמ' רבי] שמעון בן ננס לא בי'
אלא הכבשים מעבבין את הלחם. והלחם אינו מעבב את הכבשים

של מוספים מעבבין הפר של שתי הלחם ולא הפר של שתי הלחם מעבב
אילים של שתי הלחם אין מעבבין אילו את אלו של מוספים מעבב שני האילים של שתי
הלחם. וכן הכבשים אין מעבבין אלו את אלו : רבי שמעון אומר אם היו להם פרים מרובין
כלומר דמים כדי לקנות פרים כדי לז'ין : ולא היו להם. דמים לקנות נסכים : יביאו פר א' ונסכו. ומפיק לה
מקרא דכתיב (יחזקאל מו) וזיפה לפר וזיפה לאיל תעשה מנחה ולכבשים מאשר תשיג יוד. וכי מדת פרים ואילים
לחת הוא והלא מנחת פרים שלשה עשרון ומנחת אילים שני עשרון. אלא לכוידעך שמוצ' להניח פר א' איל אחד
עם איתמו מדה דהו' לו. ומלכבו' פרים מרובים ואילים מרובים בלא מנחתם. ואין לכהו כ"ט : ג הפר והאילים
והכבשים והשעיר. הכאים כגלל הלחם. וכלן עולות חוץ מן השעיר שהוא הטעם : אין מעבבין את הלחם. שאם
הניחו שתי הלחם של עלרת כלא הקרנות הללו מקודשין : הלחם מעבבין את הכבשים. הך כנסי' הן שני כנסי'
דשלמים שהזקקו לתנופה עם הלחם : והכבשים אינם מעבבין את הלחם. שאם לא נמלאו כנסי' מניאים

ג הפר והאילים והכבשים והשעיר אינן מעבבין את הלחם
דער אקס מיט די צוויי באראקט מיט די ויגען
שעפסין מיט דעם שעיר וואס מען האט
געבריינגט דעם יום טוב שבעות מקריב ויין אין
בית המקדש פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן.
אויב מען האט גיבראקט שבעות דיא צוויי
ברויטן פון די גיטע טייגן מעהל אן ד אלע
קרבות, זענען אויף די צוויי ברויטן טייליג ויא
הלחם פגנען און די צוויי ברויטן פארהאלטן גיט
די קרבות, אויב מען האט גיבראקט די אלע
קרבות און די צוויי ברויטן, וייל די גיטע טייגן
זענען נאך גיט צייטיג גיווען און מען מקריב די
קרבות הלחם מעבב את הכבשים די צוויי ברויטן
פארהאלטן די צוויי שעפסין. אויב מען האט
גיבראקט די צוויי שעפסין און די צוויי ברויט
האט מען גיט געבריינגט, און מען גיט מקריב
די צוויי שעפסין והכבשים אינן מעבבין את הלחם און
די צוויי שעפסין פארהאלטן גיט די צוויי ברויטן
אויב מען האט גיבראקט די צוויי ברויטן און די
צוויי שעפסין האט מען גיט געבריינגט, און אויף
די ברויט הייזיג דברי רבי גמ' און זאגט רבי
עקיבא אדר רבי שמעון בן ננס האט רבי שמעון בן
ננס גי'אגט לא כי גיט און אלא הכבשים פגנען את
הלחם נאר די שעפסין פארהאלטן דיא ברויטן.
אויב מען בריינגט די צוויי ברויט און די צוויי
שעפסין האט מען גיט געבריינגט און די ברויט
גיט טייליג והלחם אינו מעבב את הכבשים און דיא

גיבראקט מעהל מיט בוימאיי, און וויין האט ער
גיט גיבראקט, זאל מען מקריב ויין די מעהל מיט
די בוימאיי, אן די וויין הפקתה שעי כנפח החיצון
די בלוט פון אקרבו וואס מען שפריצט אויף דעם
אויסטייניקטען מנחה ופיר מאהל אדער צוויי
מאהל אינן מעבבות ו' א' ו' פארהאלטן גיט איינע
די אנדערע, אויב ער האט נאר איין מאהל
געשפריצט און אויף גיט : ב הפרים והאילים והכבשים
אינן מעבבין זה את זה דעם יום טוב שבעות און מען
מקריב צוויי ערליי קרבות, איין אקס מיט צוויי
באראקט מיט ויגען שעפסין, און מען מקריב
מיט די צוויי ברויטן, דער נאך און מען מקריב
דעם קרבן מוסף, צוויי אקסין מיט איין באראן
מיט ויגען שעפסין, זאגט די משנה דיא צוויי
ערליי קרבות פארהאלטן גיט איינע די אנדערע
אויב עם און נאר דא איינערליי קרבות, און
מען נאר מקריב די קרבות וואס זענען דא וועיין
בהרעב ותויט'טו דפי שמעון איפר רבי שמעון זאגט
אם היו להם פרים מרובים ולא היו להם נסכים אויב עם
אין גיווען געלט צו קויפן אלע בהמות וואס מען
דארף צו דעם קרבן, נאר און מען וועט קויפן
אלע בהמות, וועט גיט ויין געלט צו קויפן דיא
מנחות וואס מען דארף צו דיא אלע קרבות
יביאו פר אחד ונסכו ולא יקרבו כולן בלא נסכין זאל מען
בעסער מקריב ויין איין אקס וווייניגער קרבות
מיט די מנחות וואס גיהער צו די קרבות, און
מען זאל גיט מקריב ויין אלע קרבות אן מנחות :

כחמה דקא: [ה] לא קרב. וזה קנ' ידו הרמ': (ו) חמה יתו' דכרפי' דזכוסה נפקא לן מדכתיב מלכד עולה הכוקר זנו ומקסי דהכל לא נפקא לן חלל הקטרה דלנוי קרא נהקטר' מיירי ומחוס נפק לן עובדת דם דכתיב תשמו משמע ששית: [ו] ולא המוספין כו'. הי מיירי כעבודת כעלמי' לאו כלל דל חל משכני דמחשפט כמחשפט כתיב כהו ולי מני מיירי כקדמי' של חז מני איני ככלל ויהי נופח דמחשפט כתיב לך קריבו על הסדר כדלמי' כמורא: (ח) דחל לא כן שתי מונכני דחמי' כמחשפט

שתי הלחם והן קדושים כלו הכילו עם הכנשים: קרבו כבשים בלא לחם. שהרי לא היה להם לחם כמדבר אלף המון: הלבנה בדבריו בן ננס. לכנשים מעכבים את הלחם אבל אין העטם כדבריו דהוא אומר כמדבר קרבו ככשים דשלמים ולא החי: שבל האמור בחומש הפקודים. כספר כמדב' בנין קרבני' מוספיה האמורי' כפירש פירש. קרבו כמדבר: וכל האמור בתורת בהנינים. דהיינו כסר ויקרא: לא קרבו כמדבר. והק' ככשים האמורים כחמי' את הכהנים בנין הק' ו' ככשים ופר זולתים העול' דעל הלחם

שכן מצינו כשהיו ישראל' במדבר ארבעים שנה קרבו בבשים בלא לחם. איך באו יקרבו בבשים בלא לחם. איך שמעון הבה כדבריו בן ננס. אבל אין המעם כדבריו, שבל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר וכל האמור

בתורת בהנים [ה] לא קרב כמדבר. משבאו לארץ קרבו אלו ואלו. ומפני מה אני אומר יקרבו בבשים בלא לחם, שהבבשים מתירין את עצמן (גמ' ל"ג בלא לחם) לחם כלא בבשים אין לו מי יתירנו: ד' התמידין אינן מעכבין את המוספין. [] ולא המוספין מעכבין את התמידין. ולא המוספין מעכבין זה את זה. לא הקריבו כבש בבוקר

וזני ככשית דשלמים לא קרבו כמדבר: לחם בלא בבשים אין לו מי יתירנו. שכן הלחם נותר כחלילה לכהנים עד שיקרבו ככשים. והלכה כר"ס: ד' התמידין אינן מעכבין את המוספין. כגמורא מפרש דלענין קדמה קאמר לחזין מעכבין זה את זה דלוי כפי תמידין מקריב כריסא ולי כפי מוספין מקריב כריסא. והע"ז דכתיב וערך עליה העולה (ו) ומשמע העולה דהיינו עולת תמיד תהא רשונה לכל הקרבנות. אין זה חלל למנוה כעלמא חלל לא לעכב: אמר רבי שמעון אימתו בו. כגמורא מפרש דמתני' חסורי מחסרה (ה) וכי קתיי לא הקריבו כבש כבקר לא יקרבו בין הערבים, כדל"א שלא תחוק המזבח אבל תחוק יקרבו בין הערבים. אמר רבי שמעון אימתו בזמן שהיו חלופים ולא היו מולידים ולא הקריבו כבש כבקר לא יקרבו בין הערבים, וכי פירשו לא הקריבו התמיד של שחר לא יקרבו התמיד של בין הערבים דהכי מירש קרא חס את הכבש האחד

האם קען זיי גיט מקריב גיווען אום שבעות אין דער מדבר שפאן זיי קרבו זיי וזיי אום אז דיא יודין זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל האם קען מקריב גיווען אלע קרבנות וזען מה זיי איך יקרבו בבשים בלא לחם פאר וואס זאג איך קען קעגן מקריב זיין זעבעות די צוויי שעפסין אן די צוויי פרוים שפאן פתירן את עצמן וזייל דיא צווייא שעפסין זענען זיך אליין סתיר דחם בלא בבשים אבער די צוויי פרוים אן די צוויי שעפסין זענען גיט הייליג קען זאל זיי צו טיילן צו דיא פהנים אין זי פתירן טייל קען און גיט דא נוער עם זאל זיי סתיר זיין. די שעפסין אז קען איז זיי מקריב זענען זיי סתיר דיא פרוים די פהנים זאלן זיין אבער זעסן. אבער אז עם איז גיט דא די צווייא שעפסין, נוער נועם סתיר זיין די פרוים צו דיא פהנים זיי זאלן קעגן זעסן: ד' התמידין אינן מעכבין את המוספין די התמידין פארהאלטין גיט די מוספין ולא המוספין מעכבין את התמידין און די מוספין פאר-האלטין גיט די תמידין. ונעלכע קען וזיל איז קען פריער מקריב, אויב קען וזיל איז קען מקריב דעם תמיד פאר. און אויב קען וזיל איז קען מקריב דיא מוספין פאר דעם תמיד זיא המוספין מעכבין זה את זה און די קרבנות פון דיא מוספין פארהאלטין גיט אייגע די אנדערע. אויב יום טוב איז שבת ונעלכין קרבן מוסף ער וזיל איז ער פריער מקריב דעם מוסף פון יום טוב פאר שבת אדער דעם מוסף פון שבת פאר יום טוב זיא הקריבו בבש בבוקר אויב קען האם גיט מקריב גיווען דעם שעפס ודעם תמידין אין דער פריה זאל

ברויטין פארהאלטין גיט די שעפסין. אויב קען האם גיבראקט דיא צוויי שעפסין און די צוויי פרוים האם קען גיט געבריינגט. איז קען מקריב די שעפסין שכן מצינו כשהיו ישראל' במדבר ארבעים שנה ווארם אזוי געפונען מיר נוען דיא יודין זענען גיווען פערציג יאהר אין דער מדבר קרבו בבשים בלא לחם האבין זיי זעבעות מקריב גיווען די צוויי שעפסין אן די צוויי פרוים. טייל זיי האבין גיט געהאט אין דער מדבר פרוים גאר קון אף פאר יקרבו בבשים בלא לחם אזוי דא אפילו אין ארץ ישראל אז עם קרעפט אמאהל עם איז גיט דא דיא צוויי פרוים זאל קען מקריב זיין די צוויי שעפסין אן די צוויי פרוים אפיר דיי' שפען האם רבי שמעון זינאנט חלקה דדברי בן ננס יער דין איז ווי בן ננס זאגט. אז די צוויי פרוים אן די צוויי שעפסין זענען גיט הייליג און די צוויי שעפסין אן די צוויי פרוים איז קען מקריב אפי' אין השפס דדברי אבער דער טעם איז גיט ווי בן ננס זאגט. בן ננס זאגט אין דער מדבר האם קען מקריב גיווען די צוויי שעפסין אן די צוויי פרוים, און עם איז גיט אזוי. גיט האם אין דער מדבר די צוויי שעפסין אויך קען מקריב גיווען שפי האמיר בחומש הפקודים קרב במדבר ווארם אלע קרבנות פון מוסף וואס עם שטייט אין ספר במדבר אין די סדרה פנחס, האם קען מקריב גיווען אין דער מדבר זיי האמיר בחומש בהנינים לא קרב במדבר און די אלע קרבנות וואס עם שטייט אין ספר ויקרא אין דיא סדרה אמור. האם קען גיט מקריב גיווען אין דער מדבר, און דיא צווייא שעפסין פון שבעות שטייט אין די סדרה אמור.

סלל יכוא מכינו חני עשרון כנקר ומלי עשרון כערב: לא חצי עשרונו של ראשון. ששאר מן העשרון שלם שהכיר הרכשו שמת ולא קרב אלף חליה: וב' חציין אובדון. חני עשרונו של ראשון שמת ומלי עשרונו של זה שמת: משל צבור. דכתיב חק עולם חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור מתרומת הלשכה: רבי יהודה אומר משל יורשים. דכתיב והכנה המשיח תחתיו מכניו והכי משמע והכנה המשיח שמת תחתיו אחד מכניו יעשה

מקרא: [יב] פביתו. ויף לה
כנמרה. מקרא: [יב] כנמרה
ספ' מלי עביר ר"ש כחותה ור"י
מלי עביר כנר"ש:

אלא מביא עשרון שלם וחוצוהו ומקריב מחצה בכוקר ומחצה בין הערבים וכהן שהקריב מחצה בשחרית ומת. ומנו כהן אחר תחתיו. לא יביא חצי עשרון [יב] מביטו ולא חצי עשרונו של ראשון אלא מביא עשרון שלם וחוצוהו ומקריב מחצה ומחצה. אבר נמצאו שני חציים קרבוין. ושני חציים אובדון. לא מנו כהן אחר משל מי היתה קריבה ר"ש אומר משל צבור. ר"י אומר משל יורשים ושלמה היתה קריבה:

מדכתיב מכניו יעשה אותה כשא' מכניו מקריב לאחר שמת אכיו. דהיינו היורשים יעשה אותה ולא חליה (יב) והלכה כר"י שמשל יורשים היא כהא:

איין מנחה אין דער פריה און איין מנחה פארין נאכט. זאל ער גיט בריינגען פון דער היים אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה. און אהאלבין עשרון מעהל פארין נאכט אלא מביא עשרון שלם וחוצוהו נאר ער זאל בריינגען פון דער היים אנאנצין עשרון מעהל. און אין דיא עגרה וועט מען אים צו טיילן אויף צוויי האלבע עשרונות ומקריב מחצה בכוקר און אהאלבין עשרון מעהל אויף מען מקריב אין דער פריה ופחיה ביו היצבים און אהאלבין עשרון מעהל אויף מען מקריב פארין נאכט ופחיה שהקריב מחצה בשחרית ופת אויב דער פהן גדול האט מקריב ג'יוען אהאלבין עשרון מעהל אין דער פריה און ער איז ג'ישמארבין ופינו פהן אחר תחתיו און מען האט אויף גענומען דעם זעלביגען טאג איין אנדער פהן גדול אויף זיין ארץ לא יביא חצי עשרון פביתו זאל גיט בריינגען דער אנדערער פהן גדול אהאלבין עשרון מעהל פון זיין היים מקריב צו זיין דיא מנחה פון פארין נאכט ויא חצי עשרונו של ראשון און מען זאל גיט מקריב זיין פארין נאכט דעם האלבין עשרון פון ערשטיגן פהן גדול וואס איז געבליבען פון דיא מנחה וואס מען האט מקריב ג'יוען און מען האט מקריב ג'יוען זיין ארץ לא יביא חצי עשרון פביתו זאל גיט בריינגען דער אנדערער פהן גדול אהאלבין עשרון מעהל פון זיין היים מקריב צו זיין דיא מנחה פון פארין נאכט ויא חצי עשרונו של ראשון און מען זאל גיט מקריב זיין פארין נאכט דעם האלבין עשרון פון ערשטיגן פהן גדול וואס איז געבליבען פון דיא מנחה וואס מען האט מקריב ג'יוען אין דער פריה אלא מביא עשרון שלם וחוצוהו נאר דער ג'יער פהן גדול זאל בריינגען פון דער היים אנאנצין עשרון מעהל. און מען זאל אים צו טיילן אין די עגרה אויף צוויי האלבע עשרונות ומקריב מחצה אהאלבין עשרון מעהל זאל מען

רש"י
נברא מנחות דף מ"ג ע"ב
השומן גרמא הוא. הלכה ס' כלל כלי המטון דהו דמלכות דכריהא השתמא
לילה לר"ש לאו תנו רבנן הכל חיובין בציצית בתנים לויס
וישראלים גרים נשים ועבדים ר"ש פומר בנשים מפני שמצות עשה שהומן גרמא הוא
הנו רבנן די רבנן האבין גילערונגס הפי חיובין גציות
אלע מענקשין דארפין גיין מיט ציצית פהנים
גרים ישראלים גרים נשים גברים פהנים און לויס און
ישקראלים און עכו"ם וואס האבין זיך מגייר ג'יוען.
און טייבער. און בגענישע קעעכט וואס זענען
פארקויפט ג'יווארין צו איר רבי שמעון פוסר גנשים
רבי שמעון זאגט טייבער דארפן גיט גיין מיט
ציצית ספני שפצות גשת שהומן גרמא הוא וטייל דאס.
אז

ורבנן. דלית להו לילה זמן אצל אחרים ומוצא אני כמות לילה שאינח במצוה זו. שהאיר היום
 לילית והוי מנוח שלא הזמן בראיה אצל אחרים ורבנן האי וראיתם אותו
 גרמא ושאיס חייבות: זו מאי עבדי ליה מיעבי להו לכרתניא וראיתם
 קריאת שמע. דכשהכיר אותו וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת
 גזון של לילית קורא את זהלומי בו ואי זו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין
 ק"ש: ביון שנתחייב את שמע בששחית משיכיר בין הכלת ללבן ותניא אידך וראיתם אותו וזכרתם ראה מצוה

זו וזכור מצוה אחרת הפסוקה לה ואיזה זו מצות כלאים דכתיב לא תכבש שעמנו צמר
 ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' כיון
 שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל המצות כולם:

ועמ ועקן דאם קלייד ומוציא אני כמות לילה אונ
 אקלייד פון ביי נאכט איז פסור פון ציצית שאינה
 דראיה אצל אחרים ווייל דער וואס מוהט אן דאם
 קלייד ועקת גיט דאם קלייד, אונ אנדערע
 מענטשן ועקן אויף גיט דאם קלייד ודגון אונ
 דיא רבנן וואס זאגן אז אקלייד פון בייא נאכט
 דארף אויף האבין ציצית מאי וראיתם אותו מאי עבדי
 זיה וואס מוהען דיא רבנן מיט דיא ווערטרע
 וראיתם אותו. איד נאכט אים ועקן, עקשערט
 דיא גמרא מידי להו דקרתניא ויאי דארפין דעם
 וראיתם אותו. צו דיא נאך וואס מיר האבין
 גילערונגט, עס שטייט אין פסוק וראיתם אותו וזכרתם
 איר נועם אים ועקן נועם איר געדיינקען ראה מצוה
 זו אונר מצוה אחרת הקלייד בו נועה דיא מצוה וראיתם
 אונ געדיינק נאך אומצוה דאם איינעם אן דיא
 מצוה ציצית נאך וראית שמע דאם איז די מצוה

צו ליענען קריאת שמע דתנו נווארום מיר האבין
 גילערונגט מאספתי קורין את שמע בשחית ווען ליענעט
 מען קריאת שמע אין דער פריה משכיר בין הפכת
 דגון אונ אים איז שוין אוי ליכטיג אז ער דערקענט
 וועלכער פאדים פון דיא ציצית איז הקבלת אונ
 וועלכער פאדים איז נויים, דאמאלס איז דיא
 צייט צו ליענען קריאת שמע, ועקן מיר פון די
 מצוה ציצית נויים מען צו ליענען קריאת שמע
 ופתי אידך נאך אין אברותא האבין מיר גילערונגט.
 עס שטייט אין פסוק וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות
 ה' איר נועם אים ועקן נועם איר געדיינקען אפע
 מצות פון גאט ביזן שנתחייב אדם במצוה זו וויא דער
 מענטש איז מחויב גינוארין צו פארהן די מצוה פון
 ציצית איר און דאך שוין גינוארין פאג בתחייב בגלל הפסות
 דגון אונר שוין מחויב גינוארין צו פארהן אפע מצות,
 נווארום מערסט מצות וערין גיטאקן בייא פאג:

וזהר משפטים דף קכ"ה ע"כ ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

תאנא כמה זכו לויאל חנניה מישאל ועזריה דלשתינו מלכותו כסיוני אלא בגין דלא אסתאבו במיכליהון. א"ר
 יהודה כתיב (דניאל ח) וישס דניאל על לבו אשר לא יתגהל כפת בג המלך וגו' ותאלג בסתיומו דמתני'
 מיכלא דההוא רשע בשאר כחלבו הוה וגביה עס כשרא בר מיכלן אחרנין ואל סליק ליה כפחוריה ככל יומא.
 ודיאל דלסתמר מהאי כד רמזו יהיה לגובי דלריווחא אשתלים כלומא דמתעדי ואל עמי זולמיה לזולמא אחרא ועל
 דא דהלו אריווחא מניה ולא חלבוהו. והואו רשע בשעתא דמלכותא דמתעדי מניה (ס ד) ועס חיות כרא הוה
 מדוריה אעדי זולמא דלכסוי מניה ומהואו יומא לא אסתמו זולמיה לעלמא דנ"ל. וכל בעירא דלתי אסתמו לי' זולמא
 דזייה וטקביה הוו אסתמו עלויה כלוה ובכמה עמינו הוו אכלין ליה חיות כרא בר דלחגור האי עינשא עליה בגין
 דכתיב (סנקהו א) והוא כמלכים יתקלסו בגין כך כלל יתקלסו ביה כל ההוא זמנא. ת"ת מה כתיב (דניאל ח)
 ולמקלת ימים עשרה נראה מראהו טוב מכל הילדים האוכלים את פת כג המלך. נראה מראהו טוב לזולמא
 דמאריהון לא אעדיאו מנאו ומאחרני אעדיאו מאן גרים האי בגין דלא דלחגעלו כניעולי מיכליהון. וזכא חוקהון
 דישאל דכתיב כהו זכאמי קדש חתיון לי:

הלכה פסוקה יסרת לחה מוסר

הרמב"ם הלכות ק"ש פרק ב'
 (א) כיצד ידבק ישמור שלא ירפה החוק ולא יחוק הרפה
 (ב) כיצד ידבק ויזאל מען מדקדק ויין אין קריאת
 שמע ישמור שיא ירפה החוק ולא יחוק הרפה
 ער זאל היטען ער זאל גיט שטואק מאכין דעם
 שטארקין אונ זאל גיט שטארקין דעם שטואכין.
 דם מיינט מען ווא עס שפייט אב, מיט אפינטעלי
 אינווייניג, אדער אב, אדער אב, מיט אפינטעלי
 אינווייניג, זאל גיט ליענען אב, אדער אב, אן אפינטעלי אינווייניג, אונ ווא די
 אמתות

ולא יניח הגד ולא יניד הגה . לפיכך צריך ליתק ריח בין הדבקים בין כל שחי אהיות הדומות שאחת מהן סוף חיבה והאחרת תחלת חיבה הפסוקה לה כגון ככל לבכך קורא ככל ושוהה ותיור וקורא לבכך וכן ואבדכם מורה הכנה פתיל וצריך לבאר וז"ל של תזכרו וצריך להאריך בדל"ת של אחר כדי שימליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות וצריך שלא יחטוף בחי"ת כדי שלא יהא נראה כאומר אי חד ככל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון

כאלו הקרינו כל הקרנות והוא מרכבה לטכניה ולכן תפלתו נמאסת וממרו ז"ל כי ע"י העניו אם נכזר עליו מיתה מתקטלה בגזר' וכן אם נכזר עליו מיתה כמים מתקטלה הנורה ונמאסים שותתיו וממילא רווחה שחכפס לו אשר חטא כגפס הכרית ותחת כי ה' נדחה ונתעב ונחלה עתה אם ה' עניו בלמת ה' מרכב' לטכניה ויכר' השפע והרכבה הוא ויכה לזר' המשקל השפע כי הליק על ידו מופיעו השפע והוא לזר' וסביל לחיות העולם וז"ל כל העולם שיון כשכל חנינה כני כי רבי חנינה הוא שניל ולזר' להוריק השפע לעולם :

(ב) קורא אדם שמע בכל לשון שהיה מבינה והקורא

אותיות ב. כ. פ. שמייען אן פינקעלאך אינווייניג. זאר ער גיט לייגענען מיט אפנקעלי אינווייניג ויא יניח הגד ולא יניד הגה ער זאל גיט מאכין רוהען וועלעקעס עסם דארף גיט רוהען, אונ ער זאל גיט מאכין און רוהיג וועלעקעס עסם דארף רוהען ועס זענען דא צוויי ערליי שוואן ארוהענדער שווא, און אאנרוהענדער שווא, דער שווא וואס אין אנהייב ווארט, דקשפר שמע, דער שווא וואס אונטער די שין הייבט שווא גר, אונרוהענדער שווא, בעוועגעליכער שווא, ער ווערט אויסקירעט עטוואס ווי אצירי, אבער דער שווא וואס אין מיטען ווארט אזוי וויא דער ווארט אברקה אדער זיחק, דער שווא וואס אונטער דיא כ און אונטער דיא צ הייבט שווא נח ארוהענדער שווא, אאונגעוועגליכער שווא, לפיכך צריך ליתק ריח בין הדבקים דריבער דארף מען געבין אפטיילונג צווישען די בעפעטע ווערטער בין די שתי אותיות הדומות צווישען אלע צוויי גלייכע אותיות שאחת מהן סוף חיבה איין אות און אסוף ווארט האחרת תחלת חיבה הפסוקה לה און דער אנדערער אות אין דער אנהייב פון דעם אנדערין ווארט וואס געבין אים גיט גיט לבדך אזוי וויא די צוויי ווערטער בקר לבקב קורא גיט ושוהה ותיור וקורא לבכך ונכר' ונאנט ער בקב, און ווארט עפעס אונ נאנט לבקב וכן נאכדקס פקחה און אזוי זאל ער טאהן ביי נאכדקס מורה, ער זאל נאגין נאכדקס און ווארטין עפעס און נאגין מורה הנגף פתיל און אזוי זאל ער טאהן בייא הנגף פתיל, ער זאל נאגין הנגף כוונדער און פתיל כוונדער וצריך כבאר וז"ל שי תזכרו און ער דארף גיט ארויס ריידין דעם וז"ן פון הוצרו וצריך להאריך בכלית של אחד מען דארף לאנג ציהען דעם דל"ת פון ווארט אחר כדי שמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות ווען ער ציהט דעם ר פון ווארט אחר זאל ער טראקטין אז נאנט אין אפלה אויף דעם הימנעל און אויף די ערד און אין אלע פיר זייטין פון דער וועלט

כאלי הקריב די הקרנות אונ דער מענטש וואס איז אענו איז גלייך ווי ער וואלט מקריב גיווען אלע קרנות והוא מרכבה לשכינה און די לשכינה רוקח אויף אים ואין תפלתו נאמסת און זיין תפלה ווערט גיט פארמיואקט וצפרו וצרונים בקרחה און די חקמים האבין גיאנטם די על די הגהה אם נגדו עליו מיתה מתקטלה הנורה אויב עס איז אויף איינעם נגדו גיווארין ער זאל שמארבין פאר די צייט, אויב ער איז ביי זיך נידעריג גיווארין ווערט קטל די גזרה וכן אם נגדו עליו מיתה גיט און אויב עס איז נגדו גיווארין אויף איינעם זיינע קינדער זאלין שמארבין, און ער איז ביי זיך נידעריג גיווארין מתקטלה הנורה ומאמס עטוהי ווערט קטל דיא גזרה און מען איז אים מוחל זיינע עבירות ומפילא ריחא שיתכפר לו אשר חטא בפנס הגדיה און דער ווייל פאר- דינט ער אז מען איז אים מוחל וואס ער האט געדינדיגט מיט דעם ברית קודש ותחת כי היה דקה ותעב וגאחא און אזוי ווי ער איז גיווען פארשטויסין און אונטוירדיג און פארמיואקט עתה אם יהיה עניו בגיפת אויב ער נעט איצט ווערין נידעריג ביי זיך מיט אמת יהיה מרכבה לשכינה וועט אויף אים רוהען די לשכינה וירבה השפע און ער וועט מעהרין דיא בקרה וירבה הוא יהיה עניו והשעיר השפע פארקערט ער וועט זיין דיא ריגע וואס דורך אים וועט זיך ציהען די בקרה די הצדיק על ידו שפיעין השפע ווארום דורך דעם צדיק ווערט גיגעבין די בקרה והוא עניו ויכילי לחיות העולם און דער צדיק איז די ריגע און דיא וועג צו דער גערין די וועלט ויה שאמרו דאס איז וואס דיא חקמים האבין גיאנטם אשטימקע פון הימנעל האט גיאנטם די העולם גיוון בשכי חנינה בני די לאנגע וועלט ווערט גישפיינט ווערין מיין וזהו חנינה כי רבי חנינה הוא שניל וצדק והעיר השפע ווארום רבי חנינה איז גיווען די וועג און די ריגע דורך אים זאל אראפ קומען די בקרה אויף דער וועלט :

מורה מערב צפון כרום) וצריך שיא יחטוף בה' און ער זאל ער זאל גיט אים זעהן וויא ער נאנט אי חד : (כ) קריא אדם שפע בכל לשון שהיה מבינה אענקוש מען לייגענען קריאת שמע אויף וועלעקע שפראכע ער וויל נאר ער זאל דיא שפראכע פארשטיין ותקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון און דער וואס לייגענט קריאת שמע אויף אנדערע שפראכין וואיסער לשון הקדש דארף ער זיך הימנען פון די פאר-

ומדקדק באותה הל' כמו שמדקדק בלשון הקדש :

גבייזקע ווערטרער וואס זענען דא אין די שפראכין לייגענט מיט איר קריאת שמוע אזוי ווי ער איז יעדעק באוהה הלשון כמו שפדקדק בלשון התנ"ך אונ ער דארף מדקדק ויין אין די שפראכע וואס ער לשון קדש :

משפטים ל"ד ו תורה

אונקלוס

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד פירו' ב"ן ור' ה' ו' ה' ותעשה מטנו צירוף והיה בניקוד ששי

<p>כו וְאִם שָׁנָא זַעבְדִּיהּ אִוּ שְׁנָא דְאַמְתִּיהּ יִפִּיל לְכַר חוֹרִין יִפְטָרִינִיהּ חֲתָף שְׂיִינִיהּ: כח וְאִרִי יִגַח תּוֹר יֵת נִבְרָא אִוּ יֵת אֶתְתָא</p>	<p>כו וְאִם-שָׁנָא זַעבְדִּיהּ אִוּ שְׁנָא דְאַמְתִּיהּ יִפִּיל לְכַר חוֹרִין יִפְטָרִינִיהּ חֲתָף שְׂיִינִיהּ: כח וְאִרִי יִגַח תּוֹר יֵת נִבְרָא אִוּ יֵת אֶתְתָא</p>
---	---

תר"א וחס על פסוקי סד : קידויון כד : לחפסי : קידויון כד : וכי יגח שור . כדכט ו' כ"ב כ' על ס' :

שפתי חכמים

רש"י

(כז) וכי יגח שור . (מכילתא . כ"ב כד) אחד שור ואחד ׀ ילפינן שור שור ומשכח כו' כמו ספירס"י על פסוק שור או כל בהמה וחיה ׀ ושוף אלף שליבר הכתוב כהוה :

עניני חקים ומשפטים

(כח) וכי יגח שור את איש או את אשה ומת וגו' . ולא אמר כי ימית שור את איש וגו' רק כי יגח שור וגו' ומת וגו' . לומר לך כי אין הסור ממת כ"א העון ממת . רק הסור הוא הסכסור . כי הוא לא יעשה רק נתיחה ומת הליש או האשה כמתנתם . כי הם ימותו בעונם כ"א שנתגלגל מיתחת ע"י הסור ההוא . כי הרכה שלמים למקום . וע"כ הגם שהסור יסקל על שנתגלגל רע על ידו עכ"ל כעל הסור נקי ולא יאסר על שלא שמורו אחרי שהמת מת ודי לו שאכלד שורו על שנתקוט שנתגלגל רע על ידו וזה שנתגלגל מיתחת זה ע"י ממונו . אך אם שור נגח הוא גם כעליו יומה . שיתן כופר נפשו . כי או הכיא חסר גרם חסלו ולא תגלגל מיתחת זה ע"י ממונו . אך אם שור נגח הוא גם כעליו יומה . שיתן כופר נפשו . כי או הכיא הוא את שורו שנתגלגל חקלה על ידו :

פירוש לתורת אלהים

(כז) וְאִם שָׁנָא זַעבְדִּיהּ אִוּ שְׁנָא דְאַמְתִּיהּ יִפִּיל לְכַר חוֹרִין יִפְטָרִינִיהּ חֲתָף שְׂיִינִיהּ: כח וְאִרִי יִגַח תּוֹר יֵת נִבְרָא אִוּ יֵת אֶתְתָא

מצות השם

(גא) (נפס כל) ללון דין שור כאלמר וכי יגח שור את איש : פון שמעון , דארף ראובן בצמאליון פאר רעם ערשמיין אונ צווייטין קאהל אהאלבין שאדין אונ פאר רעם דריטען קאהל אנאנצין שאדין , אבער אזרער אַקס פון ראובן איז אריין געמאנגען אין רעם הויף פון שמעון , אונ דער אַקס פון שמעון האט געשמויטן רעם אַקס פון ראובן , דארף גיט שמעון בצמאליון , ווארום שמעון קען זאגן צו ראובן האט דיין אַקס גיט געמאקט אריין קומען צו כיר אין הויף , אונ אויב דער אַקס פון ראובן האט געהרגט אַמענטש , דאס גרשטע מאהל , דארף קען רעם אַקס פון ראובן , אונ אויב דער אַקס איז אנטלאפן אונ קען האט אים גיט געהרגט , אונ ער האט געהרגט נאך אַמענטש , דארף קען איצט רעם אַקס הרגנו , אונ אויב דער אַקס איז נאך אַמאהל אנטלאפן , אונ האט געהרגט אריישען מענטש , דארף קען רעם אַקס הרגנו אונ דער בעל הבית פון רעם אַקס דארף קענין פופר אויסלייזן געלט וויא סיי' דער געהרגטער איז ווערש גינען איידער קען האט אים געהרגט

אִשָּׁה וְמֵת סָקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֹאכַל אֶת־בֶּשָׂרוֹ וּבֶעַל הַשּׁוֹר נָקִי: כִּי וְאִם שׁוֹר נִגְחָה הוּא מִתְמַלֵּךְ שְׁלֹשִׁים וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמֵּוֹת אִישׁ אִו אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם:

וימות אתה נקמא יתרגם תורא ולא יתאכיל ית פסריה ונמריה דתורא יהא זבאה: כט ואם תור נגח הוא מאתמלי ויזדקמיה ויאיתמד פסריה ולא נמריה ויקטול גבר או אתתא תורא יתרגם ואף נמריה

דנרא סקול יסקל. קידושין ט ב"ק מה: רשבים

בעל המורים
(כח) ולא יאכל. בנימטריו ולא הולד: (כט) נגח. כי כוונתו שגנח לילפין נזקין ממיתה לחיים על הקטנים כדלוי: וחכמים פירשו כשנגמבר רינו אסור אפילו שחטנו לאחר גבר דין: וכעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו:

(כח) סקול יסקל השור. לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לא לנכרי ולא לכלב כלכל שנסקל ואף על פי שהנבלה וטריפה כתוב כבר או מכור לנכרי לכלב תשליכנו אותו כאן אינו מותר בהנאה לאחר סקילה. גבר דין: וכעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו:

רש"י שפתי חכמים

חמור: ע תמול ושלשום וגיחה שגח היום (נמי) וכל ללמד סקול יסקל השור אינו יודע שהוא נבלה ונבלה חסירה בזכילה חלל מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שפתי שפטו לאחר שנגמבר דינו חסור בזכילה. (כ"ק מה) כהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאלם האומר להכירו ולא פלוני נקי מנכסיו ואין לו כהם הנאה של כלום והו מדרשו ופשוטו כמשפטו לפי שנאמר כמותד וגם בעליו וימת הולך לומר בתם וכעל השור נקי: (כט) מתמול שלשום. הרי ע שלש גיחות (מכילתא): והועד כבעליו. (כ"ק כג) ל' התראה כגדים כמו (כראשית מג) העד העיד כנו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי ינח אף ל' חלל

רע"ז זקנים מבעלי התוספות

(כח) סקול יסקל השור. פירש"י שמשמע שנה' סקול יסקל השור אינו יודע דלא יאכל נבלה היא ונבלה אסורה בזכילה. אלא פסמך שאם שחטו לאחר שנגמבר דינו שאסור בזכילה. ורא"ל אימא דלא יאכל אתא לבן פקיעה דניתר בשחיטת אסו ואחא האי קרא למיטר דאם אחו כן פקיעה נגח ונסקל שאע"פ שאינו נבלה יהא אסור וי"ל כיון דבן

פירוש לתורת אלהים

וְאִם דָּעַר אָקָס הָאֵם אִים אָרְעַר אִיר גִּיטְאָהֶן סְקִיז יִסְקִי הַשּׁוֹר דָּעַם אָקָס וְאִל מְעַן בְּעוֹוֹאֲרֵפִין מִיַּם שְׁמִינִיזֵר אֹנֶן מְעַן אִים הַרְגָּנָן וְלֹא יֹאכַל אֶת בֶּשָׂרוֹ אֹנֶן זִינֵן פְּלִיזֵשׁ מְאָר מְעַן נִיט עֲסִין. אֶפִּילוּ הַנְּגָה הָאֲבוּן פֻּון פְּלִיזֵשׁ מְאָר מְעַן אֹיֶה נִיט. מְעַן מְאָר נִיט פִּארְקוּיִפִּין אֹנֶן נִיט שְׁיִינְקֵעֵן דִּי פְּלִיזֵשׁ צוֹ אַעֲכוּים אֹנֶן מְעַן מְאָר נִיט גַּעֲבִין דִּי פְּלִיזֵשׁ צוֹ אַהֲנֵט. וְדִי נְקָרָא וְאָנֶט בְּאֶלֶר וְזִי בֵּית דִּין הָאֲבוּן גַּעֲפִסְקֵת מְעַן זָאל דָּעַם אָקָס הַרְגָּנָן. אֶפִּילוּ מְעַן הָאֵם אִים גִּיטְאָמִין פֻּון דָּעֲסָטוֹעֵנִין מְאָר מְעַן נִיט עֲסִין זִינֵן פְּלִיזֵשׁ אֹנֶן מְעַן מְאָר נִיט הַנְּגָה הָאֲבוּן פֻּון אִים) וְכַעַל הַשּׁוֹר נָקִי אֹנֶן דָּעַר בְּעַל הַבֵּית

פון אָקס איז ריין. ער ווערט נים גישפראמט: (כט) ואם שור נגח הוא כקטול שלשום אויב דער אָקס איז געוואהנט צו שמויטן מענשטן און זאל זיי הרגן. ער האט היינט געשמויטן און האט געכטן געשמויטן און האט פאר געכטן געשמויטן והנה בגעלי אונ עם און אנגוןאנט גיווארין דעם בעל הבית אז דער אָקס האט שוין געהרגת דריי מענשטן ויא ישמרנו און דער בעל הבית וועט דעם אָקס נים הימען והמית איש או אשה און דער אָקס וועט הרגן אפערטן מענשט. אמאנספערואהן אָרער אנקבה השור יסקל דעם אָקס זאל מְעַן בְּעוֹוֹאֲרֵפִין מִיַּם שְׁמִינִיזֵר אֹנֶן מְעַן

מצות השם

(כג) [לאו לאו] עלה לכולי כשר שור הנסקל שנאמר ולא יאכל את בשרו: זאל דעם אָקס הרגן. און איידער מען האט אים געהרגת האט מען אים גישאקטן ווי דער רין איז. פון דעסמוענין מְאָר מְעַן נִיט עֲסִין דִּיא פְּלִיזֵשׁ פֻּון דָּעַם אָקָס. אֹנֶן מְעַן מְאָר נִיט הַנְּגָה הָאֲבוּן פֻּון דָּעַם פְּלִיזֵשׁ. מְעַן מְאָר נִיט שְׁיִינְקֵעֵן אֹנֶן נִיט פִּארְקוּיִפִּין דִּיא פֻּון אַעֲכוּים אֹנֶן מְעַן זָאל אֶפִּילוּ נִיט עֲבִינִין צו אַהֲנֵט דָּאם פְּלִיזֵשׁ. אֹנֶן אִו אִיר עֲסִין פֻּון דִּי פְּלִיזֵשׁ אֶשְׁמִיקוּל אֹוִיז גְּרוּים וְזִי אִירְבִּירֵט קוּבַט אִים כְּפִיָּקוֹת:

יִתְקַשֵּׁי: ל אִם יִמָּוֵן
 יִשְׁוֹן עֲלוּהִי וְיִתֵּן פִּדְיוֹן
 נַפְשֵׁיהּ כְּכֹל דִּי יִשְׁוֹן
 עֲלוּהִי: לֹא אִוּ דְּכִר
 יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוּ לְבַת
 יִשְׂרָאֵל יִגַּח פְּדִינָא הַדְּיוֹן
 יִתְעַבֵּד לְיָהּ: לֹב אִם
 לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא אוּ
 לְאַמְתָּא כְּסָפָא תְּתִין
 סִיּוּעִין וְהֵן דְּרַבְינָנִי

תרא ככל אבר. ב"ק כז: א ו בן יגח. ב"ק מג מד: כמפטט סוז. ב"ק לג מג: יעשה לו. ב"ק ה: אם עבד יגח. ב"ק מג: סוף שלשים. כמותו כב ב"ק מג:

רשבים

(כט) וגם בעליו יומת. בירי שלשים ואם יתן כופר פטור
 ממויתת בירי שלשים: (לב) אם עבד. כנעני יגח השור
 המועד או שור חם פטור:

בעל הטורים

(ג) פדיון. ב' בתוספת הכא ואלוה ויקר פדיון נפש רמו
 למ"ד סופרא כפרה כשנול שיקרה נפש בעיני הקב"ה נתן להם
 כופר לכפרה: פדיון נפש. כנימטריא הדמים על מו"ק ונגימ'

שפתי חכמים

שמינו חייב חלל כניחה רביעית: פ דקלף יתירא הוא שככר
 כתיב וכי יגח שור את איש וגו' ומת ומוד אחיו ואם שור נגח
 הוא מח"ל עוד והמית לרבות כלל מידו שהמית דומיא דקין.
 (ק"מ) והא דלא נקט רבינא י"ל דכיו"ל כדחיים: צ ואלה הא
 רש"י ס"פ יתרו נבי א"ם מוכח חכמים הכיא דכרי ר"י דג' א"ם
 הם חיים תלום ולא הכיא זה א"ם כופר יוסת. וי"ל דא"ם כופר
 אע"ג דלא תלוי הוא והוא חוכה מ"מ תלוי הוא כדכר חמר ש"ס
 יגח שור א"ם והמיתו אזי חייב כופר מ"ס לא חשיב. ח"א"ם:
 ק ואלה ח"א"כ איש או אשה ל"ל וי"ל דלי לאו איש ואלה דין
 א"כ כה גדולים איירי אי"ג דלין שונשין מן הדין: ר מדכתיב

רש"י

שהמיתו כניחה. המיתו ככתיבה דחפיה ובעיניה
 מנין. פ ת"ל והמית: וגם בעליו יומת. כירי שלשים.
 יכול כירי חלם ת"ל (כמדבר לה) מות יומת המכה רולח
 הוא על ריחיתו אמה הורנו ולי אמה הורנו על ריחית
 שורו (מסכדין לג): (ל) אם כפר יושת עליו. אם
 זה אינו תלוי והרי הוא כמו א"ם כסף תלוה לשון צ אשר
 דמי ינוק דכרי רבי ישמעאל. ר"ע אומר דמי מו"ק
 (ב"ק כז): (לא) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת.
 אינו חייב חלל על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחייב על
 אמה. ר כנענים (מכילתא): שלשים שקלים יתן.

דעה וקנים מבעלי החוספות

דארבע נגיחות מקרא גופיה לא מחייב אלאבא דרב יהודה
 אלא אם כן היתה הנגיחה הארבעת ביום אחד לכדה אחר
 שלש נגיחות ולרבה אפילו היתה הנגיחה הארבעה ביום
 שנבחה השלישית נגיחה מחייב:
 (לז) שלשים שקלים. גזרת הכתוב הוא ומכאן רמו דכתיב
 עבד עבדים יהיה לאחיו יהיה בנים' שלשים:

נגיחה) חייב וע"כ חייב ר"ל כשינתה נגיחה רביעית כדאמר'
 בפ' הוזהב חכמים אימא שור המוע' עד נגיחה רביעית לא
 מחייב משמע דכ"ע מדי בה אלא בהא פליגי אבוי ורבה
 דאבוי ספיק כל הארבעה נגיחות מקרא גופיה ורבה לא
 ספיק מקרא אלא שלש ואי קשיא מאי נפקא מיניה ואומר
 הרב עזרא חנניא וכוונתו לברכה דנפקא מינה דאבוי

פירוש לתורת אלהים

יגח או בת יגח אויב דער אַקס וועט שטויסן אַקניד
 אונ וועט אים הרגנן, סאיי דאס קניד איז אַקניד
 אונ סאיי אַקניד פּשטש תה יעשה יי זאל גיטאהן
 ווערין מיט דעם אַקס אונ מיט דעם בעה הבית
 ווי דער דין וועט און פּריע צו דער אַקס הרגת אַרזויסן
 קוענשש צו ער הרגת אַקניד: (כב) אם עבד יגח השור
 או אַמה אויב דער אַקס וועט הרגנן אַפּגענישען
 קנעכט אָדער אַפּגענישע דיקסט וואס זענען
 פאַרקויפט צו אידר כּפּף שְׁלִישִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֲדוֹנָיו
 דער בעל הבית פון אַקס זאל געבין צום בעל
 הבית פון קנעכט דרייסיג טאַלער, פאר אַלע
 קנענישע דיקסטען אונ קנענישע קנעכט צאהלט
 מען גלייך, סאיי דער קנעכט אָדער די דיקסט
 זענען פיל ווערט דער ווייניג ווערט איז אַרץ
 דער צאהלונג דרייסיג טאַלער וְהַשּׁוֹר יִפְקֵי אויב

זאל אים הרגנן וגם בעליו יומת אונ דער בעל הבית
 וועט אויף שטארקין פאר זיין צייט דורך הקב"ה,
 וניא אזוי הקב"ה וועט אויף אים גזר זיין מיט
 וועלכע מיתה ער זאל פסקארקין: (ה) אם כופר
 יישת עליו אויב בית דין וועט פסקן אויף דעם
 בעל הבית ער זאל געבין אויפלייזן געלט, דאס
 זאל זיין אויפלייזונג וואס ער וועט זיך אויף-
 לייזן פון מו"ט. הקב"ה זאל אים גיט שטראפן
 ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו זאל ער געבין דאס
 אויפלייזונג פון זיין לעבין ווי פיל בית דין וועלן
 סאקן אויף אים, וניא פיל בית דין וועלן אים
 הייסן געבין, אונ אויב בית דין וועלן גיט
 פסקאע ער זאל געבין אויפלייזונג געלט אָדער ער
 וויל יקום דאס געלט וועט בית דין האבן
 געפסקת, גייט מען אים גיט ער זאל זיך אויף-
 לייזן זאל הקב"ה וועט אים שטראפן: (יא) או בן

אונקלוס

ותורא יתרגם : לנ וארי
יפתח גבר גוב או ארי
יקרה גבר גוב וקרא
יבסיניה ויפיל תמן תורא
או תמרא : לי מריה

יפקר : לנ וכי יפתח איש בור או
כייברה איש בר ולא יבסנו ונפל
שמה שור או חמור : לי בעל הבור

תרא וכו' יפתח : ב"ק טז מט נה נה : או כי יבסה : ב"ק מט נה נה : ולא יבסנו : ב"ק מו נה נה : ונפל טמא : ב"ק כח נה נה : בעל
טבור : ונחית טו :

רשבים

בעל הטורים
הדמים של נוק : (ג) לבעלו : ג' הכא ואיך ישלם לבעלו כש"ס
עושר שמור לבעלו : לרעתו עזה מחמתו עשרו כרה כור כרה"ר
לשערינו בצמר צריך ליבנם בו ולחמור עוד ושרתה לר

(לג) וכי יפתח איש בור : שהוא עמוק ונגמרה מלאכתו
כבר ופועו ולא יבסוהו : או אפילו כי יברה איש בור
ולא יבסנו בכל יום לעת ערב בצמחו ממלאכתו לפי
שערינו בצמחו

שפתי חכמים

אלא ש דינר והשקל משקלו ד' וזכבים שהם חלי אונקיא
למשקל הישר של קלוי"א : (ג) וכי יפתח איש בור
שהיה מכוסה ונלוה : או כי יברה . למה נאמר ארס
הספחיה חייב על הכרייה לל כל שכן ולא להביא כוסה
אחר כוסה ר' שהוא חייב (ב"ק נא) : ולא יבסנו . הא
אם כסהו ספור א וכחופר כרה"ר ב דבר הכתוב (ס
נה) : שור או חמור . הוא הדין לכל כהנה ומיה שכ"מ
שנאמר שור וחמור לן למדין ארוה שור שור משכת שנאמר
למען יטח שורך וחמורך ולא להלן כל כהמה ומיה כשור
שהרי נאמר בתקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל כהמה
ומיה ג כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא ר' אדם
חמור ולא ר' אדם (ב"ק נב) : (ג) בעל הבור . בעל
התקלה אע"פ שאין הבור שלו עשאו כרה"ר עשאו הכתוב

כסף שלשים שקלים יתן וגו' ולי נעבד עכרי איירי כופר כתי
שומי : ש ונראה דרש"י כא לתקן הא דפי' אם עבד או אמה
כנעניס או אינו אלא אפי' כנעניס וא"ל דהא ריטן כנעניס שמת
כל הכתוב להחמיר עליו וימא אם הכופר הוא יתור משלשים
שקלים יתן הכופר ואם השלשים הם יתורם על נתינת הכופר יתן
השלשים שקלים לכן פי' שלשים שקלים נתינת הכופר הוא וכו'
וא"ל אין לתקן כשלשים שקלים ולתקן כעבד עכרי כדפי' : ר' פי
אם חסר אחד כור משפה : וזה אחר והשלמי העשרה האחרון
חייב בין שמת בו השור בין הווק ונפי' שנתקום העשרה אית
בין מיה וקוקים והראשון ספור מנאוס אף מן הווקים דלי מתימס
לא חילטיך קרא דהא לא עבד שיעור מיה וישפטא דספור
מתימס : א פי' ולא תימא דלא סני ליה כתיבי אלא עד דסתיס
ליה כספרא קמ"ל : ב דלי כרשות היחיד נוני אמר לו מויק לניוק
תוך כרשותי מלי כתיבי הכופר כור כתיבי שלא יוכל לומר
חורך כרשותי מלי עמי וברך לא כל בעל חמור כור
כרשות היחיד (ב"ק דף מט) : ג (רמ"ס) מיה כדב"ק דף כ"ד
מפרט תלמודא לנפילת כבור כסף ישוב לבעול כל דליה ליה
בעלמי וכו' . וי"ל הא דכתיבי הכא לימוד דכסף ישיב לבעלו דלי
לא קרא ה"ל וכל שמה הוא כלל חמור או שור הוא פרע ואין
הנ"ס ינילה לבעול ככלל ופרט קמ"ל כסף ישיב לבעול כל דליה
שור משכת וה"ל לנחמא ונל שמה הנופל שור וחמור ל"ל אלא
לאו כר דעה ואפי' בליה ואפי' סומא : ה פי' כנו שניפל כבור חמור עס
כליו ותקטרו הכלים חייב על הכהנס וספור על

בכלל אלא מה שכתב שור וחמור אין מידי אחרת לא ואין
ליה בעלים והכלל ופרט בעל ולפי' לא חילטיך ח"כ ג"ש דשור
שור ולא אדם כתיבי : ד נתינת הכתוב ולא שאל כר דעה ולא ש"ס
לאו כר דעה ואפי' בליה ואפי' סומא : ה פי' כנו שניפל כבור חמור עס
כליו ותקטרו הכלים חייב על הכהנס וספור על
דעת זקנים מבעלי החוספוח

לרשא . ומיה קשיא לדמה לי שור ולא ארס תימא ליה
ברכתיב והמה קשיא ליה מי שהשם שור יצא זה שאין
המת שלו והמת אחרת לו מה שהשם שור יצא זה שאין
כנעני של ישראל שלא מל ולא סבל רשרי בהנאה
כדאביריני בירושלמי אקשי' אחריתי תפטר כנו מה ישעמא
דמת אסור בהנאה משום דליפני מעגלה ערופה רחביב
וערפו שם וכתיב ותחת שור כתיבי דומיא דמרים שהיח'
ישראלית לאופקי עכ"ס :

ונפל שור . פרש"י ה"ה לכא דלא בהטה שהרי
בכל מקום שנאמר שור ילפנין שור שור משכת ולא
נאמר שור או חמור אלא למררש שור ולא ארס חמור ולא
בלים . וא"ת והלא אויפצריך תר כינייהו למיפ' משכת וא"כ
הויבי אמעמי אדם וכלים וי"ל ראי י"ל מסעיה ארס וכלים
היה ליה לכתבה ונפל ותו לא ויהא משמע שכל מה שיפול
לשם אין בל בהטתו בין ארס וכלים יהא חייב מונפ'
היא מרבה כל כמו בשבת שור וחמור למה לי ש"מ תרוייהו

פרוש לתורת אלהים
ג'ט בךעקט : זיא איז געבלין בען אויפגידיעקט ונפיל
שמה שור או חמור אונ אין דיא גרוב איז אריין
גיפאלין אאקס אדער אאייזול . אונ ויזא זענען
געברקת גינארין אדער ויזא האבין זיך געמאכט
אשארין . דהיינו ויזא האבין צו גראבין אפוס :
(יה) בעל הבור ישלם דער קענטיש וואס האט
גינראבין די גרוב אדער ער האט אויפגידיעקט די

מצורה השם
שנאמר וכי יפתח איש כור :
(ג) [עקס ככ] לרון דיני כור

גיטאקאן אשארין . זיא האט אפוס צו גראבין , אפילו דיא
גרוב איז גיט טיף זעקן ספחים , דארף קען אויך צעאלין
פאר דעם שארין , אונ אויב אקענטיש איז אריין געפאלן
אין דיא גרוב אונ איז געברקת גינארין , אדער ער האט
זיך גיטאקאן אשארין , צו גראבין אפוס אדער אפוסאט
אדער בליס זענען אריין געפאלן אונ צו גראבין גינארין ,
דארף קען גיט צעאלין פאר ויזא , דיא קענען איז אויף
זעדער אקט אונ איז זעדער צייט :
גענראבענע

אויב איינער האט גיערן אין גאס איז דא אנרוב
אונ די גרוב איז בנדעקט מיט גרעטער אדער
מיט איין אנדער וואך , אונ ער האט אויפגידיעקט
די גרוב או כי יברה איש בור ולא יבסנו אדער ער האט
גינראבין אין גאס אגינע גרוב אונ האט די גרוב
ב"ק נב : (ג) וכו' יפתח איש בור וגו' . אויב איינער האט גינראבין
אגרוב אין גאס , טיף זעקן ספחים , דאס איז
גאטיל מיט צניווי דריטול איי" , אונ אין די גרוב איז אריין
געפאלן אבקהה אונ איז געברקת גינארין , דארף דער
ג"ה תיב צעאלין אפאציין שארין , ויזא פ"ל די ברהה
איז נעקט גינען קען זיא האט גיעקט , אויז פ"ל דארף
צעאלין דער וואס האט גינראבין , דיא גרוב , אונ אויב
דיא ברהה איז גיט געברקת גינארין , זיא האט זיך גאר

אֶת־הַמֶּת יַחְצוֹן: לוֹ אִו נֹדַע כִּי לְשׁוֹר נָגַח הוּא מִתְמוּל עֲלֵיָם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֲלֵיו שְׁלָם יִשְׁלָם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס לֹא כִּי יִגְנַב־אִישׁ שׁוֹר אִו־יִשָּׂה וּמִבְּחֹ אִו מִכְּרוּ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלָם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַיִּשָּׂה:

יִפְדָּנוּ: לוֹ אִו אֲתִידַע אַרְי תּוֹר נְגַח הוּא מִתְמוּל וּמִדְקָדְמוּהִי וְלֹא נִטְרִיה מְרִיה שְׁלָמָא יִשְׁלָם תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא וּמִיתָא יְהִי דִי־רִיה: לוֹ אַרְי יִגְנוּב כְּבַר תּוֹר אִו אִימַר וַיְכַסֵּינִיה אִו יִזְכְּנִינִיה חֲמִשָּׁה תּוֹרִין יִשְׁלָם חֲלָף תּוֹרָא וְאַרְבַּע

תּוֹרָא יִחְצוֹן: כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש
כ"ק ס: כי יגנב איש

רשבים

חצי נוק: (לו) חמשה בקר. אמרו חכמים שור שביטלו מבלאכחו חמשה: **בְּעֵר הַטּוֹרִים**

אפי' סיכין הי' כשם המזיק (לו) המת יהיה כני' העגלים מעטין כנכלה:

שפתי חכמים

הניזק נטול אלא הנכלה ואם אינה מגעת לחצי נוקו יספיד לא שור שזה מנה שנת שור שזה חמש מלות וזו אינה נטול אלא את השור שלא מחייבו החם לחייב את בעליו לשלם מן העגלה (כ"ק כו): (לו) או נודע. אלא היה תם אלא ח נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי שלשה נתיבות: שלם ישרם שור. נוק שלם: והמת יהיה לו. מ לניזק ועליו ישלים המזיק עד שיסתלם ניזק כל נוקו: (לו) חמשה בקר וגו'. אמר רבן יוחנן בן זכאי חם המקום על כבודן של בריית שור שהלך כרגליו ולא נחבזה בו הנגח לנישאו על כתפו משלם ה' שה שניטאו על כתפו משלם ד' הואיל ונחבזה בו. אר"מ בא וראה כמה גדול' כחה של מלאכי' שור שבעלו ממלאכתו משלם ה' שה (כ"ק סו) שגוף הכתוב י לימר שאין מדת תשלומי ד' וה' פירוש לתורת אלהים

וְעַם יַעֲרַעַר עֲשָׂקֵן הַגִּדְרָתָם פִּינָף אִוּן עֲנוּאֲנָצִיג גִּלְרִין אִוּן וַיַּעֲרִין שְׂאֲרִין הַאֲבִין צוּ פִּינָף אִוּן זִיבְעָצִיג גִּלְרִין: (נז) או יבדע' שור נגח הוא סתמוז שישם אויב עם איז דערנואקטן שמואין אז דער אקס איז געוואהקט צו שמואין דהמות צו הרנגן ויאי. היינט האט ער געשמואין אאקס אונ פאר געקטין האט ער געשמואין אאקס אונ פאר געקטין האט ער געשמואין אאקס (דער אקס הייקט אמנעד) ויא ישקרני גליו אונ דער בעל הפית וועט אים גיט הייטען אונ ער וועט שמואין אאקס אונ וועט אים הרנגן שלם ישלם שור תחת ישור דארף ער בצאהליון אאקס פאר אאקס, ווי פיל דער אקס איז ווערט גיטען ווען ער האט

מצות השם

(נד) [עשה כג] לדון דיני גנב שנאמר כי יגנב איש שור או סה: דארף ער צאהליון פאר איין אקס צוויי אקסין אונ פאר איין שעקס צוויי שעקסין, אונ אויב ער האט פארקויפט דעם אקס אדער דעם שעקס, אדער ער האט יו גיט פארקויפט גאר ער האט יו גישאכטין, דארף ער בצאהליון פאר איין אקס פינף אקסין אונ פאר איין שעקס פיר שעקסין, אונ ויישער, אונ אויב ער האט גענעקט אאקס אדער אשעקס, אונ אויב

כב א אִם־בַּמַּחֲתֶרֶת יִמָּצֵא הַגֵּב וְהִכָּה וּמָת אִין לֹו דְמִים : ב אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דְמִים לֹו שְׁלָם

עָנָא חֲרַף אִימָרָא : א אִם בַּמַּחֲתֶרֶת יִשְׁתַּבַּח גֵּבָא וְיִתְמָחַי נִימוֹת לִית לִיה דְמָא : ב אִם עֵינָא דְסַחְדָּיָא נִפְלַת עֲלוּהִי דְמָא לִיה

תו"א אם במחתרת. יומא עט סנהדרין עט : וכתב ומה. סנהדרין עט : אם זרחה. סנהדרין עט :

רשבים

בעל המורים

(א) אם במחתרת. ובליילה או להרוג או ליהרג בא לפיכך : אין לו דמים. השלומי דמים אלא פטור ההורגו : (ב) אם זרחה השמש. יהיה גונב ביום :

(א) במחתרת. ב' הכל ואיך לא במחתרת מולאחים סניין שכל במחתרת ודלו כל להרוג דכתיב גם ככומרך ומנאו דם נפשות אכזבים נקיים לא במחתרת מה מחתרת דהתם על עסקי דם אף הי"ן : (ב) זרחה. ד' הכל ואיך והשמש זרחה על המים וגו' רש"י

שפתי חכמים

מידו אחריע לא : ב לפוקי שלא תפרס אם ימצא הגנב בחפירה כי החפירה אינו מורה על מקום עד שיאמר בו אם ימצא בו לפיכך פי' שימצא כעת החפירה : ג כלומר אם הסגרה מוכחת שיש לו שלום וכו' כגון הלא החותר לגנוב ממון הבן וכו' הא אם הסגרה מוכחת שכל להרוג סברי ידוע שאין אדם מעמיד עלמו על מנתו שנוטלים בפניו ושותק וזוהי הכנס והורגו רל"ט : ב (הר"ע) כנגדו יהרגו : (ג) אם זרחה השמש עליו. (מכילתא וסנהדרין סט) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך מן כמות זה שהוא שלום בעולם כך פסוק לך שאינו כל להרוג אפילו ידעוהו בעל הממון כנגדו כגון רב החותר לגנוב ממון הבן צידוע שרחמי האב על הבן ואינו כל על עסקי נפשות : עמוד ל' כתי

נוהגת אלא כשור וזה נכלד : (ה) אם במחתרת. (סנהדרין סב) כשהיה ב חותר את הכית : אין לו דמים. אין זו רמיה הרי הוא כמת מעיקרו כאלו למדתי מורה אם כל להרוג השכם להרוג וזה להרוג כל שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עלמו וזוהי שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך ע"מ כן כל שאם יעמוד בעל הממון וסנהדרין סט) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך מן כמות זה שהוא שלום בעולם כך פסוק לך שאינו כל להרוג אפילו ידעוהו בעל הממון כנגדו כגון רב החותר לגנוב ממון הבן צידוע שרחמי האב על הבן ואינו כל על עסקי נפשות : עמוד ל' כתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

דודאי אינו בא להרוג שאמר בלבו אם יבא בעל הבית לעמוד לפני בטונו שיזכר הוא דרך הפתח :

(א) אם במחתרת. שמעך דוקא כשכא דרך סחתרת שחתר בבית ליכנס אבל כנסם דרך פתח דמים לו

פירוש לתורה אלהים

גִּישְׁלָאֲנִי דָעִם גִּבְבַּ בְּיו עָר אִין גִּישְׁאָרְבִין אִין יו דְסִים דְעָר נואם האט אים גְעַהְרָנְתָּ הָאֵם גִּיט אַעֲבִידָהּ פֿון בְּלוֹט פֿאַרְגִּיטֶנְג, אונ קָען דֶּאָרף אִים גִּיט הֶרְגֶנְן, ווארום עֵס אִין גְעוּיִים דְעָר גִּבְבַּ אִין גְעוּקומען אויב דְעָר בעל הבית וועט אים גִּיט לֶאָזין גִּבְבֶנְן זאל גַּר אִים הֶרְגֶנְן אונ זאל גְעָקען וואס ער וועט קָענען. דְרִיבְעֶר האט דְעָר בעל הבית גִּימְעֵט אים פֿריער הֶרְגֶנְן, ווארום דְעָר דִּין אִין הֶבְאָ לְהוֹרֵךְ הַשֶּׁפֶס לְהוֹרֵגוּ, ווער עֵס קומט דִּין הֶרְגֶנְן אַעֲנַקְסוּ אִים פֿריער הֶרְגֶנְן, אונ אויב קָען האט דָעִם גִּבְבַּ גִּיט גְעַהְרָנְתָּ אונ ער אִין אַרִיִים גְעֵנאַנְגֶען פֿון שְׁטוֹב בְּשִׁלוֹם מִיט דְעָר גִּבְבָה אונ נאָכְדָעִם אִין בְּעוּוֹאָסֵט גִּיוֹאֲרִין אִין עַד אִין דְעָר גִּבְבַּ, דֶּאָרף, עַר גִּיט בְּצִוְאֵהֶלֶן פֿאַר דִּין גִּבְבָה, ווייל ער האט די גִּבְבָה גְעוּקוּפֶט מִיט זיין לְעִבּוּן, ווי דְעָר דִּין אִין לְקִשְׁלֵי אִינְעֶר צִינְדֵט אָן זיין חֶבְרָם שְׁטוֹב אִים שְׁבֶת בְּשׁוּגַג, ווייל ער האט פֿאַרְגִּעֵסֶט אִין הֵינְט אִין שְׁבֶת, דֶּאָרף ער גִּיט בְּצִוְאֵהֶלֶן, ווארום אִין ער וואָלֵט גְעוּוֹאָסֵט אִין שְׁטוֹב וואָלֵט מִעַן אִים גְעֵדאַרְפֶט הֶרְגֶנְן אונ וואָלֵט גִּיט גְעֵדאַרְפֶט בְּצִוְאֵהֶלֶן, אִין עַר האט גִּיטְאָהֶן בְּשׁוּגַג אִפִּילוּ עֵס קומט גִּיט מִיָּהֶה דֶּאָרף ער אויך גִּיט בְּצִוְאֵהֶלֶן, ווא עֵס אִין דָּא אַרִיִין פֿון מִיָּהֶה דֶּאָרף מִעַן גִּיט בְּצִוְאֵהֶלֶן : (ב) אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו אויב דִּין זִוְנָן האט גְעֵשִׁינְט אויף אִים, אויב עֵס

אונ פֿאַר דָעִם שְׁעָפֶס דֶּאָרף דְעָר גִּבְבַּ בְּצִוְאֵהֶלֶן פֿיר שְׁעָפֶסִין וְאִין דְעָר גִּבְרָא אִין דָּא צוּוּי מְעָמִים אויף דָעִם דִּין, רְבִי יוֹהָנָן זָאגט ווייל דְעָר אָקֶס אִין אַרִיִין גְעֵנאַנְגֶען דְעָר גִּבְבַּ האט אִים נָאָר גְעִפֶרֶט צו זִיךְ אָדער ער האט אִים גְעִפֶרֶט צו זִיךְ, דְרִיבְעֶר דֶּאָרף ער בְּצִוְאֵהֶלֶן פֿינַף אָקֶסִין, אָבְעֶר דָעִם שְׁעָפֶס האט דְעָר גִּבְבַּ גְעֵמוּט פֿרָאגִין אונ ער אִין פֿאַרשְׁעֵט גִּיוֹאֲרִין מִרָאעֲנֶדִיג, דְרִיבְעֶר האט די תּוֹרָה גִּיוֹאָגֶט ער זאל צִוְאֵהֶלֶן אִינְעֶ וויינֶנְגֶער, נָאָר פֿיר שְׁעָפֶסִין, רְבִי מֵאִיר זָאגט בִּינָא אָקֶס האט דְעָר גִּבְבַּ גִּיטְאָהֶלֶן דָעִם בעל הבית צוּוּי שאַדִינֶם, אִיין שאַדִין וואס ער האט גְעֵנְגֶבֶת דָעִם אָקֶס, דָאס אַנְדֶּרעֶ שאַדִין דְעָר בעל הבית האט גִּיט גְעֵהאַט מִיט וועָמֶען צו אָקְעֶדִין אָדער צו פֿאַרִין, דְרִיבְעֶר דֶּאָרף דְעָר גִּבְבַּ בְּצִוְאֵהֶלֶן פֿינַף אָקֶסִין, אָבְעֶר בִּי אַשְׁעָפֶס האט דְעָר גִּבְבַּ גִּיטְאָהֶלֶן דָעִם בעל הבית נָאָר אִיין שאַדִין דָעִם שְׁעָפֶס, וואס ער האט גְעֵנְגֶבֶת, ווארום אַשְׁעָפֶס אַרְבַּעַט דָאָך גִיט, דְרִיבְעֶר דֶּאָרף דְעָר גִּבְבַּ נָאָר בְּצִוְאֵהֶלֶן פֿיר שְׁעָפֶסִין : (א) אִם בַּמַּחֲתֶרֶת יִמָּצֵא הַגֵּב אִין אַנְגֶב אויב האט גְעֵמאַכט אַלְאָךְ אִין אַוּוֹאָט וְאָדְעֶר עַד האט גִימְעֵינְט אַפְגֵנְסֶטְעֶר אָדְעֶר אַמִירוּ) בִּי נאָכְט אִין אַרִיִין גְעוּקומֶען אִין אַשְׁטוֹב, אונ דְעָר בעל הבית וְאָדְעֶר אִיין אַנְדֶּר עַר מְעָנְשֶׁט וואס אִין גִּיוֹעֵן אִין שְׁטוֹב האט גְעֵחַאָפֶט דָעִם גִּבְבַּ וְהִכָּה וּמָת אִין מִעַן האט

ישלם אס-אין לו ונמכר בגנבתו :
 ג אס-המצא תמצא בידו הגנבה
 משור עד-חמור עד-שה חיים
 שנים ישלם : שלישי ס ד כי יבער-איש
 ו יארי יזכיר גבר חקל או

ה"וא אס אין לו . סטע כנ קווישין יח ממת ג : אס המאל . גיטין עז כ"ק עד סה טיעפא י מ : אסי ימלס . כ"ק עד סה :

בער החורים

רשבים

אדומים כדס . שמה זרחה וטורד . והלרעת זרחה כמלחו . פי' אס שמש זרחה וטורד ככר שכל והלך כעור לילס או אין לו דמים אכל אס זרחה עליו שפעם שכל כיום כמו שהזכיר זרחה על המיס דמים לו ' וכן כתיב נמי' החס אדומים] כדס שאס המתין . עד שזרחה עליו ששמי יס לו דס . ומד זרחה לכס ילאו

אס המצא תמצא בידו . שלא מכרו : חיים . שלא טכחו או שנים ישלם ולא ארבעה וחמשה : (ר) כי יבער על המיס דמים לו ' וכן כתיב נמי' החס אדומים] כדס שאס המתין . עד שזרחה עליו ששמי יס לו דס . ומד זרחה לכס ילאו

רש"י

שפתי חכמים

ישלם . ג הגכס ממון שגכס ואינו חייב מיתה . ואונקלוס שתרנס אס עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאס מלאוהו עדים קידס שכל בעל הבית וכשכל בעה"ב נגדו התרו בו שלא יהרגו דמים לו חייב עליו אס הרגו שמאחר שיש רוחים לו אין הגב הזה כל על עפסי נפשות ולא יסדו את בעל הממון : (ג) אס המצא תמצא בידו . ברשותו שלא ס טכח ולא מכר : משור עד חמור . כל דבר בכלל תשלומי כפל בין אס כרו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שחרי לומר כמקום אחר על שה על נשמת על כל ע אכדה וגומר לו מתחס אלא חיים או דמי חיים : (ד) כי יבער .

ישלם שנים לרעהו : חיים שנים ישלם . ולא תלס עניני חקים מצות ומשפטים

דעת וקנים מבעלי התוספות

עניני חקים מצות ומשפטים

(כ) שלם ישלם . כ"ק דריש אחר הקדוש ברוך הוא אני הצתי אש בציון ככתוב ויצת אש בציון ועלי ישלם אותה ההבערה הה"ד ואני אהיה לה חומת אש סביב :

(ג) אס המצא תמצא בידו הגנבה וכו' . חיים שנים ישלם אס הגנבה תמצא בידו שגנבה לאחר . וגם חיים שלא עכחה . ישלם עבור אחד שנים . וענין הכפל הוא כי זה כלל גדול בחובה ופצית לו כאשר אמר על שפתי לחיו . מיה כנגד מדה . לכן כאשר נכח נורעהו וגם שיה מלחיו . היה רואה להפסיד כאשר זמס נשעות לחיו . וא"כ שפיתור הנכח כן ההכנה נופל או ש הגנב יפסיד מלחיו כעו שרלס להפסיד מכרו ויח"כ כאשר כנגד מדה . לכן חייבו הקב"ה להגנב . שישלם שנים דוקא וכו' גש זמס נשעות לחיו ומדה כנגד מדה :

פירוש לתורת אלהים

איו גיועין געוויס אונ קלאר ווי ריא וזן או דער גנב ויאלט דעם בעל הבית ניט געהרגט , דהיינו דער גנב איז אפאטער פון דעם בעל הבית , אונ דער בעל הבית דאס איז דער וזהן האט אים געהרגט , ווען ער האט געוואקסט אז דאס איז זיין פאטער דסיס יז האט דער וזהן אעביריה פון פלוט פארניסונג , אונ אויב דער פאטער איז ארויס געאנגען מיט די גנבה בשלום , ווייל ביי דעם פאטער איז גיטא דער דין פון סיתה דריבער דארף ער בצאהלין פאר די גנבה , ווי עס שטייט אין פסוק שלם ישלם ער זאל בצאהלין וואס ער האט געענגקט אס אין יז אויב ער האט גיט צו

בצאהלין אפטר גנגהו זאל ער פארקויפט ווערין פאר אקנעקט בוי קען וועט אפגעקען פאר ריא גנבה , אונ ביי אלע גנבים איז אזוי דער דין : (ג) אס המצא תמצא בידו הגנבה אויב ריא גנבה איז געפונען גיווארין ביי אים משור עד חמור עד שה סיי ריא גנבה אין אקס אונ סיי אאיינזיל אונ סיי אשעפס חיים אויב זיי לעבין אונ נענען גיט פאר-קויפט גיווארין שנים ישלם זאל ער פאר איינס צוויי בצאהלין : (ו) כי יבער אש שדה או כרם אויב אקענטש וועט פארלענדן ריא תבואה פון זיין חקרים פעלד אדער פון זיין וויין גארטן י' וויא י' כמו דבער קין , יבער הגלגל , היתה לבער .

מצות השם

(כס) [עסס כד] לדון כנוקי מעכס וכו' הנקרא נוקי שן ורגל שנאמר כי יבער אש שדה או כרם ושלם את עבדו וכער כערס אחר מיטכ שדה ומיעכ כרמו ימלס :

(ד) כי יבער אש שדה וגו' . ווען איינער האט גיט געניט ביי קיבמות אונ זיי זענען ארויס געאנגען פון זיין הויף אונ זענען אריין געאנגען אין אפערערע פעלד אדער אין אפערערדין וויין גארטן אונ האבין קארט ג' געסין תבואה אדער

אויב ערוה זענען גיטא אז ער האט געגנבט גאר ער איז אללין מודה איז ער האט געענגקט , דארף ער אייביג צאמאלין נאר איינס , וואס ער האט געענגקט דאס צאהליט ער . דער דין איז סיי דער גנב איז אוקר אדער אנקבה :

כָּרַם וַיִּשְׂחַךְ יַת בְּעִירָהּ עֵדָה אוֹיְבָהּ וְשָׂלַח אֶת־בְּעִירָהּ
 וַיִּכְרַם בְּחֶקֶר אוֹתָהּ שָׂפָר וַיִּקְלֶיהָ וְשָׂפָר בְּרַמְיָהּ וַיִּבְעַר בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיִּטְב שְׂדֵהוּ
 יִשְׁלָם: ה אֲרִי וַתִּפְקֵן נֹר וַיִּשְׂכַּח כּוֹבֵן וַיְהִי־אֲבִדוֹן
 גְּדִישָׁיו אוֹ קִמְתָּא אוֹ אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנִאֲכַל גְּדִישׁ אוֹ

ת"א ושלח. כ"ק ב: ושלח את בעירה. ג' יד כה לא נה: מיטב שדה. גטיין מה מט כ"ק ח מה נה: ישלם. כ"ק ב: כ"ק ח: ובער בשדה אחר. גטיין מה כ"ק ג יד כה לא נה: מיטב שדה. גטיין מה מט כ"ק ח מה נה: ישלם. כ"ק ב: כי תלך אש. כ"ק ב: ומלאה קוליס. כ"ק ב: ומלאה גדיש. ט: ט:

רשבים

בער המורים

סאכיל את בעירו בשרה אחר: מיטב שדהו וגו'. מעורית שבכסויו ושלם לו קרקע או שדה כסף כך פוישו רבותינו. ולפי פשוטו משמע לאי מיטב שדהו וכרמו של זה הניקו ישלם כי שאמ מן מיטב אכלו בהמותיו ושל מה טווק: (ה) כי תצא אש. שלא שמר בעל אשו את אשו ולא הוסיק ע"י רוח המצוי: גדיש. שנקצר כבר או אפי' הקמה מחוברת. או אמילו השרה ליחכה ופיסכתה אבניו:

שמי פי' חלקים שמתרפאין בה כדכתיב ומרפא כדכתיב אכל קהשעים ונקים ומתחלה אותם שאלמה הנה יום כל כושר התנור וגו' ונסע אותם וגו' ועל כן ורחה לו הולדת כמלחו: (ד) ובער. ג' סכא ולידך קוליס וכער עליה הכהן א"ע ט"פ אטנו דורשין אותו על שן ורגל שדרסה על הפירות והיוקתן ה"ה כל מיני היום ט"פ אש היו לו עס עליה והפסדתן חייב עליהם: (ה) קוליס. ד' הלא ולידך קוליס כסוחים כלש יולמו ולא חורפו אל קוליס דועבו כלש קוליס. זהו שחלו"ל כי תלך אש אפי' מעמלה והיינו כלש יולמו דמחמת שמתנן ונתרפין וליחכה יורו וסו יורו לכס יורו ולא חורפו אל קוליס והסח דרשו על

הרשעים והיינו דועבו כלש קוליס דליירו כהשעים:

שפתי חכמים

רש"י

דסאי קרא כעוסק עטנת נגד הוא דכתיב ושכח כנכב אהירי י"ל כיון דכסוה אותם הכסוב לענין שפמוי ככל גולאי דין אחד נסס לשלם כספן על כל דבר כיון שיש בו רוח חיים וכן שפתי הלכות רוח חיים: פ' וומר עשני מיני חוק אמוריס כלן האחד הלכות והוא סרגל והאחד הוא היסוד והוא פסן לא ששלם אותו ככסו והלך וכישר שאין כלן אלא נוק הנן: צ' וסופק מלה על לא מפי שפיה הטי"ן שורה על הסמיכות למלת טל: ק לא שיען לו לא מיטב שדהו אפי' ה"ה יורח משעור סוק: ר' לא מאזה שדה שרלא רק שפיהה המהמכט שכשדוחו. נס לא שיעלם דוקא ממכט קרקעותיו ולא כנפס דמטענין ימול לשלם אפי' כוכין דכמטענין כל מיני מיטב הוא: ש' מללח כתיב וכער כדכתיב בסוף כי ימער וכתב המכער את כדכתיב:

את בעירה ובער. כולם ל' כהנהו כמו מנחה וכשירת: כי יבער. יולך כהמותי כשדה וכרם של חבירו ויזק אותו כהנה שמהי אלה או כשלוטת בעירה כף רגל ובער הוא נזקי השן האכולת ומכשרת (כ"ק ג): בשדה אחר. כשדה של איש צ' אחר: מיטב שדהו ישלם. שמון את ק הנזק ולא כל לשלם לו קרקע דמי נזקי ישלם לו ממיטב ר שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שיה סלע ממירית שיש לו. למדך הכתוב שהיוקין שמון להם כעדיית (כ"ק נו): (ה) כי תצא אש. אפילו ש מעמלה: ומצאה קוליס. קרדוני"ס כלשו (דילוטמן): וגאבל גריש. גליחכה כקוליס עד פירוש לתורת אלהים

וגאבל גריש. גליחכה כקוליס עד פירוש לתורת אלהים

ווי' צאהרין מיט פעלר אָדער מיט ויין נאָרמין זאל ער געבין ויין געקסע פעלר אָדער ויין געקסמין ויין נאָרמין פאר דעם שאַרין: (ה) כי תצא אש ומצאה קוליס אוב עם נועם ארום גיין אפוייער אוב דר פיייער נועם קרעפין דערנער אונג דיא דערנער וועלן אָנהייבן גרענען ונאָבל גריש אונג פון דיא דערנער מיט געלמט איו געוויס נוט אונג אויב ער

אזוי נועם ער פארקלערין ושלח את בעירו ובער בשדה אחר ער נועם שיקען וינייע גהמות אין אפערקמך פעלר אונג וי'א וועלן גייענדיג צו קרעטין דיא הבואה אָדער וי'א וועלן אויפקעטין דיא הבואה מיטב שרדה ופיסכתו כרסו ישלם זאל ער כצאהרין כעם סקר פר ויין שאַרין. אויב ער כצאהרלם פר דעם שאַרין מיט געלמט איו געוויס נוט אונג אויב ער

מצות השם

ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המכער את כעמרה: געצאנגען פון הויף אונג האט געקראפין דערנער אונג האט זיי פארברענט אונג פון די דערנער איז דער פיייער געקויפן און אפערל און האט פארברענט אפוייער אָדער אפוייערנדיק הבואה אָדער דער פיייער האט קאָרע געמאכט די אָרד פון די פעלר. דער מעקניש ונאם האט אָנגעצאָרין דעם פיייער דארף כצאהרין אין גאנצין פאר דעם שאַרין. דיא גמרא ברך'ת דעם סתק מיט סוכר, אויב עם וועט ארויס גיין אפוייער פון גאט צו פארברענען דיא רשעים ונאם האבין געענדיקט. ונאם זיי זענען אזוי ווי דערנער. דערנוייל וועלן אָר דירדיקס אויף גלישקראפט ווערן. ווערן. זיי עם שפיייער איו פסוק עם וועט פארברענט אפוייער אָדער אפוייערנדיק הבואה. דאס פייגט מען דיא צדיקים ווערן גלישקראפט ווען דיא רשעים זינדען. פון דעסקווענין וועט גאט כצאהרין צו די צדיקים איו ייער שר'ה הקמה

(נו) [עשה כס] לדין כנזקי האש שנה"ל כי תלך אש ומלאה קוליס אָדער זיי האבין צו קרעטין מיט דיא מיט פירות אָדער הבואה. נרף דער בעל הבית פון די בהמה כצאהרין צו דעם בעל הבית פון פעלר אָדער עם דעם ויין נאָרמין. ווי פיל דער שאַרין איז גיעווען. אונג אויב דער בעל הבית פון די בהמה האט מיין אָנרעך וי'א מיט ונאם צו צאהרין גאר מיט זעם פעלר אָדער מיט ויין ויין נאָרמין. כו ער געבין פאר דעם שאַרין פון זיינע געקסע ויין דערנער אָדער איו. זיינע געקסע ויין געקמנער אזוי פיל. ווי דער שאַרין איו. אָבער אז רי בהמה האט גינעקטין אזוי אונג. ונאם גהמות געטין זיט. דהיינו די בהמה האט געקויפן קליידער אונג גאר אנעלקע זאכן. צאהרלם דער בעל הבית פון די בהמה גאר האהליגין שאַרין:

(טו) כי תצא אש וגו'. אויב אָנייער האט אָנגעצונדן שפיייער פון זיה אין הויף אונג דער פיייער איו ארויס

הקמה או השדה שלם ישלם המבכר אתהבערה: ס ו פייתן איש אל רעהו כסף אי כלים לשמר ונב מבית האיש אם ימצא הנב ישלם שנים: ו אם לא ימצא הנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו

חקלא שלמא ישלם דאדליק ית דתקלא: ו ארי יתן נבר דחבריה כסף או פניו דמיטר ויתנבון מבית נברא אם ישתכח נבכא ישלם על חד דרין: ו אם לא ישתכח נבכא ויתקרב מריה דברא לקדם דיניא אם לא אושית

האים: כ"ק ע טי כמות יא: אם ימצא, כ"ק סג סד קו: אם לא ימצא, עס: ונקרב, כ"ק סג קו. וקדושין סג כ"ק קו: קדושין סג כ"ק קו:

דשבים

(ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. משלטלים הם ולשמרם בחור ביתו כשאר חפציו נתנו לו לפיכך אם נגבזהו בכיתו פטור כי שמרו כשמירת חפציו, אבל פ' שניו' שכתוב בה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור ודרך בהמות הפקידים לא לכן אם נגבזהו חייב: (ז) אם לא ימצא הנב וחמור או שור או שה וכל בהמה לשמור ודרך בהמות הפקידים לא לכן אם נגבזהו חייב, ואם נקרב ונשבע בפני הדיינים ישלם הוא כפל כשירשיעון אותו

שפתן חבמים

ת דק"ל הא כתיב אחרי ונקרב בעל הבית אל האלהים להשבע וטור מלי אם לא ימצא הנבב שדרסו חלא הוא עלמו נגבו וכן הוא ישלם המבעיר, חע"פ שהדליק בתוך שלו והוא יצאה מעלמה ע"י קוים שאלה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תלא ותזיק: (ו) ונגב מבית האיש, לפי ת דכריו: אם ימצא הנבב, ישלם הנבב שנים לכעלים (כ"ק סג): (ז) אם לא ימצא הנבב, וכל השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב, אל הדיינים לדון עם זה ולישבע עניני חקים מצות ומשפטים

קדושים על התורה

(ח) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וגו'. דרשו חז"ל כי חכמה שומרים הם שומר חנם שומר שכר שולל ודיינים שונים זה מזה, ופרשה זו מדברת משומר חנם' עכן דרך כל דקושים על התורה (י) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וגו'. דרשו חז"ל כי חכמה שומרים הם שומר חנם שומר שכר שולל ודיינים שונים זה מזה, ופרשה זו מדברת משומר חנם' עכן דרך כל דקושים על התורה (י) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וגו'. דרשו חז"ל כי חכמה שומרים הם שומר חנם שומר שכר שולל ודיינים שונים זה מזה, ופרשה זו מדברת משומר חנם' עכן דרך כל דקושים על התורה (י) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וגו'. דרשו חז"ל כי חכמה שומרים הם שומר חנם שומר שכר שולל ודיינים שונים זה מזה, ופרשה זו מדברת משומר חנם' עכן דרך כל דקושים על התורה

מצות השלם

(ט) [עשה כן] לדון כדון שומר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ונגב מבית האיש שפעתו שנוערין דביו שבועות, או ער האם דיא נאח גיט בעתאשין פאר זף, אונ אז ער האם די נאח גיט נעהיט, אונ אז ער האם מיט דיא נאח גיט נעניצט פאר זף, אונ אז ער האם גישווארין דיא דרייא שבועות, דאךף ער גיט בצואהדין:

במלאכת רעהו : ח על-פלד-דבר פישע על-שור על-המור על-שנה

תורא מל טל קידושין מל דיק דין סג סג מילתא חו דו מילתא חו : מל טור . דיק ככ סג מילתא חו :

רשבים

(ח) על המור . ב' הכא ותיקד עמי וזכב על המור איירי במחיה
כי סלתי דמתיב הכא אכר ישיעוין הכס נמי איירי במלן דמתיב
שלח ידו במלאכת רעהו אלא נגנבה הימנו ויפסד : (ח) על כל דבר פשע . אבירה שנגנב הסקרון בין שור

רש"י

זא שלח שלחידו כשלו : (ח) על כל דבר פשע . שאלא
סקרן בשכונתו שיעידו עדים שהוא עמנו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים : ישלם שנים לרעהו . למדך
דכתוב שהטוען כפקדון לומר נגנב הימנו ונמלא שהוא עמנו נגנבו משלם תשלומי כפל ולומתי בזמן שנכשע ואח"כ
בזא עדים סקך דרשו רכותיו הקרב כעל הבית אל האלחים . קריבה זו שבוטה ויהא . אחיה אומר לכבושה או
אינו אלא לדין שכוין שכל לדין וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב כפל אם כלו עדים שהוא כידו . נאמר כלן עליהת
יד ונאמר למטה שליחות הדי שבוטה הדי שבוטה כין שניסה אם לא שלח ידו מה הלן שבוטה חף כלן שבוטה :

שפתי חכמים

אומר ואינך דמחמט דרולוי הוא שניכס ולא הוא גנב
הכמות לרבות טרחה גדולה להכליל ולהסקות ולהקנות ולנקות
הכסף ולשמרם שלא יחזרו ויחלישם . וכי ישלם מעט רעו זה
השואל . אם עביר הוא כל כשכחו זה האומר . ודימה סס .
שומר חנם פטור על הכל . אן נגנבה או נלכדה ודימה אם
לאנספ . מחמת טעמא חסד עם המפקיד שרצה לשמור פקדונו
חנם אין כסף . השואל חייב על הכל מחמת שבעל הממון טעם
חסד עמו והולכו חסדו ונדודו יספיד על ידו כמאמר חז"ל שואל
כל הנהל עלו הויא . ולפיכך כשומר חנם כל הנוקד הכולו על
הממון הכרי כן בעל הממון ולא השומר . וכשואל כל הנוקד הכלים
על הממון הכרי כן השואל ולא על בעל הממון . שומר שכר ישוכר
לראובן יש הכלה שטבל שכירות . ולשמעון יש הכלה שמשמט
לראובן יש הכלה ששטנן שומר כהמתו . והוא יוכל לנטוש או

דעת וקנים מבועלי התוספות

על כל דבר פשע . כירשע על כל דבר פשע כתיב אהרן פשע
שפשע על שור על ארוחו מעשה . על חסור שעשו טרב
רב במצרים שנקראו חסור כדכתיב אשר בשר המורים
ברם . על סיה על שהחפיוא ישראל אשר שנקראו שה פורה
ישראל . על שלמה על צלם עליו ויש"ו ורז"י מחלופות . על
כל אברה שמו על שזאבאר אבר החבורן . אשר יאמר בי
דוא זה אבא עליה אלהיך ישראל . עד האלחים זה משה
דכתיב ראה נחזיקי אלהים לפניה יבא דבר שבוטה של
הקב"ה בשל אהרן . אשר ישיעוין זה משה ישלם שנים שני
אבא אהרן שמו :

פרי משפטים כהטעם זה . לראובן משכיר כהמתו לשמעון .
עם סכסמה לרעו . או כהטעם לראובן כהמתו לשמעון לשמרה .

פירוש לתורת אלהים

במלאכת רעהו או ער האם גימ עניניצם מיט רעם
געלט אונ גימ מיט פלים פאר זיך וואן ער
וועט שווערן אז עס איז אַקת ווי ער זאגט דיא
ואך איז פון אים געגנבט גינארין . וועט ער גיט
דארפין בצאהלין אפער או דער שווקר האט יא
געניצט מיט די געלט אדער מיט די פלים פאר
זיך . אפילו עס איז טאק אַקת וויא דער שווקר
זאגט אז די געלט אדער רי פלים זענען פון אים
געגנבט גינארין פון דעססוועגין דארף ער
בצאהלין רעם בעל הבית . ווארם פאלד וויא
דער שווקר האט געניצט מיט די זאכין אן רעם
וויסען פון בעל הבית . איז ער גינארין אויף די
זאכין אנאלן . זענען שוין די זאכין זייגע . אונ אז
זיי זענען געגנבט גינארין . זענען זייגע זאכין געגנבט פאר זיי בצאהלין
צום בעל הבית : (ח) על פי דבר פשע אויף אלע זאכין וואס דער שווקר האט געניצט ער שור ער

מצות השם

(נח) עטס פון לדין דין טוען זנטען שנאמר על כל דבר
(ח) על פי דבר פשע וגו' . עס איז אַמנה אויף בית דין
וויא זאלין פסקנן אלע דין תורתו וואס פקנטשין
סאנען איינער ביי רעם אנדערין . אונ זיי זאלן זעהן דער
שוודיגער זאל צאהלין וואס עס מאגט ביי אים . פיי ער
קאנט אַקס אַמנה אַשעס אַמנה . פאר אַרץ זאל
פען בצאהלין זיי פיל פען דארף בצאהלין . אונ אויב זאובן
קאנט ביי שמעון הוקרעטם ריבא קער אדער ווייניגער .
אונ שמעון זאגט ער האט שוין בצאהליט אביסל . דייניג
די העלקטם האט ער שוין בצאהליט . די העלקטם וואס ער

נשבר אין נשבה אין ראה: י שבעת
 יהוה תהיה בין שניהם אם לא
 שלח ידו במלאכת רעהו ולקח
 בעליו ולא ישלם: י ואם נגב ונגב
 מעמו ישלם לבעליו: י אם טרף
 יטרף יבאהו עד הטרפה לא

אתבר או אשתבי בית
 דחוי: י מומתא דני תהי
 בין תרויהון אם לא
 אושים ידיה במא דמסר
 ליה חבריה וקבל מריה
 מניה מומתא ולא ישלם:
 י ואם אתנגבא ותנגב
 מעמיה ישלם למרוהי:
 י אם אתפרא יתבר יתי
 סהדין לתבר לא ישלם:

ת"א נכר: י"ב מ: מ: אין ראה: ממשל פנ: שבועה ה': משיח סס שבועה לה לט מן תורה ג: אם לא טרף י: משיח מנ ג: אם טרף .
 כ"ג י:

רשבים
 כסמה ופטי' שוכר דכתיב וכל כסמה מפרסת וגו' כנסמה אותה
 עומרים שכן מצינו בכביא שהרגו הארי וחמור והאריה
 ולא שבר את החמור: אין רואה שבועה ה'. ימסור באונסים: (ו) ולקח בעליו. השבועה: (יב) וביאותו
 עד. קצת מאבדו המריפה לעדות כדכתיב באשר יציל הרועה כפי הארי שני כרעים או ברל און:

רש"י
 ונגב ממנו ישלם אבל על האונס כמו מת מעלמו או נכסר
 או נשכה כחוקה פ"י לסטים. ואין רואה כיעוד נדבר:
 (ו) שבועה ה' ה' הדיה. ישבע כגן הוא כדכריו והוא לא
 שלח ידו להשתמש בה לעלמו שאם שלח ידו ולח"כ נאס'
 חייב ג' באונסים: ולקח בעליו. השביעה: ולא ישלם.
 לו השומר ד' כלום: (יב) אם טרף יטרף. על ידי מיה
 המרפה לא ישלם. אינו אומר ערפה לא ישלם אלא
 דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) שבועה ה' וגו' פירש"י שאם שלח בה יד ואחר כך
 נאס' חייב באונסי' ובסוקם אחד פירש אפילו התחירת
 יאחר ככאן כיון ששלח בה יד פסם אחת חייב באונסי'
 דעולם. וזה חובה דה"ס ו' דהא בפרשה דלעיל כתוב אי
 נשבר או נשבה אין רואה ומספם ב"ה יש עדים שנשבר או
 בה יד כיון שהתחירה למקומה קודם שנאנסה פסור:

פירוש לתורת אלהים
 הבית: איז ער גינוארין אויף די בהקה אנגלן איז
 שוין די בהקה ויגע. אונ וועלכער אונקליק עס
 האט גאכרעם גיטראפין דיא בהקה. האט דאס
 גיטראפין דעם שומרים בהקה. אונ רעם בעל
 הבית דארף ער בצאקהלין פאר די בהקה: ונח
 בעליו יוא ישלם דער בעל הבית זאל נעקען דיא
 שבועה אונ רער שומר דארף גיט בצאקהלין:
 (יא) ואם נגב ונגב מעמו ישלם בעליו אויב דיא בהקה
 איז געגנגק גינוארין פון שומר. דארף דער שומר
 בצאקהלין אויב דיא בהקה פאר די בהקה: (יב) אם
 סירף יטרף אויב דיא בהקה איז צו ריקען גינוארין
 פון אהיה. אונ רער שומר האט זיא גיט גאקענט
 רעמען פון ריא מיה יבאהו עד המרפה לא ישלם זאל

השם
 מצות
 בצאקהלם אים גינגעלעט והיקטם שמעון אשכנז. אונ
 שמעון זאגט די זאך איז ביי אים געגנגק גינוארין. מוז
 שמעון בצאקהלין צו ראובן פאר דיא זאך. אונ אויב עס
 האט גיטראסין אונקליק ביי די זאך. דהיינו דאס איז
 גיעען גאקעט אונ זיא איז קאנק גינוארין. אונ געפיינעט.

יְשָׁלֵם: פ יי וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אֹרֶמֶת בְּעֵלָיו אִין עִמּוֹ שְׁלֵם יִשְׁלֵם: יד אִם־בְּעֵלָיו עִמּוֹ לֹא יִשְׁלֵם אִם־שָׂכִיר הוּא בִּיא

י וְאִרִי יִשְׁאֵל גְּבֵר מִן חֲבֵרָהּ וַיִּתְפַּר אוֹ יִמּוֹת מְרִיבָה לִית עֲמִיה שְׁלֵמָא יִשְׁלֵם: יד אִם מְרִיבָה עֲמִיה לֹא יִשְׁלֵם אִם אֲנִירָא הוּא עָאֵר בְּאֲנִירָה:

ר"ל ו כי ישאל. עס קו מ'אסל דז אס לו: ו נשבר או מת. עס דז אס: בעליו אין עמו. עס דז אס לו: אס בעליו. עס: רש"ם

(יג) וכי ישאל. בהמה לעשות בה מלאכתו. ונשבר או מת. נטרפה או מת: בעליו אין עמו. במלאכת אותה הבהמה למו הפשט. ובמדרש חכמים אמר במלאכה אחרת אם הוא עובד במלאכה פטור השואל מונשבר או מת: (יד) אם שכיר הוא. ששכר בהמת חבירו לעשות

שפתי חכמים

עד המסיע אינו פטור ונש"פ לר"ך שני עדים עיין כ"ח"ט סימן פ"ו: ו ה"ר"ס פ"י נו לתם לך כחוקך לחוק בין ארי לחמור ה"ז סתמא כתיב אם טרף יטרף ופ"ט דמתיב הטרפה הרי"א שאלה לחוק אהיו ליכא למשמע לחזיה מין טריפה חייב ובלחיה מין טריפה פטור לסיך הולרטו היקוש: ז הוסיף מלת כמלאכתו דלא תימא עמו פירושו במקום אחד ל"פ כמלאכתו בין שעשין כעבילא מלאכתו של השואל במקום אחר כל דאזוהי מקום בין שהוא כמלאכה אחרת דהואיל דמתיב אם בעליו עמו משמע ככל מלאכה שמוט: ח דהוא אומר וכי ישאל איש וגו' ונשבר או מת בעליו אין עמו וגו' משמע שאלו עמו כל כשעת שאלה ולא כשעת שכירה ומיתה שהרי בעליו אין עמו ק"ל אהיהס לכך שלם ושלם סא היה עמו כחוד מוסס לל ושלם ותיב אם בעליו עמו לא ושלם עממא דאיתא כמחוייבו סא איתא כחוד ויתמא כחוד חייב א"כ מתרי להדרי א"כ ל"ל סא דספר לעול אס היה כחוד מן היינו אס היה עמו כשעת שאלה א"כ סא היה כשעת שכירה ומיתה ולא היה עמו כשעת שאלה ואיפסא ליכא ידה. גמ': ז הוסיף השור לרבות שהמותר של שכיר הוא

רש"י
טרפת החול ושועל ונמיה משלם. טרפת זכר ארי וזכר ונחש חיטו משלם ומי לחשך ו לדון כן שרירי כתיב ומת או נשבר או נטרפה. מיה מיתה סאין יכול להליל אף שבר ושכיה סאין יכול להליל: (יג) וכי ישאל. דה' ללמדך על השואל שהיב כחוקין: בעליו אין עמו. אס בעליו של שור אינו עס השואל ז כמלאכתו (ככא מ'א"ע דז): (יד) אם בעליו עמו. בין שהיא בחימה מלאכה בין שהיא כמלאכה אחרת היה עמו כשעת שאלה אינו לר"ך ח להיות עמו כשעת שכירה ומיתה (כ"ו עס): אם שכיר הוא. ז אס השור אינו שאלו אלא שכיר. כ' עמו כשעת שכירה ומיתה וסא דמייבו למעס היינו אס היה עמו למימר דהכי מתפרסח דשאלה עדיפא עכן חייב כמחוייבו על השור הנרמו וכי ישאל כלעיל ואיך יהיה השור שאלו וסכר

קבוצים על התורה

יג) וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם הַצֹּהֵר וְגו' דער באר מים חיים לְכַרְיָבָט. או ד' לְשָׁקָה מיט דעם גוֹף וְנִשְׁכַּן וְיִי אָנוּי פְּרִיזֵר. או ד' לְשָׁקָה דארף סאָהן תּוֹרָה אונ מִצּוֹת דַּעֲלָקָט איד דער גוף. אונ אז דער גוף דארף אָרְבַּעֶשֶׁת אויף פִּרְקָה, וְעֵלְמָט אים ד' לְשָׁקָה. וְאִמְנָט דער פִּסּוּק או דער גוף וְעַם בְּאֲרָזִין דִּיא לְשָׁקָה או זוף. וְיִא נָמֵל אִים דַּעֲלָקָט אָרְבַּעֶשֶׁת. אויב דער גוף האט גַּעֲרָבָרְעַט מיט ד' לְשָׁקָה אַנְעֶלְכֶע וּמְכִין וְאִמְנָט דִּיא לְשָׁקָה אִין דִּירָךְ דַּעַם צו בְּרִאכִין גִּיּוּרָאִין. אָדְעֵר ד' לְשָׁקָה אִין גִּישְׁמָרְכִין, עַד האט מיט ד' לְשָׁקָה גִּישְׁמָרְכִין עֲבִירָוֹת. קְלִינֵשׁ אָדְעֵר דְרִיזְכֵעַ בְּעֵלָיו אִין עִמּוֹ. אויב דער פֶּעַל הַבֵּית אִין גִּישְׁמָט אִים, ד' עֲבִירָוֹת וְנִשְׁכַּן גָּדַר גִּישְׁמָרְכִין גִּיּוּרָאִין פֿון וְיִין דְּגִזְהָה וְנִעְגִין אונ עַד האט גָּדַר גִּישׁ אִין גִּישׁ אִין וְנִשְׁכַּן גִּישְׁמָט וְנִעְגִין וְנִעַם עַד מִתּוֹן בְּצִאֲהֵלִין, אִין וְנִעַם גִּישְׁמָרְכִין וְנִעְרִין, אָדְעֵר או ד' עֲבִירָה אִין גִּישְׁמָרְכִין גִּיּוּרָאִין פֿון גִּישְׁמָט וְנִעְגִין. דְּחִינֵה עַד האט סְחַלְלָ שִׁבְתָּ גִּיּוּעַן צו רִאשְׁטִיעִן וְעַמְעַנְשׁ, אָדְעֵר עַד האט גִּישְׁמָט אִרְבֵּיעַן פֿון וְנִעְגִין צו מִאכִין שְׁלֵם. וְנִעַם עַד גִּישׁ גִּישְׁמָרְכִין וְנִעְרִין:

פירוש לתורת אלהים
דער שומר בריינגען גדרות או אמתה האט צו ריקען די בהמה. וועט ער גיט דארפן בצאקהלין: (יג) וכי ישאל איש פנים בנהו אויב איינער וועט בארגין אבהקה פון ויין חקר ונשבר או מת אונ די בהמה האט צו בראקין אפוס אדער זיא און געפיינערט באציי און עמו אויב דער פֶּעַל הַבֵּית אִין ד' בהמה האט גיט געארבעט צו ואקען מיט די בהמה ביי דעם מענקיש וואס האט גיבארנט די בהמה דארף בצאקהלין פאר דיא בהמה פאר וועלכע אויבגליק עס האט גיבארפין דיא בהמה: (יד) אם בעליו עמו אדער ווען ער האט גיבארנט די בהמה האט ער מיט גיבארנט דעם פֶּעַל הַבֵּית פֿון ד' בהמה ער נאל אויף ארבעטין ביא אים. אונ עס האט גיבארפין אויבגליק צו די בהמה

מצות השם

(ס) [עשה כע] לדון דיני שואל שנאמר וכי ישאל איש (יב) וכי ישאל איש וגו'. אויב ראוהן האט געבארנט ביי שקען אבהקה ער נאל מיט די בהמה אקערין אין פעלר, אדער ער האט געבארנט אפלי ער נאל מיט דיא פלי ארבעטין ויין ארבעט, אונ אזוי ווי די בהמה האט געארבעט און זיא געפארפין אונ געפיינערט, אדער זיא

בשברו : ס מו וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה :

טו וארי ישדר גבר בתולתא די לא מארסא וישכוב עמה קיימא יקיימניה ליה לאינתו :

תורה פסוקים . הכותב טע : אשר לא ארשה . ס מ מ . מהר ימהרנה . ס מ מ . קיימניה מ :

רשבים

הבתולות . חמשים כסף כאונם אם הבתולה ונתן לאבי הנערה חמשים כסף . והוא הדין למפתח : שפתי חכמים

בבבא קמא : (טו) אשר לא ארשה . שאם ארשה חייב שקלה כדכתיב במשנה תורה : מהר ימהרנה . כמורה רש"י

לפיכך הוסיף לוי ארז שאלו אלה שכיר להורות שנות ה' כל כזה אינו רק לשלול המונח הראשון שהוא השאלו לומר שאינו אלא שכיר : ו מפני שכתבה חובה על ביהא דכר דכרז וכא קילר בלוגו הולך לפרס שאל לוי השוכר והלודיע העטעס למה לא יהיה עליו כל דכין השאלה לחמשים כופוסין לנים מפני שלא כל לודו בחותם שאלה אלא כפוסיו כל ופיו זה יהיה כל שכירו גדול בלשון ארמי כפתיו כל עכרי : מהר ימהרנה .

בשכרו ליד השוכר הזה יולח בשאלה ואין כל הנחה שלו שכיר ע"י שכרו כשתמוס ואין לו משפט שיהא להתחייב כאונסין . ולא פירש מה דיוו אם שכונת חנס לו . כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כילד משלם ר"מ . לומר כשומר חנם ר"ל כשומר שכר : (טו) וכי יפתה . מדובר על גבה עד שזוממת לו וכן תרגומו וארי ישדר .

עניני חקים מצות ומשפטים

בראשונה את כנות האדם כי טובות הנה ויחאלו לכן יפחו אותן לשכב עממן ויבטחו להם ללקחם לנשים וכזו תהיה פגמם הכתובה כדי להגנה לאדם נכדו . והוא לא כן יחשוב ולכבו כן ודמם אלא לנלוותם בה תחולתו ולפניה חלפי . ע"כ למה הוטרס

(טו) וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה וגו' . כתב מורה"ק התקנו יוסף המשפט הזה כי על הכוב אין אדם מפתח נערה בתולה הראויה כפי כבודו להשפיל לה . כי אם היה כן . היה שולל אותה מלאכה לנשותיו . אלא הנכבדים בעניניהם

לוקוסים על התורה

(טו) וכי יפתה איש בתולה וגו' . ספרי מוכר ואינו איש קיימט קען דעם יוצר דרע , אויב דער יוצר דרע וועט אנגריידן די זשקמה דאס גרשטעט מאהל וואס יוא איז גאך ווי אבתולה , ווא זאל ווגרינגען , זאל דער קענקיש פאליד סאקן תשובה , ווארום אז ער וועט גיט פאלד סאקן תשובה , וועט דער יוצר דרע זיך פאלד בהעקשן מיט די זשקמה אזוי ווי אבאן מיט אנויב , אונ אלע עבירות וואס די זשקמה וועט סאקן , וועט ביי איר זיין אזוי ווי זאק וואס קען קעב , אבער אז די זשקמה וועט פאלד אין אנהייב גיט וועלדן פאלגן דעם יוצר דרע , וועט גאט גיט צו קאנין די זשקמה זאל אריין פאלין אין די הענט פון יוצר דרע , גאט ווערט גערופן דער פאטער פון די זשקמה , אונ די זשקמה וואס האט געווינדקט אונ האט גיטאקן תשובה , וועט איר גאט געבין זיך דרייך ווי ווי וואלט גינען אבתולה , ווי ווי וואלט גיט גאר גיט געווינדקט :

פירוש לתורה אלהים אבהמה פון שמיעון ער זאל מיט איר ארבעטין איז די בהמה געקומען צו ראובן פאר דעם געלט וואס ראובן האט פאר איר בפארהלם אונ דיא הורה שרייבט גיט וואס זאל זיין אויב עם האט גיטראפן אראנקליק ביי די בהמה וויא זאל זיין דער דין , גאר אין דער גמרא קרינט רבי מאיר מיט רבי יהודה איינער וואס ער האט דעם דין ווי אשומר חנם וויא דער וואס האט אונקויטס אונ איינער זאגט ער האט דעם דין ווי אשומר שכר ווי דער וואס ער האט פאר שקירותו , אונ אויב די בהמה איז געפיינערט אדער זיא האט צובראכין אפוס פון די ארבעט , זענען ביי דע פמור פון צו בפארהלן פאר די בהמה . ווייל דער שואר האט גיבראנט די בהמה ער זאל מיט איר ארבעטין . מיט איר ארבעטין , קעגין וויא דאך מיט איר ארבעטין : יוען איינער וועט איבער ריידן אבתולה וואס קען האט איר גאר גיט מקרב גינען ושכב עמה אונ ער וועט מיט איר קוגה זיין . אפילו מיר ווייסקן גיט ווי אזוי ער האט איר איבערגירעט , גאר גענוים האט ער איר צו גינאנט צו געמען פאר אנויב , דריבער בתיב יפהנה זאל ער סאקן וויא ער האט איר צו גינאנט אונ זאל איר געבין מתנות אונ אבתולה וו גאשה אונ ער זאל זיא

מצות השם

וכי יפחה איש בתולה אשר לא ארשה וגו' : אונ סיי ער האט געארבעט אין אדער ארבעט , אונ סיי ער איז גינען פארווינגען צו ראובן ער זאל בייא אים ארבעטין , אונ סייא ער איז גינען פארבראנט צו ראובן ער זאל ביי אים ארבעטין , וועלכעס אונקליק עס האט גיטראפן ביי די בהמה אדער ביי די בלים , אז אלץ ראובן פאר פמור פון צו בפארהלן :

(טו) וכי יפתה איש בתולה וגו' . אז איינער האט איבער גירעט אבתולה אונ האט מיט איר קוגה גינען , מוז ער זיא געקען פאר אנויב . אונ מוז איר געבין אמתובה אזוי ווי קען גיט צו אלע בתולות אונ צו דעם פאטער מן

(סו) [עשה ב] לקוחס המפתח שחומר וכי יפחה איש בתולה אשר לא ארשה וגו' . אונ סיי ער האט געארבעט אין אדער ארבעט , אונ סיי ער איז גינען פארווינגען צו ראובן ער זאל בייא אים ארבעטין , אונ סייא ער איז גינען פארבראנט צו ראובן ער זאל ביי אים ארבעטין , וועלכעס אונקליק עס האט גיטראפן ביי די בהמה אדער ביי די בלים , אז אלץ ראובן פאר פמור פון צו בפארהלן :

(טו) וכי יפתה איש בתולה וגו' . אז איינער האט איבער גירעט אבתולה אונ האט מיט איר קוגה גינען , מוז ער זיא געקען פאר אנויב . אונ מוז איר געבין אמתובה אזוי ווי קען גיט צו אלע בתולות אונ צו דעם פאטער מן

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחר תרנום הבגנו תשלום כל הסדרה ותרנום והתמורה :

וּמִן אֲמִימָאן יִמָּאן אַבְיָה לְתַתְּהָ לָּו
בְּסָף יִשְׁקַל בְּמִתְר הַבְּתוּלָת : ם
יִ מְכַשְׁפָּה לֹא תַחִיָּה : יי כִּל־שֶׁבֶב

תרא' אם מן. תבונה על עד קודשיו מו : סף יקל. כטובות סו לה : מכספ. כטובות סו מו : כל שכל. כטובות סו יבטוח
ד תסודיו עו נד סו :

רשבים

(יו) מכשפה לא תחיה. לפי שדרך נשים בשפלות לעשות מעשיהם כהסתר במחבואות במערות כמו שפלות בשמונים נשים באשקלון שחלה שמעון בן שמש. לכן הוא אומר לא תחיה. לא תחיש מלחקור אחריהם לא תניחם לריות עלי עצלות אלא הקור אחריהם שמתקיים מכספיה ועטו עלמס כמות הכמות למלס עלמס ועד עטו וגו' וזכו כשכילי כמות שהיה בהם וזלו לחיות עלמס

שפתי חכמים

ספון שהיה ראוי להיות נשכרו כל כדי שיוקן מהו ולא נשאלה ומטיי שבוטח כל כשכרו שנלמד בקרא לפטורו מה אוכסיה הול כל ולא להודיע משפטו לפיכך נחלקו חכמי ישראל מה משפטו אם כס"ח אם כשומר סכר : כ ס"ח דאס לטון מהירות ה"ל ליקד כספ"ח תחת המ"ס שהרי מהירות לא כל ככל' אלל עניין פועל הדגן : ו' ולא שיתנו לה מעשיו כדרך קנאל דא"כ מהי אם מהן ימאן וגו' הא ככר נתן לו הקנס : ו' ולא כמו אלל תחיה כל נשעה שכל חרט מותר להורגו אלל תומח ככ"ד ונחלקו בין חכמי ישראל י"ל כספ"ח כמו אלל תומח ויש אומרים כסקילה כמו אם כקמה אם איש לא יחיה : ד דהא גבי איב עניני הקים מצות ומשפטים

שהמפתח מהור יתהנה לו אלשה ויקחה כנשואין כלאר ככטיחה אל"ס שהוא אלל כח גילה. ואביה אלל יתן לה נדוניה כלל. אלל אם יקרה דכר להפך כשהיה הנערה נכחדת מן המפתח וזוהי ולכן מלאן ימאן אביה לתתה לו אלשה. כלומר אל"ס שהוא רחמה זו. הנה אז כסף יקסול הלוש לנכיה כמזהר הכתולת הידוע אלל הלוש לפי שפסל אוחה כעניי ככמורים וילקחן אביה לנרותה

רעת זקנים מבעלי ההומסות

(טו) כמחר הבתולות. א"ר יהודה חסיד מכאן רמו לבתולה כחובתה מאתיי דכתיב כמחר"ד הבתולות חסר והוא גוסריוקין כמה פחר הבתולות ר' וה"ר סימח אמר כי כמחר עלה מאתיי אז יתד אחר ויש אם למקרא :

פירוש לתורת אלהים

נעקען צו זיה פאר אנוייב, ער זאל אָפּטאַהן פון איר די חרפה, נואררם אז זיא וועט זיין אנוייב ביי אים וועט די זאך מיט דער צייט פארנעקען נוערן, אונ צוויימינגס אז ער וועט זיא גיט נעקען פאר אנוייב קען זיא וועט נאר גיט קענען טאהן אשידוך, האט ער זיא דאך אומגליקליך געמאכט אויף אייביג, דריבער זאל ער זיא נעקען צו זיה פאר אנוייב : (סו) ואם פאן ימאן אביה לתתה לו אונ אויב איר פאטער וועט זאגן ער טייל זיא גיט נעבין צו אים פאר אנוייב סף יקסול כמזהר הבתולות דארף ער נאר איר נעבין געקמ וזיא פיר קען גיט אקתובה צו אקתובה, דאס איז חמשים סף, מיר רעקענען דיא חמשים סף צוויי הונדערט גילדין : (יז) מכשפה לא תחיה אשה וואם מצות השם

(סכ) [לאו] [לכ] שלא לחיות חכפ שנלמד מכספה לא חמיה :

ער האט דעם פאטער פארשעקט, אונ אויב ער האט דיא התולה נעניים אונ האט מיט איר קנה ניעו, מוז ער איר נעבין די אלע פארהלונג וואס דא שטייט פריער אונ ער מוז איר נעבין פאר אינע שפעדין וואס זיא האט געמאכט :

(יז) מכשפה לא תחיה. אקשפה אנדע אקשפה קאר קען גיט לאזין לעבין, נאר קען מוז זיא תרגו

עַם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ׀ ׀ יֵשׁ זִבְחָה
 לֵאלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתִּי לִיְהוָה לְבָהּ:
 כ וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֵנּוּ כִּי־

בְּעִירָא אֲתַקְסָא?
 יִתְקַמְי: יֵשׁ דְּבַח־לְמַעֲתָה
 עֲמִמָּא יִתְקַמִּיל אֲלֵהּ
 לְשִׂמְא דִּי בְּחֻדְוֵהּ:
 כ וְגִירָא לֹא תוֹנֵן וְלֹא
 תַעֲקֹן לִיה אַרִי דִּירִין

ת"א זבח לאלהים. ג' עין ו סכרדוין ס: בלתי לה' לבדו. טוסה מה סכרדוין ס: וגר לא חוסה מ'טס נח טס:

רשבים

בעל הטורים

להורגן: (יש) זבח לאלהים. פתח. אבל לאלהים משמע לשמו של הקב"ה: לאלהים. לאותו שאמרתיו לך לא יהיה לך אלהים אחרים: יחרם: יחרם: (ב) לא תונה. בדברים. שחרי בממון כתיב לא תונה: החבוט בהורג שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו איש את עמיתו אחיו. וה"ה לכל ישראל אלא שדובר החבוט בלא גואל כדכתיב וגם ראייתו את ההצדק ועל מעשיו בגיות: לא תלחצנו. לעשות מלאכתך.

(יש) זוכה. כ' במסורה זוכה לאלהים. זוכה תודה יכדנטי. זוכה וזמרה להקניט מכדו ויראה כישע אלהים אכל וזבח לאלהים יחרם: יחרם. ג' הכל אוידיך יחרם מן האדם לא יפרס. יחרם כל רכשו. זוכה לאלהים יחרם כל רכשו והיינו דלמרו הנושא איש את עמיתו אחיו. וה"ה לכל ישראל אלא שדובר החבוט בלא גואל כדכתיב וגם ראייתו את ההצדק ועל מעשיו בגיות: לא תלחצנו. לעשות מלאכתך.

שפתי חכמים

רש"י

אשה. רש"י ס"פ ד' מיוות: ׀ וזמנו כל חרס אשר יקרא'מן האדם לא יפדה מות יומת: ׀ מלא כתיב ביה עובד לאלהים: כזכירתו יחרם ש"מ אשף ה' העבודה שלו קאמר עכ"ל רש"י ס"פ: ׀ פי' בשלא כדרכה אשף כדרכה פי' שעבודת פי' כדכתיב וראיתו את ההצדק

למלך למדבר לעיר נרדף לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר במלכים ורגלים כדיר"ק נרדף לפרש לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י יעוין (ב) נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהזכרתם עליהם במקום אחר כינולא בן (האלים טו) אין כמון באלהים לפי שלא פירש הורגך להקדש פת"ח: יחרם. ׀ ומה נאמר יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והואלאת את האיש הוא או את האשה היא וכו' אלא לפי שלא פירש על איזה עבודה חייב מיתה שלא תזמור כל עבודות במיתה כל ופירש לך כהן זוכה לאלהים לומר לך מה זכיחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרכה המקטיר והמנסך שהן עבודה בפנים ומייבים עליהם לכל ע"א בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרכבץ והמנסך ׀ והמנסך אינו במיתה אלא כבאזכרה: (כ) וגר לא תונה. ח'ינאת דברים קוטג'ליר"ד בלעז (שהגענו) כמו (ישעיה מע) והאכלתי את מוניך את בשרם: ולא תלחצנו. בגימלת

שוכב עם בהמה מות יומת. במקילה רוצע כנרעעת שכותב כהן דמיהם כס): (יש) לאלהים. לע"נ אלו היה נקוד לאלהים (הלמד' בליר"י) היה נרדף לפרש ולכתוב אחרים עכשו שאמר לאלהים אין ל"ל אחרים שכל למ"ד ובי"ת וה"א המשמעת בראש התיבה אם נקודה בחתף כגון לאיזה עיר וכן למלכים ורגלים כדיר"ק נרדף לפרש לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י יעוין (ב) נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהזכרתם עליהם במקום אחר כינולא בן (האלים טו) אין כמון באלהים לפי שלא פירש הורגך להקדש פת"ח: יחרם. ׀ ומה נאמר יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והואלאת את האיש הוא או את האשה היא וכו' אלא לפי שלא פירש על איזה עבודה חייב מיתה שלא תזמור כל עבודות במיתה כל ופירש לך כהן זוכה לאלהים לומר לך מה זכיחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרכה המקטיר והמנסך שהן עבודה בפנים ומייבים עליהם לכל ע"א בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרכבץ והמנסך ׀ והמנסך אינו במיתה אלא כבאזכרה: (כ) וגר לא תונה. ח'ינאת דברים קוטג'ליר"ד בלעז (שהגענו) כמו (ישעיה מע) והאכלתי את מוניך את בשרם: ולא תלחצנו. בגימלת

עניני חקים מצות ומשפטים

מטעם דברך לא תלה הכתוב הנשואין כס אלא באישים. ומפני שהאישים על הרוב ישמו הכתולות ע"י נסוח שאננות האומרות שהן ממשפות ושפ"י חכמות ומשפוטות תחפחה סערה ומרע' כהאיש. לכן סתם לוח מלות משכסל לא תחיס. כי היא המכילה את האדם ואת הסערה לנאוף. ואין ספק במשפט טוס ס"פ למשפט הזכר משכסל לפי שדבר הכתוב כהווי. והנשים משני קלות דעתן יסור ויתר לזמנות הכסוף מן האנשים וכל שכן בפתי הכתולות שע"י השנים נשפט ולא ע"י הנברות. והנה אמר לא תחיס ולא אמר מות יומת. לומר שלא תחיס אותה אף רגש אחת ותמסר עלמך לזכרה ככל סיותר מוקדם:

פירוש לתורת אלהים

קען זאל גיט הַנְּאָה האַבִּין פּוֹן אִים . קען זאל גיט קאָזין ער זאל הַנְּאָה האַבִּין פּוֹן אַוּג . אַוּז ווי עס איז דער דין ביי די עבֹודָה זָרָה אַוּז איז דער דין ביי דעם מַעֲנִישׁ וואָס שְׁעָבַט אַקְרָבן צו די עבֹודָה זָרָה גַלְמֵי יְהוָה יְבָדוּ אַקְרָבן שְׁעָבְטִין אִין גָּאָר צו הַקְּבִיָּה אַרְיִין: (ב) וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֵנּוּ אִיב אַיִנְדֶּער וועט זיך מַנְיִיר זײַן זְאָלְטִטוּ אִים גִּיט דערצערענען. זְאָלְטִט צו אִים גִּיט דערקאַמען וואָס ער האָט בײַ אַיִצִט גִּיטאַהן. אַוּג זְאָלְטִט אִים

איז מונה מיט אַהֲבָה וְאֵל קען אִים הַרְגֵּן. ווייל דאָס בְּרִינְגֵט אַרְיִין אִין דַּעַם קענשט אַטוּקאַה . אַוּג די כַּסְפִּים טוּהֶען אַוּז . ווי די גָּאָר אַנְגָּט גַלְעַם פֿלַעַט אַרְיֵן זיך ציטען טוּקאַה פּוֹן זײַן אַיִוּל וואָס ער פֿלַעַט מיט אִיר מוֹנֶה זײַן: (יש) זִבְחָה יִחָרֵם יִחָרֵם וְאֵל דַּעַר מַעֲנִישׁ וואָס שְׁעָבַט קְרָבָנוֹת צו די עבֹודָה יִחָרֵם וְאֵל דַּעַר מַעֲנִישׁ זײַן חָרֵם צו אַלֶּע קענשטִין. קען זאל זיך דערנווייַקערן פּוֹן אִים. קען זאל גיט שְׁטײַן אִין זײַנע פֿיר אַיִלִין.

מצות השם

(טז) זאלו [ג] שלא לטוות לגר לך בדברים שנאמר וגר לא חוסה: (סד) זאלו [ג] שלא לטוות גר לך כחמון שנאמר ולא תלחצנו: (כ) וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֵנּוּ. דאָס זענען צוויי זאַרְיִין קען פֿאַר גִּישׁט זאַרְיִין זַנְדֶּר אִין גַּעֲרֵשׁ זאַכִּין. אַוּג קען פֿאַר אִים גִּישׁט דערצערענען מיט בִּיד, די צוויי זאַרְיִין זענען בײַ זְכָרִים אַוּג נְקִבּוֹת: בל

הויתון פארעא דמצרים:
 כא פל ארמלא ויתם לא
 תענון: ככ אם ענאה תעני
 יתיה ארי אם מקבל
 יקבול קדמי קבלא אקבל
 קבילתיה: ככ ויתמיה

גרים הייתם בארץ מצרים: כא כל-
 אלמנה ויתום לא תענון: ככ אם-
 ענה תענה אתו פי אם יצעק יצעק
 אלי שמע אשמע צעקתו: כג וחרה

בעל הטורים

רשב"ם

והטעם בירוד של ע"א כהנה מעקר ואין לו פטיון דכתיב יחטט
 לא יפדה שמוספת את דמיה: (כב) תענה. ב' אם ענה תענה.
 אם תענה את נפשו. וכו' שרבו אם תענה מתמסרת דלפני
 מוכל דכתיב אלמנה ויתום לא תענון וסניך ליה אם ענה תענה
 שלא יענה אותם כענין אלמנות שלא יעניש נזירות כלמנה
 יחיד לומר א' עניו מרובה וא' עניו מועט ד"א לוי שכל ישראלי כרתי
 יעק יצעק שמע אשמע הכל כסול לומר הכל כנדה שחשבה לו

אשר מצרים לוחצים אותם: כי גרים הייתם. כמו
 שמשפרש לפינוי ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים
 הייתם ולפי שצרתו מרובה עונשו מרובה: (כא) לא
 תענון. כמו למען עונותו בסבלותו ודובר הכתוב
 חיות: לא תענון. כנ"ל לפון רבים אם ענה תענה אותו לפון יחיד
 זה כזה שאפי' אם ענה החלף כאלו עני כולן. ענה תענה

שפתי חכמים

ממון: כי גרים הייתם. ולא הויתו אף הוא יכול
 צ' להויתוך ולומר לך אף אתה מגיבם באת. מוס סבך חל
 תחמר לחכרך. כל ל' גר אדם שלא נולד ביהודה קמדינה
 אלא בא ממדינה אחרת לגור סס: (כא) כל אלמנה
 ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם אלא שדבר
 הכתוב בהנה לפי שם תשבי כח ודבר מנוי לעומת:
 (כב) אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר גוס ולא פירש ר עונשו
 יצעק אבל כחם לא יצעק לא פי' וק"ל' כמו (בראשית עו) לכן כל הורג
 קין גוס ולא פירש ענשו אף כחן אם
 ענה תענה אותו לפון גוס כלומר סופך ליעול את שך למה כי אם
 יצעק אשם ענוי ויחם לא תענון וגו' אשמענו ואנחנו:

יעמדו הגוים נפקא שכן כולם במיתה כמו שפירש' בפרשת ראה
 בפסוק ארבע יעמדו וגו': צ' ובי גרים הייתם שב על לא חנוי
 לכרו שיהו כאלומת דברים אבל אינו סבה למעט לא תחלנו
 שיהו גויות ממון: ק' כל לפרש שכל ישראל גרים היו אף
 בהרבה יתקן ויעקב דל' גר וכו': ד' לכל כי נתינת עטם
 הוא להתייבב בדרך קצר הוא וכלאו אמר אם ענה
 תענה אותו סופך ליעול את שך למה כי אם יצעק וגו' כמו

עניני חקים מצות ומשפטים

לו ומפורסם ללדיק ושושה חסד. אם נראה פסע ממנו שמענה
 ליתום ואלמנה. הכל ילמדו עליו זכות ויחזרו מתמחא עושה
 זאת לטובתם להדריסם כדרך ישרה. אבל אם המענה הוא איש
 רע ומעיק לכל אדם אף אם לפעמים יעניש את החלוי ולפניו
 עכ"ו לא יחמיו כי שהוא זכאי בדרך. אבל יתלו הדבר בזדון
 לבו מתחת כי כן דרכו מתייר להרע לבני אדם. וה"ש הכתוב
 כל אלמנה ויתום לא תענון. אם דרכו לענות כל אלמנה ויתום.

הנה חת. "כל" הנאלמ
 פסוק זה נראה כמיותר. הנה יש מני ענוים.
 המענה את חברו ע"ד הנקמה מתחת השנאה שיש בלבו עליו.
 זה ודאי אסור לכל אדם וכ"ש כל אלמנה ויתום. או שמענה אותו
 כדי להתייבב בדרך ישרה. זה ודאי מותר אף לאלמנה ויתום
 אבל מנין נדע כוונת המחנה זה לענות המעונה או לרעוה. אם
 פאסם הוא המענה הוא איש טוב ומטיב לכל אדם ככל מה שאפשר

פירוש לתורת אלהים

אג' . ואלם איר די שלעקמם גיט פריינגען אויף
 אנדערע פונקטשין: (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון
 איר יאלם גיט פריינגען קיצער ויין אלמנה
 אדער איהום: (כב) אם ענה תענה אותו אויב איר
 נועם וי פריינגען. נועם איר גישקראקט נוערין
 אפילו וי נוערין גיט שרייען אויף אייך צו הקביה.
 אונ נואם דער שקראף נועם ויין שמיית גיט אין
 פסוק כי אם צייק זינג אזי אקער או דו נועסם וי
 אזוי שפארק פריינגען אז וי נוערין גיט האבין צו
 נועקען צו שרייען. אונ זייא נוערין נאר שרייען
 צו קיר. ואלם הקביה שפיט אשפע זקקתו נועל איה
 הערין וייען שרייען: (כג) וחרה אפי' נועם ברענען

גיט צו דריקען אונ גיט קיצער ויין פי גרים הייתם
 בארץ מצרים ווען איר נעמט גיטען אין מצרים האם
 איר דאך אויף געדינט עבודה זרה. אונ ארויסק-
 גייענדיג פון מצרים האם איר ויך מגייר גיטען.
 אדער גר מיינט מען אפילו אנגעפארענער יוד
 וואס קוקט פון איין אנדער שקאט אונ וויל
 וואהנען אין די שקאט. זאל מען אים גיט נארין
 אונ גיט צו דריקען. נאר יעדער יוד האט געמעגט
 וואהנען אין ארץ ישראל אין וועלכע שקאט ער
 האט געוואקט. ווארום איר זענט דאך גיטען גרים
 אין מצרים. האבין דיא מצרים אויך געפריינגט
 וויינט איר דאך שוין ווי שלעקט עם איו צו ויין

מצות השם

(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון: (כב) אם ענה תענה אתו פי אם יצעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: (כג) וחרה אפי' נועם ברענען
 (כא) פל אלמנה ויתום לא תענון: מען פאר גיט פריינגען
 איין אלמנה אונ גיט איהום, ווייל אלמנה האם
 קיין מאן אונ דער יתום האם קיין פאטער, האבין זיי גיט
 נוער עם זאל ויך אן זעקען פאר זיי, דריבער נוערין זיי
 שרייען צו גאט, זאגט גאט איה וועל הערין ויער שרייען
 אונ וועל מיה אן זעקען פאר זיי אונ נועל שקראפין די
 געקשין נואם נוערין זיי פריינגען: אקער דער רבי נואם
 לערונט תורה מיט רעם יתום, אונ דער יתום וויל גיט
 נוערען, מען מען רעם יתום שלאגין פון ער נועם
 נוערין זענען, אונ דער דין איין אנדערע מענטשן פאר
 מען אויך גיט קיצער ויין, נאר פאר איהום אונ אלמנה
 נעמט ויך תקוול ברחה ווא אן געשווינדער, פון רעם
 קיצער ויין מוין ויך אלע הישען, אונ די מענה איו נהג
 פי' זכרים אונ נקבות:

וְהָיָה וְאִקְמוּד יִתְכוּן
 בְּחֶרֶב וְיִהְיֶה נְשִׁיכּוֹן
 אֲרַמְלָן וּבְנִיכּוֹן יִתְמִין :
 כִּי אִם בְּסִפָּא תִּזְיֵף פְּעֻמִּי
 לְעֵגְיָא דִּי עֲמֹךְ לָא תְהִי
 הִרְא וְהִרְא אִנִּי . מִיִּזְעָא לֵת : אֵס כֶּסֶף
 פִּסְס . מִיִּזְעָא אֵל : לֵא תְהִיב לִי .
 מִיִּזְעָא וַעַס :

בעל המורים
 אפסל נר : (כג) ובניכס יתומים . וסמיד ליה אס כסף תלוה
 לשטר שפשוט רבית ימותו והיו בניו יתומים כדכתיב כיוחאל ויהי
 אל תדחוק אותו לקחת משבונו בדכתיב והגושה כא
 רש"י

(כג) והיו נשיכס אלמנות . משמע שנאמר והרגתי
 אחכס איני יודע ששכיס אלמנות ובניכס יתומים אלא הרי זו קללה אחרת שהיו הגסים לרירות כאלמנות קיות
 שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהייה אסורות להשא וקניס יהיו יתומים שלא יניחוס כ"ד לירד לנכסי אביהם
 לטי שאין יודעים אס ממו אס נשבו : (כד) אס כסף תלוה את עמי . רבי ישמעאל אומר כל אס ולא שבתורה
 רשות חוק מג' וזה אחד מהן : את עמי . (כ"ג ע"ג) עמי וכתיב עמי ש קידס עמי ועשיר עמי קידס . עמי
 עירך ועמי עיר אחרת עמי עירך קודמין . וזה משמעו אס כסף תלוה . את עמי תלוהו ולא לעכו"ס ולאזהר מעמי
 את העמי ולאזהר עמי לאזהר שמך . (ל"א) את העמי שלא תנהוג בו מנהג בזיון כהלוואה שהוא עמי : את העמי
 עמך . הי מהמכלל בעמלך כאלו אתה עמי : לא תהיה לו כנשה . לא תתעטב כחוקה אס אתה יודע שאין לו
 דעת וקנים מבעלי החוסמות

(כד) אס כסף . אומר ה"ר יהודה הסיר רלבך נכתב בלשון
 אס נמי שפסמי' שהוא רשות כגון הלוה והיו משלים

הרשות להטות אותם אף על יוסר :
 (כד) אס כסף תלוה את עמי וגו' . הלא"ה כתב הפסוק הזה
 כי האלף החיני ונחון לפני ממה שחננו ה' נמלא כנשה

פירוש לתורת אלהים
 מין פגם והרגתי אתכם בחרב און איה נועל איה
 סגנון מיט דעם שנוערר . איה נועל איה פירען
 אין אלקמה און איר נועם דארט געהרגת
 נוערין מיט שנוערר . און ווייל פון אלקמה
 נועם קוען ניט קענען וויקען אויף נעוים אויב איר
 נעלען אייבערע נויבער זיין אייביגע אלמנות . זיי וועלען ניט פארין נעמען אנדערע סאגען ויניכס
 יתומים און אייבערע קינדער וועלען זיין אייביגע יתומים . זייא וועלען זיין דערטוישערט פון זייער
 פאטערס פארקענין . נוייל פאטער לעבט נאך דער פאטער . און אז קען פייניגט אנדערע
 סעקענשין אויסקער אלקמה און איתום וועט אויף הקב"ה שפראכין : (כד) אס כסף תלוה אויב אלקענש
 זעהת הקב"ה האט אים גיזאלפין מיט בייקבייט מער ווי ער דארף . און ער קען נאך געלט פאר-
 בארנין אויף . זאלקטו וויסען וועקען צו פארבארנין את עמי זאלקטו פארבארנין דאס געלט צו
 מיין פאלק . צו וידען . גיט צו עכומו' את עמי עקד דו זאלקט פארבארנין דאס געלט צו דעם ארעם
 סאן וואס איז מיט דיר . וואס דו ווייסט אז ער איז ארעם יא תהיה לו כנשה כנאנען דאס געלט

משלי חכמים
 (כד) אום כסף תלוה את עמי וגו' . דיא תורת קאם גיאנעס
 אויב דו ביזס בייך און דו קענסט פאר בארנין נעלר .
 זאלקטו דעם ארעם סאן אויף בארנין נעלר . אפילו דו רעכונסט
 דער ארעם סאן וועט דיר דאס געלט גיט צוריק געבן . זאלקטו

מצות השם
 (טו) [עשה לא] ללוות לפני ישראל שנאמר
 (טז) [לאו לו] שלא יתבע ללוו עמי ולא יכר
 (כז) אום כסף תלוה וגו' . עס איז אפגאנג פוען זאל פאר-
 בארנין געלט צו וויישע ארעמע לייט . זיי מצינה
 איז גרעסער ווי מין גיט גרבה . און דער יוד וואס וויל גיט
 פארבארנין געלט צו ארעמע יודין . ווייל ער קאט מורא

כסודע שאין לו שנאמר לא תסיע לו כנשה :
 פאטער וועלען זיי אים גיט צוריק געבן . איז די צדקה
 גרויס . וקרים און נקבות מוזין די מצות פקדים זיין :
 לא תהיה לו כנשה . אויב ראובן קאט פארבארנין געלט
 צו איינעם . און ראובן ווייס אז יענער קאט גיט צו
 בעאהלן

לֹא תִשְׁמָעוּן עָלָיו נִשְׁךְ : כֹּה אָמַר חֹבֶל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד-בָּא

עֲרֵא לֹא שִׁמְעוּן כְּסוּמֵת מִן עַבְדֵי : אִם חֹבֵל . מִיֵּשֶׁב לֹא קִיָּב : עַד כֹּה הַשְׁמַע . מִיֵּשֶׁב קִיָּב : רֹשְׁבִים

גושה בשמיעה הזמן בא לקחת משכון : לא תשימון עליו נשך : (כד) לא תשימון עליו נשך . נתיב אחד הלוח והמלוה ואחד העדים והסופר אף הערב עשויים בלאו : (כה) אם חבול תחבול . ע"י כ"ר . כרתיב בחוץ תעמוד והואיש אשר אתה גושה בו יוציא אותו החוצה . אבל אתה לא

לא יסיה : (כד) לא תשימון עליו נשך . נתיב אחד הלוח והמלוה ואחד העדים והסופר אף הערב עשויים בלאו : (כה) אם חבול תחבול . וסמך ליה אלהים לא תקלל לפי שכשאל למשמע השליח תבא אל ביתו לעבוס עבוסו והוה לא תהיה לו כנושה :

שפתי חכמים

אל הוה דומה עליו כאלו הלוחית אלא כאלו לא הלוחית כלומר לא תכלימהו : נשך . רביה שהוה כנשיכת נשם מכלבך וטופס עד קרקוד כך רביה אינו מרגיש ואינו יוכר עד שהרכית עולה ומחכרו ממון הרכה : (כה) אם חבל תחבל . כל לשון חבלה אינו מכחן כשעת הלוחה אלא שמשכתיך אחר ה הלוח כשמניע הזמן ואינו פועל (חבל תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והדי נשךך עולה אללי כל אמש ואמש ויטתך דין ותשכונ ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טיל ייהבך טול ויהשכ) :

לוח טופס רכית אפי"ה עמי קוס : ה ונסיך כתיב אחריה עד כה השמח וכו' אכל כמכשנ כשית הלוחו אינו חייב להחזיר : שנטך חכורה קטנה כרגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מכלבך וטופס עד קרקוד כך רביה אינו מרגיש ואינו יוכר עד שהרכית עולה ומחכרו ממון הרכה : (כה) אם חבל תחבל . כל לשון חבלה אינו מכחן כשעת הלוחה אלא שמשכתיך אחר ה הלוח כשמניע הזמן ואינו פועל (חבל תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והדי נשךך עולה אללי כל אמש ואמש ויטתך דין ותשכונ ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טיל ייהבך טול ויהשכ) :

דעת זקנים סבעלי התושבות

(כה) אם חבל תחבול . אמר חבליה כמה אתה חייב לי והוא חייב לך אם את עושה לו כההוה לך נשך שפועה אצלי בכל ערב ליהוה דין והשבון לפני אחרונה לך ואם אינך מחזיר עבוסו אף אני אני מחזיר נשך שפועה שרבי שרבי שרבי :

עניני חקים מצות ומשפטים

ירכה ויקנן על ד עד כדי מחיית עלמו מחיית העני . אכל פלוקה רכית עיני הכסף כי לשיטתו העני עם המעט שהלוח לו כשעיר ככה יעמול עלמו להריח מלכד כדי פרסמו עד שיסיק לו לחם להשפיר מזהר הרוחם . והוה אם כסף הלוח את עמי לא תהי' חמה משותף עם טעני כדקפס הפרנסה היינו שיעמול טוח גם עוורך ללא את העני עמך . כל זכרי העני יהיו משתפים

עמך היינו שתראה להרויח גם עד כדי השפקת העני . שתפקח טעני עמך כעסק פרנסתך :

לקוטים על התורה

זיה בנענעוים . א"ע האם גאם בעמאבט . אויב דער אַרעם קאן האט אויפגעצויגן זיין האנט צום רייכין ער זאל אים אַרעם געבן אונ דער רייכער וויל אים נישט געבן . דער זואם האט געמאכט דעם קענישן רייך נעשט ער אים מאכין טייל דו באראנקט אים דאס געלט ודער עיקר פון דעם דין איז . ווארום גאך אויגער מיינונג האט געדרארט זיין דאס קענקשין זאלין אלע גלייך געשפייזט ווערין פון הקביה . עם זאל ניש זיין אויגער רייכער פון דעם אַנדערין . וויא די גברא זאגט דוד הקלה האט גיזאנט צו הקביה ישוב עולם . ישוב עולמה . בנעץ דיין וועלט רלייך . האט הקביה געניגעפערט חסד זאמת מן יגדוהו . נוער נועט הישען צו מאהן חסדים . נועט דאך גיין חסד זיין אויף דער וועלט . דריבער האט הקביה געמאכט עם זאלין זיין אַרעם אונ רייכע אונ הקביה וויים וועקען ער זאל מאכין רייך אונ וועקען ער זאל מאכין אַרעם . איז דאך דער סלק פון אַרעם מאן ביי דעם רייכין . דאך דאך זיין ער זאל שייגקען דעם אַרעם מאן פון זיין רייכקייט . גאר ווייניגסטנס פארבראגין דאך ער אים געוויס . אונ זאל אים נישט מאנען גאר ער זאל וואקטין בוי ער נועט האבין נועט ער אים געזאגלין אונ דאך נישט געקען ביי אים פראצענטן : (כח) אם תהוה תחבוו שלמת רעך אויב דו וועסט טשקען דיין סכרם קלייר ווייר ער האט דיר צום זמן נישט געזאגליט דיין געלט ער די זון פאר

זיה בנענעוים . א"ע האט גאם בעמאבט . אויב דער אַרעם קאן האט אויפגעצויגן זיין האנט צום רייכין ער זאל אים אַרעם געבן אונ דער רייכער וויל אים נישט געבן . דער זואם האט געמאכט דעם קענישן רייך נעשט ער אים מאכין טייל דו באראנקט אים דאס געלט ודער עיקר פון דעם דין איז . ווארום גאך אויגער מיינונג האט געדרארט זיין דאס קענקשין זאלין אלע גלייך געשפייזט ווערין פון הקביה . עם זאל ניש זיין אויגער רייכער פון דעם אַנדערין . וויא די גברא זאגט דוד הקלה האט גיזאנט צו הקביה ישוב עולם . ישוב עולמה . בנעץ דיין וועלט רלייך . האט הקביה געניגעפערט חסד זאמת מן יגדוהו . נוער נועט הישען צו מאהן חסדים . נועט דאך גיין חסד זיין אויף דער וועלט . דריבער האט הקביה געמאכט עם זאלין זיין אַרעם אונ רייכע אונ הקביה וויים וועקען ער זאל מאכין רייך אונ וועקען ער זאל מאכין אַרעם . איז דאך דער סלק פון אַרעם מאן ביי דעם רייכין . דאך דאך זיין ער זאל שייגקען דעם אַרעם מאן פון זיין רייכקייט . גאר ווייניגסטנס פארבראגין דאך ער אים געוויס . אונ זאל אים נישט מאנען גאר ער זאל וואקטין בוי ער נועט האבין נועט ער אים געזאגלין אונ דאך נישט געקען ביי אים פראצענטן : (כח) אם תהוה תחבוו שלמת רעך אויב דו וועסט טשקען דיין סכרם קלייר ווייר ער האט דיר צום זמן נישט געזאגליט דיין געלט ער די זון פאר

משלי חכמים

בְּיָדִים נִיבְרִים . סען האט געניצן געזען זאקס זיין אַרם ביי דעם מיט זאך זיין גבור . אונ זיין חלק . אַרעםקע ליים זעקען אויף דאקס גינען . וויא שפייגן אַרעם פון ווייסין . סען גיט זי גיין חלק . וואס עם גלייבט אויף די שפלקר פון די בעלי

בְּיָדִים נִיבְרִים . סען האט געניצן געזען זאקס זיין אַרם ביי דעם מיט זאך זיין גבור . אונ זיין חלק . אַרעםקע ליים זעקען אויף דאקס גינען . וויא שפייגן אַרעם פון ווייסין . סען גיט זי גיין חלק . וואס עם גלייבט אויף די שפלקר פון די בעלי

מצות השם

לכיות ערכ סופר ועד שחומר לא תשימון עליו נשך : וואס ער איז אים שולדיג . אונ דער גביר וואס האט יא געלט צו געזאגלין צו דעם מלכה דעם חוב אונ ער וויל נישט געזאגלין . הייסט ער אַרשע . ווי עם שפייט אין פסוק דַּהּ נָשָׂא וְלֹא יִשְׁלַם . דער דַּהּ וואס געזאגליט נישט וואס ער האט געבראנגט איז ער אַרשע :

(סח) בלאו לו) טלח לסחית די בין מלוה כרכית ללוה געזאגלין . קאר נישט ראוונן גיין זאקען דעם קענקשן . ווייל דער קענקשן וועט מיינען אז ראוונן וויל אים זיין קאנען דאס געלט . וועט ער דערשנאקן אונ פארשעקט ווערין . אונ אזוי ווי דער מלכה קאר נישט מאנען דעם דַּהּ ווערן דער דַּהּ האט נישט צו געזאגלין . אזוי איז דער דין אויב דער לוח האט יא צו געזאגלין . קאר ער נישט האלשין דאס געלט ביי זיך . גאר דער דַּהּ כוח גאלד געזאגלין דעם מלכה

שִׁמְשָׁא תְּתִיבְיָהּ לַיהוָה :
בִּי אֲרִי הִיא כְּסוּתִיהָ :
בְּחַדְרֶיהָ הִיא תוֹתִיבָהּ :
לְמִשְׁכָּהּ כָּמָא יִשְׁכּוּב :
וַיְהִי אֲרִי קָבֵר קְדָמִי :
וְאֶקְבֵּי קְבִילֶתֶיהָ אֲרִי :

הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ : **ט כִּי הוּא**
כְּסוּתָהּ לְבִדְהָ הוּא שְׂמֵלְתוֹ לְעָרוֹ
בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי
וְשִׁמְעֵתִי כִּי יִחְנוֹן אֲנִי : רביעי חצי הספר
 *כסותו קרי

רשבים

עד כא השמש כל היום השיכוה לו כי חכמים פירשוהו בכסותו יום : (כו) ושמעתי כי חנון אני .
 מע"פ שמן הרין יש לו שכבון אינו הייב להחירו אלא לפניו משורת הרין ולא היה לו לשמוע צעקתו
 אם לא מפני שרחום וחנון אני . אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא חנונו כחוב שמוע אשמע צעקתו .
 הואיל ומן הרין שמוע הקדש ברוך הוא צעקתו לפיכך לא כתוב שם כי חנון אני :

שפתי חכמים

א (נח"י) מפני שכתוב כמה ישכך וגו' מוכן שכסותו לילה מדבר
 והל כתיב עד כא השמש תשיכו ויהי פירושו קודם כיתה
 השמש כמו עד כוהי אל"ך או עד כא השמש יהיה כידך ואת"כ
 שפלתו . זו חלוק : במה ישכב . לרבות את המלע :

עניני חקים מצוה ומשפטים

(כו) והיה כי יצעק אלי ושמעתי וגו' . כאשר העני כוה כדקון
 הוא הולך אל הפעורים מכירו לנקט מסס שיעורוהו אל
 כמתנת חנם אל כהנא . וע"ז מוכרת הקב"ה כביכול ללוה
 להעביר לכל ישיבת ריקס רק חנון חנון לו . ואלס לא יתן לו
 במתנה . לפחות ילוט . ואלס פעל לו וכל לשלם לו כולתו ל"כ
 מהר . יהי' העשיר זוכר שכל יתכנסו . ואלס העשיר יראה את
 פעני הולך כשוק יתחבל העשיר ויך כלד אחר ואל יעבור לפני
 לו לשלם . ע"כ הוסיפה התורה לא תהיה לו כנשה . לא טפה
 חלן לו אלא ח"כ ריח עבדו משתי המומים אל"ך ל"כ זמן .
 לא פשימון עליו נשך . ואלו יאמר המלוה להלה תן לי משכונ

לקושים על התורה

אָרַעַם , אונ נוער עַם האַם גַּעַמְאָבָּךְ דַּעַם קַעַנְקֵשׁ אַרְעַם
וְנַעַם עַר אִים סַאכִין בִּיָּהּ . אויף דער נועלש איז נִישָׁאָ גִיין
עֲרַבְעָרַע זאַך ווי אַרְעַבְקֵיטִי . נוען דער שָׁקֵן האַם אַנְגִיבַעַט
גָּאָם עַר יִאָר פֿרובִין איזוב , האַם גָּאָם גִיַאָמָם צו איזוב וואַס
וויילקט בַּעַקֵּר יסורים אַרְעַר אַרְעַבְקֵיטִי , האַם איזוב
גִיַאָמָם איך גַעַם אויף מיר אַלְע יסורים וואַס נַעַנְדָּן דָּא
אויף דער נועלש , גָּאָר גִיַאָם אַרְעַבְקֵיטִי , אז איך נועלש ווי
הויבְּעֵרִיג אונ נועלש גִיין איין גָּאָם אונ נועלש זעהן עסינְוואַרְג
אונ נועלש גִיַאָם האַבִין מיט וואַס צו קויפֿין , וואַס נועלש איך
עַסִין , זעהן מיר אז אַרְעַבְקֵיטִי איז עֲרַבְעָרַע פֿון אַלְע יסורים ,
דִי מרזח פֿון גָּאָם זענען גִיַאָם ווי דִי מרזח פֿון אַמְעַנְקֵשׁ , אז
אַרְבִּיעַר קענשֵׁל האַם אַרְעַבְקֵיטִי קרוב , פֿאַרְלִיַאָקֵטִי עַר
אִים , אז כַּעַר אַרְעַבְקֵיטִי דַעַם אַרְעַבְקֵיטִי קרוב גִיַאָנְגִיבַעַט
אין גָּאָם , פֿֿיַאָהֲלֵיטִי עַר זיין פֿאַר אִים ווייל עַר שַׁעַטִּים זיך
מיט אִים צו שַׁמְנֵקִין . אונ איזוב דער קרוב וואַלֵּט גִיַאָנוּען
בייך וואַלֵּטִין זיך אַלְע בַּעַקֵּטִים צו אִים אונ אַלְע וואַלֵּטִין
אִים לִיב עֲהַאֵטִים , אַבְעַר בִּי גָּאָם איז גִיַאָם , אז גָּאָם
זעהט אַאָרַעַם מִיין בַּעַקֵּטִים עַר זיך צו אִים , ווי דער גִיַאָם
קענשֵׁל נועלש איך קענען צו דַעַם וואַס איז אַרְעַם אונ האַם אַצוּבְּאַבְקֵעַם
בוהַם אונ האַם כּוֹרַם פֿאַר מִיַאָנְעֵר דִיר , דער
קענשֵׁל וואַס פֿאַרְבִּיאָבִיט גִיין עַלֵטִים אויף פֿאַרְאַעַנְטִים איז גִיַאָיִךְ
 ווי עַר וואַלֵט גִיַאָהֲלֵטִים אַלְע עֲבִירֹתִים פֿון דער

משלי חכמים

אשכּיבך פלייש אַרְעַר אַשְׁמִיקֵל פִיש , אַמְהַל אַפִּינֵו שְׁבַת
 איך גִיַאָם , דַאָם זענְבִיבֵעֵר איז בִי דַעַם זענְטִים פֿאַרְבִּיאָבִיטִי , דער

מצות השם

אויף דַעַם חוב , אונ קען סַאָר גִיַאָם שְׁרִיבִין אונְעֵקֵסִי פֿון
 זיענְקֵרְנוּעִגִין , אונ קען סַאָר גִיַאָם זיין אַמְעַקֵלֵר אז דער
 מַלְאָה זאל פֿאַרְבִּיאָבִיט דַעַם לִיב עַלֵטִים אויף פֿאַרְאַעַנְטִים ,
 אונ קען סַאָר גִיַאָם זיין אַעַכֵב , קען זאל זאָגִין צום מַלְאָה

ס כו אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: כח מלאכתך ודמעך

תרא אלהים לא. סנהדרין נו טו: ונשיא בעמך. יבמות כב כ"ג ד מילעא מח סב כחלא ד סנהדרין פכ מטס ח: מלאךך ודמעך. כסחוס ס תורה ד ה:

רשבים
(כו) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר. דבר הכתוב בהווה לפי שהמלכים והדיינים רבין דיני ממונות ונפשות רבילין בני אדם לקללם. וכן הוא אומר גם במשך מלך אל תקלל. וכהיא כי קללת אלהים תלוי כשוראים את אדם תלוי מקללים את הדיינים לכך ציוה לא תלוי נבלת! (כח) מלאכתך ודמעך לא תאר. זה הוא שכחוב ראשית דגנך תירושך ויצהרך. המלאה תרומת התבואה. כדכתיב המלאה הורע. ודמעך הוא התירוש. ושמן יות יצהר שהם צלולים וכעין דמעה

שפתי חכמים
הסבטו לפי כסחוס יום וכו' לפי שכסכות לילג נחאלך כפרתה תלא וסבכ כפלותו והא דמסוי' כמה יסבכ לרבות גם כסוח לילג (כ"מ קוד) ואם תחמר מל"מ שמתכונן אותו כיון שערך לחזור לו משכוח כבר תירך כגמלה דהנני ליה שמי' שביעית ומסתחו ושלל ישעו מעלעלין אלל כיו' דמעלעלי לדיחמי לל שפסתכדי לכ"מ: (נח"י) סנהדרין ס"ו ר"י סבר אלהים חול וחסרה לדיין ור"ע סבר אלהים קדש ואהרהל לכרכת השם וכו'ן ופירש"י תקלל שמי קללות כמשעם ואלהים שמי לשונות יש

עניני חקים מצות ומשפטים

פל משוחי כי משלם לו כאלוה זמן. ע"ז הוהירס התורה אוסרות ארץ יתנהג עם המשכון. ויהמתי הקדוש כדוך הוא כנה סכל הוא העני הוה. והיה כי ישע אל. הלא יתור טוב ה' לו. ואם לא לוח מן העשיר. רק ה' טעם אלי שאכני אמן לו. ושמעתי נעקחו. והיחתי מלכה לו מקום שריות ולא יוערך ומתנה כשר דום ולא לירי הלאחם.

(כו) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר. ונתמנה כי השכח המשכון ככל בך. וסרכ הוא דבר לפני המלוה לנהוג. חלוי יתרעם סמלוס עשיר על דיין או על אלהים ממש שוה כן. והלוה העני יתרעם על המלוה העשיר. ולא היה ירפה הוא לו לפני שכוני. ע"כ הוהירס סמורס אח המלוה אלל סמלוס אלהים. לא אח סאלהים ולא אח סאלהים סמורס סמורס כעמך לא סמור.

(כח) מלאכתך ודמעך לא תאר וכו'. ואם אמור יתנהג מלכה מאחר שאני מוכרה לעשות גמלות חסדים כממנו והלוה לפני. ולא לנתנו ממנו שמור לו חוסי. ומשכון להחזיר לו ככך

לקושים עול התורה
תורה, אונ עם אי גישא אין דומעך וועד עם ונא' אויף אים לעקענן אונזער, אונ דער עקענש וואס פארבארנט זיין עקלס צו זיין סךר אונ עקעט גיט פון אים פראגעטען איז גלייך וויא ער וואלט פאנין גינען אלע מקוה פון דער תורה;

דיין תבואה ווערט צייטיג און פול דאס מיינט מען בייפורים ודמעה אונ דיא תרוקה וואס דו

משלי חכמים
גניד בארגס דאס געדר צו פאנין גרויסע נישעפנין ער זאל זיך יערוי, וואס אים פעלס גיט פונדעס און דעם געלד, און

מצות השם
(ספ) שלא לתן לדרך השם שנאמר אלהים לא תקלל:

(ט) [לאו לט] שלא לקלל לדיינים שנאמר אלהים לא תקלל:

(עא) [לאו ת] שלא לקלל נשיא או מלך שנאמר וכיאל כעמך לא תאר:

(עב) [לאו מה] שלא להקדים תרומה לכסורים ומעשר לתרומה שנאמר מלאכתך ומעור לא תאמר:

(כו) אלהים לא תקלל וכו'. מען סאר גיט פלייבין ארדיין, אונ מען סאר גיט פלייבין גאט, אונ ווען יודין האבין געהאט פנהדרין האט מען געהרגה דעם עקענש וואס האט געעקלעקט גאט, אבער היינט איז כור סארין גיט משפטין צו הרגנן אפעקטש, אז מען האט געהערט אויף אפעקטש אז ער האט גירעם שלעכטע בריד געגין גאט, אדאסין אלע יודין ויה דערנישערין פון דעם עקענש, מען ונא' גישט ארדיין מיט אים, אונ גיט האנגלען מיט אים, אונ דיא מקוה איז נוהג אויף יעדער ארט אונ אין יעדער צייט:

(כח) מלאכתך ודמעך לא תאמר. מען סאר גיט געבין תרוקה פאר כבודים, אונ גיט מעשיר ראשון פאר תרוקה, אונ גיט מעשיר שני פאר מעשיר ראשון [נאר פריער בריינגט מען כבודים, דיא פירות וואס ווערין צו גרשט צייטיג, כביינגט מען אין בית המקדש, וויי עם שטייט אין די סדרה כי תבא], נאכדעם גיט מען צוויי פון זונערט

לֹא תֵאָחֵר בְּקֹרֵא דְבִרְךָ
תְּפָרִישׁ קְדָמִי : כִּסּ כִּן
תַּעֲבִיד דְּתוֹרָךְ דְּעֵנֵךְ
שְׁבַעא יוֹמִין יְהִי עִם
אֲמִיה בְּיֻמָּא תְּמִינָא
תְּפָרְשִׁינָה קְדָמִי :
וְאֲנָשִׁין קְרִישִׁין תְּהוֹן

לא תאחר בקרא דברך
 תפריש קדמי : כס כן
 תעביד דתורה דעניך
 שבעא יומין יהי עם
 אמיה ביומא תמינא
 תפרישינה קדמי :
 ואנשין קרישין תהון

תו"א כגור נביר חסו. כגורות כו יום : כן תעשה. תו"ן פא כגורות כו יום : שבח ימים. נדח מאל : ואנשי קדש. פסמים כד קידושין פו חוליו קטו קטו כגורות י :

רשבים

ומווקקים. וכן פ'י מנחה : לא תאחר. אלא ראשית ותחלת לכל המעשרות : בכור בריך. כן תעשה לשרך וגו' כל אלו עשרה ראשית אהי : (ל) ואנשי קדש. שלא לאכול דבר טמא כגון טרפה. וכ"ש לא תאכלו כל נבלה וגו' שפתי חכמים

בעל המורים

(כח) לא תאחר בכור בריך אלף חסו מיד אחר ל' יום : (ל) ואנשי. די ר"פ זין וידיך ואנשי חמור יכידלו. ואנשי סדום. ואנשי ככל עשו את עונתם. די אנשי סדום עכרו עבדו עשו את סוכת אבל אחס אנשי קודש תהיון לי ותמיר תגדילו העומאה רש"י

רש"י

לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את ד המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לכבורים ומעשר תרומה : בכור בריך בתוך לי. לפדותו כחמש ה שלעים מן הכהן והלא כבר לזה עליו במקום אחר חלף כדי לסמוך לו כן תעשה ו לשרך מה בכור חרס לאחר ל' יום שבוה שנאמר (במדבר יח) וסדויו זכור את חפדה אף בכור כהמה דקה מטעל בו ל' יום ואח"כ ותנו לכהן : (כט) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם לא למחר את קרבנו ביום ומהר קודש שמונה ז לפי שהוא מחוסר זמן : ביום השמיני תהנו ל' יוכל יהא חובה לבו ביום לאחר כהן שמיני וגומר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני ולהלן אף שמיני וגומר להלן אף להכשר שמיני ולהלן וכן ח משמנו וביום השמיני אחר רשאי ליתנו לי (מכילתא) : (ל) ואנשי קדש תהיון לי. אם אחס קדושים ופרושים

לכ"פ כשתחמלו וכו' ר"ל כשביה לך : ד רח"ל לא תאחר מליטון הכבורים דלפן זמן מסורס כחורה חלא ח"ל לא תאחר אותם למטס שאתרי : ה פ'י לא שתחן עלונו יו סהרי כפרשת קרח חכיב אך פדה חפדה אח בכור האדם וגו' : (מח"ל) טענת הוא וכל לאיך חלף דהא הרב מטיס כהמה דקה ועוד כו' עיין שם : ז חלף הנקדים יטול להקדשו אפי' אינו רק כן יום אחד והאזהרה היא ללא חלף מכלל עשה דוכיפי שבעת ימים וגו' : ח כלומר כיון דאיהא ג'ש דשמיני חסן כן משמע דביום השמיני תתנו לי הוא רשות ולא חובה וק"ל : י ממני שמיני חכיב וכשר כשדה עריפה וסופי עולת חס כדי שלא תפרס ואנשי קודש וכן תהיון לי לשון יווי. וממני שמי כמה דברים כיון חס תעשו ביום אם לא תעשו לא ארתיק אחכס מלחיות שלי לכך הולךד לומר ואם לאו כו' שאם לא תהיו פרושי' משקולי נבילות לא תהיו לי וסוף עניני חקים מצות ומשפטים

עניני חקים מצות ומשפטים

(ל) ואנשי קדש תהיון לי וגו'. ומחמת שהרגלת עמך כענייתך להיות עומק וכל מאלל חלכל אף כדומק מחמת קאקולי עכ"ל שחמטס. ולאחר עיד קרף ולאחר הביאו את המעשר אל בית האזור וגו' והקדומו לנס כרבה עד בלי די. ובס את העני סקלה מנתק ככור כתיב חתן לי ועבור זה חובה כן תעשה לשורך ללאיך. שיהי לך למן ובקר הרבה ותמטס כ"כ :

ע"ז אמר לו הקדוש בכור הוא מלאךך ודמך לא תאחר. תשמור ליתן המעשר והחיותו כדיו. ותמקוים כך עשר תעשר. עשר עכ"ל שחמטס. ולאחר עיד קרף ולאחר הביאו את המעשר אל בית האזור וגו' והקדומו לנס כרבה עד בלי די. ובס את העני סקלה מנתק ככור כתיב חתן לי ועבור זה חובה כן תעשה לשורך ללאיך. שיהי לך למן ובקר הרבה ותמטס כ"כ :

פירוש לתורת אלהים

אזוי וויא אבכור פון אַמענקוש מוקסמו אים נאך דרייסיג טאג אַפּ נַעֲבִין צום פּהן שְׁבַעַת יָמִים יִנְבְּעֵן טאג יְהִיה זאַל דער פּאָר פון דיין בְּהֵמָה ויין קוים ויין מוֹקֵשׁ פּלוֹקֵר דער פּהן טאג גיט אַעֲמִין דַּעַם כּבֹּר פּאָר אַקט טאג פּהן אונ פון דַּעַם אַעֲמִין דַּעַם טאג אָן אונ ווייַקער תּהִינוּ יי קענאַטו געבין דַּעַם כּבֹּר צו מיר פּלוֹקֵר צום פּהן : (ל) וַאֲנָשִׁי קֹדֶשׁ אונ אונ אַז אִיר יִשְׂרָאֵל וַעֲמִי ויין הייליג אונ אַפּ גישייד פון צו געבין גבילות אונ בְּרִיפּוֹת תְּהִיוּ יי

בדאָרפּאָט געבין יא תּהִיר וַאֲלֵסְמו גיט שְׁעֵמִינְעֵן אַפּ צו שׁוּיִרִין פּלוֹקֵר דו וַאֲלֵסְט גיט אַפּ שׁוּיִרִין תּרוֹקֵה פּרִיָּעֵר פון כּבֹּרִים כּבֹּר דִּיא אַרְעֵס פון דייַנע קינער עֵתְהוּ יי זאַלְכְּטוּ געבין צו מיר פּלוֹקֵר דו מוקֵשׁ אױם לִיוּיִן בײַ אױן פּהן מיט פּינף קלעים אַז ער ווערט אַלֵט דרייסיג טאג : (כס) גַּז תַּשְׁעָה אַזױ וַאֲלֵסְמו טאַהן לִשׁוּרְךָ צו דיין אַקס פּלוֹקֵר צו דִּיא כּבֹּרִים פון דייַנע גרויסע בְּהֵמֹת יִבְאַנְהּ אונ צו די כּבֹּרִים פון דייַנע שְׂאֵף פּלוֹקֵר

משלי חכמים

זאַל פּאַרדִינען ויין שׁוּסִיקל ברוים מיט כּבֹּר וויא גוש וַאֲלֵס אױם גינען. אַזי דִּיק פּער כּבֹּרֵת קען זאַל דַּעַם אַרְעֵסען באַרְגִין זײַנער קען באַקֵּם דַּעַם רִיבִין, אונ ער זאַל גיט דאַרפִין

זאַל פּאַרדִינען ויין שׁוּסִיקל ברוים מיט כּבֹּר וויא גוש וַאֲלֵס אױם גינען. אַזי דִּיק פּער כּבֹּרֵת קען זאַל דַּעַם אַרְעֵסען באַרְגִין זײַנער קען באַקֵּם דַּעַם רִיבִין, אונ ער זאַל גיט דאַרפִין

מצות השם

זַעֲתֵן פּהן הַיְהִינְתֶּם צום לױ, דאַם אױז מַעֲשֵׂר ראשון, גאַבְדַּעַם נַעֲמֵם קען זַעֲתֵן פּהן הַיְהִינְתֶּם דאַם אױז מַעֲשֵׂר

זַעֲתֵן פּהן הַיְהִינְתֶּם צום לױ, דאַם אױז מַעֲשֵׂר ראשון, גאַבְדַּעַם נַעֲמֵם קען זַעֲתֵן פּהן הַיְהִינְתֶּם דאַם אױז מַעֲשֵׂר

וּבִשְׂרַב בְּשֵׂדָה מְרַפָּה לֹא תֵאָכְלוּ לִפְלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ : ס כג א לֹא תִּשְׂא שְׂמַע שְׂוֹא אֶל־תִּשֵּׁת יִדְךָ

הַדְּמִי וּבִשְׂרַב תִּלְיִשׁ מִן
חִיּוֹת חִיָּיָא לֹא תִיכְדוּן
לְכַלְבָּא תִרְכוּן יְתִיה :
לֹא תִקְבֵּד שְׂמַע
דְּשַׁקֵּר לֹא תִשְׂוִי יְדְךָ עִם

הורא ובשר גבדו . מנות ית זכחים עב מנחות קא חולין עב סח טג קב : לבלב פלטון . פסחים לא כב קוח קידושין מה מוסס כג : לא תשא .
נפסחים קוח סוכהוין ז : מנח כג עשוסם לא : אל פסח ידך . ימנות כה ב"ק עב סוכהוין ט ז :

בעל הטורים

רשבים

כי עם קרוש אתה : (א) לא תשא שמע שוא . כמו שהעלך
מזורה לא תענה ברעך עד שקר . כמו כן הדיינים
שפתי חכמים

סיקר מהחמר שאין כוונתו רק על הללו : י שהרי נמקום אחר
אלה שדובר הכתוב כהויה מקום שדרך הכמות ליערף וכן (דברים כב) כי כשדה מלאה וכן (שם כב) אשר
לא יהיה טעור מקרה לילה הוא הדין מקרה יום אלה שדובר הכתוב כהויה . ו"ות' ובשר דלתיס מן חיית כבד אחר
כשר שנחלש ע"י טרפת זבח או חרי מן חיה נכרה או מכהמה כשרה כחיה : לבלב ובשר לרכונו אותו . (מכילתא) ק"י
לעריפה שמתורה בכל הנחות א"כ מה ת"ל לבלב ללמדך שאין הקב"ה מקשה שכר כל כריה שנא' (שמות יא) ולכל כנ"י
לא יתכן לבלב לטעו אחר הקב"ה תנו לו שכרו : (א) לא תשא שמע שוא . כתרגומו לא תחבל שמע דשקר מזורה
למחבל לשון ורשע ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין הכירו : אל תשת ידך עם רשע .
רשע"י

דעת זקנים ומבטלי התוספות

(ב) ובשר בשדה פרשה וכו' . מאחר שהכלב מסר נפשו על
הפרשה כשכבא הזוא לפרש' דא תחרי' כפוי סיבה כנגדי
לקוטבים על התורה

(א) לא תשא שמע שוא וכו' . ר' זאליקס גיט מאבין הערין
פון דיין מויר' אפאלשע זאך . אונ זאליקס גיט
פון איין בְּהֵקָה בְּשֵׂרָה וואס זיא איז פאר צוקט גינארין דורך אלייב אָדער דורך אַנוואָף סיי אויף
דעם פֿעלד אָדער אין הויז ועיין רש"י' לא האביו מארם איר דיא בְּהֵקָה גיט עסיין נִכְבֵּד נָאר איר
מוקט דיא בְּהֵקָה צו דיא הינט ארום ווארפין : (א) לא תשא שמע שוא ר' זאליקס גיט קאקל זיין גיין

משלי חכמים

דיין נעמט צדיק קאפין , אויב רעד אָנעם פאן נעמט דיר גיט
בְּזֵאֲרָאֵלֶיךָ , נעמט גאט דיר בְּזֵאֲרָאֵלֶיךָ , וְהָרִים דר' האקס דאך

השם

כשומר ובשר גבדו פשוט טרפה לא תחלו :
כשאר חכירו עשה כשומר לא תשא שמע שוא :

(י) וּבִשְׂרַב בְּשֵׂדָה מְרַפָּה לֹא תֵאָכְלוּ . אֲבָהֵקָה אָדְעֵר אֲחֵיהָ
אונ א עוף נואם קען מעג זיי עסיין , אויב זייא
זענען צו ריסקע גינארין פון אַחֵיהָ , פאר קען גיט עסיין
זייער פלייש , אונ אֲבָהֵקָה אָדְעֵר אֲחֵיהָ אונ א עוף נואם
זענען קבאק , אָדְעֵר זיי האבין א אַיגנזיגייקסיין פֿעלְעֵר ,
זענען אויף טרפה אונ קען פאר זיי גיט עסיין , אונ דער
נואם עקט פון זייער פלייש אַשְׁטִיקוּל' נואם אין בְּרוֹים נוי
א אַיִל־בֵּירָם , קוקט אים בְּלִקּוֹת , דער דין איז אויף זענער
אָרֶט אונ צו זענער צייט , ביי יָרֵבִים אונ נִקְבוֹת וואס דיא
ידין זענען גיבאטין גינארין זייא זאלין גיט עסיין טרפה
עסינס , אונ זאלין גיט עסיין פלייש פון אֲבָהֵקָה בְּהֵקָה ,
דער פּעַם איז , וויי' די לְשִׁקָּה פון דעם יד איז אַחֲלָק פון
תְּקִילוֹת בְּרֵךְ הוּא , אונ רי לְשִׁקָּה איז פֿעלעס צו דעם גוף
אזוי ווי אַפְיָצֵר און פֿהעקט אויף די לִיב' אָדְעֵר אויף דעם
הַמֵּלֶךְ , און די חֵלֶב איז גוט אונ די הַלֵּץ איז קרוקען ,
בְּקִנְיַם דער פֿייער ליכטיג אונ ער האלט דעם פֿעקט אויף
די לִיב' אָדְעֵר אויף דעם הַמֵּלֶךְ , אָדְעֵר אז דיא חֵלֶב איז
גיט גוט אָדְעֵר דער הַמֵּלֶךְ איז גאט , קען גיט בְּקִנְיַם דער
שִׁיעֵר , ביי דעם גוף מיט די לְשִׁקָּה איז אויף אַחֵיהָ ,
דער גוף איז ביין אונ זענענד , דיא בְּלוֹט זייעט איז ביין ,
פון זייעט אונ זענענעק עסיין , האל'ט דך די לְשִׁקָּה אויף
דעם גוף , אונ דיא אַשְׁטִיקוּאָרְג נואם דער פֿעקט עקט
בְּרִיקְנֵעֵן אין אים אַרְיִין אַנְיֵגִי גאמור , אויב אַשְׁטִיקְנֵשׁ זאל

חִיבָא לְמַהּוּ לִיה סְהִיד שְׂקָר: ב לָא תְהִי פִתְר סְגִיָא? אֲבָאֲשָׂא וְלָא תְהִי אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת וְלָא תְרֵא לֵא פִיִּי. סְטִהֲרִין ב:

כעל הטורים

למנו. ומתוך ליהלא תשא שמת שוא כל המספר לה' ראוי וחקרה ואפילו אם יש שני עדי שקר אל הצטורף צמחם להעיר כמותם ואצ"פ שיוגמר על פיהם כי אין

רש"י שפתי חכמים

הטעם דח חקרו חביעת שקר ב הכניעתו להיות לו עד מום: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. (מסנהדרין) (ג) יש במקרה זה מדרשו חכמי ישראל אבל אין לשון שבכרעת לא היה אחר וסוף המקרה דרשו: אחרי רבים להטות. שם יס שנים כחמישיבין יותר על המזיבן הסה הדיון על פיהם לחובה ודכתיב נפשות הכוזב ומלע המקרה דרשו: ולא הענה על רב. על רב שחין מולקין על מוטלא שכתב"ל לסיכך מתחילין כדתיי נפשות מן הגד לקטעו שכהן שולחין תחלה אחריו על שאלתו את דעתם (סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרה: לא תהיה אחרי רבים לרעות. למיזב מיתה כשכיל

רעה וקנים מבעלי התוספות

שכשיהיה דך טרפה שחשבוהו אליו שכשר ששמר" ער עתה שלא נספיהה וכן שומרו עור האחרות כי כן דרך העולם להעביר כתיבים לשמור הצאן מן הובאים:

עלמא אחריס. וזהו לא תהיה אחרי רבים לרעות. ר"ל נשמות רע דכבר התקטט. וכן הוהו להחליץ וקטעו כמי סדין שאל"ס כשכעל דח והעדין להדיון הם רבים לא יהיו הוא גם כן קטעו להטות דיון ולתוהו. ולפי שלא אחר סקוטו סבלין. כהוא ארכי לטובס התכונתי להדר ולפאר אלס עני ורל שחין לו מהל לפרופ חוכו עני עטתי עטורי שחיו חייב כלום ליה חמר לה דעת מהדר כריכו. אפילו שיהי' לו וניי לא התדרוהו במלומחוד ומטומחוד כריכו אבל כיון שיהי' עשיר או דל נזק לזק תרדוק:

פירוש לתורת אלהים

פאלקש הערונג פלוקר דו מארקס גיט מקבל זיין קיין לשון הרע אונ דאם איז אויף איין אהרנה צו אדנין אז ער טאר גיט אויס הערין איין בעל דיין ביו דער אנדערער קוקט אז דו זאלקט ביין האנט גיט טאהן מיט דעם רשע וואס קאנט דעם חקר מיט פאלקשקייט יהיה צו זיין צו אים אפאלקשער צרות: (כ) לא תהיה דו זאלקט גיט זיין פלוקר גיט נאה ציהן אצוי נאה פיל קענטשין רעות וואס זייא גיינען אנועק דעם משפט אויף שלעקט אונ זאלקט גיט טראקטען טייל זיי זענען ארבים וועל איה זיי נאה ציהן ויא אונ אויב דעת

מצות השם

(סח) [לאו מה] שלא יעד כעל עכוות שנלמד אל תשא ידך עם רשע להיות עד חמס: על הנזכים שנים שנלמד לא תהיה אחרי רבים לרעות: דארפין די קענטשין טאהן חסר איינער מיט דעם אנדערין אז מיר וועלן זאגן וויא דייא מצות טון זיך קרוש ברוך האט זענען, וועט נאטם אויף אזין דחטובות חאטין אונ וועט מיט אונו טאהן גאר טובות. די מצות זענען אויף אידען ארט אונ אין יעדער צייט ביי זקרים אונ ביי נקבות: אל תשחך ידך עם רשע ונגי'. אדריין טאר גיט און זענען צרות ווייס אדריין קענטשין וואס טוהט עבדות וואס ער איז ארשע. אונ אויב עס קוקט צו בית דין צוויי צרות. אונ איינער ווייס אויף דעם אנדערין אז ער איז ארשע. טאר ער גיט זיין א צרות צו זאמען מיט דעם רשע. אונ אויב איין צרות ווייס אדריין דעם אנדערין אז ער איז ארשע. אונ איינען. טאר ער גיט זיין מיט אים צו זאמען צרות זאגין: (כ) לא תהיה אחרי רבים לרעות. דער בית דין וואס האט פארציטין קענטשין צום הרגלן. האבין דעם קענטשין זיין דריי אונ צוואנציג זאגין, אויב ער צו דריינים האבין גיטאגט אז דעם קענטשין קוקט גיט צו הרגלן. אונ צונועלף דריינים האבין גיטאגט זען זאל אים יא הרגלן. זענען דאך די קענטשין איינער צום הרגלן גאר מיט אייביגם

תענה על־לב לנַטת אחרי רבים לְהַטת : נ וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ :

תתמנע מקאלפא מה
דבעינך על דינא בְּתֵר
סניאי אשלים דינא :
ג וְעַל מַסְפִּינֵי לֹא תִרְחַם

תרא ולא סגנה על . סגנדין ית לו : לנטת . סגנדין ג : אחרי רבים . מניחא נט סגנדין ב ג חולין
יא : ודל לא תהדר . חולין קלז :

רשבים

בעל המורים
לשליכו ללכיס : (ג) ודל . כי כמסורה הכא ואידך ודל מרעטי
יספר לומר אפי' הוא רעסו יספר ממנו ולא יסא לו פניס כדניו :
כריבו . ד' דין ואידך לדיק הראשון כריבו . לא תטה משפט אכיונך
: ג וְעַל מַסְפִּינֵי לֹא תִרְחַם

דנין שלא כדון לפי דעהך ויאמינו לך כי
אם למרובים : ולא תענה על ריב לנשות אחרי רבים
להטות . משפט ואפי' כשהם מוכים אדם ופוטרים
ממיתה : (ג) ודל לא תהדר . כדכתיב לא תשא פני

ושפתי חכמים

פירוש לתורת אלהים
וואם ווערט גימלשפט וועט דייך פֿרעגין אויף דעם
משפט ואלקטו אים אונזעקעם גיט ענפערין נישות
דאס וואס גיינט אחרי רבים נאך די פיר מענטשין
השמות אונזעק צו גיינען דעם משפט פון דעם אמת
נאר דו מוקט נאגין דעם משפט אזוי וויא דער
אמת איז אונ דיא עבירה זאל חל ויין אויף דיא
רבים וואס פאר קרובען דעם משפט : (ג) ודי אונ
איין ארום סאן לא תהדר ואלקטו גיט בשינען
בריבי אין ויין קרוב דהיינו אז ער האט אמשפט
פאר דיך ווייט און עושר אונזעקטו איר גיט
מראקטער ווייט ער איז איין ארום סאן וועל איה
זעהן אים מוקה ויין ברין האמשע דער אמת איז
אונ

שקר קמוסיר לעד זה שאל שמתקף עם שקר שטוא
רעט : ר' ר' אל חזמר מה נכך אם אדון את הדין לאמתו
כיון שסס רכיס ואני יסדר ולא יסמטו לי אלא עשה את

ולחמתי בזמן שהן טנים הנזכרעין כמחייבין יותר מן המוכיין על המוכיין : ולא תענה על
רבי . לנשות מדכריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן :
אחרי רבים להטות . ויש רבים שאלה נטות אחריהם
וממשתע שאל' לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני
מלאפס מה דבעיך על דינא . ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש : לא תענה על ריב לנשות . אם ישאלך
דבר למשפט לא תענה לנשות ללד אחד ולסלק עמך מן הריב אלף הוא דן אותן לאמיתו . ואני חומר ליסכו על
אופניו כפשוטו וכך פתרונו : לא תהיה אחרי רבים לרעות . אם ראיח רשעים מעין משפט על חומר האויל
ורבים הם הנני נוטה אחריהם : ולא תענה על ריב לנשות וגו' . ואם ישאלך הכדון על חומר המשפט
אל תענו על הריב דבר הנוסה אחרי אותן רכיס להטות את המשפט מאמתו אלף חומר את המשפט
כאשר הוא וקולר יהא תלוי ל כזואר הרכיס : (ג) לא תהדר . לא תהלוק לו כבוד לזכותו כדון

לקוטים על התורה

איר איה גיט מיט אונז איר נאלט דיען דעם וועלבענען
נאט וואס מיר דיען . האט רבי יהושע גינאנט צום בותי
האקטו עפעס קינדער . האט דער בותי גינאנט צו רבי
יהושע דו האקט מיה דערמאנט סינע צרות . האט רבי
יהושע גינאנט וועלבעק צרות . האט דער בותי גינאנט איה
האב מיר קינדער ווען זיי ווענען ביי דעם טיש צום עסין .
דער צויבט ויין נאט אונ דער צויבט ויין נאט . אונ וויא
גיינען גיט אונזעק פון טיש ביו ויא צו שפאלטין דיא קעפ
איינער דעם אונזערין . האט רבי יהושע גינאנט צום בותי
אונ דו פאר גייקסט דיה מיט זיי . האט דער בותי גינאנט
גין . האט רבי יהושע גינאנט צום בותי איידער דו גייקסט
אונז פאר גייבין . פאר גייבין דו דיה מיט דיינע קינדער .
האט רבי יהושע ארום געשטויסן דעם בותי פון שטוב :
(ג) וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ . אויב א ארעם מאן האט געמאנט
ביי אגביר טויזענד רובל . אונ אלע גויסיין אז דער
ארעם מאן האט קיין סאקהל געהאט טויזענד רובל . וועלין דאך אלע מענטשין פארשעקען דעם ארעם מאן . אונ

מבצות השם
(עו) [לאו מו] שלא ילמד חוכה מי שלמד זכות תחלה כדניי נפשות שנאמר לא תענש על ריב לנשות :
(עח) [עשה לב] לנשות אחרי הרוב שנאמר אחרי רבים להטות :
(עט) [לאו מו] שלא לרחם על העני
קער . דארף מען אים גיט הרגנן . אפילו איינער פון דיא
צוועלף דינים איז דער געקסטער לבן פון אלע דינים
פון דעסנווענין הרגת מען אים גיט . אבער אז דיא
געשולדיגער צום הרגנן זענען מיט צוויי קער . דארף מען
אים יא הרגנן . דער דין איז גינען פארצייטן ווען די יודין
האבין געקענט משפטין דיגן נפשות :
ולא תענה על רב לנשות . דער דין וואס האט גינאנט
מען נאך דעם מענטש גיט הרגנן . פאר ער גיט הרקטה
מאגין אונ זאגין מען זאל אים יא הרגנן . אבער פארקערט
אז ער האט גינאנט מען זאל דעם מענטש יא הרגנן . בעג
דער דין יא הרקטה האבין אונ זאגין מען זאל דעם מענטש
גיט הרגנן :
אחרי רבים להטות . אויב צוועלף דינים האבין גינאנט
מען זאל דעם מענטש גיט הרגנן . אונ עלף דינים

ס ד כי תפגע שור איבה או חמור
 תענה השב תשיבנו לו: ס ה כי
 תראה חמור שנאך רבין תחת
 משאו והדלת מעזב לו עזב תעזב
 עמו: חמישי ס ו לא תטה משפט

בדיניה: י ארי תערע
 תורא דסנאך או חמריה
 דמעי אתבא תתביניה
 ליה: ה ארי תחו חמרא
 דסנאך רביע תחות
 טו עניה ותתמנע
 מלמשבק ליה משבק
 תשבוק מה דבבך
 עלוהי ותפריק עמיה:
 י לא תגלי דין מסבאך

תרא י חסנע . מיעבא ל: כי מרלס . פסחוס קינ מיעבא ל: רבן חתח . מיעבא ל: ל: ומדלס
 מעזב . מיעבא ל: מוצ מעזב . עס אל ל: חס . חמורוס קס סכרדיוס ל :

בעל המורים

דכינו לעת אדם כרינו . ולמר לך אף אם הוא דל לא חשמע
 דכרי חתלה להלדיו כדיו ולטות בעל דיו הכא אחרי: (ג)
 חוסע . ג' כמסורה חמורו חוסע . והכס חוסע כסדה אדם
 חוסע מדרך הסכל . ו"ס מלא פרס רועה אין זו אכירה מלא חמור
 ואלא נהדר: (ח) סולך . ג' כמסורה חמור סולך . אם רעכ
 ישראל דכטוא ע"א מו' אומות דרטינו ומדלת מעזבו לו ובסוגא
 רובן . רובן בין המשפטים . לפתח חמור רובן זה יתיר
 חקמים יטסוק בחורה כיטסרס כדלמגרינן אם פנע
 חק מולו זה ומכחו לניה חמרס:

רשבים

(ה) חמור שנאך . דבר בחורה . עזוב תעזוב . לשון
 סיוע ותזיווק . בדכתיב ויעזבו (את) ירושלים עד
 חסוס דהכא מירי כסני מיני סנאס ע"א
 ג' כנס' דין ואידך לפתח חקתת
 חסר ה"א ריבן חתח משאו מתי
 חקמים יטסוק בחורה כיטסרס כדלמגרינן אם פנע
 חק מולו זה ומכחו לניה חמרס:

שפתי חכמים

שך וקולה וכו': מ הוטרך הרכ לפרס כסהידור של על סהית
 הדין לזכותו מפני שאין דרך הדיון לחדר אלא לטער כמו שאל'
 לא חסא פני גדול אלא הכבוד הוא סמכה אוחו כדיו ועל ידי
 הדין הוא מתכבד . שאל' ילטרך לפרסו על ואין לו והוא מוילול:

ולמר דל הוא אזכנו מ ואכדלו: (ה) כי תראה
 חמור שונאך וגוי . הרי כי חשמע כלי' לדמא סהיא
 מל' לטותו בן משוטי כי וכה ספרו סמא תראה
 חמורו רובן חתח משאו . והדלת מעזבו לו . כחמיה:
 עזב תעזב עמו . עויבה זו לשון עורה וכן (מ"א יד)
 מלאה עטר לעור ולסיעה את חיק החומה כיואל כי
 סמא חמור בן בחמי' לא חירל מהס ומרסו כך דרסו רכיוטיו
 עזור הא כילד זקן ואינו לפי ככודו ומדלת כי כהמת נכרי
 ומשאו של יסחאל וחדלת: עזב תעזב עמו . לפרק

רש"י

פירוש לתורת אלהים
 מיט דעם עוישר פארקסמו גיט פסקנן נאר אקט:
 (ה) כי תפגע ווען דו וועקסט בעגעניגען שור איין אקס
 פון דין שונא או חמור אדער ויין איינל תועה וואס
 ער איז פאר אירט פלוסר ער איז פאר גאנגען פון ויין
 בעל הבית השיב ואלקסמו אום קערין דעם
 אקס אדער דאס איינל ויין בעל הבית: (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועקסט ועהן איין איינל
 פון דין שונא רובן הועקט דאס איינל ויין בעל הבית: (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועקסט ועהן איין איינל
 צו העלפין אים פארקסמו גיט ווי דען עזוב ואלקסמו אים העלפין אונס ואלקסמו מיט אים אראפ געקען
 די משא פון דעם איינל: (ו) לא תטה משפט פון דעם

עזור הא כילד זקן ואינו לפי ככודו ומדלת כי כהמת נכרי
 ומשאו של יסחאל וחדלת: עזב תעזב עמו . לפרק

לקושים על התורה

וועלין אים רופין ל'גער , אונ או דער דיין וועט וועלין
 געשיינען דעם ארעם סאן , וועט ער ואגין צו אים אין
 דערשטיג , גוי געקער אהיים אונ ואר'קסט גיט מער דער'
 בעל הבית השיב ואלקסמו אום קערין דעם
 אקס אדער דאס איינל ויין בעל הבית: (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועקסט ועהן איין איינל
 פון דין שונא רובן הועקט דאס איינל ויין בעל הבית: (ה) כי תראה חמור שונאך ווען דו וועקסט ועהן איין איינל
 צו העלפין אים פארקסמו גיט ווי דען עזוב ואלקסמו אים העלפין אונס ואלקסמו מיט אים אראפ געקען
 די משא פון דעם איינל: (ו) לא תטה משפט פון דעם

מצות השם

(פ) עשה לך פרוק מעל כהנת חכרו הרכולת חתח משאם שגלמר כי חרלס חמור שנאך רבן חתח משאו ומדלת מעזבו לו
 עזוב תעזב עמו:

(סא) ולאו מתן סלא להטות הדיו על הכנין
 (ה) כי תראה חמור שונאך וגוי . אוב איינער וועטס ויין
 חקר פארט מיט א איינל ונדך איין אנדער בקהלה
 אונ דער איינל איז גיפארין אונטער דאס משא , ער קען
 גיט שלעפין דאס משא , אפילו דער בעל הבית פון דעם
 איינל איז ונייער אשונא , פון דעםסונגענין מוז ער אים
 העלפין אפארין פון איינל די משא אונ צוריק ארום לייגין
 די משא ארום דעם איינל אונקוסט נאר אן געלט , אונ
 אפילו דער איינל איז נאך אפארל אונ נאך ס'ר מאהר
 געפארין אונטער דאס משא , מוז ער אים ארין העלפין
 אפארין אונ אופארין די משא אונ געלט , אונ אוב ער
 איז איין ארעטער פון וואס עס איז גיט שוין פאר אים ער
 נאר העלפין אופארין אונ אפארין פון דעם איינל ,
 דארף ער גיט העלפין , אונ אוב ער העלפט יא , וועט

(ו) לא תטה משפט . אוב ארשע מיט אצדיק קוקען צו
 אדיו תורה , אונ מען וועט אז דער צדיק וועט
 דארפין בצדקה'ן סול געלט דעם רשע , פאר מען גיט
 ואגין ווייל ער איז ארשע דריבער וועט מען גיבעקט מאכען
 דעם

בְּדִינָהּ : מִפְתַּחֲמָא
 דְּשִׁקְרָא הֵינָּה רְחִיק וְדִינָהּ
 וְדִי נִפְק וְזָכָא מִן דִּינָה
 דְּאִתְקַטְוֵר אֲרִי דְּאִתְקַטְוֵר
 חִיבָא : ח וְשׁוֹחֲדָא דְּאִתְקַטְוֵר
 תְּקִיפֵי אֲרִי שׁוֹחֲדָא
 מְעוֹר עֵינֵי תְּקִיפִין

אֲבִינָךְ בְּרִיבּוֹ : י מְדַבֵּר־שִׁקְרָא
 תְּרַחֵק וְנָתַן וְצִדִּיק אֶל־תְּהַרְגֵנּוּ כִּי
 לֹא־אֲצִדִּיק רָשָׁע : ח וְשׁוֹחֲדָא לֹא
 תִּקַּח כִּי הַשְׁחֵד יַעֲוֶר פְּקֻחִים וְיִסְלַף

ת"א מדרג שקר . שמואל ט לא : וקני וצדיק . ססדרין לג סג : ושחד לא תקח . טהא יכ כחוסות קס : כי כחוסד . טס : ויסלף . טז :

רשב"ם

החומה . ואם עיור ועווב : (ז) מדבר שקר תרחק . לזכות אל תהרגנו עוד מאחר שכבר קבלת העדים
 ואם נראה בעיניך דין כורמה ועדים רמאים ואין אהה . וגמרה הדין ולא נתח כלך על זה ועד לשוב שאלה אהה
 יכול להחישן התרחק מאותו הדין ואל תדין בו כלל . הצדקתו אני לא אצדיקו והיוב מיהה בכתוב והתלהים
 נאעפ"ב אם הוא נקי וצדיק בדין שכבר נגמר הדין . אהה לידו : (ח) יעור פקחים . אצל פיקוח עין נופל

רש"י

המשא . מלמשל ליה מליטול משאוי ממנו (כ"מ לב) : (ו) אבינך . לטון לזיבה שהוא מדולדל ותאכ לכל טובה :
 (ז) ונקי וצדיק אל תהרג . מניין ליואל מכ"ד חייב וחמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל
 ונהל אל תהרגו ואס"פ שאינו לדיק שלא לנטק ככ"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו . ומנין ליואל
 מכ"ד זכאי וחמר א' יש לי ללמד עליו טובה שאין מחזירין אותו לכ"ד ת"ל ולדיק אל תהרגו וזה לדיק הוא
 שלנטק ככ"ד : כי לא אצדיק רשע . און עלך להחזירו כי אני לא אצדיקו כדיני אס ולא מידך זכאי יש
 לי שמוסס הרבה להמיתו במיתה שמחייב כה : (ח) ושחד לא תקח . אפי' חשבוט חמת וכ"ש כדי להטות
 את הדין שחדי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא . חטה משפט : יעור פקחים . (כ"מ ק"ח מכלתא)
 אפי' חסס כחורה וטול שחד סוף שחזרופ דעתו עליו וישחכה תלמודו ויכהה מאור עיניו : ויסלף . כחרגומו

דקומים על התורה

פירוש לתורת אלהים
 ארעם מאן בריבו אין ויין קריגו : (ו) מדבר שקר
 פון פאלשע רייד תרחק ונאקטמו דיק דער נויטריין
 ונקי אונ איין ריינעם פלומר ווען מען האט
 איינעם גיפירט הרגנן טייל ער איז ארויס גינאנגן
 חייב פון דעם בית דין אונ איינער פון די דיניגים
 האט גינאנג איה האב אויף אים פלמד זכות צו
 ויין וצדיק אדער איין גירעקטענער וואס איז
 ארויס גינאנגן זכאי ביי דעם בית דין אונ איינער

קאמען פון דיא שויענד רב"ש . הייל אלע מענטשין וועלן
 דיה פארשעקען אונ וועלן דיה האמין פאר משונע .
 דאס פאר גיט גינאן דער דיין . אונ פאר גיט וועלן שייין
 קאכין דעם ארעם מאן . נאר ער זאל אויפקערין ויין מענה
 גלייך ווי ער וואלט גינען בייך אונ עם וואלט גינעקעט ויין
 אקט אז אים קוקט שאקי ביא דעם גביר שויענד רב"ש .
 נוארום וועד הייס וואס פארמענעווינג דער ארעם מאן
 קאט אויף די שויענד רב"ש . דריבער טווען די דיניגים גוט
 אויפקערין וינע פענות :

פון דיא דיניגים האט גינאנג איה האב אויף אים פלמד חוב צו ויין אי ונאקטמו גיט הרגנן פון נוארום
 איה קאט וועל גיט גירעקט מאכין דעם רשע האמשע ער איז פון דעם בית דין ארויס גינאנגן
 זכאי איז ביי מיר פאר האנדירן פיר שלוחים צו הארגענען אים מיט דער מיתה וואס עם קוקט
 אים : (ח) ושחד לא תקח אונ שוחד ונאקטמו גיט נעקען אפילו צו משפטין אקט אונ מכל שקר
 פאלש צו פסקנן פון נוארום דער שוחד יער טוט מאכין בלינד דיא אויגען פון דיא קלוגע . ורשדי
 שרייבט אפילו דער וואס איז אהקם אין דער תורה אונ נעקט שוחד איז דער סוף אז ער פאר
 לירק ויין שקר אונ פאר נעקט דאס לערנען אונ וינע אויגען ווערין אים שונקעל ויפא אונ ער

מצות השם

(טז) [לאו טע] שלא לתחוך דינין כחומר הדעת אפילו ראוך ונדוי מרז וכה דס וסהנוו מטרפר עד שיכלו מדים גוט-שכל
 דבר שנלמד ונקי וצדיק אל תהרגו :

(טז) [לאו ט] שלא ליקח שחד שנלמד ושחד לא תקח :
 דעם צדיק ער זאל גיט דאמין בנאמתיין אזוי פיל געלט
 צום רשע . דאס פאר מען גיט . נאר ווער עם איז גירעקט
 מוז מען אים גירעקט מאכן . אונ ווייל דער רשע איז ארעם
 איז מצות דריבער רופט אים די תורה אביין :
 (ו) ונקי וצדיק אל תהרגו וגו' . בית דין שארין גיט פסקנן
 ארין ווייל עם דאכט זיך ויאי אז עם איז אזוי .
 דהיינו מענטשין האבין גינען ווי ראובן האלט אשווער
 אין מאנט אונ יאנט גאט אפעקטש אונ וויל אים הרגנן .
 אונ דער מענטש איז אריין גילאמין אין אליידיגע שטוב
 אונ ראובן איז אויך אריין גילאמין אין די שטוב . אונ מען

ומקלקל פתגמין תריצין:
 וניירא לא תעיקון
 ואתון ידעתון ית נפשא
 דניירא ארי בירין
 היתון בארעא דמצרים:
 ושית שנין תזרע ית
 ארעד ותכנוש ית
 עלפתה: י"א ושביעתא
 תשמטנה ותרמשינה
 ויכלון מסביני עקד

דברי צדיקים: וְגַר לֹא תִלְחָץ
 וְאַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־
 גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: יוֹשֵׁשׁ
 שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרֶצְךָ וְאַסְפֹּת אֹתָהּ
 תְּבוֹאֶתָהּ: י"א וְהַשְּׁבִיעַת תִּשְׁמַטְנָהּ
 וְנִטְשֶׁתָהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וַיִּתְרֹם

תרא וגר לא תלחץ. מניח כס מ' הויכר כדברי הכהן מ' נפאל: והשביעיה משפט. סוכס פד מועד קטן ג מניח א: רשבים בער הטורים

(א) את תבואתה והשביעיה. לבסוף פירות ערב שביעית שנתכסו לשביעיה: (יא) והימים. כי דין אויךד ויתרם אכלה אל לומר שפירות השמטנה שלא תזרע ונשטחה תאסוף הבואתה

רש"י

שפתי חכמים

ומקלקל: דברי צדיקים. דכריס המולוקים משפטו ג אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין יסרים: (ט) וגר לא תלחץ. כהכרה מקומות הסירה תורה על הגר ממני מסורו כרע (כ"מ טו): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוטת אותו: (י) ואספת את הבואתה. לשון הכנסה לבית כמו (דכריס כג) ואספתו אל תוך ביתך: (יא) תשמטנה. ע מעבדה גמורה כגון מרישה וזריעה. וטמטה פ מלוכל ומלקקס: ויתרם אחר זמן הביעור. ד"ל תשמטנה מעבדה גמורה כגון מרישה וזריעה. וטמטה פ מלוכל ומלקקס: ויתרם

דעת וקנים מבלי ההוספות

(א) ושש שנים תזרע וגו'. אחרת בפרש דמא' אין לו יארם אלא חורבה אחת בתוך גנו הייב לעברה בכל יום ונראה לה' משה דוקא בארץ ישראל כדי להרבות הפרשת תרומות ומעשרות:

את תבואתה ולא תלחץ להכריז השדה בימים. רק כשנה אחרתי אליכם השמור:

פירוש לתורת אלהים

פאר קריסט דבי די גירעקטי בייד פוזר אמתין משפט: (ט) וגר אונ אגר לא תלחץ ואלקסטו גיט פציונין ואתם אונ איר וויקסט וואר דעם וויכלען פון גו וויא ארם ארם או קען פציונינגט אים גי ווארום איר זענט דאך אויך גרים גיווען אין לאנד סוצרים: (י) ושש שנים אונ זעקס יאהר תזרע ואלקסטו נייען דיין לאנד ואספת אונ

מצות השם

(פג) [עשה לד] להסמיט כסנה השביעית מה שחולל החרן שנלמד והשביעית השמטנה ונטמטה: געויעט וייעקע פערדער זעקס יאהר. אונ דעם וייעקעטן יאהר האבין ויי גיט גיארטן וייען דיא פערלדער אונ גיט אקערין אונ גיט פירען מיסט אויף די פערלדער. אונ וואס גס האט געוואקסן אין פערלד פון זיה אליין. אין דעם וייעקעטן יאהר. אונ די פירכטין וואס וואקסן פון זיה אליין אין די ווייניגע פערער אין דעם וייעקעטן יאהר, אונ האט דער בעל הבית געמוט קריי מאכין פאר אלע קעקעטשין אונ פאר אלע קהכות אונ חיות. וועד גס וועט וויילן זאל אריין גיין אין פערלד ארבער אין וויין וואקשן אונ זעסן וואס גר וועט וועלן. אונ קען פאר גיט האנדלען מיט די פירות אונ קבואות וואס וואקסן אין דעם וייעקעטן יאהר אונ די פירען אין נהג ביי זכרים אונ נקבות:

זנגקדום

וּשְׁאֵרֵיהֶן תִּכְבֹּד הַיּוֹם
 בְּרֹא פֶּנֶעֱבִיד לְכַרְמֶךָ
 לַיִתְּךָ: יֵב שִׂמְאָה וְיִמִּין
 פֶּנֶעֱבִיד עֵיבָרָה וְכִיּוֹנָא
 שְׂבִיעֵצָה הַעֲנֵה בְּדוֹר
 לַיִנְנִים יִתְּנֶה וְחִמְרָה
 וַיִּשְׁקֹט עַד אֶפְתָּה
 וְנִירָא יִיבֻכְבֵּל דִּיאֲמֵרִית
 לְכוּן תִּיסְמֵרוֹן וְשׁוֹם
 מַעֲזָה לְמִינָא לֹא

תאכל חית השדה בן־תעשה
 לכרמך ליתך: יב ששת ימים
 תעשה מעשיך וביום השביעי
 תשבת למען ינוח שורך והמורה
 וינפש בן־אמתך והגר: יג וכל
 אשר־אמרתי אליכם תשמרו ושם
 אלהים אחרים לא תזכירו לא

תרא יבס כן יבמות מח: וכל אבר
 אמת: שבה יח: ובס אלוס
 חמשים: סוכרין קט ס

בעל המורים

שביעית אמרין כהנא וחוספין את דמיהן ורין נבעין: (יג) וס
 אלוס אמרין: וסוך ליה שלם כריס לומר יך כל המנוס
 את המועדות כללו עובד פלא: וסוך פסח לעיל לומר מס
 שמרו: חזר ובוסל ושונה אהורחיו: ורבותינו דרשו
 ר"י

האכל חית השדה. (מכילתא) להקיס ממילא חביין
 למחלל היה מה היה הכולל צלל מעבר אף אבינים
 אולוס כלל מעשר מכן אמרו אין מעשר בשביעית: בן
 העשה לכרמך. ותחלת הוקרה מדבר ק בשדה הלבו
 כמו שאמר למעלה הינוח תועה את ארץ: (יב) וביום
 השביעי תשבת. (מכילתא) אף בשנה השביעית לא
 העקר שבת בראשית ר ממקומה שלא תאמר הואיל וכל
 הינוח קרויה שבת לא תבא כה שבת בראשית: למען
 ינוח שורך וחמורה. תן לו ינוח להתיב שיאח תוש
 ואוכל עשבים ש מן הקרקע או אינו אלא יתבטו עש
 הבית אמרת אין זה ינוח הלא נער: בן אמתך. (מכילתא)
 (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. (מכילתא)

רשבים
 (יא) לכרמך ליתך: כמו מן תבואה דרך המקרא
 להוכיח דגן וחוריש ויצור וה"ה לכל אוכלין שהן
 גידולי קרקע כרתיב ב' כהר סיני: (יג) ובכל אשר
 אמרתי אליכם. מיום החתלת הרברות עד עכשיו:
 שפתי חכמים

ותקלק מחמת הקור: צ' דלס לא בן למה נאמר ויתרס ונ'
 טל לא שיעך לומר להפיר חילתו לחיה בשביעית דהא קריה לא
 כרשוחו סוף: ק' מי' הלי בן חטפס ארשף דקרא קלו' כמו
 שפתי שבעה הלבו בן חטפס לכרמך ונ': ד' דל"ב למה נסמכה
 לשביעית אף שנאמרה לדברים שנתחדשו כה דעכנד הערל והגר
 תושב שבי' שבתים כיום שבת אלה יס ללמוד לו ממי מדככה
 פס: ש' דל"ב למה נאמר פא ככר נאמר כדברות אי משום
 שלא תאמר הואיל ובי' הים יד ונמר ובוים השביעי תשבות:
 ת' דלעיל בשבת סדכרות דכר כענד כעניו שטוף ניוול וכלו
 כענד כעניו שטוף ערל וסוף דרעין כחך יב' חמש משקולת אכל
 יאר מן ארץ לויול אלו כשלי לוייתו ערל: א' דלי גר
 דקל סא כבד כחוב ונרן לאמר כשעריך לוי' דלי נרן קה ישראל
 נמור סוף: ב' לך אמרין כלי' חטפס דוחס ליה יסל עש

עכנד ת הערל הכתוב מדבר: והגר. זה אגר חושב
 לעשות כל מלות עשה ב באוהרה שכל שמירה שכתירה
 אלוהיה

פירוש לו
 נעשה גיט דער פון געביין אונ זייער איבעריגע
 הבוואה מאכל זאלין די חיות פון פערד געסין פו
 אזוי זאלקמו שאהן דאס הייקט דו זאלקט דיה
 גוה זיין זכרס צו דיין טוין זאלקטן זינהא אונ צו
 דיין איילבירקטען: (יב) ששת ימים זעקט טאג אין
 דער נוואה תעשה זאלקטו זאלקטן דייענע ווערנ גיבום
 השביעי אונ אין דעם זיבעטין טאג השבות זאלקטו
 רוהען פלוקר אפילו אין דעם זיבעטין יאהר נוואם
 דאס נאנצע יאהר הייקט שבת זאלקטו דיר גיט
 מצות השם

נאמר זכיום השביעי תשבות:
 (פו) [לאו לא] כלה לישבע כס ענדת כוכבים שנאמר וסס אלוס אמרין לא תזכירו:
 טוב"ל גיווען. כו ער שנין טאהן זלע קצות נוואם זאשת
 כו טאהן. דער קנעכט כו אויך ריהען אום שבת. אונ
 אייר טאר גיט זאנן צו אעכוס אז ער זא' טאהן איין
 קלאקה אום שבת פון דעם זידיקס וועגן. דיא קצות
 איי גוהג אין יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט ביי זכרים
 אונ נקבות:
 (יג) [שם] אלהים אחרים לא תזכירו ונ'. אייר טאר גיט
 שווערין אונ טאר גיט אינר טאהן בייא דעם
 נאסעו

שאלה לה לכות שבת
 (פז) [לאו לא] כלה לישבע כס ענדת כוכבים שנאמר וסס אלוס אמרין לא תזכירו:
 טוב"ל גיווען. כו ער שנין טאהן זלע קצות נוואם זאשת
 כו טאהן. דער קנעכט כו אויך ריהען אום שבת. אונ
 אייר טאר גיט זאנן צו אעכוס אז ער זא' טאהן איין
 קלאקה אום שבת פון דעם זידיקס וועגן. דיא קצות
 איי גוהג אין יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט ביי זכרים
 אונ נקבות:
 (יג) [שם] אלהים אחרים לא תזכירו ונ'. אייר טאר גיט
 שווערין אונ טאר גיט אינר טאהן בייא דעם
 נאסעו

שאלה לה לכות שבת
 (פז) [לאו לא] כלה לישבע כס ענדת כוכבים שנאמר וסס אלוס אמרין לא תזכירו:
 טוב"ל גיווען. כו ער שנין טאהן זלע קצות נוואם זאשת
 כו טאהן. דער קנעכט כו אויך ריהען אום שבת. אונ
 אייר טאר גיט זאנן צו אעכוס אז ער זא' טאהן איין
 קלאקה אום שבת פון דעם זידיקס וועגן. דיא קצות
 איי גוהג אין יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט ביי זכרים
 אונ נקבות:
 (יג) [שם] אלהים אחרים לא תזכירו ונ'. אייר טאר גיט
 שווערין אונ טאר גיט אינר טאהן בייא דעם
 נאסעו

שאלה לה לכות שבת
 (פז) [לאו לא] כלה לישבע כס ענדת כוכבים שנאמר וסס אלוס אמרין לא תזכירו:
 טוב"ל גיווען. כו ער שנין טאהן זלע קצות נוואם זאשת
 כו טאהן. דער קנעכט כו אויך ריהען אום שבת. אונ
 אייר טאר גיט זאנן צו אעכוס אז ער זא' טאהן איין
 קלאקה אום שבת פון דעם זידיקס וועגן. דיא קצות
 איי גוהג אין יעדער צייט אונ אויף יעדער ארט ביי זכרים
 אונ נקבות:
 (יג) [שם] אלהים אחרים לא תזכירו ונ'. אייר טאר גיט
 שווערין אונ טאר גיט אינר טאהן בייא דעם
 נאסעו

יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ : יֵד שְׁלֹשׁ רִגְלִים
תִּחַג לִי בַשָּׁנָה : מו אֶת־חַג הַמִּצּוֹת
תִּשְׁמַר שְׁבַע־יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת
כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָזִיב
כִּי־בֹ יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יִירָאוּ
פְּנֵי רִיבּוֹ : מו וְחַג הַקִּצּוֹר כְּכֹרֵי

תִּדְרֹנוּ לֹא יִשְׁמַע עַל
 פּוֹמֵךְ : יֵד תִּלְתִּי וְיִמְנִין
 תִּחְנוּן קִדְמִי בְּשֵׁמָה :
 מו יֵת חֲנָא דְּפִמְרִיָּא תִּמְר
 שְׁבַעֵא יִמְנִין תִּיבֹר
 פִּמְרִיָּא בְּמָא דִּי פִּקְדִיָּךְ
 לְיִמְנִין יִרְחֵא דְּאִפְרִיָּא אֲרִי
 בִּיהַ נִפְקִתָּא מִמִּצְרַיִם
 וְלֹא יִתְחַזֵּן קִדְמִי רִיבּוֹנִין :
 מו וְחֲנָא דְּחִצְרָא כְּכֹרֵי

תורא לא ישמע . מסבירין סג כבורות כ : שלם רגלים . חגיגה ב : א חת חג . חגיגה יח : ולא יראו . חגיגה ז : וחג הקציר . חלק עד כיסרים פה חגיגה יח מנחות טד :

בער הטורים

ע"ה אסורה כהנהגה ואסורה כלל שהוא חף חמץ כפסח אסור רש"י

יאמר לו שמור לי ככל ע"ה ג פלונית או תעמוד עמי ביום ע"ה פלונית ד"ה וכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וסא אליהם אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה ע"ה כנגד כל המלות כולן והוא זה כשומר את כולן : לא ישמע . מן הנכרי : על פיך . שלא תעשה שחפות עם נכרי וישגב לך בע"ה שלו כמלאת . שאלה גורם שזכור על דך : שלם רגלים : (טו) חודש האביב . שהתחיל מתמלאת ולא יראו פני ריבם . כשתחלו לראות פני ד כרגלים הבואו לי עלות (חגיגה ז) : (טז) וחג הקציר . הוא

עניני הקים מצות ומשפטים

(יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה . מחמת שזר כאן דיני השמטה שאין בו מרישה וזרישה וקלירס ואסיפה . והשלם רגלים שנה התורה קבעה וזמן הפסח כזמן האביב ושבעות כזמן קליר חטים וסוכות כזמן אסיפת התבואות . ובשנת השמטה

פירוש לתורה אלהים

וא תִּקְרֹוּ וְאָלֶמְת אֵרֶן גִּיט לְדַעַר מֵאֲנַעֵן : (יד) שֵׁשׁ רִגְלִים תִּחַגוּ לִי בַשָּׁנָה רִבְיִי כֹאֲהֵל אֵין יֵאָהֵר וְאֶלְקִטְמוּ צו מִיר פִּייעַר טְאֵאֵן : (טו) אֵת חַג הַמִּצּוֹת דַּעַם יוֹם טוֹב פּוֹן מִצּוֹת דָּאֵם אִיז פִּסְחָ הַשְּׁמֹר וְאֶלְקִטְמוּ הַיִּשְׁעֵן שְׁבַעֵת וְיִבְעֵן טְאֵג תֵּאֲכֵל וְאֶלְקִטְמוּ עֲסִין מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר אִזְוִי וְוִי אִיָּה הֵאֵב דִּיר גִּיבְאָטִין תִּמְיַעַר צו דַּעַר צִיִּיט חוֹדֶשׁ פּוֹן דַּעַם חוֹדֶשׁ נוֹאֵם דִּי תְּבוּאָה וְנַעֲרַט צִיִּיטִיג דָּאֵם אִיז גִּיבִין יִי נוֹאֵרִים דַּעַם חוֹדֶשׁ בִּינְטוּ אַרְוִים גִּיבְאִנְגֵּעֵן פּוֹן כּוֹצְרִים יֵאֵ אֹנֵן מִיִּין פְּגִיִם וְאֵל גִּיט גִּיזְעָהֵן וְנַעֲרִין לִירִיג אִז אִיר וְנַעַט קוֹבַעֵן עוֹלָה רִגְלִי וְיִין קִיִּין יִרְשָׁלַיִם וְאָלֶמְת אִיר בְּרִיִּינְגֵּעֵן עוֹלוֹת פּוֹן מִיִּינְגֵּעֵן וְעִינִין : (טז) וְחַג הַקִּצּוֹר אֹנֵן דַּעַם יוֹם טוֹב וְהֹאֵר אִין אִין חוֹדֶשׁ סִינִן נוֹאֵם דַּעַםִּטְמֵאֲהֵר אִיז דַּעַר שְׁבַעֵת בְּגִיבִי פּוֹן בִּירִיעַ עַלְשָׁעַע

מצות השם

(טז) [לאו נכ] שלא להדיח אחר עבודת כוכבים שנאמר לא ישמע על פיך : (פח) [עשה לו] לחוב כשלא רגלים שנאמר שלם רגלים תחוג לי בשנה :

נֵאֲמַעֵן פּוֹן דִּי עֹבְדִימִז , אֹנֵן אִיזִד טָאֵר גִּיט נֵאֲגִין צו אִיִּיעֵם נוֹאֵרַט אִוִּיָּה מִיר עֲבַעֵין דִּי עֹבְדִימִז , אֹנֵן אִיזִד טָאֵר גִּיט בְּרִיִּינְגֵּעֵן צו דַּעַר וְאֵה אִז עֵס וְאֵל דוֹרָה אִים דַּעַרמֵאֲנַט וְנַעֲרִין דַּעַר נֵאֲמַעֵן פּוֹן דִּי עֹבְדִימִז , דִּהִיעִנו עַר טָאֵר גִּיט הֵאֲבִין אֲגִישְׁעַט מִיט אַעֲבֹם , נוֹאֵרִים טְאֲמַעַר נַעַט אֹס קוֹבַעֵן דַּעַר עֲבִיִם וְנַעַט שְׁנַעֲרִין אֲדַעַר עַר נַעַט טְאֵהֵן אֲגַדַּר בִּי וְיִין עֹבְדִימִז , אֹנֵן דַּעַר יוֹד נוֹאֵם שְׁנַעֲרַט אֲדַעַר עַר טוֹהַט אֲגַדַּר בִּי דַּעַם נֵאֲמַעֵן פּוֹן דִּי עֹבְדִימִז קוֹבַט אִים מִלְקוֹת , אֹנֵן דִּי מִצְוָה אִיר אִיָּה עַר דַּעַר צִיִּיט אֹנֵן אִוִּיָּה נַעַרְדַּעַר אֲרַט בִּי אִירִים אֹנֵן בְּקִבּוֹת : נִשְׁמַע עַל פִּיךָ . אִוִּיָּה אֲסַעֲנַשׁ הָאֵם אֲנְגֵּעֲרַעַט אֲנֵאֲנַעֵעַ שְׁטָאֵט מַעֲנַשְׁטִין וְיִי וְאֵלִין דִּיעֵן עֹבְדִימִז :

(יד) שלש רגלים תחוג לי בשנה . עם איז אמצוה די כריי קים טובים ונסג דא אין יאָהֵר פִּסְחָ שְׁבַעֵת סוכות נאָלִין אֲלֵעַ יִרְשָׁע וְקָרִים אִוִּיָּה מִקְּבַע אִין יִרְשָׁלַיִם אֹנֵן אַרְבִּין גִּיין אִין דִּי עֲזָהֵן וְכֵס אִין דִּרִי הוֹיָן פּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גִּיזִיעָהֵן וְנַעֲרִין פִּסְחָ גָאֵט , אֹנֵן נֵאָלִין בְּרִיִּינְגֵּעֵן קִרְבָּנוֹת , שְׁטָמִים , וְהֹאֵם דִּי בְּתִיבָה נַעֲרַט גִּישְׁאָטִין אִין דַּעַם הוֹיָן

עובדך די תורע בַּשְׂדֵה וְחַג
 וְחַגֵּי דְכִנְשָׁא בְּמִפְקָא
 דְשַׁמָּא בְּמִכְנִשְׁךָ ית
 עובדך מן חקלא : ייתלת
 זמנין בשמא יתחזון פרי
 דכורך קדם רבון עלמא
 יו : ית לא תפוס על חמיני
 תר"א ונת חלסק . חגיגה ית רלא הגנה
 יג עמונת פד : רלס . סוכני"ד :
 לו זכור . חגיגה ז פ' סוכה פ' שלח פ'
 לו חזקה . פתיח ס' ט' 2

מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשְּׂדֵה וְחַג
 הָאֶסֶף בַּצֵּאת הַשָּׂנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת
 מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשְּׂדֵה : יי שלש פעמים
 בַּשָּׂנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי
 הָאֵדָן וַיהוָה : יי לא תזבח עליהמין

בעל הטורים

כהנאה ולטור ככל שהיא : (עו) חלסק . כי 'במס' . דין . ואיך
 חלסק תקופת השנה כס"ק דלית' : כס"ק דמכדרין חג חלסק
 תקופת השנה שיהא חג חלסק נתקופה חדשה והיאך משנת
 זה כלאן דזרעה לזרעה משנת פזיפן שיהא נתקופה ישנה
 אלא הי"ט חג חלסק מתחיל עם כלאת השנה ח"כ לריך
 כולם בפירות הארץ . אביב . וקציר . ואסף :
 בעלותך לראות כמו שמופיש בפי' כי תשא . שלש
 ישראל . וסמך ליה כי אוריש גוים מפניך והרחבתי
 את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות וגו' .
 שבפרשה קרא את הקב"ה . וגם דכותבו דרשו הנה האדון כלל מקום שאתה מצוא
 את הלשון הזה מוציא דיוורו וסמכיו דיוורין : (ית) לא הזבח על חמץ . שחתה השבתה שאור קודמת לוא"ד
 רש"י

רשכים

הכורבים בפי' שור או כשב ושתי הלחם שהם מנתה
 תרשה : בכורי מעשיך . להתיר תרש במקדש : ונת
 האסף . חג הסוכות . בשעת האסף אשר מלאו הגרנות
 בר והקבים ויצרה . וצויה הכתוב לישב בסוכות
 ולזכור כי במדבר ישבו באהלים ולא היה להם קרקע
 ולא דגן ותירוש ויצרה . הרי שלשה רגלים תלוים
 (ול) האדן ה' . והארץ שלו שלא יחמוד איש את ארצך
 פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלהי
 את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות וגו' .
 שבפרשה קרא את הקב"ה . וגם דכותבו דרשו הנה האדון כלל מקום שאתה מצוא
 את הלשון הזה מוציא דיוורו וסמכיו דיוורין : (ית) לא הזבח על חמץ . שחתה השבתה שאור קודמת לוא"ד
 שפתי חכמים

ה חג השכונות : בכורי מעשיך . שהוא זמן הכאת
 בכורים שחתי הלחם הכאים בעלרת היו מתירין ו הקדש
 לזמחות ולהכיא כזורם ומקדש ש' (במדבר כח) וכיום
 הכורים וגו' . חג האסף . הוא חג הסוכות : באסף
 את מעשיך . שכל זמזת חמדה התכונה מתייבשת כסד'
 וכגן חוספי' חותה אל הכית מעני הגשמים : (ז) שלש
 פעמים וגו' . לפי שהענין מדבר שבועית ז' הארץ ל'
 שלא יתקרו על רגלים ממקומן (מכילתא) : כל זכורך .
 הזכרים ח שכן : (ית) לא תזבח על חמץ וגו' .
 לא תחטע את ח הפסח כי"ד ניטן עד שתכער החמץ

עולות כי אינו דין שיהא שלחך מלא ושלחן קודך ריק . קרל"ס :
 זה כמו שמפרש רש"י והלך שגל' זכיום בכורים וגו' בשכונות
 וגו' ולא מני כתיב ונת הקציר בכורי מעשיך מה בכורים דהס
 חג השכונות חף בכורים דכלל הוא נמי חג השכונות : ו
 העומר קרבה כתי' ניטן כל יבנה חף שערות חף מנת קנאות
 הכלל מה שעורים אינה נקרב' מן המדע קודם הקרבת שתי
 הלחם הפחים מן החטים : ז' דלס כל כן ה' ככר חמור (מ"י)
 וכל דק"ש הוליל והרגלים תלוין כמלכת המזלחה חג האביב
 חג הקציר ונת האסף ושבועית אטורים קצירה ומוסיף סד"א
 דהרגלים כי"כ לא ינהו קא תמעט לן : ח חמור הזכרים הירות
 שזוכר כמלא"ס הוא כמו זכר קמ"ך ואמר שכן לזרות שכוני
 על זכורך הוא כמקום כך אל חמקוס שג' יז אין הזכרים קנייס
 ז' כמו יתך ודך רק סיפור הזכרים שכן כלומר המלאים כך
 ובעת : ח חמור את הכסם נתקוס דס ונתי לזרות שאלף ונתי
 האמור כאן אלא הכסם כלכד לחסוקי חגיגה ואמר כי"ד ניטן
 לקומים על התורה

לסרות שאין זה הללו אלא כי"ד ניטן כלכד ולא כשאר ימות
 פירוש לתורת אלהים
 צייטיגע ווערנ אָשר נואם דו זיינעמט אין פֿעלד
 דאס מיינמ קען דעם יום טוב פון שבעות ועיין
 רש"י ונת אוב דעם יום טוב דאסיף נואם קען
 ואכולט דענקסבאהל איין די תבואה דאס מיינמ
 קען סוכות בצאת אין דעם אויסיגין פון דעם יאהר
 בלומד דאס יאהר איז שוין אנוועק גינגאנגען אוב
 דער יום טוב איז שוין אין אנדערעין יאהר באַספֿה
 אין ביין מאהן איין ואקלען ביין ווערנ פון דעם פֿעלד : (יו) שיש עמיים בשנה רביי סאהל אין יאהר
 גיאה נאל גיזעהן ווערין אלע דיניע זכרים אי פאר דעם הערר גאט קיין ירושלים : (ית) לא תזבח על

אין בית המקדש . ויו עם שטייש אין פסוק יראה קל וכו' .
 דיניע אלע זכרים זאלין גיזעהן ווערין פאר גאט . דיא
 גברא זאגט די תורה לערניגט אויג אזוי וויא גאט קומט
 דיה זעהן מיט זיינע ביידע אויגן . אזוי וואסו קומען
 גיזעהן ווערין פאר גאט מיט ביניע ביידע אויגן . דאס
 מיינט קען יעדער יוד דאך קאבין פון גאט צוויי סוכות .
 איינס פאר דעם גוף אוב איינס פאר די נשמה . אז די יודין
 זענען געקומען אין בית המקדש גיזעהן ווערין פאר גאט .

מצות השם

(פט) ללא נגן שלא תשמוע הפסח הספח ודעוין הספח קיים סאמר לא חזכה על חמץ דס זכחי :
 פון בית המקדש . אוב די בלוי' שפריצט קען אויף דעם
 מונח . אוב דיא חלב פארקברענט קען אויף דעם מונח .
 אוב דעם בלוי גוט קען די פארקברענט פוס אוב די ברוקט
 אוב די איבעריגע קלייש גיזעהן צום בעל הבית עז זא"ל דס
 עמיין אין ירושלים אוב ער דארף בריינגען קרבנות עולות
 נואם יז ווערין אין גאנצין פארקברענט אויף דעם מונח . אוב
 אויב ער האט גיטאהן אנדער עז זא"ל בריינגען אקרבן . דעם
 אקרבנין יום טוב נואם איז גאך דעם גרד ברוך ער בריינגען

פון בית המקדש . אוב די בלוי' שפריצט קען אויף דעם
 מונח . אוב דיא חלב פארקברענט קען אויף דעם מונח .
 אוב דעם בלוי גוט קען די פארקברענט פוס אוב די ברוקט
 אוב די איבעריגע קלייש גיזעהן צום בעל הבית עז זא"ל דס
 עמיין אין ירושלים אוב ער דארף בריינגען קרבנות עולות
 נואם יז ווערין אין גאנצין פארקברענט אויף דעם מונח . אוב
 אויב ער האט גיטאהן אנדער עז זא"ל בריינגען אקרבן . דעם
 אקרבנין יום טוב נואם איז גאך דעם גרד ברוך ער בריינגען

דַּם פִּסְחֵי יִצְחָק יִבְתוּן בְּר
 מִן מִדְבַּחַת תְּרֵבִי נִכְסַת
 חָנָא עַד צִפְרָא : יִשׁ רִישׁ
 בְּכֹרֵי אֶרֶץ עַד תִּיַיִת בֵּית
 מִקְדָּשָׁא דִּי אֶלְהֵי דָא
 תִּיבְרִין בְּיַשׁר בְּחֻב :
 דַּם פִּסְחֵי
 מִן מִדְבַּחַת תְּרֵבִי נִכְסַת
 חָנָא עַד צִפְרָא : יִשׁ רִישׁ
 בְּכֹרֵי אֶרֶץ עַד תִּיַיִת בֵּית
 מִקְדָּשָׁא דִּי אֶלְהֵי דָא
 תִּיבְרִין בְּיַשׁר בְּחֻב :

הו"א זכתי פסחתי: ואל ילן חלב פסחים
 פה פסחים פה כפרה פה: לא כפול . קידומו ו סמולין ד מולין קיד :
 רשבים

בעוים כדכתוב ודי חלב עוים ללחמך וגו'. היו רגילים
 לבשלו כחלב האם ולפי' ההוה דבר הכתוב . ונאוי
 היא הרבר ובלעיה ובעכבותו לאכול חלב האם עם
 הבנים . ודונמא זו באתו ואת בנו ושילוח הקן ללמדך
 דרך תרבות צוה הכתוב לפי שברגל היו אוכלי במוות
 הרבה . והויה כפ' רגלים שלא לבשל ולא לאכול ולא
 כחלב אמו . וה"ה לכל בשר כחלב כמו שפירשו רבותנו

ישעות של ארבעה עשר שהוא זמן שחיטת הפסח משכע
 ולמעלה : חלב חגי . הפסח . כתוב בו ולא תותירו ממנו
 עד בקר . וה"ה לאימורין : (יש) ראויה כבורי אדמתך .
 משכע המינים האמורים כפ' כי תבא ולקחת מראשית
 כל מדי הארמה . בעליתך ברגלים או תביא ביכוריד :
 לא תבשל גדי כחלב אמו . דרך העוים ללדת שני גדיוי'
 יחד . ורגילים היו לשחוט אחד מהם ומתוך שרוב חלב

שפתי חכמים

הסנה ואמר עד שתכערה נמוק על החזן ממני שעל חזן
 ממשע על החזן ממע לכן אמר עד שתכערה החזן : י פירוש
 כשעזק דמו כיום כלס היו הכללים על גבי הרפסם דהיינו חזן
 למונה עד אשר שעלס ע"ם נסכלו כלונס (מגילה דף כ) : כ
 היא ספולה של הלילה לאו למעשי להקשרה מן הכקר ואליך
 אלא לומר שאם העוה על המונח אפי' רגע אחד קודם אור
 הכקר כבר להקשרה אפי' אחר אור הכקר . ואין להקשות אם
 כן חרי קרפי לל' יל דיקור קרא דעל מוקדה וגו' כל ללמד
 שמוה להעלות על המונח נעש המונח החמה ויניחו סס כל
 הלילס כדי שיתעכלו ויה ואנן נלמד ג"כ שאם היו על הכערה
 כשרים להקשרה אפי' אחר אור הכקר וכדשמע הקראל דלא
 ילן וכו' יתורו קושיה של הרש"ס : ר ונקת נוסחאות חזני
 רכ כתוב כבורי אדמתך אדם כננס וגו' וכ"כ הרש"ס והג"א ואין
 הכביעה חייב ככורים דאין יכול לומר ועתה הפס הכאחי וגו'
 אשר נתת לי דעל לו לא נתן אלא הוא הכקר לכל : מ דלח"כ
 היאך הוא יודע חזיוו ראשית או לא : ר ואל"כ
 ארץ והולך לפרס על מוסס דלא תקפי' א"כ היה לר"ך כל הימים
 לחסכ בעירים ונשמות אחר כל המנייה חזיה פרי תחבול כחלה
 כדי להביא אותם ככורים : מ כדי שלא יקשה לך ללמד מה
 שכתוב גדי עוים את גדי העוים (סס כו) עני גדי

מכילתא פסחים סג

י חזן למונה : עד בקר . יכול חף על המערכה יסכל
 בלינה ת"ל (ויקרא) על מוקדה על המזבח כ כל הלילה :
 ולא ילן . אין לינה אלא כעמוד השחר שח' עד בקר
 אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרפסה למונה :
 (יש) ראשית כבורי אדמתך . חף הכביעה יביח
 ככורים לכן נאמר חף כלן ל כבורי אדמתך . כיצד אדם
 כננס לחזן שדכו ורואה תחנה שכרה כורך עליה גמי
 מ לסיון ומקדישה ואין ככורים אלא משכעם כל המינין
 האמורין כמקרא (דברים ט) ארץ חקה וטעורה וגו' :
 לא תבשל גדי . חף עגל וככס גדוה שטורה וגו' :
 אלא ל' ולד רך ממה שאחיה מולא ככמה מקומות מ כבורה
 שכתוב גדי והולך לפ' אחריו עוים כגון (כראשית לח)
 אנכי אשלח גדי עוים את גדי העוים (סס כו) עני גדי

שכתוב גדי העוים כיון אכ הוא ללמד כל"מ שנאמר גדי היינו

פירוש לתורת אלהים
 חמץ דם וקחי דו ואלקטם גרם שעבטין דעם קרנן
 פסח אום ערב פסח ביו דו וועסט קבער חמץ
 ויין ויא ויין אונ עם זאל גיט איבער געבטיגען חוץ
 למזבח חלב חגי דער חלב פון די קרנבנות ער ביקר
 ביו אין דער פריה פלומר קען סוז דאס אויף
 פריינגען אויף דעם סוכה איינער רער סארגין
 אונגעטרין גייט אויף : (יש) ראשית כבורי אדמתך
 אדער פירות פון די זיבען מינינע וואס נייערש צום
 ערשטן צייטיג אדמה (וואס וואקסן אויף ריין ערד אין ארץ ישראל
 ביא אין נאקטס היין אריין דאס סייגט קען אין דעם ביהמ"ק יא דו ואלקטם גיט קאכען אציקעלע
 בהבט אטו אין דער סיף פון ויין מוסער אונ הוא הרין קיין שום מין פלייש פאר קען גיט קאכן מיט
 מצות השם

(6) [לאו נד] שלא לבלן אמורי הפסח שנאמר ולא ילן חלב חגי עד בקר :
 (66) [עשה לו] להביא ככורים לנית הכהיה שנאמר ראשית כבורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך :
 (67) [לאו נה] שלא לבלל בשר כחלב שנאמר לא תבשל גדי כחלב אמו :

האם קען זיי געדארפט פריינגען אין בית המקדש . ווען
 דער בית המקדש איז געווען און געשטאנען :
 לא תבשל גדי בהבט אמו . קען פאר גיט קאכין פלייש
 מיט מינץ . סיי די פלייש איז פון אפיקומה שיי פון
 אפיקו וואס קען קעג זיא עסין . אונ סיי פון אפיקו . אונ
 אז קען האטן יא נקאכט פלייש מיט מינץ אפיקו וואס האט
 וי

כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרה בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: כה השמר מפניו ושמע בקרו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כב כי אם שמוע תשמע

כ הנה אנא שלח מלאכא קדמך למשרה באורחא ולתפוחך ולהביאך אל המקומות: כה אשמר מפניך מזהו ונקבלי במימריה לא תסרב לקבליה אבי לא ישבוק לחוביכון ארי בשמי מימריה: כב ארי אם קבלא תקבלי תרא הנה אנכי כ"ק ע"ג עקב"ל ע"ד פ"ו: חל תמר בו סמכ"ל: ל: כי שמי עס עקב"ל עטר פו:

רשעים

מגוירת נפל. אבל אינו מגוירת סרבנות מן מרה מרתם. שא"כ היה לו לומר אל תמרה כמו כל איש אשר ימרה את פיו: כי שמי בקרבו. בשמי הוא מצוה לכם. אבל לשאת לפשעכם אין בידו רשות:

רש"י

עוים למדך שכ"מ שנה גדי קרס אף עגל וכבש משמע ובג"מ מקומות ככתב בתורה ח' לליסור חילה ואל לליסור קהלה ואל לליסור כיבול (פסחים כו חולין קטו): להטות וזכינה אומרת להם (שמות לג) כי לא אעלה פסעו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר מכון כנגד בהמ"ק של מוסה: (כא) אל תמר בו. לאן ישא לפשעכם. אינו שולמד בכך שהוא מן הכת לשון יעוהזין ועוד שהוא סליח ואינו עושה חלל שלחמו: כי שמי בקרבו. מחובר לראש המקרה השמר מפניו כי

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כ) הנה אנכי. בזכות עשרת הדברות שמתחילין באנכי אני שולח מלאך לפניך לשמך. ד"א אמר לו הקב"ה הנה אנכי אמר לו משה איני מבקש מלאך לירך עמנו אלא אתה בכבודך ואם אין שכינתך הולכת יצמנו אין אנו זיון ככאן. אמר הקב"ה אפי' מלאך אינני שולח אלא הצרעה דכתיב ובה את הצרעה ורופא לעושה הוה שליח צדעה אב"כ דעתיב לשא הגב' אנכי שולמד לכך את אציל הנביא הה"ד הנה אנכי שולח לכך מלאך:

(כא) כי לא ישא לפשעכם. כל סקוב שהוה משוה עושה שליחותי אב"כ אינו יכול לישא פניו דכתיב ישא ה' פני וגו' ולא מלאך כי שמי בקרבו לכך אני מוהירך שלא

אכינו. ומשה רבינו לא נקם ע"י שהקב"ה נעלמו ילך לפניו הדין שיעשה הקב"ה עמוה הפליאה הפעולה סה"ל מדבק

פירוש לתורת אלהים

קיון מילך: (כ) הנה איך וועל שיקעו אסלאך פאר דיר ושמרה בדרך צו הישען דיה אין וועל ונפיהאך אונ צו בריינגען דיה אי צו דעם קרא אשר וואס איך האב אן גיברייט צו געבין דיה וישאל: (כא) השמר מפניו היש דיר פאר דעם מלאך ושמע בקויו אונ הער זיין קול אי דו זאלסט אים ניש ווידער שפעניגען פי ווארום דער מלאך האט ניש ביכולת צו פאר געבין אייגערע זינד פי דרום זאלסטו דיה הימען פאר אים ווארום די צאהל פון די צאהל פון דעם גאמען פון דעם מלאך דאס מיינט מען סמטריין: (כב) כי אם שמוע תשמע בקויו

בשחיטת חולין: (כ) שולח מלאך וגו'. כדכתי' ביהושע: כי אני שר צבא ה' עתה כאתי להושיע את ישראל: (כא) אל תמר בו. מגוירת אם המר ימירנו. ואם הוא דגש. הרי הוא מן וריתו לא נמר כמו אל תמר דבר

שפתי חכמים

הנחם כחל ואין מלמדין לנ"ע: ע' ושל"ס משנה רבינו ע"ה כיטל אותה גזירה שאמר פני ילכו וגו' מ"מ בימי יהושע חזר שואמר אני שר צבא ה' עתה כאתי ע"י כההמ"ק: פ' דל"ג"כ אשר

(כ) הנה אנכי שולח מלאך. כהן נתבשרו שעתידין ע בקרבך: אשר הכנתי. אשר זמתי לתת לכם זהו מכוון וזה א' מן המקראות' שאומרים שהת"ק של מעלה המראה כמו (יהושע ח) אשר ימרה את פיו: כי לא יעוהזין ועוד שהוא סליח ואינו עושה חלל שלחמו: כי שמי בקרבו. מחובר לראש המקרה השמר מפניו כי

ענין שליחת המלאך לפניהם

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו'. מחמר זה נמשך לנועלה לטוף סדר יתרו שאמרנו ישראל נמשה דבר אתה עמנו וכשעשה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. אמר הקב"ה ושלח ישראל חרדים מהתנלות אלהותי אלהים. ולכן הנה אנכי שולח מלאך לפניך. ולא יהיה המלאך הוה לשר ומושל על ישראל כדרך כל השרים של מעלה המושל על אחד על אומתו וכל האומה היא תחת הנהגת השר הממונה עליה. אל כלכד לשמךך בדרך ובוה המדבר כעוד שילכו בו. ולהביאך אל המקום אשר הכינותי והוא הארץ הקדושה והמחמד אשר הכין לטובים שמה. והיבא חס כן ביד המלאך הנקמתו ושמיכותו וישאל כעודם כדרך כמדבר עד שיכובו לארץ. לא עוד. כי לא ילך המלאך עוד כפניכם כנזאם לארץ. ולא לענין הכבוס כי ילך לפניהם ה' ושמע תדבק השנחתו כהם לא ע"י שליח כמו שיעור לאכרזהם ולא המלאך. לפי שראה היות הדבר רלווי והזנון ושלח היה מן

לקושים על התורה

מיט צניי ערליי טובות, פאר דעם גוף אונ פאר די נשמה, אבער דער יוד וואס האט ניש גינאקאלט פאר די נארגין זיין גשמה, ער האט נאר גינאקאלט פאר נארגין זיין גוף, גאט וואל אים געבין אצטע טובות פון עולם הזה דאס הייסט ער וויל נאר קוקען מיט איין אויג, מיט דעם גוף צאלין, אונ ניש מיט די נשמה, אונ ער וויל גאט זאל אויף אים אויף קוקען נאר מיט איין אויג, ער זאל אים נאר געבין עולם הזה, דער פונקטש וואל נאר ניש קוקען אויף יום טוב אין בית המקדש:

מצות השם

די פלייש וואס איז ניקאכט גינווארן מיט מילך, נאר מען מוז דאס בראיאנין, די סקנה איז אף ויעדער ארט אונ אין יעדער צייט ביי זקנים אונ גמלות:

זי ניש גינעסין קוקט אויף מען נאך אים שאלאגן פלקות, אונ אז מען עסט פלייש וואס איז געקאכט גינווארן מיט מילך, קוקט פלקות, אונ מען טאר ניש הנאה האבן פון

בְּקִלּוֹ וְעֵשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר אָדָּבַר
 וְאֹבֶבְתִי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצִרְתִּי אֶת־
 צָרְרֶיךָ: כִּי כִּי־יִלְךְ מִלְּאֲכִי לְפָנֶיךָ
 וְהִבִּיאֲךָ אֶל־הָאֲמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְרִזִי
 וְהִכְנַעְנִי הַחַיִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:
 כִּי לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא
 תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם
 כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשַׁבַּר תִּשְׁבַּר

בְּמִימְרֵיהָ וְתַעֲבֹד בְּךָ דִּי
 אִימְלִיל וְאִסְגִּי יַת סְנֵאָדָּךְ
 וְאַעֲיִק לְדַמְעֵיִקוֹן דְּךָ:
 עֲאִרִי יִתְּךָ מִלְּאֲכִי
 קְדָמְךָ וְיַעֲלִינְךָ לְאֲמֹרֵיִי
 וְחַמְאִי וּפְרִזִּיאִי וּבְנַעֲנִיאִי
 חִינְאִי וַיְבוּסֵאִי וְאִשְׁרִי צִינְיוֹן:
 כִּי לֹא תִסְגֹּד לְמַעֲוֹתְהוֹן
 וְלֹא תִפְלַחִינוּן וְלֹא
 תַעֲבִיד כְּעֹבְדֵיהוֹן אֲרִי
 פְרָא תִפְרְזִינוּן וְתַפְרָא
 תִתְּבַר קַמְתְּהוֹן:
 הפלחון

רשבים

בעל המורים

צוהא בעלמא הנהנה מהנהנה: (כג) ולתי. (כ) נמסרה דין
 זלדך ולתי עוף מוזנ וקומותי עוף מלודת מלמד שלר
 פפרי צפת שנקר בהם תהרסם. והוא משקל רפי כמו הרג
 כמו כן משקל דגש תהרסם דוגמת שבר תשבר. ושוב מצאתי בכל
 כפרי אספמי ואשכנזו כמו שהנהתי משקל דגש.

שפתי הכמים

רש"י

שמי מושקף בו ורבוהו אמרו זה מטערו"ן ששמו כשם
 רבו. מטערו"ן בני" שדי: (ככ) וצרת"ו. כתרומו
 צ ואשק: (כד) הרם תהרסם. לזאת ק אלהות:

ענין שליחת המלאך לפנייהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

שכינתו כרחץ מדבר הכלתי מוכן אלי מכלי הכרח וזכר רב.
 והשכ עס זה עשור מעט ימים או עשור יבואו אל הרץ הנכרס
 ויראה אליהם עס כבוד סי'. ואחיה תרלה שאלון הכיניסו לא
 בקש מהקב"ה שיעשה גם על הכאר והתולדת השכינה על כר סיני
 על המן וענינו כבוד ולא על הכאר והתולדת השכינה על כר סיני
 לבלתי מוכינה ולכן נעשם. וכל מה שנעשה מזה הקב"ה עשאו
 כחסדו המהלך ולכן שתק הנה מרעה ולא בקש ע"ם ע"ם סיות
 שכלית המלאך תהיה מדברתו שפלו כחדלו נבואתו ממנו. אך
 בלתי מוכן אל מועט כעשבו לדקות האלו ושכחרה יבואו אל

היה שהמדבר הזה כחוקו ששוד מעט תשוב העטרה ליוסכה כרחץ הטובס
 הנהנה לזאת. ולכן לזאת המלאך הזה השלוח למתס מהניג גידו ומזהו לישראל כל ימי היותם כמדבר. הוסידי הקב"ה
 השמר ממנו ושמו בקולו אל תמר בו. לא ירחו את סי. נעשום דבר שמוע מהם. אלא לא תעשו דבר שיוה של
 לעשות. ושמע בקולו לעשות דבר שיוה לעשות. כי אם תמרו בו לא יחל לפשעם. כי אין לו רשות לחלול ולסלות. ומה
 שחיה לא תפי עמנו מזה. כי שמי בקרבו. כי כשמי ידבר ע"כ תשמעו בקולו ותעשו ככל אשר יאמר לכם. כי אם
 שמוע תשמעו בקולו ועשית כל אשר אדבר. כי אני המדבר רק מחמת של חובלו לשמוע בקולו. ע"כ תשמעו את קול המלאך.
 ר"ל שכינה מדברת ע"ם בניו של המלאך. שיגשם קולי בקול מלאך. וכנסו הארץ ונרום הכניעו ממנה לא ישעו המלאך
 שלוח לפניכם כי אם על ידי. ואיכתי את חויבך ורתי את זורריך. אני בעלמי אלחם בכם. כי יך מלאכי לפניך עד
 שהיאל לא חמוריו וגו' ואח"כ והכדור. ר"ל המלאך. שחורר למקומו כשמים מלע"ל. והמלאך לא ימי עור ועשו לכם חלומות
 שובי ומורגים לראות המלאך. הווקר לסימם כל ימי הלוכם כמדבר. כשבוואו אל"ל. והמלאך לא ימי עור ועשו לכם חלומות
 לזרות המלאך הו. ויאמרו הלא ימי עור עמה מוכהים ע"ם מלאך ככל עטו"ם. וכשבר לכם לזרות ועלמסות כן אשעה גם
 פני ע"כ אני מולך לא די שלח תעשה אליהם חדים עכורך. רק את האליהם של העו"ם חלדך ג"כ והרס ושבר את האליהם:
 וכל מנחות השייכים לאליהם:

פירוש לתורת אדהים

נאורם אז דו ועקם הערין זיין קול ועשית אונ דו
 ועקם קאדן כִּי אַלַע זאכין וואס איה וועל ריידן
 צו דיר ועבתי וועל איה פיינג האבין את דייע
 פיינג וציתי אונ איה וועל בליידגען את צוריד
 דייע בליידגער: (כג) כי ידך סאכי לפניך ווארום
 סיין קראך וועמ גיין פאר דיר ותבאצי אונ וועמ
 זיה קריינגען אי צו דעת לאקר וואס זייען
 צאריטין אצינד ריא אונעם וואס וערין גערופען

אונקלוס

כה ותפלחון קדם י
 אלהכון ויברך את מיכלה
 וית משתנה ואעדו פדען
 בישון מבינה: כי לא תהי
 כתבלא ועקרא בארעה
 ית מנן יוסף אשלים:
 כי ית אימתי אשלה
 קדמך ואשגש ית פל
 עמא די את אתי לאנחא
 קרב פהון ואימסר ית כל
 פעלי דקבך קדמך
 תריא ונדבסא חס קמא 35 מילפין קו:
 וברך את כרכות סת מירובין סת
 35 מילפין קו עקריה 35 וד' 35:
 מחלה מילפין קו: את מספר את השם
 14 ימות מיר סוסה יב מירובין לח: את
 חומתי סוסה 14

מצבתיהם: כה ועבדתם את יהוה
 אלהיכם וברך את לחמך ואת
 מימך והסרתי מחלה מקרבך:
 שביעי ס כי לא תהיה משבלה ועקרה
 בארצך את מספר ימך אמלא:
 כי את אימתי אשלה לפניך והמתי
 את כל העם אשר תבא בהם
 ונתתי את כל איביך אלך ערף:

רשבים

בער הטורים
 הקב"ה של ו' עממין ככל כלי מלחמה: (כה) ועבדתם את ה'
 אלהים: ואמר לשון רבים דוה הפכה רבים עשירה מאמס.
 ואמר וברך את לחמך ו' יחיד דלכל ח' ו' מברך לפי ענינו:
 וברך ג' במחו' דין ואידך וברך פרי כענך וברך עלי את אלקים
 ואל אשחו כדאיחא כדכוח כטום על כרכם מעשרו לאסמי כדוח
 כי הוי דחמכך פרי כטום ודו וברך את לחמך ואת מימך
 אלוקים ותחשכר רשחו ודו הפכה עלי וברך פרי כענך:
 מחושב פלך עד שזחב מימך. ואם מימך כטמה ונחתי מרס
 לומר ש' דין ואידך ואלס מימך כטמה וגו' ונחתי מרס.
 שיקנס מעט חכסניו כדו להנאוח: והסירוחו: כ' במסורה ככל
 כטמה וברך כיה לא כהתם עינו ואל נם לחו: והסירוחו מחלה מקרבך. וספיר ליה לא תהיה מטבלס
 שכיון עשרה המלה לא תהיה מטבלס וגם את מספר ימך אמלא אמלא עולה 35 ימי שטוחיו כשבים שבה חוץ משה שגולד כה
 ושנה שנת כה: (כ) אמלא. ג' במסורה דין ואידך ואלוהיהם אמלא ופי אמלא תוכחות כשהזיק פסטר מן הטולם וממלא מספר
 רשבי

רשבים
 (כה) והסירוחו מחלה. שבאה ע"י סים רעים כמו
 שפירשתי במרח: (כ) לא תהיה משבלה. ואפילו
 כגודלו לא ימות. אלא את מספר ימך אמלא.
 לא בשבלה אלי קבר: (כז) את אימתי. חתת אלהים
 על בעלי מלחמתו. והמחתי והמחתי מחומת
 שכיר כרכה המון ושגרו לאשחו וברך פרי כטום וכן בעלי שכיר
 מימך. ג' דין ואידך ואלס מימך כטמה וגו' ונחתי מרס.
 מחושב פלך עד שזחב מימך. ואם מימך כטמה ונחתי מרס
 לומר ש' דין ואידך ואלס מימך כטמה וגו' ונחתי מרס.
 שיקנס מעט חכסניו כדו להנאוח: והסירוחו: כ' במסורה ככל
 כטמה וברך כיה לא כהתם עינו ואל נם לחו: והסירוחו מחלה מקרבך. וספיר ליה לא תהיה מטבלס
 שכיון עשרה המלה לא תהיה מטבלס וגם את מספר ימך אמלא אמלא עולה 35 ימי שטוחיו כשבים שבה חוץ משה שגולד כה
 ושנה שנת כה: (כ) אמלא. ג' במסורה דין ואידך ואלוהיהם אמלא ופי אמלא תוכחות כשהזיק פסטר מן הטולם וממלא מספר
 רשבי

רשבי

שבלו: ד כלומר כל המקרא מוסב על המאמר ועבדתם את ה'
 אלהים כלו אמר עבדו את ה' וכו' יברך לחמך ומימך וגו'
 ולא תהיה משבלה וגו' דלכך לא יחון שלג יעסר ס' התנאי

שבלו: ד כלומר כל המקרא מוסב על המאמר ועבדתם את ה'
 אלהים כלו אמר עבדו את ה' וכו' יברך לחמך ומימך וגו'
 ולא תהיה משבלה וגו' דלכך לא יחון שלג יעסר ס' התנאי
 שפועל שלה ככפל אות אחרונה כשהסוף לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שפועל אות הפסולה נדגש. וכן כל האות
 וטקדו כמלפסום כגון והמותי מגזרת (ישעיה כה) והמס בגלגל עגלותי. וסבותי מגזרת (ש"א ז) וסבב בית אל.
 דלוחי מגזרת (ישעיה יט) דללו וחרבו. (שם מעט) על כפיים הקותיך מגזרת (שופטים ה') חקקי לב (ש"א יב)
 את מי רלותי מגזרת (איוב כ) רץ עזב דלים. והמתרגם והמתוי אקטל קועה הוא שאלו מגזרת מיתה היה הין
 ה"א שלה כפתח ולא מ"ם שלה מודגש. ולא נקודה מלפסום והמתוי (כבדרי) כגון (במדבר יד) והמתה
 את העם הזה והח' מודגשת לפי שחבב במקום כ' חוי"ן האחת כשרס' לפי שאין מיתה בלא תי"ו והאחרת משמשת
 כמו אמרתי חטאתי עשיתי וכן ונחתי החי"ו מודגשת שהיא באה במקום שמים לשי' נרין שלשה תוי"ן שמים
 ליסוד (יהושע י) כיום תה' (קבלת ג) מתת אלהים היא והשלישי לטעום: ערף. שמוס מלפניך ויהפסו
 רעת וקניג מבועלי הרמאות

רשבי

שם שרד רבי ואומר ה"ר ששה שלכך אני אומר עלי
 ששמו כשם רבי לפי שנקרא שמו באבאם ביאר דר' עקיבא
 רבו שמוה ע"ב שמות שיש לו:
 רעת וקניג מבועלי הרמאות
 שם שרד רבי ואומר ה"ר ששה שלכך אני אומר עלי
 ששמו כשם רבי לפי שנקרא שמו באבאם ביאר דר' עקיבא
 רבו שמוה ע"ב שמות שיש לו:
 פירוש לתורת אלהים
 פון דינען טעג אפ"א וועל איך דער פולען קלויקר
 איר וועט לאנג לעבין: (כו) את אימתי מיין פארקם
 אשנה וועל איך שיקען פאר דיר או אלע פגעגנים
 זאלן מורא האבין פאר דיר והמתי אונ איך וועל
 פאר שילינען את גאר דאם פאלק אשר וואס דו
 וועסט קווען בהם סלקתהם האלימן מיט ניי ונתתי
 אונ איך וועל געבין אלע דינען פייגם צו דיר
 ערף ויאי זאלן אנטלויפן פאר דיר אונ זיך אום

שם שרד רבי ואומר ה"ר ששה שלכך אני אומר עלי
 ששמו כשם רבי לפי שנקרא שמו באבאם ביאר דר' עקיבא
 רבו שמוה ע"ב שמות שיש לו:
 פירוש לתורת אלהים
 פון דינען טעג אפ"א וועל איך דער פולען קלויקר
 איר וועט לאנג לעבין: (כו) את אימתי מיין פארקם
 אשנה וועל איך שיקען פאר דיר או אלע פגעגנים
 זאלן מורא האבין פאר דיר והמתי אונ איך וועל
 פאר שילינען את גאר דאם פאלק אשר וואס דו
 וועסט קווען בהם סלקתהם האלימן מיט ניי ונתתי
 אונ איך וועל געבין אלע דינען פייגם צו דיר
 ערף ויאי זאלן אנטלויפן פאר דיר אונ זיך אום
 צו ויאי: (כה) ובעבדתם אונ איר זאלט גאר דינען
 גאט אייער גאט ויברך אונ גאט בריוך הוא וועט
 געבין ופארקבך אין דיין בריוט וועל מיסד אונ אין
 דיין וואסער והסירוחי איך וועל אפ טאהן
 קראנקהייטם פונך פון דיר: (כז) לא אז רד וועקט
 טאהן מיין ווינען וועט גיט זיין שפלה אזוי איין
 אשה ונאם ויא איז מפי' קינדער ובעבדך אדער
 איין עקרה בארצך אין דיין לאגד את מספר די צאהל

כח ושלחתי את הצרעה לפניך
 וגרשה את החי את הכנעני ואת
 החתי מלפניך: כט לא אנרשנו
 מפניך בשנה אחת פן תהיה
 הארץ שממה ורבה עליך חית
 השדה: ל מעט מעט אנרשנו
 מפניך עד אשר תפרה ונחלת
 את הארץ: לא ושתי את יבולך

מחורי קדי: כח ואשכח
 ית ערשיתא קדמך
 ותתרה ית חיואי ית
 פגענאי וית חתאי מן
 קדמך: כט לא אתריכינון
 מן קדמך בשמא תדא
 דילמא תדא ארעא צדיא
 ותסגי עליך חית פרא:
 ל זעיר וזעיר אתריכינון
 מן קדמך עד די תסגי
 ותחסן ית ארעא:
 לא ואשוי ית תחובך

תרא ושלחתי את. ט: ט:

בעל הטורים

ימיו אז מלחין לו חלקו כ"ט כמ"ג גבי ר' אכסו וגבי ר"א בן
 סדה כתבתי זהו מספר ימין אמלל ואזכוריהם אמלל. ופי
 אמלל תוכחות אין לחדס לטובו למכירו אלל סמוך לפערתו
 כדי שלל יסא עוביתו וחורר ומוכירו וכו' ופי אמלל תוכחות
 מתי אז מספר ימין אמלל: (כט) ורכה. ל. דין. ואודך ורכה העוזה. ורכה מסמט. ורכה היא על האדם. וחסו טעם
 כמדדס וחי תעלה על דעתך ערד טעיו ידאום מחיות הסדה וכו' כתיב כי עם אכני הסדה כירתיך וגו' אלל גלוי וידוע לפניו
 שעתידין לחטוא ויסקרו לחיות וכו' יס רעה וגו' ורכה היא על האדם מה היא ורכה משמעה על כן ורכה העוזה כקרב הארץ

רשבים

קולי. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים
 ויהוהם וכן ברק ויהום. כמו מן סכב סכב. וכו'. אבל
 לשון מיתה יאמר והמתי כמו והמתתי. ושתי וכו'.

שפתי חכמים

אם תעשו רצוני לא תהיה חסכלה אפי"ם שמוסב דלעיל: ש כדי
 שלא תקס' לו מה שפירס והייתי מכה אותם וכו' וסס מתיס והא
 יבועש עסס מלמחה עתהס כעס שניס ועו"פ והרעס לא עכרה
 וכו': ר' ווא"ת ולמה לא פירש"י הכא כמו שפי' לקמן כפרשי.
 עקב מן תרבה עליך וגו' והלא אם עושים רצוני אין מתיראין מן
 החיה וכו' אלל גלוי הים לפניו שעתידין לחטוא וכו' דכבא כתיב
 מן מתיס הארץ שממה ורכה וגו' דמשמעה דעעמא היא מסוס

רש"י

לך ערפס: (כח) הצרעה. מין שרץ העוף והייתה מכה
 אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתיים (סוטה לו)
 והרעה לה ש עברה את הירדן והחתי והכנעני הם ארץ
 סיחון ועוגו לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלל אלו.
 ומזו אע"פ שהוא מעבר הירדן והלחה שנו רבותינו במה
 סיטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:
 (כט) ששמה. ריקנית מבני אדם לפי שחתם מעט ואין
 (ל) עד אשר תפרה. תרכה ל' פרי כמו פרו ורכו:

עניני נתינת שכר הטוב

כדכתיב (כראשית ט) וירא חס אבי כנען את ערות אביו ולכך
 נענשו עדה כמדה עד ימי הרעס. שסמאל את עיניהם
 וחסרם אותם:
 (ל) טעם כעס אנרשנו שסביך וגו'. תמתח שסביך אינו
 כפרע מהעכו"מ עד שסתמאל סאחס לכך אמר מעט מעט
 אנרשנו. מי שסתמאל סאלחו קודם לבלה אותו קודם. מי שסתמאל
 סאלחו מיד אנרשנו מיד וכן יחי' עד שיכלו כולו. וזה הי' ג"כ
 לעובת ישראל דכין כך ויכן עד אשר תפרה ותחטש ככל יום
 יומר ויומר עד אשר תמח כל הארץ. מהס יאכודו מן הארץ
 ואלחם חסכו עליה:

כסרכים עושים המלות כלכור. הן כלמוד החודס הן כתפלה
 וכעשיית שחר מלות. כי כרוב עם סדרת מלך. ועס כל זס
 אינו דומה כונת המלוה לכולס יחד. ע"כ כנתינת הסכר יתן
 הק"ס לכל אחד כפי המניע לחלקו. ואת אשר טוב לזה יוכל'
 סיוה סאינו טוב לחברו וכו' לכל אחד סכרו מה סיועה
 הק"ס טעוב לו:
 (מו) ושדחתו את הצרעה לפניך וגרשה וגו'. כתיב מהרי"א
 הנה איתא כמדדס דהרעס סיומא את עיניהם לתעלה
 וסירס אותם לתעס. והטעם הוא דהכנעניס הי' אז יושבי
 הארץ וחסא על כנען היס דסירס את נח ובלה את ערותו

פירוש לתורת אלהים

לאנר וויקט פון מענפלישין מחסה איר ישראל
 וענט ווייניג איר קאנט גיט דער פולעך דאס
 גאנצע לאנר. ורהא אונ עם נועם ויה מערין אויף
 דיר חית השדה די חיות פון דעם פעלר: (ל) קעס
 גאר ביסלאקטיווי וועל אויף פאר סרייבין דיא
 אומות פארן דיר גר אשר ביו דו וועקט ריה
 פרוקבאריין אונ דער קעריין ונחמ' אונ דו
 וועקט ארביין דאס לאנר: (יא) ושתי אונ אויף וועל
 מאהן דיין גימארק פון ארץ ישראל בים סוף פון

קערין צו דיר מיט זייערע אקין: (כח) ושחתי אונ
 אויף וועל שיקען אזוי אמין עוף פאר דיר נואם
 דאס וועט שלאגין די עוקבי פוכבים וכוזלות אויף
 זייערע אויגין אונ זיי וועלין שטמארבין דער פון
 תרשה אונ דאס וועט פאר סרייבין את החי דעם
 חי אונ דעם פגעני אונ דעם חתי פגעני פון צו
 פאר דיר: (כט) יא אנרשני אויף וועל גיט פאר
 סרייבין די אלע אומות בשנה אחת אין איין יאהר
 מן מתיס הארץ שממה נוארדם מאמער וועט זיין דאס

אונקלוס

מִמָּא דְסוּף וְעַד יָמָא
 דְּפִלְשֶׁתַי וּמִמְדַּבְרָא עַד
 גְּהָרָא אַרְי אֲמַר לְיִדְיָכוֹן
 יִתְיַבֵּי אֲרַעֵא וְהִתְרַבֵּינוּ
 מִן קַדְמָךְ : לֵב לָא תִינַר
 לְהוֹן וְיִטְעוּתְהוֹן קִיָּים :
 לֵב לָא יִתְבוֹן בְּאַרְעָךְ
 דִּילְמָא יִסְיָבוֹן יִתְדָךְ
 קַדְמֵי אַרְי תִּיפְלַח יִת
 מְטַעוּתְהוֹן אַרְי יִהוֹן קָךְ
 לְתַקְלָא : * וְלִמְשָׁה אָמַר

מִי־סוּף וְעַד־יָמָי פְּלִשְׁתִּים וּמִמְדַּבְרָךְ
 עַד־הַגֵּהָר פִּי אֶתְנִן בְּיַדְכֶם אֶת
 יִשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגַרְשַׁתְמוּ מִפְּנֵיךְ :
 לֵב לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לְהֵיהֶם
 בְּרִית : לֵב לָא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן
 יִחְטְיִאוּ אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת
 אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ : פ
 כִּד * וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־

הולרות אהרן
 לא יסבו . יטיון מה : ואל משה : סטורין
 לה עקרים מלב משה :

בעל המורים

שהארץ תעוב מהם ורכה עליך חית הסדה : יסיה לך למוקש .
 וסמך ליה ואל משה אמר וגו' נכד וזכיהוה סהיה לכה למוקש
 ועד ס פלשתים . שהוא כמערב כרכובי ופלשתים מאחור : ומסרבר . שהלכו בו ישראל מדרום : עד הגהר .
 גהר פרח בצפון . כרכובי בצפון תפתח הרעה כי כבל בצפון : (א) ואל משה אמר . משה נגש אל הערפל
 אשר שם האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר . כל הפרשיות הללו עד כאן . אל בני ישראל ביום שמשמעו
 עשרת הרבבים . ואל משה אמר לכרו בשעת יוירתו בו ביום עלה אל ה' למחר אהרן וגו' ואחר כך
 סוד ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו' . (ואחר כך ירד) ולמחר בנה מוכח והקריב קרבנות וכו' כיום

רשבים

ושתתי וכן כרתי ברית כמו כרתי : (לא) מיס סוף .
 שהוא בתחלת מורה א"י כמו שמוכיח כפ' אלה הרבבים :
 ועד ס פלשתים . שהוא כמערב כרכובי ופלשתים מאחור : ומסרבר . שהלכו בו ישראל מדרום : עד הגהר .
 גהר פרח בצפון . כרכובי בצפון תפתח הרעה כי כבל בצפון : (א) ואל משה אמר . משה נגש אל הערפל
 אשר שם האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר . כל הפרשיות הללו עד כאן . אל בני ישראל ביום שמשמעו
 עשרת הרבבים . ואל משה אמר לכרו בשעת יוירתו בו ביום עלה אל ה' למחר אהרן וגו' ואחר כך
 סוד ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו' . (ואחר כך ירד) ולמחר בנה מוכח והקריב קרבנות וכו' כיום

שפתי חכמים

שוממות הארץ תרעה חית הארץ . וע"ל דהא כתיב הנה אנכי
 שולח מלאך וגו' ויבשרי כלו תכבדו שפתיון למטוא וכו' ומש"ס
 אין לרין רש"י לפרש עוד : א שהוא לשון עתיד ולשון רבים :
 דק"ל הרי כי חייט משמש אלף כ"ל לשונות אי דלמא אלא
 דהא אכל לא משמש כגשון אשר ומתוך דבר זה משמש כגשון אי
 דהיינו אם דלמיו בכמה מקומות דלמ משמש כגשון אשר כמו
 אם תקריב מנחת בכורים שהיא חוכה : (א) ואל משה אמר עלה . פרשה זו נלמרה קודם עשרת הדברות וכו'
 עניני עליית משה אל ה'

שמים שאין שיתה כלל ת"ו והאמת לשמוש : עד הגהר .
 פרת : וגרשתמו . א ותגרסת : (ג) כי העבר וגו' .
 הרי אלו כי משמאין במקום אשר וכן בכמה מקומות והו
 לשון ב אי שהוא אחד מל' לשונות שהכי משמש וכן מליו
 כהרבה מקומות אם משמש כגשון אשר כמו (ויקרא כ)
 אם תקריב מנחת בכורים שהיא חוכה : (א) ואל משה אמר עלה . פרשה זו נלמרה קודם עשרת הדברות וכו'
 עניני עליית משה אל ה'
 למטה לפני משה ולפני כל קהל עדת ישראל . ואל משה אמר
 המלאך * עלה אל ה' אחה . והספין נכד וזכיהוה ושבנים מוקשי
 ישראל והסתחיתם מרחוק . ואמר לו המלאך סדר עליהם .

פירוש לתורת ארלים

פירוש לתורת ארלים

דָּעִם יָם סוּף וְעַד יָם בְּיוֹ רָעִם יָם פּוֹן פְּלִשְׁתִּים
 וּמִמְדַּבְרָא אֲוֹן פּוֹן רַעַד כְּרָבֵר גַּד הַגֵּהָר בְּיוֹ רָעִם טִיִּיךְ
 בְּרִית פִּי אֶתְנִן וְנֹאדָרוֹם אִיךְ נֹועֵל גְּעִיבִין אִין אִייעֶרע
 הַעֲנַם אִתְ יִשְׁבֵי רִי וְיִצְעֵר פּוֹן רָעִם לֵאנְדֵר וְגִבְשַׁמֵּי
 אֲוֹן רִי נֹועֵקֵם זִי פֹאֵר קְרִיִיבִין מִפְּנֵיךְ פֹאֵר דִּיר :
 (יב) לֵב הַקְרוֹת אֲוֹן רִי וְאֶקְבֵּם גִּישׁ צוֹ זִי אֲוֹן צוֹ

מצות השם

מצות השם
 עממי שגאמר לא תכרות להם ולאלהיהם כרית .
 ישראל שגאמר לא יסבו כאלך פן יחטאו אותך לי :
 (יג) לֵב לָא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ וְגו' . ונען דיא ירדו ונענעו אביין
 גְּעִמְגִמְנֵנֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעִנְעֵן זִיִּיא גִיבְמִטִּין
 גִּינְוֹאֲרִין זִי וְאֶזִּין גִּישׁ רֵאזִין וְהִאֲהִנְנֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּישׁ
 קַעֲנִטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה , קַעֲנֵן זָאֵר זִיִּיא גִישׁ
 אִפְלִיזוּ קִיט מִן אִיִּין צוֹ קַעֲנִטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה אֲרִיכֵת
 מִפְּרִדְנֵנֵן צוֹ אִפְקַטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה קִיטֵן דִּיא
 יוֹדִין אִיךְ גִּישׁ קַעֲמִיקֵם , אִפְעֵר אִין חוּץ לְאַרְצֵךְ וְאִפְעֵר אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל קַעֲנֵן קַעֲנֵן פְּרִקְטוֹן טִיִּיךְ אֲוֹן פְּלִקְרֵךְ צוֹ עֲבוֹמִיז :
 א' עממי שגאמר לא תכרות להם ולאלהיהם כרית .
 (יד) [לאו עו] שלח להושיב עובדי כוכבים כרתי
 (יב) לא תכרות להם ולאליהיהם כרית . במקאמם ונען
 דיא ירדו ונענעו אביין גְּעִמְגִמְנֵנֵן אִין אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל וְעִנְעֵן זִיִּיא גִיבְמִטִּין גִּינְוֹאֲרִין זִיִּיא זָאֵרִין גִּישׁ מִכִּיִּין
 קְרִיִּיעֵן מִיט דִּי קַעֲנִטְשִׁין גִּישׁ וְעִנְעֵן פּוֹן דִּי יִבְעֵן פְּלִקְרֵךְ ,
 אִפְלִיזוּ קִיט מִן אִיִּין קַעֲנִטְשִׁין מִן זִיִּיא אִיךְ גִּישׁ , גָּאֵר דִּיר עֲבוֹרִים
 וְנֹאם קִיטֵן גְּעִמְגִמְנֵן אִיךְ זִיךְ , עַד זָאֵר גִּישׁ דִּיעֵן עֲבוּדָה
 זָהָה . גָּאֵר מִיט רָעִם עֲבוֹרִים הִאֲבִיִּין זִיךְ דִּיא יוֹדִין גִּיבְמִטִּין
 מִכִּיִּין קְרִיִּיעֵן : א'

דָּעִם יָם סוּף וְעַד יָם בְּיוֹ רָעִם יָם פּוֹן פְּלִשְׁתִּים
 וּמִמְדַּבְרָא אֲוֹן פּוֹן רַעַד כְּרָבֵר גַּד הַגֵּהָר בְּיוֹ רָעִם טִיִּיךְ
 בְּרִית פִּי אֶתְנִן וְנֹאדָרוֹם אִיךְ נֹועֵל גְּעִיבִין אִין אִייעֶרע
 הַעֲנַם אִתְ יִשְׁבֵי רִי וְיִצְעֵר פּוֹן רָעִם לֵאנְדֵר וְגִבְשַׁמֵּי
 אֲוֹן רִי נֹועֵקֵם זִי פֹאֵר קְרִיִיבִין מִפְּנֵיךְ פֹאֵר דִּיר :
 (יב) לֵב הַקְרוֹת אֲוֹן רִי וְאֶקְבֵּם גִּישׁ צוֹ זִי אֲוֹן צוֹ

מצות השם
 עממי שגאמר לא תכרות להם ולאלהיהם כרית .
 ישראל שגאמר לא יסבו כאלך פן יחטאו אותך לי :
 (יג) לֵב לָא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ וְגו' . ונען דיא ירדו ונענעו אביין
 גְּעִמְגִמְנֵנֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעִנְעֵן זִיִּיא גִיבְמִטִּין
 גִּינְוֹאֲרִין זִי וְאֶזִּין גִּישׁ רֵאזִין וְהִאֲהִנְנֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּישׁ
 קַעֲנִטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה , קַעֲנֵן זָאֵר זִיִּיא גִישׁ
 אִפְלִיזוּ קִיט מִן אִיִּין צוֹ קַעֲנִטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה אֲרִיכֵת
 מִפְּרִדְנֵנֵן צוֹ אִפְקַטְשִׁין וְנֹאם דִּיעֵן עֲבוּדָה זָהָה קִיטֵן דִּיא
 יוֹדִין אִיךְ גִּישׁ קַעֲמִיקֵם , אִפְעֵר אִין חוּץ לְאַרְצֵךְ וְאִפְעֵר אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל קַעֲנֵן קַעֲנֵן פְּרִקְטוֹן טִיִּיךְ אֲוֹן פְּלִקְרֵךְ צוֹ עֲבוֹמִיז :
 א' עממי שגאמר לא תכרות להם ולאלהיהם כרית .
 (יד) [לאו עו] שלח להושיב עובדי כוכבים כרתי
 (יב) לא תכרות להם ולאליהיהם כרית . במקאמם ונען
 דיא ירדו ונענעו אביין גְּעִמְגִמְנֵנֵן אִין אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל וְעִנְעֵן זִיִּיא גִיבְמִטִּין גִּינְוֹאֲרִין זִיִּיא זָאֵרִין גִּישׁ מִכִּיִּין
 קְרִיִּיעֵן מִיט דִּי קַעֲנִטְשִׁין גִּישׁ וְעִנְעֵן פּוֹן דִּי יִבְעֵן פְּלִקְרֵךְ ,
 אִפְלִיזוּ קִיט מִן אִיִּין קַעֲנִטְשִׁין מִן זִיִּיא אִיךְ גִּישׁ , גָּאֵר דִּיר עֲבוֹרִים
 וְנֹאם קִיטֵן גְּעִמְגִמְנֵן אִיךְ זִיךְ , עַד זָאֵר גִּישׁ דִּיעֵן עֲבוּדָה
 זָהָה . גָּאֵר מִיט רָעִם עֲבוֹרִים הִאֲבִיִּין זִיךְ דִּיא יוֹדִין גִּיבְמִטִּין
 מִכִּיִּין קְרִיִּיעֵן : א'

יהוה אתה ואהרן נדב ואביהוא
 ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם
 מרחק : - ונגש משה לבדו אל-
 יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו
 עמו : - ויבא משה ויספר לעם את
 כל דברי יהוה ואת כל המשפטים
 ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל-
 הדברים אשר דבר יהוה נעשה :
 ויכתב משה את כל דברי יהוה
 וישבם בפקר ויבן מזבח תחת
 ההר ושתים עשרה מצבה לשנים

סק קדם יי אתי ואהרן
 נדב ואביהוא ושבעין
 מסבי ישראל ותסגדון
 מרחיק : - ויתקרב משה
 בלחודוהי קדם יי ואינון
 לא יקרבו ועמא לא
 יסקון עמיה : - ואתא
 משה ואשתעי לעמא ית
 כל פתנמיא דיי וית כל
 דיניא ואתיבו כל עמא
 קלא חד ואמרו כל
 פתנמיא די מליל יי
 נעביד : - וכתב משה ית
 כל פתנמי דיי ואקדים
 בצפרא ובנא מדבחא
 בשפולי טורא ותתי
 עשרי קפו לתרין עשר

שבטיא

בעל הטורים

פס סרלו טבינה ומתו נדב ואביהוא : (ב) ונגש 'ג' דין ולידך
 ונגש הכהן ונגש חורט כקולר כמו שנגש משה לכדו כך הכהן
 כנגס לכדו לפני ולפנים להתפלל סם על ששנה שמהל חתקויה
 כדכתיב ונגש חורט כקולר : יגשו . כ' וסם אל יגשו . אחד כאחד
 יגשו לומר כל א' וא' כנגס לפנים וחרט מחבירו כמו שאמרו
 תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ושמעו ו' תיבות הרי י"ב כנגד י"ב שבעים ושמעו ו' תיבות הוא שמע ישראל ויעקב

רשבים

עלה ויכסחו הענין שנים ימים וגו' : ואל משה אמר .
 מלאך . עלה אל ה' כדלא כתב אלי כמ"ש לפנינו עלה
 אלי ההרה : (ד) לשנים עשר שבטי ישראל . לעד שכולם

שפתי חכמים

ואם תקריבו וגו' : ג מדכתיב אחריו ויכפר לעם ופרש' בו כיום
 את כל דכתיב' ה' ז' מלות פריסה ומזות פריסה כד' כסיון היה
 כדפריש' כפרשת יתרו : ד מדכתיב אחריו ויסכם כבוקר ויבן
 מזבח תחת ההר וגו' וע"כ זה היה בשם ה' כדפרש' כפרשת
 יתרו וזה הדבור שדבר לעם היה יום א' לפני רסוה יום ד'
 וכדפרש' בסמוך . וקשה הלא' ס תימה לכפרק ר"ע [דף פז]

רש"י
 ג כסיון נאמרה לו עלה : (ב) ונגש משה לבדו . אל
 הערמל : (ג) ויבא משה ויספר לעם . בו כיום :
 את כל דברי ה' . מלות ד פרישה והנגלה : ואת כל
 המשפטים . (מכילתא כפ' יתרו) ז' מלות שנגעו בני
 נח . ושנה וכבוד אז ואם ופרה אדומה ודינון שניתנו להם
 במרה : (ד) ויכתב משה . (מכילתא) מכרסות ועד

עניני עליית משה אל ה'

עמו . ר"ל לא ייוון ממקומם מן המחנה . וסם דבר ה' עם משה
 מה שדבר . ואח"כ יבא משה אל המחנה ויספר לעם את כל
 כל המשפטים וגו' :

פירוש לתורת אלהים

אונ שְׁבַת אונ פיבור אָב וְאָם אונ דיא דינים פּוֹא
 פְּרָה אָדוּקָה אונ דיא דינים נוֹאם זְעַנְעוּ גִבְאָמִין
 גִּינוּרָאין און קְרָה וַנְּשֵׁן אונ גָּאָר דָּאָם פֶּלֶק הָאָם
 גִּיעַנְפֶּעֶרְטִם קִיד אָהָר אִיין קוֹל וַיֵּאמְרוּ אונ גִּבְאָן
 גִּינוּרָאָם פֶּי הַקְּרִים אֶלְע רִייד נוֹאָם גָּאָם הָאָם
 גִּירְעַט גְּעִשָׁה וְעֵלִין מִיר טָאָהָן : (ד) וַיִּחַבֵּב אונ
 מִשָּׁה הָאָם גְּעִשְׂרִיפֶעֶן אַת פֶּי דְבַרִי אֶלְע רִייד פּוֹן
 גָּאָם וַיִּשָּׁבֵם אונ הָאָם זִיד גִּיעַנְפֶּעֶרְטִם אִין דְּעַר פְּרִי
 דְעַם פִּינְפֶּטִין טָאָג אִין סִינן וַיִּבְּן אונ הָאָם
 גִּיבְאָהֶעַט אִמְבּוּחַם אונטְעֶר דְעַם בְּאַרְגִּי סִינֵי וַיִּשְׁתִּים
 אונ הָאָם אוּיף גִּירְעַבְטִם זְעוּעֶלְףִּי שְׁמִייעַנְדִּיגֶע

ונגש משה לכדו אל ה' . וסם . ר"ל אהרן נדב ואביהוא והוקלים
 לה עמו ומרחק במקום השחיתותם . והעם לא יעלו
 דבריה' ה' ואת

מִשָּׁה הָאָם עַר גִּינוּרָאָם גְּעָה גִיִיא אוּיף צוֹ גָּאָם
 אָתָה וְאֶהָרִן דוֹ אונ אָהָרִן נְדָב וְאָבִיהוּא אונ זִיפֶּעֶצִיג
 קְעִנְטִשִׁין מִזְבֵּי יִשְׂרָאֵל פּוֹן דיא גִּלְעָצֶע מִיִּשְׂרָאֵל
 וְהַשְׁתַּחֲוִיתִים אונ אִיר אֶלְמֵל זִיד בּוּקְעֵן פּוֹן דְּעַר
 טִימִיין : (ב) וַנְּשֵׁן אונ מִשָּׁה זָר גִּיעַנְהֶקֶעֶן צוֹ גָּאָם
 וְהֵם אונ וַיִּיא זְאֵלִין גִּיט גִּיעַנְהֶקֶעֶן וְהֵם אונ דָּאָם
 פֶּאֶלֶק זָר גִּיט אַרוּיף גִּיין מִיַּם אוּם : (ג) וַיִּבֵּא יִשָּׁה
 אונ מִשָּׁה אִין גֶּעֻקוּמֶעֶן נִסְפֶּר אונ הָאָם דְּרַעֲצִיִּקְטִם
 צוּם פֶּאֶלֶק אַת פֶּי גָּאָר דיא רִייד פּוֹן גָּאָם וְאָת פֶּי
 אונ אֶלְע מִשְׁפָּטִים דָּאָם מִיִּינְטִם קֶעֶן דיא זִיבְעֵן
 סִקּוֹת נוֹאָם דיא בְּנֵי נַח זְעַנְעוּ גִיבְאָמִין גִּינוּרָאִין

עֶשְׂרֵי שָׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל : הַיְיִשְׁלַח אֶת־
 נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֲלֵת וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים : וַיִּיקַח
 מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֲזֵנֹת וַחֲצֵי
 הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ : וַיִּיקַח סֵפֶר
 הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ
 כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע :
 וַיִּיקַח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־
 הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר
 כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים

שָׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל : הַיְיִשְׁלַח
 ית בּוֹכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַאֲסִיקוּ עֲלֵהוּ וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי קֹדֶשׁ קָדְשֵׁי קָדְשֵׁי
 תּוֹרִין : וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
 פְּלִגְוֹת דָּמָא וַחֲצֵי
 בְּמִזְבֵּיחָא וּפְלִגְוֹת דָּמָא
 זָרַק עַל מִדְּבַחָא : וַיִּקְרָא
 סִפְרָא דְקִבְרֵי וַיִּקְרָא
 קָדְשֵׁי עֲמָא וַאֲסִיקוּ כָּל דִּי
 מִלִּי יִי נַעֲבִיד וְנִשְׁמָע :
 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה ית דָּמָא
 וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחָא לְבְּרִית
 עַל עֲמָא וַיֹּאמֶר הֵן
 דָּמָא דִּי גִיר יִי עֲמָכֶם
 עַל כָּל פְּתֻמְיָא הָאֵלִין :

הַיְיִשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֲלֵת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי קֹדֶשׁ קָדְשֵׁי קָדְשֵׁי תּוֹרִין : וַיִּקְרָא מֹשֶׁה פְּלִגְוֹת דָּמָא וַחֲצֵי בְּמִזְבֵּיחָא וּפְלִגְוֹת דָּמָא זָרַק עַל מִדְּבַחָא : וַיִּקְרָא סִפְרָא דְקִבְרֵי וַיִּקְרָא קָדְשֵׁי עֲמָא וַאֲסִיקוּ כָּל דִּי מִלִּי יִי נַעֲבִיד וְנִשְׁמָע : וַיִּקְרָא מֹשֶׁה ית דָּמָא וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחָא לְבְּרִית עַל עֲמָא וַיֹּאמֶר הֵן דָּמָא דִּי גִיר יִי עֲמָכֶם עַל כָּל פְּתֻמְיָא הָאֵלִין :

ויסלנו עולתם חגיגתו ו י ויצונו זבחים חגיגתו עשר זבחים קטן ויקח משה חצי ו זבחים לא נזכרו פס : זבחים קטן כתיבתו : פקידה עשר פס : ויקח משה את הדם ו יזרקו על כתיבתו פס : ויקח משה את הדם ו יזרקו על כתיבתו פס :

רשבים

נתרצו בקיום הכרית : (ה) את נערי כבורות : (ו) עשר הכרית רכתוב למעלה וכתוב משה וגו' נעשה ונשמע נעשה מה שדובר וגם נשמע מה שצוינו עור מבאן ולהבא ונקיים :

רש"י

שפתי חכמים

כחמשה ה כסיון : (ה) את נערי ו הכרית :
 (ו) ויקח משה חצי הדם (זכמים ז) מי חלקו מלאך ז כל וולקו : באבנות שתי אבנות אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים לנשות אותם על העם ומכאן נלמד רבותיו שנכנסו אבותינו לברית כמילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה : (ז) ספר הברית מבראשית ועד מתן תורה ח ומלות שנלטו במרה : (ח) ויזרק ענין ש הזאה ותרגומו

אמרו כדלוי לזכ"ט מלות הנכלה כחלחל כירחא אמר להו וכד' כירחא עבדי פרישה ומדכרי הרב משמע דתרוויפו כל' כירחא כיו ולי"ע (ג"א) ולא עיין דודאי החמירה היתה כל' כחמש אכל פקידה עולו היתה כל' כחמש וטבול רחיה על זה ע"ש : זה כתב זה לכודיעטו עוליות משה להר עם נדכ וזכריהו וקניס לקבלת החורה היתה כיום שחמרו שחוא ששה כסיון ולא ככרי וסי' דלמר ו' כו : ו [נח"י] לפי שהעבודה היתה כבורות עד שהוקם אמשכן ואת"ם שפלוס נכרח כחטא העגל ודלא כהר"ם ע"ש ז דל"כ ה"ל למכתב כחלחל שחלקו ואחר כך שלקח חליו : ח לכך נכתב כ"כ הדיעה שחוא הנזכר לטיל בו יכתוב משה : ח לשון וזקחתי

עניני זריקת הדם על העם

העם מפני שהיו המלכות מורות על העם ולא ענו כל העם יחזו כל אשר דבר ה' נעשה ו מלות עשה ונשמע ו מלות לא תעשה או נעשה כל מה שאמר לך הקב"ה עד תמה ונשמע עם שמוסיף ה' לדבר פתך לנשות אליו :

(ח) ויקח משה את הדם ויזרוק על העם וגו' רכיס מקטיו ח"ך זרק הדם ההוא על כל העם הרב שהיו שמה ומכר"ה אמר שלא על העם ממש זרק רק על השנים עשר אבנים שהיו למספר כשתי בני ישראל זרק הדם ועו' אמר שזרק אחו על

פירוש לתורת אלהים

נְעִישִׁיעֵר וְשִׁנִּים יִשָּׂר קַעֲנִין דִּי צְנוּעֵלָה שְׁבָטִים פּוֹן דִּי יִשְׂרָאֵל : (ח) וַיִּשְׁלַח אוֹן עַר הָאֵם נַעֲשִׂיקַט אֵת נַעֲרֵי דִי כְּבוֹרִים פּוֹן דִּי קִינְדֵּר יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ אוֹן וַיִּי הַאֲבִין אוֹיף גִּיבְרַאכְט קֶרְבָּן עוֹלוֹת וַיִּגְמִי אוֹן וַיִּי הַאֲבִין גִּישְׁאֲכֻטִין שְׁלָמִים צוֹ גָאֵם פְּרִים אֲקִסִין : (ט) וַיִּיקַח אוֹן מֹשֶׁה הָאֵם נַעֲנוּקֵעֵן הַאֲלָב בְּלֹמֵשׁ וַיִּשֶׂם אוֹן הָאֵם גִּימְאָהוּן אִין בְּעֵקֶלְגֵם וַחֲצֵי הַדָּם אוֹן הַאֲלָב בְּלֹמֵשׁ זָרַק הָאֵם עַר גִּישְׁפֶּרְעֵנְגֵם אוֹיף דַּעַם מְזֻבָּח : (י) וַיִּיקַח אוֹן עַר הָאֵם נַעֲנוּקֵעֵן רָאֵם סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא וַיִּינֵם קָדְשֵׁי וַיֹּאמֶר הֵן דָּמָא דִּי גִיר יִי עֲמָכֶם עַל כָּל פְּתֻמְיָא הָאֵלִין :

שְׁמִינֵי וְשִׁנִּים יִשָּׂר קַעֲנִין דִּי צְנוּעֵלָה שְׁבָטִים פּוֹן דִּי יִשְׂרָאֵל : (ח) וַיִּשְׁלַח אוֹן עַר הָאֵם נַעֲשִׂיקַט אֵת נַעֲרֵי דִי כְּבוֹרִים פּוֹן דִּי קִינְדֵּר יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ אוֹן וַיִּי הַאֲבִין אוֹיף גִּיבְרַאכְט קֶרְבָּן עוֹלוֹת וַיִּגְמִי אוֹן וַיִּי הַאֲבִין גִּישְׁאֲכֻטִין שְׁלָמִים צוֹ גָאֵם פְּרִים אֲקִסִין : (ט) וַיִּיקַח אוֹן מֹשֶׁה הָאֵם נַעֲנוּקֵעֵן הַאֲלָב בְּלֹמֵשׁ וַיִּשֶׂם אוֹן הָאֵם גִּימְאָהוּן אִין בְּעֵקֶלְגֵם וַחֲצֵי הַדָּם אוֹן הַאֲלָב בְּלֹמֵשׁ זָרַק הָאֵם עַר גִּישְׁפֶּרְעֵנְגֵם אוֹיף דַּעַם מְזֻבָּח : (י) וַיִּיקַח אוֹן עַר הָאֵם נַעֲנוּקֵעֵן רָאֵם סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא וַיִּינֵם קָדְשֵׁי וַיֹּאמֶר הֵן דָּמָא דִּי גִיר יִי עֲמָכֶם עַל כָּל פְּתֻמְיָא הָאֵלִין :

וַיִּסְדַּק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
 וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִין מִסְבֵּי
 יִשְׂרָאֵל: וַיַּחֲזוּ יַת יְקָר
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת
 כַּדְרֵסֵי יְקָרִיהָ פְּעוּבַד אֲבֹן
 מִבָּא וּבְמַחְזֵי שְׂמֵיָא
 לְבַרְיָו: וַיִּדְרֹבְרֵי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה נִזְקָא
 תוֹרֵא וְעַל מַסָּה. לְהַם טַעֲמָה כִּי: וְיִרְאוּ
 אֵת: חוֹלִין פִּשְׁ עֲבָדֵה עַד לֹא:
 וְתַחַת רִגְלֵי: מַטְוֵה וְזַמְרִיחַ מִן: וְעַמְסָה
 הַמַּטְוֵה: יוֹמָה טוּ עַל וְעִמְסָה לְהַם וְיִחֲזוּ אֵת:
 כְּכַלֵּת אֵת:

האלה: ויעל משה ואהרן נדב
 ואביהוא ושבעין מסבי
 ישראל: ויחזו ית יקר
 אלהי ישראל ותחת
 כדרי יקריה פעובד אבן
 מבא ובמחזי שמיא
 לבריו: וידרברי
 בני ישראל לא היה נזקא
 תורא ועל מסה. להם טעמה כי:
 ויראו את: חולין פש עבדה עד לא:
 ותחת רגלי: מטוה וזמריח מן:
 המטוה: יומה טו על ועמסה להם ויחזו את:
 ככלת את:

רשכים

בער התורים

(י) ויראו את אלהי ישראל. בעין וראית את אחורי:
 לבנת. לוכן: וכעצם. מראה כמו (איכה ד) אדמו
 עצם מפנינים: לטהר. כשהשמים ברור בלא עננים:
 (יא) ואל אציל בני ישראל לא שלח ידו. אע"פ שראו
 את אלהי ישראל לא שלח הקב"ה בהם ידו. (אע"פ
 שראו את אלהי ישראל) כמ"ש ככלע את הקרש
 ובמו. וכן באנשי בית שמש כי ראו כארון ה'
 וכמשה רבינו כי ירא מהבוט ובאן חלק להם הקב"ה כבוד וספני
 כריתות הברית נראה להם כמו שפירשתי

שפתי חכמים

עליכם מים טהורים ולא תלשון ויזרק אורח מפה השמימה שהוא
 לשון זריקה ממש: ואל על העם ממש דכתיב זרק על המזבח:
 כ"ר"ל שנתללו כלב דפרש"י כחומר אבל לא ראייה ממש שהרי
 כתיב כי לא ידעני האדם וכו' ותחייבו מיתה על שנגסו לפנים

עליכם מים טהורים ולא תלשון ויזרק אורח מפה השמימה שהוא
 לשון זריקה ממש: ואל על העם ממש דכתיב זרק על המזבח:
 כ"ר"ל שנתללו כלב דפרש"י כחומר אבל לא ראייה ממש שהרי
 כתיב כי לא ידעני האדם וכו' ותחייבו מיתה על שנגסו לפנים

ביאור נכון על פסוק ויראו בו'

(י) ויראו את אלהי ישראל וגו' ואל אציל בני ישראל וגו'.
 השני פסוקים הללו הם קושי הכונה ע"ד הפסוק הפסוק
 להסבירים להמון בני ישראל. ואלא לדבר מהס מוזמה נ"כ אין
 כאלפשי ע"כ אכתוב ע"ו מעט ממש שראיתי במתרגמי הטהרה.
 על כל אחד השני לפי מדרגתו והכנתו. מהס ה' במדרגה שטלויה.
 על כל אחד השני לפי מדרגתו והכנתו. מהס ה' במדרגה שטלויה.
 על כל אחד השני לפי מדרגתו והכנתו. מהס ה' במדרגה שטלויה.

לקושים על התורה

(ס) ויעל משה וגו'. דער ילקוט ראובני שרייבט זען
 משה אין ארויף געגאנגען אין הימלע אין
 געקומען אונאלקין אונ האט זיך געלייגט געבין אים
 האט משה גיט געוואקסט וואס ער זאל שוואגן. אויב ער
 זאל ביימיין אויף אים אדער ער זאל און נעמען דעם
 וואלקין. האט דער וואלקין געשיפט דאס מולד. אין משה
 אריין געגאנגען אין וואלקין. אונ ער אין געגאנגען מיט
 דעם וואלקין אויף דעם הימלע. אזוי ווי אקענגעש גייט
 אויף די ערד. אונ אזוי שטייט אין דיא תורה משה אין
 געקומען אין וואלקין. דער מלאך קמואל וואס ער אין
 אשר אויף געזעלף טויערד מלאך: חבדה וואס ווי שטייגן
 ביי די טויערין פון הימלע. האט גיבראפין נוי משה גייט
 אויף דעם הימלע. האט ער געשריגען אויף משה אונ
 דאס פיינט קען גרב ואביהוא אונ רי וקנים יא שמה יין שלאק. ורשי
 שרייבט וויא זענען חייב מיתה גינען ווייל ויאי האבין געקוקט ער דער שכינה נאר לאק. האט
 גיט גיחאלט פארשטערין דיא שמחה פון מהן תורה דרום האט ער ויאי תיבף גיט גישטרקאפט
 אונ ויאי זענען אנאנדערט מאהל גישטרקאפט גינארין ונהי אונ ויאי האבין גיזעהן דעם כבוד

הַר הָאֱלֹהִים: י וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר
 שְׁבוּ-לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב
 אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֲהַרְן וְחֹר
 מִי-בַעַל דְּבָרִים יִגֵּשׁ אֱלֹהִים: מַפְטִיר
 מו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּוּ הָעַנְנִים
 אֶת-הָהָר: מו וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-
 הַר סִינַי וַיְכַסְּהוּ הָעַנְנִים שֵׁשֶׁת יָמִים
 וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

דאֲתַגְלִי עֲלוּהֵי יִקְרָא בִּי: י
 י וְלִסְבִּיא אָמַר אֲזִיכִי
 קָנָא הָכָא עַד דִּי נִתּוּב
 לְתַחֲבוּן וְהָא אֲהַרְן וְחֹר
 עִמְכוֹן מֵאֵן דִּיאִת לִיה
 דִּינָא יִתְקַרְבַּי לְקַדְמֵיהוֹן:
 מו וְסַלְק מֹשֶׁה לְמוֹרָא
 וְחָפָא עֲנָנָא ית מוֹרָא:
 מו וְשָׂרָא דְסִינַי וְחָפְהֵי עֲנָנָא
 וְשִׁתָּא יוֹמִין וְקָרָא לְמֹשֶׁה
 בַּיּוֹמָא שְׁבִיעֵינָהּ מְגו
 תוֹרָא מִי כַּסָּא: כֶּתֵב מו: וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד
 יוֹמָא כֶּתֵב: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיִּבְרָא
 מִפְטִיר כַּת:

בעל המורים

ה' שכן על הר סיני היה עמם ועלום כל זמן שלא הרשו
 כמעשהם אכל מספרם וישכן ערם נכדות והכר כית
 ונסלקס הענינה העמודה לחור לנו כמורה כימיני :

והסיה שנתנו להם אמרו להם נכוחה שקר: (טו) וישכון. ה'
 כמס' דין ויחיד וישכון העני כמדבר פארן וישכון ישראל כעת
 גדל. וישכון כיושלים כו' וישכון ערם נכדות לומר שגבר
 רשעיו

שפתי חכמים

ספר עד תומס א"כ אעשרת הדברות קאי: כ' דלכ"ה ה"אך סו
 הזקנים כאן הרי לא ילאו מן המנהג אלא משה ויהושע כדכתיב
 ויקם משה ויהושע משרתו וגו': נ' תיקן בזה כמה ענינים ויקן
 שהיטיבם הוזהר לזכרה כמחשבה אלא מל' עיבוד גם מלת כזו מורה
 על מקום אל על דבר הכמות ולא שישכן לזכר רק עם שאר העם
 שהרי לא ילאו הזקנים מן המנהג ולטורע שאין העכבה הוזהר
 כ"א לטוטות את העם כי בזולת המנהג הוזהר שנתן לזקנים יהיו כל
 ישראל משותפים בה: מ' דק"ל והא ענין שדני חין דויהס דין
 ולמ"ד שדויהס דין מ"מ נקראו כ"ד חזוף לכן פרש"י חור כנה
 של מרים היה כלו' ע"כ לאו ענינה כיתד היו ישיבים ודניס דהא
 קרויבים היו שהיו רחשון בשני עמדי כל פטוליס הם אלא ודאי
 כל אחת היה דין כפני עמנו כיחוד מומחה שהוא דן ויחיד:
 על לא שמתל מי לשון אלה וגם על בעל דבריו בעל לשון וזכר
 להוסיף כפסוק מלת שוזה הכמות כמתל שיש כאלו אמר מי שהוזהר
 בעל דברים: פ' ולא למשה ענין שותפו מיד כתיב ויקרא אל
 משה לומר עשרת הדברות ולא יתכן לומר שהיה משה
 כל הו' ימים שהיה משה היה עולה ויורד בכל יום כמס' כפרת
 מ' יום ויהיה פ"ו ויבסחו למשה משום שלל הכנסת למנהג וכו':
 כדכתיב רש"י לעול חור אחר זה ובתח על הסדר וכתיב חתלס

כרעה למדנו שלא היה יהושע עמם: (יד) ואל
 הזקנים אמר. מ' כאלתו מן המנהג: שבו לנו
 בזה. והתעבכו כאן עם שאר העם כמנהג נ' להיות
 ככונים לשפוט לכל אדם ירבו: חור. כנה. של. מ' מרים
 היה וזכינו כלל בן יפנה ש' (ד"ה א) ויקח לו כלב את
 אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כלדיתא כבוסה:
 מי בעל דברים. מ' ע' יש לו דין: (טו) ויבסחו
 הענן. (וימא 7) כדויתנו חולקין כדבר. יש מהס אומרים
 אלו ששה ימים שמר"ח (עד עשרת יום מתן תורה רש"י
 יסן): ויבסחו הענן. פ' להר: ויקרא אל משה
 ביום השביעי. לומר עשרת צ' הדברות ומשה וכל בני
 ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה (וימא סס)

יחור אבל למ"ד ויקרא אל משה לאחר עשרת הדברות: ה' כחלת
 צ' אף על פי שעלה אלי הרהר לאחר מ"ח היה אליהו כד"ע
 ביאור כבון על פסוק ויראו כו'

הקב"ה. כלומר שהוזהר המזלו מן האין. ועל הממשלה יאמר
 תחת רבנו כמו שנאמר אפי' חוביך הדוס לרבניך. וכן ומתוקק
 מבין רבנו. וכן ומתקיים כממשש יודך כל שחת תחת רבנו:
 ולאומים תחת רבנינו. ואחר שחזר כל זה ככר היה בלתי מתקבל
 לומר שכלל ישראל לא יהיו רחוס להנהג ולענין כאלהיות זולת

הסדר האמת על היות כונת הדברים כן. מה שיאמר כממששה
 לכתב הספיר. ולא אמר כלכתב הספיר שאז היה המוכן ככר
 גוון לזכר כלכתב הספיר. ר"ל כמו הממששה שששה לכתב הספיר
 שהוזהר מקבל כל היותו. כן עשה החומר היסודי. ואחר תחת
 רבנו כלומר שאין היסודי קדמון אלא היה תחת ממחלתו של

לוקמים על התורה

אָתְּחִיב וְעַן אִיהָ הָאֵם גִּינְאָנְקֵן בְּשִׁאמִין רְעַם מְקַנְשׁ
 הָאֵם אִיר גְּעַמְבִּיקְמִ אֲקָרִיב פֶּאָר מִיר אֹנֵן אִיר הָאֵם גִּינְאָנְקֵן
 צו מִיר וְנָאֵם אִיר רְעֵר מְקַנְשׁ וְנָאֵם רֵד וְזָאָרְקֵם אִים
 גְּעִדִּינְקֵנּוּ. בִּין אִירָּ בִּין גִּינְאָרִין אִוִּיה אִוִּיה אֹנֵן הָאֵם
 אִוִּיה פֶּאָרְבִּיקְמֵנּוּ. אִוִּימִם קָרִיבִים אִיר אִוִּיה מִשׁ רְעַם מְקַנְשׁ
 וְנָאֵם עֵר אִיר רְעֵר גְּעִנְדִּיבִיקְעֵר פֶּון סִיין שְׁמוּב וְנָאֵם אִוִּיה
 הָאֵם אִים אֲהֵרֵר אִוִּיפִיקְבִּיקְרִיבִים עֵר זָאָר גְּעַפְעֵן דִּי תוֹרָה
 אֹנֵן וִיא תָרָאֵם גְּעַפְעֵן צו מִיבִיעַ גְּעַפְעֵן קִיבְדֵר. וְאִוִּירִים
 וְעַן דִּי יוֹרִין וְנִאָלְשִׁין נִימִם גְּעַפְעֵן דִּי תוֹרָה. וְנִאָלְמִם אִיר
 קִיין וְהִאָהֲנִיבֵנּוּ גְעַמְבִּיקְמִ אִין הִקְעֵל. וְוִי רְעֵר מִיִּלְהָה רִבְנִיאַל

פירושו לתורת אלהים
 ארויף גִּינְאָנְקֵן צוּם פֶּאָרְג פֶּון נָאֵם: (יר) וְאִי אֹנֵן
 צו דִּי וְקָנִים הָאֵם מֹשֶׁה גִּינְאָנְקֵן שְׁבוּ פֶּאָרְבִּיקְמִ
 אִיר דָּא אִין רְעֵר מְחִנְהָ. מִים רְעַם אִוִּיבִיעֵרִינְעֵן
 פֶּאָלְק צו וִיין אָן גִּיבְרִימִם צו מִשְׁפָּטִין אִוִּיבִיעֵרִינְעֵן
 זִיין מִשְׁפָּט עֵר אֲשֶׁר בִּין מִיר וְעוֹלִין וְזֶה אִוִּים קִיעֵרִין
 צו אִוִּיה וְהִנֵּה אֹנֵן אֲהַרְן אֹנֵן חֹר אֲפִסֵּם אִוִּיה דָּא מִים
 אִוִּיה מִי וְעֵר עֵר וְעַם הָאָבִיבִין אֲמַשְׁפָּם יִגֵּשׁ וְאִל
 גִּינְעִיקְרֵנּוּ צו וִינָא: (סו) וַיַּעַל אֹנֵן מֹשֶׁה אִוִּיה
 גִּינְאָנְקֵן צוּם פֶּאָרְג קָבֵם אֹנֵן רְעֵר וְנִאָלְשִׁין הָאֵם

כְּעִקְמֵן רְעַם פֶּאָרְג: (סו) וַיִּשְׁכַּן אֹנֵן רְעֵר כְּבוֹד פֶּון נָאֵם הָאֵם וְעֵרוּהֵם אִוִּיה רְעַם פֶּאָרְג וְנָבִיחָה
 אֹנֵן רְעֵר וְנִאָלְקִין הָאֵם בְּעִקְמֵן רְעַם פֶּאָרְג שֵׁשֶׁת יָמִים וְעַקְמֵן סָאֵן וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה אֹנֵן נָאֵם הָאֵם

מתוך הענן: "ומראה כבוד יהוה כאש אכלת פראש ההר לעיני בני ישראל: "ויבא משה בתוך הענן ויעל אלההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה: פ פ פ

עננא: "והיו יקרא דיי פחיוז אישתא אכלא פריש מורא לעיני בני ישראל: "ועאל משה בנו עננא וסליק למורא ויהו משה במורא ארבעין ימיו וארבעין ליליו: פ פ פ

תרא ויבא משה יומה שס פסטיס שס פ' הוסיב בדברי הכהן כחלת וזמ פ' הכרסא ופ' פקדיו :

ק"ח. עויאל סימן. מני סימן. ומספירין הדבר אשר היה. בירמיה ס"ו ל"ד :

שפתי חכמים

ספירוס של עשרת הדברות ואחר כך הספור של הלוחות ויהי **שסס כסר וכו' : ק וף ע"פ סבכ"ג עטון פרישה ו' ימים קודם זס הספורים היינו מפני ששס מוחלת ביתו . (מנאל ויזמא דף 7) :**

רש"י
ו"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והס היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכניה עטון פרישה ששה ק ימים :
ועשה לו הקב"ה למשה שכל (ו"א חוספה) בתוכו :

חסלת פרשת משפטים

בזואר נכון על פסוק ויראו כו'

ואכסיוהו ושכסיו וקניס אכל פחותה מהס : ר"ל הכינו השנה כבלהיות פחותה ממדרגת השנסס אשר לאהרן ובניו וקניס . וזה שנזכר כהם לשון מויה ולא אמר ראיס . כי התויה חתמר על המדרגה פחותה מן הרהיסי כנבואה . ואחר שהשלים הספור מן הוירקה שלא שלק ידו לזרוק על השלילים רק על הסמון . אמר ויאלכו וישחו . ושכ אל משה : ואהרן ובניו והעל וקניס וכל ישראל שאלכו מוכחי שמיס שוכחי הנעריס :

פירוש לתורת אלהים

גערופען צו משה אין דעם זיבעטין טאג פטוך הענן פון דעם וואַלקין : (יז) ויפראה אונג דאם גישטאלט פון גאטס כבוד איז גינען גלייך כאש אוכלת אזוי ווי אפרענענדיג פייער בראש ההר אויף דעם שפיץ בארג געני פאר דיא אויגין פון דיא קינדער ישראל : (יח) ויבא משה בתוך הענן אונג משה איז געקומען אין מיטען וואַלקין גישי אונג איז אויף גינאנגען צום בארג געני אונג משה איז גינען אויף דעם בארג ארבעים יום פערציג טעג וארבעים לילה אונג פערציג נעכט :

אסרין נדכ ואכסיוהו ושכסיו וקניס . ויעס היות שלא נמצאו שוים למדרגתם ככר ודלי וכו' נמצאים רובם שיהיה להם השנה יתר על שאר השס . ולכך אמר שככר מון מהשכסיו וקניס ה' כעס אלוילים שנאלץ עליהם רוח אלהים רוח דעת ותכונה . ועל אותם פאלגילס לא שלא משה ידו לזרוק עליהם דס כרית . כי ככר היתה להם לכי השנה שלא היו זריכיים לדס כרית כ"ל . וזה אמרו ויחוו את האלוים . כלומר לא היה להם השנס כמדרגת אהרן כד קומיסי על התורה

דאס דאס גיהעקט דאט ער זיך געשטארקט פאר גאט , אונג דאס גינאנגט רבזונז של עולם דו וויסט דאך אז איך האב גיט געקומט אז משה איז אהרער געקומען ווייל דו דאסט אים געהייסן , איגט וועל איך זיין זינער אשדות אונג איך וועל גיין פאר אים ווי אפלימיר וואס גייט פאר זיין דבי . איז דער מלאך רבניאל באדיר זיאמין צו משה אונג איז גענאנגען פאר אים איינגעבעדיגן ווי אפלימיר פאר זיין כבי , ביז ער איז געקומען צו דעם פייער מון דעם מלאך סנדלמן . דאט דער מלאך רבניאל גינאנגט צו משה קום צוריק ווייל איך קען סך דיט איופהאלטיג אויף דעם ארט , ווארום איך האב מורא צו זאל מיד גיט פארברענען כליט זיין פייער , ווי משה האט גינעהן דעם מלאך סנדלמן איז ער דערשראמקין גינוארין גאר אראם צו פאלצן מון וואלקין אונג פון זינע אויבין האבין גינאטין פורעדין אונג ער האט גיבעטין גאט זאל אויף אים רחמנות האבין , אונג וועגני די ליבשאפט פון די יודין זאל ער אים אפפערין , איז באדיר גאט אראם גענאנגען פון זיין שטעהל אונג האט זיך גישטעלט פאר משה ביז משה איז אריבער גענאנגען מון דעם פייער מון סנדלמן :

נבואת ירמיה

הפסרת משפטים בירמיה סימן ל"ד

א תדבר אשר-היה אל-ירמיהו מאת יהוה אתו
פ'רת המלך צדקיהו ברית את-כל-העם

הדבר אשר היה אל ירמיהו תרי . פקן שבע שנים תשלחו איש את אחיו חקקרו . דעם פקס מון חקדוש ברוך הוא אויף די פנאנשיין

וואס האבין צוריק גענומען זינענע נעקעס צו ארבעטין מיט זיין ועליון מיר פאלישצין מיט אמשול אפדך דאט געהאט אריינגעגען זיך עס דער מלך דעם אים ליב געמאט ווי זיין לעבין , אונג דעם פון אים גיט פארמיטען אלע פטרעניגען פון דער פירוש ע"ט

(ט) סנדר אשר היה דאם איז רימ נבואה וואס עס האט פון גאט אחרי אהרעס ברית אונג דער מלאך צדקיהו איז גינען אז צו ירמיהו הנביא פאת ה' האט פורת ברית גינען את מיט גאר דעם פאלק ישראל

אשר בירושלם לקרא להם דרוז: **נ לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה חפשים לכלתי עבדכם ביהודי אחיהו איש: וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לכלתי עבדכם עוד וישמעו וישלחו: ו ישובו אתי יכן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו חפשים וכפישום לעבדים ולשפחות: ה ויהי לבר יהודה אל ירמיהו מאת יהודה לאמר: ו פה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי פתתי ברית את אבותיכם ביום הוצאתי אתם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: ז מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא המו את אונם: ח ותשובו אתם היום ותעשו את ה' אשר**

ותעלם, און ער האם צו זאקטן גערופן זיינע שרים וואס זענען גייען אין דער וועלט און האבן געזעהן און גווייסן וואס פערזענליכען איז, יעדער זאל זאגן זיינע פערזענליכע וואס ער ווייס און דאס פערזענליכע וועט מען זאגן געבוי דעם אייביקען ווען זאקטן אזוי איז גייען יעדער שר האט גיזאנט צוין סיינע פון פערזענליכען און דאס איז אלץ פארשרייען גינארין, און יעדער האט מען געסאקט דעם ווען איז אנדער פערזענליכען, עס האט אבער געקראפן אז פון דעם צו פיל פערזענליכען, איז דער ווען קראנק גינארין, מען האט צו זאקטן גערופן אלץ דאקטורים, און האבן אלץ דערקענט אז זיין קראנקייט איז ווייל ער האט קיין געזעסטיקונג געהאט ער האט מען גאר געשרינגען איז ער געסאקט פערש גינארין, און מען מוז אים סאגער פאקירן, און זיין סאגעטקייט קען נישט אנדערש קענען פירן ער זאל אלץ טאגן אפאר שעה פאר האלבען טאג און אפאר שעה נאך האלבען טאג ארבעטן אשווערע ארבעט, דער סוף האט געשיקט דערין צו זיך אפאציר פון אראקא און האט גיזאנט צו אים און ווען דער

ו יכבשום קרו

געבן ווען צו דיר אהיים און ער זאל אקום אים לערנען פערל ארבעט, ער זאל אקערן און גראבן ארום די ביימער און פירן סוף אויך, דיא פערקער, און ער זאל זיין צו דיר אגאנץ יאהר, נאך דעם יאהר זאלקסטו אים צוריק שיקען צו מיר, אזוי איז גייען דער פרייזן איז געקומען אין דעם דארף, און האט אריינגעזעהן זייער בייקע קליידער און האט אנגיטאן דיא פארשע קלויידער און האט געזעען פלייסנדיג וואס איז מיט דיא ארבעט געוואקסן גינארין און איז אלץ גאט געזענען גינארין און ער האט זיך געקראכט און ער יאהר וועט זיך ענדיגען און וועט קומען צוריק אהיים זאל ער זיך שוין גיט נאך ציהען צו אזוי פיל פערזענליכען, גאר ער זאל זעבן ווי געוויינליך אלע שרים לעבן און זאל גיט ארוםגיין ליידיג גאר ער פירוש ע"מ

ירמיהו וואס אין ירושלים קראו צו אום ורפען דעה צו זיי אפרייאונג: (ב) לשלח צו ארום שיקען איש אימליקער קענטש זיין קענעט וישלח אונ אימליקער קענטש את זיין דינקט מויד העברי איהודי ויהודה און איהודית חפשים צו שיקען פרייא גלתי אקענטש זאל שוין גיט ארבייטען מיט זיין ברודער וואס ער איז איהודי: (ג) וישלח און וייה האבין צו גיהערט און האבין גיפאלקט אלע הארין און גאר דאס פאלק וואס זיי זענען געקומען אין בריתות ברית גשח אימליקער קענטש זאל ארום שיקען זיין קענטש און אימליקער זיין דינקט מויד פריי גלתי גיט צו ארבייטען מיט זיי וישלח און זיי האבין גיפאלקט גישלחו און האבין וייה ארום גישקט פרייא: (ד) וישבו און וייה האבין זיך דער נאך ווידער גיקערט וישבו און זיי האבין גימאכט אום קערין את די קענטש און די דינקטן אשר וואס זיי האבין גיהאט ארום גישיקט פריי ויכבשום און האבין זיי ווידער באצונגען געדיים צו קענעט גישלחו און צו דינקטן: (ה) ויהי און עס איז גייען דער

זי דיא נבואה פון גאט איז צו דינארהו פאת יי פון גאט נאמר ער זאל צו די ישאראל אזוי זאגן: (ו) בה אזוי האט גאט גיזאנט אהי דער גאט פון דיא ישאראל אנכי איך גאט פתתי האב פורת ברית גייען מיט אייער עקטערין ביום אין דעם טאג הוצאתי אז איך האב אויס גיזאגין וייה פון דעם לאנד מצרים מבית פון דעם הויו פון פרעה וואס זיי זענען צו אים גייען קענטש נאמר אזוי צו זאגן: (ז) פתח פון עקד זיבען יאהר תשלחו נאלימ איר אנועק שיקען פרייא איש אימליקער קענטש זיין ברודער איהודי אשר ער וואס ער נועט פאר קויפט ווערין צו דיר פאר אקענטש געבד און ער זאל דינען דיר שש ועקס יאהר און דער נאך וישלחו זאלקסטו אים ארום שיקען פרייא פסקה פון דיר ויה און אייער עקטערין האבין גיט צו גיהערט צו מיר ולא המו און וייה האבין גיט גיניינט את ויערע אויערין צו הערין צו מיר: (ח) ותשובו און איר האט ווידער גיקערט היינט ותגשו און איר האט לא גיטאן את וואס עס איז רעכט פארטיג אין סיינע אויגין פלוקר איר האט מיה יא גיפאלגט

בעיני לקרא דרוז איש לרעהו ותכרתו ברית
 לפני בבית אשר נקרא שמי עליו : **ס ותשבו**
ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו ואיש
את שפתו אשר שלחתם חפשים לנפשם
ותכפשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות :
י לכן כזה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי
לקרא דרוז איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא
לכם דרוז נאס יהוה אל החרב אל הדבר ואל
הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל ממלכות הארץ :
יא ונתתי את האנשים העברים את בריתי אשר
לא אהקימו את דברי הברית אשר פרתו לפני
העגל אשר פרתו לשנים ויעבדו בין פתרו :
יב שרי יהודה ושרי ירושלם הפרסים והפחנים
וכל עם הארץ העברים בין פתרו העגל :
יג ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם

ס'עוה קרי

ואל זך בשעסטינען סיה ריקענליכע
 ארבעט, דער יאטר האם זך ניענד
 רינס, דער פאטער האם אפליקאון
 דעם פרינץ פון די ארבעט, ער האם
 צוריק אן גיסאון זייע קעניגליכע
 קניגער און איו גיסארין איתים צום
 פלץ, דער פלך איז שוין געווען צו
 פרינען פון דעם זוקן איצט סער וויא
 פרייער ערשטאנס ווייל ער איז שוין
 געווען צווייטאנס ווייל ער האם זך
 גענוצט צו דיא קעניגליכע ארבעט,
 דעם פאטער איז אבער א שאר גיווען
 וואס דער פרינץ איז פון אים אונטען
 ווייל ער איז גיווען אנוסער ארביטשער
 האם ער גענוצט ער זאל דעם פרינץ
 פאנגען צו זך, און זאל אים גייסן
 ער זאל ביי אים ארבעטן, אפאל
 איז דער פרינץ ארום גערשען
 שפאצירען אליון האם דער פאטער אים
 פראנארט צו זך און האם ביי אים צו
 גענוצט זיין ערער און האם אים פאר
 האלפן ביי זך צו די ארבעט, וויא
 דער פלך איז ערוואסט גיטארין
 דער זאך האם ער געשיקט זיגן צום
 פאטער איך האב דיר געגעבן פון זוקן
 צו די ארבעט ווייל ער איז נישט געווען

גיווען, און האב דיר געזאגט ער זאל ביי דיר ארבעטן נאר איין יאטר, און ער האט אפגעארבעט דם יאטר און דו האסט אים פריי
 גילאזין און איצט דינסט ער שוין ביין ארבעט, און דו האסט אים צו גענוצט פילם ארבעט פון פון ארבעט, וועסטו איצט זען
 דעם שפראך ווי דו וועסט האבן, דם זענדינע זאגט דער נביא, נאם האם אריין געבריינגט דיא יידן אין ארץ ישראל, אזוי
 אלאלנד וואס אין איר איז גיווען אלע נופטס וואס אפגעטש דארף און וויל האבן, עס זענען אבער גיווען פיל מענטשן וואס

פירוש ע"מ

איך געבין זענה צו אפאר וואקלינג, לכל ססקות
 הארץ צו אלע קיניגרייך פון דער ערד : (יא) נתתי
 אונג איך וועל געבין אה אונג האנשים די מענטשן
 העברים וואס זיי האבן איבער גיפארין מיין ברית
 אשר וואס זיי האבן נישט קניים גיווען די ברית פון
 דעם ברית אשר וואס זייא האבן פאר שניטען
 פאר מיר אונג נאך מיין האבן זיי גיטאה קשעה
 אז זיי האבן ווידער באצוונגען צו זך די קנעקט
 האבן זייא גענומען העני דאס קאלב וואס זייא
 האבן צו שניטען אויף צווייען זענדו אונג זייא
 זענען איבער גיפארין בון גתרי צווישען זייע
 שטימקער אונג האבן פורת ברית גיווען זיי זאלין
 מורד זיין אין השית אונג האבן צווישען זך
 גיטאק זייער עס וועט נישט מורד זיין אין הקביה
 זאל קען זיין פלייש צו שניידן אזוי וויא דאס
 קאלב : (יב) דאס האבן גיטאה שרי דיא הארין
 פון יהודה אונג די הארין פון ירושלם הפרסים די
 הארין אונג דיא פהנים זל אונג נאר דאס פאלק
 פון דעם לאנד העברים וואס זייא זענען איבער
 גיפארין בון צווישען די שטימקער פון דעם קאלב :
 (יג) זאגט נאם ווייל זיי האבן אזוי גיטאהן דרום
 זנתי וועל איך זיי איבער זענפערין אין די הענט
 פון זייערע פיינט זכר אונג אין דער האנט פקש

גיפאלקט נקרא צו רופען דרוז פריי איש אימליכער
 מענטש צו זיין חקר וואס ער איז ביי אים אקנעקט
 ותקרוו אונג איר האט פורת ברית גיווען לפני פאר
 מיר בבית אין דעם הייז וואס מיין נאמען איז אויף
 דעם אן גערופען גיטאק פון איר ברת המקדש :
 (ס) אונג היינט וקשבו היינט איר ווידער גיקערט
 ותחללו אונג איר האט פאר שוועקט אה שמי מיין
 נאמען וקשבו אונג איר האט אום גיקערט איש
 אימליכער מענטש זיין קנעקט וואס את שפתו אונג
 אימליכער מענטש זיין שפחה אשר וואס איר
 האט וויא גיטאה אונטען גישקט פריי לנפשם צו
 זייער ווילען תקבשו אונג איר האט זייא ווידער
 באצוונגען להיות צו זיין צו אייך צו קנעקט אונג
 צו דינקטען : (ז) האט דרום כה אזוי האט נאם
 גיוואנט אהם איר האט נישט צו צוויערט צו מיר
 נקרא צו אויס רופן דרוז פריי איש נאחוי אימליכער
 מענטש צו זיין ברודער וואס אונג אימליכער
 מענטש צו זיין גינעלזין דרום הנני וועל איך אייך
 אויס רופען פריי פון מיר פלוקר גלייה ווי איך
 בין איבער אייך נישט קיין האר מציל צו זיין אייך
 פון פורעניות אונג איר וועט זיין הפקר זי צו
 דער שווער פון דעם שונא אל הדבר צום פארד
 זאל אונג צום הונקער נתתי אהם אונג איך וועל

והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ : יה ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתו ביד איביהם וכיד מבקשי נפשם וכיד חיל מלך בבל העלים מעליכם : ו הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אל העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שוממה מאין ישב : ו פה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיו : ו נסורע יעקוב ודוד עבדי אמאם מקחת מורעו משלים אל זרוע אברהם ישחק ויעקב פי אשור את שבותם ורחמתיים :

סיתרו ו אשיב קרי

והוא נאם וזקענען גיוראין דאס פילע נוסם אונ זענען גיוראין נוי דער פסוק זאגט נושמו ושרן נקעם . דא יודן זענען פערט גיוראין האבן זיין שארלאזן נאם , האס נאם זיי ארעם געפאכט , נוי דער פסוק זאגט וזי יסוד איהר , זענען ביזן ברודער זענען ארעם ווערן , אונ זענען די ארעקטיבס האס ער זיך פארקויפט פאר אקענט , האס נאם גיזאגט דער קענעם זאל פארקויפט זענען נאר אויף זעקס יאהר , דעם זיבעטן יאהר זאל ער ארויס גיין פריי , נוייל אין דא זעקס יאהר זענען דער מענטש בעקראכטען זיין זאלעקט עס איז צו זיין אקענטס ביי אפענטש , עס איז אים בעסער ער זאל דרענען נאם זענען ער צוריק האבן אלע נוסם זיין פריער , די שרים וואס האבן געהאט יודישע קענטס תאבין זיין פריי געטאכט צו די זעקס יאהר וויא נאם האט גיבאשין , אונ דער קענעם האט שוין אנגעהויבן צוריק דרענען נאם , אונ נאם איז שוין צו פרידען גינדען פון שים , איצט זענען בעקומען די שרים אונ האבן געהאפט די קענעם אונ האבן זיין אונזעק גענומען פון צו דרענען נאם זיין זיין זאלען זיין צו זייער ארבעט , דריבער איז נאם ביי גיוראין אויף די זאך אונ האט געזאגט מיט וועלכע שפראך ער זענען זיין שפראכן , וויא עס שאיינט אין דא ווייטערדיגע פסקים :

פירוש ע"ט

זואם זיין בערען זייער לייב : היתה אונ זייערע טויטע קערפער זענען זיין פיר איין זעקסן לעוף פיר די רויב פויגעלע זואם פליען אונטער דעם הימערל אונ פיר דיא פהמות פון פערלד : ויה ואת אונ צדקיהו דער מלך פון יהודה מיט זיינע הארין אהן זעל איך געבין אין האנד פון זייערע פינגר אונ אין האנד פון דיא וואס זענען זייער לעבין יבד אונ אין דער האנד חיל פון דעם מלך בבל העלים זואם זיי האבן זיך אפ גיטאהן

אונ פרי די פטרדה זאל זיך אויס לאזן מיט גחמה האבן דיא חויל גישעלטס עפליבע פסקים פון גחמה פון דעם פריערדיגען קאפיטל :

זואלם זיי ניט בשאפין : (יו) גם אזוי אויף איז ניט מיגליך זען אז איך זאל פאר מיאוסין די קינדער פון יעקב אונ דוד פקחת פון צו געטען פון זיינע קינדער גיטועלטיגער איבער דיא קינדער פון אברהם זיחק ויעקב זיי נייערע אשיב את שבותם איך זעל וועל ווייער גערען זייער ווייער קערונג ורחמתיים אונ איך זעל זיין דער בארעמין :

אמר קריאת פרשת הכנוע טעם מקרא וחמד תרגום והפטרה וזמור ה' מלך גאות לבש או זמור שיר ליום השבת וה' מלך זללם זכו משנה והלכה מסדר מהרות שהוא נגד היסוד כמיתת היום :

פרק ח א שנים שהיו שומרים את השוקת .
 שנתמלא לחטאת : מהר . אותו שנתמלא
 סהר מסומאחו : ונמטא שני . היינו הכירו שהיה
 סהר : כשרים . המיס כנסוקת : עמד ועשה השני
 מלאכה . עמד ראשון
 ממלכתו וכל השני ועשה
 מלכתו חתויו : ב נמטא
 וסמארו : נמטא הסגדל
 ומלא את האדם לחטאת
 שכלים שנתמלו כמסקים
 מממאים את האדם לחטאת
 שאין מוהין ראשון ושני
 בחטאת כדתני לקמן (פ"י
 מ"ג) אף על פי שחס נעלו
 המשקים הללו על כשרו סהור
 שאתהור ופרה אם נגעו
 משקין סמאים בכשרו הוא
 סהור כמו שהיה לכד אם נגעו כידיו לפי שהמשקין סמאים (ה) מממאים את הידים וגבי עהרת חטאת
 קי"ל דחס נעמלו ידיו נעמל גופו : מממאיך לא מממאני . משקים שנתמלו את הסגדל לא היו יכולים
 לטמא העור לחטאת אם נגעו בכשרו כלאמרו והסגדל הכל מכחס מממאני : ג השרוף פרה . אדומה :

פרק ח א שנים שהיו שומרים את השוקת צווייא
 קעמשיין האבין געהיב דיא
 קארעטע וואסער וואס איז אן גישעפט גיווארין
 צו די אש פון די פרה אדוקה נמטא איה פה אונ
 איינער פון זיי איז טמא גיווארין גשרים זענען די
 וואסער קשר מפני שהן ברשותו של שני ונייל דיא
 וואסער זענען געקליבען אין דעם רשות פון דעם
 אנדערין שומר וואס ער איז קהור סהר דער נאך
 איז דער טמא גיווארין קהור . אונ איז געקויטען
 היטען דיא וואסער ונמטא שני איז דער אנדערער
 שומר טמא גיווארין גשרים זענען די וואסער קשר
 מפני שהן ברשותו של ראשון ונייל זיי זענען איצט אין
 רשות פון דעם ערשטיגן שומר וואס ער איז קהור
 נמטא שניהם פאחד אויב ביידע שומרים זענען
 גלייך טמא גיווארין מיט איין קאהל פסיון איז
 דיא וואסער פסול . אויב ביידע היטערס זענען
 גיווען קהור . נאר עשה אחד מהן מלאכה איינער פון
 זיי האט גימאהן אקלאכה גשרו איז די וואסער
 קשר צו שפריטצען מיט זיי אויף אטמא מפני שהו
 ברשותו של שני ונייל זיי זענען אין דעם רשות פון
 אנדערין שומר . עמד דער ערשטער שומר האט
 זיך גישטעלט היטען אונ האט אויף גיהערט צו
 קאהן אקלאכה ועשה השני מלאכה האט דער
 אנדערער שומר גימאהן אקלאכה גשרו זענען די
 וואסער קשר מפני שהן ברשותו של ראשון ונייל זיי
 זענען אין דעם רשות פון ערשטיגן שומר עשו
 שניהם פאחד אויב ביידע שומרים האבין גימאהן
 אקלאכה אין איין קאהל פסיון איז די וואסער
 פסול : ב הפגש מי חטאת דער וואס שים ארויף
 די אש אויף די וואסער יא יגעול את הסגדל יא ער
 נים אן טאהן דיא שיד נאר ער זאל גיין באהוועס

[ה] מהר . וחד נשמרו : [כ] שאם נפלו . ולפיכך מיישגין שמה
 יטלו . ק"ל לפי לא ילבוש בגדים ג"כ מה"ע ועוד ע"כ שנתמ
 למשקין סמאים נחשו לשאר סומאחו שנגעו בסגדל ועוד למה אמר
 התקדש ולא הונעו והמזה ולפיכך י"ל דלא מפו לשאר משקין
 אלא למי הקדוש שמה יטלו על הסגדל בשעת הקדוש וסמלו כהיח
 דעמא ויטמלו הסגדל ויטמארו
 וזוין שכן לא חשו ללבוש בגדים
 בשעת הקדוש מפני שאפשר
 להסור מהש"כ בסגדל הר"ל .
 ועומדי' : (ה) ופ"י א"ה סטוריים
 לקדם הם עמאים לגבי חטאת

באחת פסולין . עשה אחד מהן מלאכה כשרין
 מפני שהן ברשותו של שני . עמד ועשה השני מלאכה כשרין
 מפני שהן ברשותו של ראשון . עשו שניהן פסולין ;
 הברקשה מי חטאת לא יגעול את הסגדל [כ] שאם נפלו משקין על
 הסגדל נמטא וסמארו . הרי הוא (זה) אומר מממאיך לא
 מממאני ואתה מממאני . נפלו משקין על כשרו סהור . נפלו על כמות
 נממאת וממאתו הרי זה אומר מממאיך לא מממאני ואתה מממאני :
 ג השרוף פרה ופרים . והמטלח את השעיר מממא בגדים . פרה

שאם נפלו משקין על הסגדל נמטא ווארום אז עם נעמא
 ארויף גינאסין ווערין אביסול וואסער פון דיא
 פרה אדוקה אויף דעם שוף וועט דער שוף קמא
 ווערין וסמארו וועט דער שוף קממא זיין דעם
 קענקטש הרי הוא אויפראגט דער קענקטש צום שוף
 סממאיך יא סממאני דיא וואסער וואס האבין דיה
 קממא גיווען . אז וואלטין ארויף גינאסין
 גיווארין אויף מיר . וואלטין זיי מיה נים סממא
 גיווען ונמטא סממאני אונ דו וואס דו ביזמ קמא
 גיווארין פון די וואסער האסמו מיה קממא גיווען
 נפיו משקין על גשרו אויב דיא וואסער פון די פרה
 אדוקה איז ארויף גינאסין גיווארין אויף זיין לייב
 סהור איז ער קהור נפיו על כסיה אויב די וואסער
 פון דיא פרה אדוקה איז ארויף גינאסין גיווארין
 אויף זיין קלייד נממאני ווערט דיא קלייד קממא
 וסממאני אונ דיא קלייד איז קממא דעם קענקטש
 וואס גייט אין איד הרי זה אויפראגט דער קענקטש
 צו די קלייד סממאיך יא סממאני דיא וואסער וואס
 האבין דיה קממא גיווען . אז ויזא וואלטין ארויף
 גינאסין גיווארין אויף מיר . וואלטין זיי מיה נים
 קממא גיווען ונמטא סממאני אונ דו וואס דו ביזמ
 קמא גיווארין פון די וואסער . האסמו מיה קממא
 גיווען : ג השרוף פרה דער קענקטש וואס פאך-
 ברענט דיא פרה אדוקה ופרים אונ דער קענקטש
 וואס פארברענט אלע פרים וואס דארפן ווערן
 פארברענט ישערי אונ דער קענקטש וואס פאר-
 ברענט אלע שעירים וואס דארפן ווערן פאר-
 ברענט והשטת את השעיר אונ דער קענקטש וואס
 פירט אונעק דעם שעיר לעזאול סממא נגידים דיא
 אלע קענקטשין זענען קממא זיינער קליידער
 וואס זייא גייט אין זיי אגנימאהן פרה דיא פרה

ופרים . הנשרפים כגון פרי יו"כ ופר כהן משוח ופר העלם דבר של זכור : מטמאים בגדים . דכללא כתיב יכנס בגדיו ולא שלח בגדים שהוא לבוש ול"ט בגדים שהוא נוגע . וה"ה לכל שר כלים ללא ממעטי אלא חרס וכלי חרס כלכד הוא שאין ממלאין אס נוגעים בהן : ופרה ופרים עצמן ושעיר המשתלח . אס נגעו כבגדים הרי הן טהורים והיינו דלמחן ליה בגדים לחדס מטמאך לא טמאוי ומה קמחתי : ד האובר לא נבלל עוף שוהו . נבלל עוף טהור אין לה טומא' אס נעשה בחדס או כבגדים אלא כבית הנלושה מטמאה חדס לעמא בגדים כדתנא במסכת סהרות . והיינו דלמרי ליה בגדים לחדס מטמאך לא טמאוי וכי' : ה כל ולד הטומאה . כגון רלסון ושני : אלו מטמא כלים . אלא אב הטומאה ומסק' נעמא

פר"מ : [ג] ופרים . וה"ה דה"מ נמקט ושעירי וכן שעיר וה"ה וע"י : [ד] בגדים . אכל אלוכלי ומסקין פרה ופרים מטמאין

[ג] ופרים ושעיר המשתלח עצמן אינן מטמאין [ד] בגדים . הרי זה אומר מטמאך לא טמאוי ואתה מטמאני ; ד האוכל מנבלל העוף הטהור והיא בבית הבליעה מטמא בגדים ונבלה עצמה אינה מטמאה בגדים הרי זה אומר מטמאך לא טמאוי ואתה מטמאני ; ה כל ולד הטומאות אינן מטמא כלים אלא משקה . נטמא משקה טימאן . הרי זה אומר מטמאך לא טמאוי ואתה מטמאני ; ז אין כלי חרס מטמא חבירו אלא משקה . נטמא משקה , טימאתו הרי זה אומר מטמאך לא טמאוי ואתה מטמאני ; ח כל הפוסל את התרומה . מטמא את המשקין להיות תחלה . לטמא אחד

ברלסון ושני מטמא כלים גזירה משום משקה זב וזנה כגון רוקו וזבוב ומימי גרלו שכן אב הטומאה : ו אין כלי חרס מטמא חבירו . שאין כלי חרס נעשה אב הטומאה לפוסל . ואין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאב הטומאה . אלא כלי חרס מטמא כגון רלסון ושני : אלו מטמא כלים . אלא אב הטומאה ומסק' נעמא

אֲרִיבָה יָרִים אֹנֶן דִּי אֲלַע פְּרִים וְנָאָם וְעֵרְוִין פֶּאָר־
 בְּרַעְנָם וְשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח אֹנֶן דְּעַר שְׁעִיר וְנָאָם וְעֵרְט
 אֲנֹוּעַק גְּעֻשִׁיקָם לְעֻוּאֹוֹל גְּעָזָן וְיִי אֲלִיִּין אִיִּין סִפְסָאִין
 בְּגִידִים וְעֵנְעֵן נִיט מְטָמָא דִּיא קְלִיִּידְעַר וְנָאָם וְיִיא
 רִירְעֵן אָן הִי יָה אוֹמֵר וְאִנְיִן דִּיא קְלִיִּידְעַר צוּם
 מְעַנְשֵׁל סִפְסָאִיד דִּי וְנָאָם הֶאֱכִיִן דִּיה מְטָמָא גִּינוּעֵן
 וְדִי אֲלַע פְּרִים אֹנֶן פְּרָה אֹנֶן שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח אֹו
 וְיִי וְנָאָלְמִין אֹוֹן אֲנְעֵרִירְט יִיא סִפְסָאִין וְנָאָלְמִין וְיִי
 אֹוֹן נִיט מְטָמָא גִּינוּעֵן וְיָהֵא אֹוֹן דִּי וְנָאָם דִּי בִיזֵט
 מְטָא גִּינוּוֹרִיִן וְיִיִּיר דִּי הֶאֱסֵט וְיָה אָן גְּעִירְט אָן
 דִּיא פְּרִים אָדְעַר אָן דִּיא פְּרָה אָדְעַר אָן שְׁעִיר
 הַמִּשְׁתַּלַּח סִפְסָאִין וְאֲלֶסְטוֹ אֹוֹן אָן מְטָמָא וְיִיִּין :
 ד האובר מנבלל העוף הטהור או אייער עסט אעוף
 ונאם מען מענא אים עמין נאר איז גיפיינעךט
 והיא בבית הבליעה ספסאית בגדים היא קליידער ונאם
 ער גייט אן גיטאהן ווען ער שלינגט אראפ היא
 נבלה וענען גינווארין טמא דירך דעם מענטש
 ונבלה עצמה אינה ספסאית בגדים אויב די נבלה אליין
 רירט אן קליידער ווערין די קליידער ניש טמא
 הרי זה אומר נאגט דאס קלייד צום מענטש ספסאית
 דער ונאם האט דיה מטמא גינווען היא שטיקול
 נבלה או ער ונאם מיה אן קליידער יא ספאני
 ונאקט ער מיה ניש מטמא גינווען ויפה און דו
 ונאם דו ביזט טמא גינווארין פון די נבלה ספאני
 נאלקטו מיה מטמא ויין : ה כל ולד הסוסאות אלע
 קינדער פון די טומאה . ודי טומאה אליין אשרץ
 אדער אנבלה הייקט אב הטומאה . דער פאטער
 פון די טומאה . און דו ויפה ונאם רירט אן דעם
 שרץ אדער די נבלה הייקט ולד הטומאה . דאס
 קינד פון דיא טומאה איז ספאני כלים דער ולד
 הטומאה קען ניש מטמא ויין דיא כלים ונאם ויין
 רירען אן אלא משקה נאר או דער ולד הטומאה

וידים עלמן שנגעו באוכלי (ב) חולין מהמים שאין שני עושה שלישי בחולין: חוץ ממשבול יום. שלא העריב שמו
שח"ע"ס שהוא פסול לח התרומה אינו מעמק המשקין להיות תחלה. ואפי' משקין של תרומה (ג) אם נגע בהן כפי
אין אלא פסולים בלבד לא עמאים: ד' כל הימים במקוה. לכל הקד מילי דקמיני כפיפח ונגס אין מערקין בחולין
דלזין מקוה מטהר בוהלין אלא מכונסין דכתיב אך מעין מעין מטהר בחולין ואין מקוה מטהר בוהלין: ופסולין לזבין.

דזב בעי מים חיים דכתיב זרקו את כשרו במים חיים: ולמצורע. דכתיב אל בלי מים על מים חיים: ולמי חמאת. דכתיב מים חיים אל פלי: הים הגדול במקוה. לא קרא הכתוב במקוה אלא לים הגדול זבין
ולפסול אחד. חוץ ממשבול יום היו אומר משמאריך לא שמתאני ואחר שמתאני: ח' כל הימים במקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דרבי רבי מאיר. רבי יהודה אומר הים הגדול במקוה. לא נאמר ימים אלא שיש בו קיני מים הרבה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בוהלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חמאת: ט' המים המוכים ופסולים

משערי קרא כמעשה בראשית שסס קנוו כל מימי בראשית: ולא נאמר ימים. כלשון רבים. אלא מפני שמעורבים בו מיני מים הרבה. שכל האחים הולכים אליו: ר"י אומר כל הימים. ויש הגדול תורת מעין עליהן לעין שכן: מטהרין בוהלין. מפני שהנמים הולכין וזוחלין עליהן אבל פסולין הן לתורת מים חיים (ד) שהכתוב קראה מקוה. וכלכה כ"י: ט' מים המוכים. המזיקין (ה) כגון שכן נלחמין ופושטין: פסולין. למי חמאת:

מטמא זיין איינגס. אויב דיא משקה רירט אן תרומה ווערט דיא תרומה מטמא. אונ אויב דיא תרומה וועט אנדערען אנדערע תרומה וועט די אנדערע תרומה ווערן פסול ופסול איה אונ דיא משקה מאכט פסול איינגס. אויב די משקה רירט אן חולין ווערט דיא חולין פסול ומטמא הייקט אז זיא קען מטמא זיין איין אנדערין. אונ פסול הייקט אז זיא איז נאר מטמא פאר זיך אונ קען גיט מטמא זיין איין אנדערין) היץ פסול יום נאר אז איינער איז מטמא אונ איז זיך טובל אונ איידער דיא זעלן גייט אנדער. אז ער רירט אן תרומה ווערט זיא פסול. אונ אז ער רירט אן משקה ווערט זיא אויך נאר פסול אונ קען גישט מטמא זיין איין אנדערין ביי זה אימר די תרומה וואס איז מטמא גינארין פון די משקין זאגט צו די משקין פפסאדי די הענט וואס האבין דיך מטמא גינען לא פסאדי אז דיא הענט וואלטין מיה אן רירען וואלטין זיי מיה גיט מטמא גינען זיי וואלטין מיה נאר פסול מאכין וואה אונ דו משקה וואס דו גיינט מטמא גינארין פון די אויבגינאשענע הענט פפסאדי זאלקטו מיה קענען מטמא זיין וואג דיא חולין וואס זענען פסול גינארין פון די משקה זאגין צו דיא משקה דיא הענט וואס האבין דיך מטמא גינען אז זיי וואלטין מיה אנדערען וואלטין זיי מיה גיט פסול מאכין אונ דו משקה וואס דו גיינט מטמא גינארין פון דיא הענט זאלקטו מיה קענען פסול מאכין: ח' גי' תמים פסקנה אלע ימים האבין דעם דין אזוי וויא אסקנה שגאמר ווארום עם שמיית אין פסוק ויסקנה תמים קרא ימים ווערט מקנה גערופען ים אונ ים ווערט גערופען בקנה דבר רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר רבי יהודה אימר רבי הוהה האנט תים הידי פסקנה דער גרעקטער ים פון דער וועלט דעם דין וויא אסקנה אבער גיט אנדערע ימים. ווארום דאס וואס עם שמיית אין די תורה. קרא ימים. מיינט

וענען

מים המכובין. הסוסקין כמו אשר לא יכזבו מימיו פסולין. דמים חיים בעינין: אחד בשבוע. אכל אחד כזובל (ו) שמיר מיקרו מים חיים: כפולמסיות. חילולו של גיטוף שמתין ומקלקלין בהן: ובשני בצרון. שנים של עשרת גמלים: רבי יהודה פוסל. אפי' אותו שאין מכובין אלא בפולמסיות וכשני בצרון ואין הלכה כרבי יהודה: י מי קרמיון ומי פיגה. נהרות שגא"י הן: מי בציים. לשון הגהה גומא בלא בנה כלומר מים שחומר י וטע מערב בהן ורחמנא

אמר מים חיים אל כלי והכח איכא חליה (ז) בין מים לכלי: מי תערובות. שמים פסולים מתערבים בהם: אחד פסול ואחד כשר ונתערבו. אסור לקדם ממקום התערובות ולתפס ר"י פוסל. אפי' כשיהיה כשרים פוסל ר"י ליעול מקום התערובות גזירה אטו אחד פסול ואין הלכה כרבי יהודה: יא באר אחאב. לא התפרס היכן

מזקין ויהי המוכים כגש סלף: [ג] הפולחנים כ' . משום שיש לו סג נטוי כל הר"ש: (ו) וק' לזאת טעם ענין ששבע ליעול מה הפה עליהן ולטון הר"ש לטעם רבות יותר משבע ונקי דר"ל לכל טען יותר נט' מקרי שנים רבות: (ז) ועוד לפי שאין כדופין ממנה שמתערבין בלגמים ואין חיובן חיות גמור. חי: [ו] ארם. רבו כמו המפסס יא באר אחאב. ומערת פמייס כשרה. המים שנשתנו ושנינו מחמת עצמן כשרין. אמת המים הכאה מרחוק כשרה. וכלכר כשישמרנה שלא יפסקנה [ג] אדם רבי יהודה אומר הרי היא כחוקתה ומותרת באר שגפ"ל לתוכה חרסית או ארמה ימתין לה עד שתצל כאו והא קמ"ל דמים חיים הן: ומערת פמייס. מערה הסמוך לעיר דן שמתס ירדן ויאל וכל' ישמעאל קורין לדן פמייס: רבי יהודה אומר הרי היא כחוקתה ומוזרת. ואין הלכה כרבי יהודה: עד שתצל. עד שחזור המים ללולים כדמעיקרא ואין הלכה כרבי ישמעאל:

זשרים וענעו ויי קשר צו די פרה אדומה בני יהודה פסי רבי יהודה ואגמ אפילו בידע ערביא וואסקערין וענעו קשרה אויב זיי וענעו צו מישט גינוארין וענעו זייא פסול צו דיא פרה אדומה: יא באר אחאב דער ברונען פון אחאב המלך ויפשה פמייס אונ דיא וואסקער פון דעם קעלער וואס איז בוי די שטאט פמייס קשרה די וואסקער איז קשר צו דיא פרה אדומה פמייס שגשטנו וואסקער וואס זייער קאלער איז גיענדערט גינוארין וישנין פמייס אצלין קשרה וענעו זייא קשר צו דיא פרה אדומה אפתי פמייס הכאה מרחוק אקנואל וואסקער וואס ציהת זיה פון אנווייטן ארט עם גייט אלאנגע רינע פון קנואל בוי דעם ארט קשרה דיא וואסקער וואס ער שעפט אן פון דיא רינע איז קשר צו דיא פרה אדומה ויבדל שישקנה שאי ופסקנה אדם גאר ער זאל היטען אז אפענקשט זאל גיט פארשטעלין די רינע אין מיטען. ווארום אז דיא רינע וועט אין מיטען פארשטעלט ווערין וועט דאך די וואסקער וואס אין ענדע רינע גיט זיין קנואל וואסקער בני יהודה אויפ רבי יהודה ואגמ בני היא פחוקה מתורה אפילו ער היט גיט מעג ער אויף נעמען וואסקער פון די ענדע רינע צו די פרה אדומה. ווארום מיר זאגין מן הקתם האט מען די רינע גיט פאך-שמעלש אין מיטען. סידרין ער ווייס גענוים אז מען האט איר אין מיטען פארשטעלט. באר מען גיט נעמען וואסקער פון די ענדע רינע באר שפני חתוקה תריסם זא עם אין אצלין גיפאלדין אין אברונען שעקבלאה או אדפס אנדער ערך גיפזין זה עד שפצי זאל ער וואקמין בוי דיא וואסקער וועט

זענען גיט גוש צום טרינקען וענען פסול צו דיא פרה אדומה איז הם המוכים די וואסקער וענען גיט גוש צום טרינקען הקיימים גינאפעצעע והפוששים אונ וואקעקע הפים הפקנים פסולין וואסקער פון אזוי אקנואל וואס ווערט אקאהר אויסקעטריקונט איז פסול איז הם חיים הפקנים דאס הייקט אקנואל וואס די וואסקער טריקונט אויס הפקנים אחר בשבע אז עם פעלט וואסקער אין קנואל איין מאהל אין זיבען יאהר הייקט דאס גיט אקנואל. אקער הפקנים בפולמסיות אויב אחרל טרינקען פון דעם קנואל פעלט אין אים וואסקער וישנין בציור אונ אין אקאהר וואס איז דא ווייניג רענין פעלט אויף וואסקער אין דעם קנואל זשרים די וואסקער פון די ביידע ערליי קנואלין וענען אויף פסול: י מי קרמיון ופי פיגה פסולין די וואסקער פון דעם טיף קרמיון אונ די וואסקער פון דעם טיף פוגה וענען פסול צו דיא פרה אדומה מפני שהם מי ביצים נוויל דיא וואסקער איז גישט ריין זיי וענען אויסקעמישט מיט ליים מי תירבו די וואסקער פון ירדן ופי ירמיה אונ די וואסקער פון טיף ירמיה פסולין וענען פסול צו דיא פרה אדומה מפני שהם מי תערובות ויאר זיין איז אצלין געמישט וואסקער וואס איז פסול זאלין מי תערובות דאס הייקט צו מישען וואסקער אחר כשר ואחד פסול שנתערבו איין קריגול קשרה וואסקער אונ איין קריגול פסקה וואסקער וואס וענען צו מישט גינוארין. איז פסול צו דיא פרה אדומה שניהם זשרים ונתערבו ביידע קריגלאך וואסקער וענען גינען קשרה אונ זייא וענען צו מישט גינוארין

ר"ר ישמעאל ר"ע אמר אינו צריך [ו] להמהין :

את המעין דפי' : [ו] להמהין .
ול"ל לתי' בל"ס שנתען סס
מעורבים ל"ל :

נועם קלאהר ווערין נאכדעם וועט ער געקען
פון די וואקער צו די פרה ארוםה דברי רבי ישמעאל
אזוי זאגט רבי ישמעאל רבי עקיבא אמר רבי
געקרא זאגט אינו צריך להמהין מען דארף גיט
וואקטין מען מעג בארד אן שעפין וואקער פון די
ברונגען צו די אש פון די פרה ארוםה :

תוספות

נמרא נדה דף י"ז ע"א

ר"ש"י

שורפן חסיד. לילכא לתימא שמה
יתגלו וכוונתך ערך שלם
פירש שפירשט לפרין מוקח לאדם
וכן כל דבר כזה מן האדם כדלמך
כס"פ כלל גדול (קף עה) גבי
דס סגדה איירי דחל"ס לא מלנטי
לשורה ולכך הוא חסיד שמחמיר
לשורפן וחק על גב שמיק לו :

ת"ר ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד
קוברן צדיק וורקן רשע והמקוין דם ומשמש
משתו דאמר מר מקוין דם ומשמש משתו הווין
לו בניים ויתקוין הקיוו שניהם ושמשו הווין
להו בניים בעלי ראתן אמר רב ולא אמרן אלא
דלא טעים מידי אבל טעים מידי לית לן בה :

תנו רבנן דיא רבנן האבין גינערונט שישה דברים
נאמרו בצפרנים דריי זאכין איז גינאנט גינארין
ביי דיא געניר שורפן חסיד דער וואס פארברענט
די געניר איז ער א חסיד קיבן צדיק דער וואס
בנראבט זייא איז א צדיק ויגון רשע דער וואס
וואקפט זייא אנועק איז ארשע ותמקין דם ומשמש
מסתו אונ דער מענטש וואס מען האט אים
גינעפינט ארדער עס זאל אפגיין פון אים אביסול
בלוט . נאכדעם האט ער קשמש המטה גיווען .
איז אקפנה דאסר פו ווארום דער תנא האט
גינאנט פקין דם ומשמש מסתו דער מענטש וואס
מען האט פון אים אפגעשפריצט בלוט פון

א ארדער אונ נאכדעם האט ער קשמש המטה
גינען הוין יו בניים ויתקוין וועט ער האבין שוואקע
קינדער הקיוו שניהם ושמשו אוביב דער כאן אונ
דאס טייב האבין גינאזין אפגעשפריצט בלוט פון
די ארדערין אונ נאכדעם האבין זיי קשמש מסתו
גינען הוין יהו בניים בעלי ראתן וועלן זייא האבין
קינדער נאך שוואקערע אמר רב זאל אפין אקא ריא
פנים מידי רב זאגט דאס איז נאר גינאנט גינארין
או האבין נאר גיט גינעסין נאך דעם ארדער
עפענען אבי פנים מידי אקער אז זייא האבין
גינעסין נאך דעם ארדער עפענען זיית קן גיט וועט
גיט שארין טאהן דיא קינדער :

זודר יתרו דף פ"ח ע"א

הא חוי בכל שיתא יומא דשבתא כד מטא שעתא דללותא דמלחא לימא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין אבל ביומא
דשבתא כד מטא עידן דללותא דמנחה רעוה דרעוין אשתכח . ועתיקא קדישא גליא רזון דליה וכל דינין
מתכספין ומשתכח רעוהא וחדו בכלא וכהאי רזון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא בנין למנדע דלא
בדינא אסתלק וההיא שעתא כרזון דעתיקא קדישא נפק נשמתיה ואתעמר ביה בני"כ ולא ידע איש את קבורתו כתיב
מה עתיקא קדישא עמירא מכל עמירין ולא ידעין עלאין ותתאין אוף הכא האי נשמתא דאתעמר כהאי רזון דאתגליא
כשעתא דללותא דמנחה דשבתא כתיב ולא ידע איש את קבורתו והוא עמיר מכל עמירין דעלמא ודינא לא שלטא
ביה וכאה חולקיה דמשה :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

תרכיבם הלי שבת פרו ו

מלוקט מספרי מוסר

מן השלשה שם ראשי חיבות שפע הנאמרים כי נכד שיין רומן
לשבת כי השומר שבת כהלכתו כמתחבה ודבר ומעט אפי
עובד עבודה זרה כלגוש מוחלין לו וכדלתי שמועיל לחקן פס
הכרית דכסוף לריקא כשכיעתח לחיד ומעלים עליו כאלו כייס כל
החורה בלא וכוזמר לריך וזכור מדבור על חול וקו וזומר מדבור
לסור וזהו מדברי קבלה דכתיב ודבר דבר וממקומו סוף
מובדע דכתיבו סוף שבת מדבור כי כדבר ה' שמים נעשו
ואחרי אשר זכינו שה' כרחמי החילנו השבת. לריך לשבת גם

(א) ישראל שאמר לזכרו לעשות לו מלאכה
ו כי בשבת אף על פי שעבד וסכין אותו
מכת מדרות מותר לו ליהנות מאותה מלאכה
לערב אחר שימתין בכדי שיעשה ולא אמרו בכל
מקום שימתין בכדי שיעשה אלא מפני דבר זה
שאם תאמר והא מותר מיד שמו יאמר לעכו"ם
לעשות לו וימצא הרב מוכן מיד ובין שאמר
עד שימתין בכדי שיעשה לא יאמר לזכרו לעשות
לו שהרי אינו משהבד כלום מפני שהוא מתעבב

לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת :

(א) וישאל שאמר עכרים לעשות לו מלוקט ו כי בשבת

אויב אייר האם גינאנט צו אעכרים
ער זאל טאהן פון ווינקטונעגין דיא מלאכה אום
שבת אף על פי שעבד וסכין אותו מכות מדרות אפילו
ער האט עובר גינען אויף די רייד פון די חקמים
אונ קען שלאמט אים סלקות. די דעקסנוועגין
פותר לו ליהנות מאותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי
שיעשה מען דער יוד הנאה האבין פון די מלאכה
וואס דער עכרים האט גיטאהן. גאר ניט אום
שבת. גאר מוצאי שבת. אונ ער דארף מוצאי
שבת ווארטין אזוי לאנג אז די מלאכה זאל קענען
גיטאהן ווערין מוצאי שבת פון אנהייב פון צום
סוף ונהיינו דיא מלאכה דארף דאערין דריי
שעה. דארף ער ווארטין מוצאי שבת דריי שעה
אין דער נאכט ויא אחר בכל מקום שימתין בכדי שיעשה
זוא דיא חקמים האבין גינאנט מען זאל ווארטין
מוצאי שבת ביו זאך וואלט קענען גיטאהן
ווערין מוצאי שבת אפי מפי דבר זה דאס איז
גינאנט גינארין גאר וועגין די זאך שאם יאמר יהא
מוקד מיד אויב דו וועסט זאגן אז מוצאי שבת
באלד וויא עם ווערט גאר נאכט מען מען שוין
הנאה האבין פון די זאך וואס דער עכרים האט
גיטאהן אום שבת שמו יאמר עכרים לעשות לו טאמער
וועט ער זאגן צום עכרים ער זאל טאהן די זאך
אום שבת וימצא הרב מוכן מיד ער זאל האבין דיא
זאך גרייט מוצאי שבת באלד ווי עם וועט גאר
ווערין נאכט ביו שאמר עד שימתין אז מיר זאגן
אבער ער טאר ניט הנאה האבין פון דיא זאך
אפילו מוצאי שבת ביו ער וועט ווארטין בכדי שיעשה
די זאך זאל קענען גיטאמט ווערין מוצאי שבת יא
יאמר לזכרו לעשות לו וועט ער שוין גיט זאגן צום עכרים
ער זאל טאהן פון ווינקטונעגין די מלאכה אום
שבת שהרי אינו משתבר ביום ווארום ער וועט גאר
ניט פארדיגען פון דעם וואס דיא מלאכה וועט
גיטאהן ווערין אום שבת מפני שהיא מתעבב לערב
בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת וייל ער דארף
ווארטין מוצאי שבת אזוי לאנג ביו עם זאל

מן תשלשה שהם ראשי חיבות שפע הנאמרים דיא ריין
זאכין וואס ווי זענען אנהייב ווערטער פון
ווארט שפע ושבת פאר זענען די זאכין ווייט
שבת אוי דער דעקסנוועגין דער שוין וואס ער ווייט
אויף די מצוה שבת כי השומר שבת הנהלתי בפהשבה
והביר ופצעה ווארום דער קענטש וואס היט שבת
ווי דער דין איז מיט מראקטונג אונ מיט ריידן
אונ מיט טאהן. וער מראקט ניט פון וואקעדיגע
זאכין. גאר פון די הייליגקייט פון שבת. אונ
ער רעט ניט פון וואקעדיגע זאכין גאר פון הורזה
אונ מצות. אונ ער מוהט ניט וואס קען טאהן
גיט טאהן אים שבת אפילו ערב מצוה ויהא קאנזש
מוהלין לו אפילו ער דינט עבודה זרה אז וויא
אנוש האט עדינגט. פון דעקסנוועגין איז מען
אים מוחל ויבירא שמועיל תקון פנים הכרית אונ אז ער
וועט הימען שבת וועט געוויס העלפן מען זאל
אים מוחל זיין די עבירות וואס ער האט גיטאהן
מיט דעם ברית קודש היתהא זרקא בשבועתא איתו
ווייל דער צדיק האלט די מצוה פון שבעית נפון
זיבעטין טאג ופסלים עליו כאילו גייס פן תהיה בלה
אונ קען רעכונט אויף אים גלייך ווי ער וואלט
קנייס גינען דיא גאנצע תורה יציית צייד זינד
מבור שג הוי אונ צום קערקטין דארף ער זיך
הישען פון וואקעדיגע רייד וקל וחומר מבור אסור
אזעלכע רייד וואס מען טאר ניט ריידן דארף
ער זיך געוויס הישען ער זאל וויא ניט ריידן
שבת ויהי מדברי בלה דאס האבין דיא נביאים
געאקרת דהתיב ודבר דבר ווי עם שטייט אין פסוק
דו זאלקט ניט ריידן שבת דיא זאכין וואס דא
רעקט אום דער וואכין ופסקומו הוא מוכרע אונ
דאס ווייסן מיר פון דעם ארט וואס דיא יודין
זענען גיטאמט גינארין אויף דעם שבת דכתיב
היא שבת מבור ווארום גאט האט אויף גערהט
שבת גאר פון ריידן כי כדבר ה' שמים נעשו ווארום
די היטלען זענען דאך גיטאמט גינארין מיט
דיא רייד פון גאט אונ אז גאט האט גערהט
שבת האט ער דאך גערהט פון ריידן ואחרי אשר
זכינו שה' כרחמי החילנו השבת נאכדעם וויא מיר
האבין זוכה גינען אז גאט מיט זיינע רחמנות האט אונ גינעבין דעם טאג שבת צייד שבת גם

מדבור וישג השנה כמה שהיא טונג טנה ולאכול לכבוד שנה
דוקא ולטוב כגדי טנה לכדל השנה לקבוע ליומד בשנה כי
לא ניתן השנה אלא לעסוק בחורה ולס ככה יעסה נמחלים
טונותיו ונכלל אשר חטא כפנס הכרי' וטכ ורפא לו :

(ב) דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת
אלא משום שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו
בשבת והוא שיהי' שם מקצת חולי או יהיה צריך
לדבר צורך הרבה או מפני מצוה :

מדבור דאךה מען ריהען פון ריירין אוף ויענג השבת
בסח שהיא עונג שבת אונ ער זאל זיך מאכין
פעןענוגען אום שבת מיט רי זאכין וואס זענען
ביי אים אפעקעניגען אום שבת נאכד זעכד שבת
דוקא ער זאל עסין נאר וועגן פבור שבת ולקבוש
בגדי שבת לכבוד השבת אונ ער זאל אנמאהן שבת ריגע
קליינער צו געבין פבור דעם שבת ולקבוע ליסוד
בשבת אונ ער זאל אויסקעצין אלע רונג וואס ער
זאל לערנען שבת בי לא נית השבת אלא לעסוק בתורה
נוארום דער שבת איז נאר גיגעבין גינארין צו
לערנען אין אים תורה אס כה יעשה נמחלים עונותיו
אונ אויב ער וועט אזוי מאהן וועט מען אים מוחל
זיין דיא עבירות וכללי אשר חטא כפנס הכריה אונ
אין קלל פון אלע עבירות וועט מען אים מוחל זיין דיא עבירה וואס ער האט געזונדיגט מיט
דעם פריה קודש ושכ ורפא לו אונ ער וועט מאהן תשובה אונ וועט געהיילט ווערין :

קענען גימאהן ווערין מוצאי שבת די זאך וואס
איז גימאהן גינארין אום שבת רוקה דעם עכרים :
(ג) דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום
שבות די זאך וואס איז גיין ארבעט, אונ נאר רי
רעגן האפין גיזאנט מען זאל ראס גיט מאהן אום
שבת מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת מעג איווד
זאגין צו א עכרים ער זאל מאהן די מלאכה אום
שבת והוא שיהי' שם מקצת חולי נאר אוב די מלאכה
איז פאר אזו אמענטש וואס איז אביסול קראנק
או יהי' צריך לדבר צורך הרבה אדער ער דאךה ריא
זאך זייער גיימיג או מפני מצוה אדער מען דאךה
די זאך צו אמנה, מעג מען :

זיין דיא עבירות וועט מען אים מוחל זיין דיא עבירה וואס ער האט געזונדיגט מיט
דעם פריה קודש ושכ ורפא לו אונ ער וועט מאהן תשובה אונ וועט געהיילט ווערין :

שַׁעַר רֵאשׁוֹן

בְּאֵר הַתְּשׁוּבָה וְעִקְרֶיהָ

א מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בְּרוּאָיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולָנוּס מִפַּח פְּשָׁעֵיהֶם, לחשוך נפשם מני־שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמָדֵם והזהירם לשוב אֵלָיו כי יחטאו לוֹ לְרַב טוֹבוֹ וְיִשְׂרוּ, כי הוא יָדַע יִצְרָם, שְׁנֹאֲמַר (תהלים כה ח) טוֹב־וְיִשָּׁר יִי עַל־כֵּן יוֹרֵה חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ. ואם הרבו לפשוֹעַ וְלִמְרוּד וּבָגַד בּוֹגְדִים בְּגִדּוֹ, לֹא סָגַר בַּעֲדָם דַּלְתֵי תְשׁוּבָה, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה לא ו) שׁוֹבוּ לֵאֲשֶׁר הִעֲמִיקוּ סָרְהָ. וְנֹאֲמַר (ירמיה ג כב) שׁוֹבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים אַרְפֵּה מְשׁוֹבְחֵיכֶם. והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקבלת גם כן ישוב החוטא מִרַב צְרוּתָיו, כִּלְ־שֶׁכֶן אִם יָשׁוּב מִיִּרְאַת־הַשֵּׁם וְאֶהְבְּתוּ, שְׁנֹאֲמַר (דברים ד ל) בַּצַּר לָהּ וּמִצָּאוּהָ כֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשָׁבַת עַד־יִי אֵלֶּיָּהּ וְשָׁמַעַת בְּקִלּוֹ. והתבאר בתורה, כי יִעֲזוֹר הַשֵּׁם לְשָׁבִים כְּאֲשֶׁר אֵין יָד טְבָעַם מִשְׁגָּת, וַיַּחֲדַשׁ בְּקִרְבָּם רוּחַ טְהָרָה לְהַשִּׁיג מַעֲלַת אֶהְבְּתוֹ, שְׁנֹאֲמַר (שם ל ב) וְשָׁבַת עַד־יִי אֵלֶּיָּהּ וְשָׁמַעַת בְּקִלּוֹ כֹּל אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מִצְוָה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנִיָּהּ בְּכָל־לְבָבָהּ וּבְכָל־נַפְשָׁהּ. ואומר בגוף הַעֲנִין (שם שם ו) וּמָל יִי אֵלֶּיָּהּ אֶת־לְבָבָהּ וְאֶת־לִבָּב זִרְעָהּ, לְהַשִּׁיג אֶהְבְּתוֹ. והנביאים והכתובים דָּבְרוּ תָמִיד עַל דְּבַר הַתְּשׁוּבָה, עַד כִּי בָאוּ עִקְרֵי הַתְּשׁוּבָה כָּלָם מִפְּרָשִׁים בְּדְבָרֵיהֶם כְּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר.

ב וְדַע, כִּי הַחֹטָא כְּאֲשֶׁר יִתְאַחַר לְשׁוֹב מִחַטָּאתוֹ, יִכְבַּד עָלָיו מְאֹד עָנְשׁוֹ בְּכָל יוֹם, כִּי הוּא יוֹדַע כִּי יִצָּא הַקֶּצֶף עָלָיו וְיֵשׁ לוֹ מְנוּס לְנוּס שָׁמָּה, וְהַמְנוּס הוּא הַתְּשׁוּבָה, וְהוּא עוֹמֵד בְּמַרְדּוֹ וְהִנּוּ

בְּרַעְתּוֹ, וּבְיָדוֹ לְצֵאת מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה, וְלֹא יָגוּר מִפְּנֵי הָאֵף
 וְהַחֲמָה, עַל כֵּן רָעַתוֹ רַבָּה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֻנָם לְבִרְכָה
 עַל הָעֲנִיָּן הַזֶּה (קה"ר ז טו), מִשָּׁל לְכַת שֶׁל לְסֻטִּים שֶׁחִבְּשָׁם הַמְּלָךְ
 בְּבֵית-הָאֲסוּרִים, וְחִתְּרוֹ מִחֲתָרַת, פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ, וַנִּשְׁאַר אֶחָד
 מֵהֶם. בָּא שׁוֹר בֵּית-הַסֵּהַר וְרָאָה מִחֲתָרַת חֲתוּרָה וְהָאִישׁ הַהוּא
 עוֹדְנָו עָצוּר, וַיֵּךְ אוֹתוֹ בְּמִטָּהּ. אָמַר לוֹ, קִשְׁה-יוֹם, הֲלֹא
 הַמִּחֲתָרַת חֲתוּרָה לְפָנֶיךָ, וְאִיךָ לֹא מִהֲרַת הַמְּלֹט עַל נַפְשֶׁךָ.
 וְלֹא יִמָּצָא אַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה זִוְלַתִּי בְּעַמִּי-הָאֲרָץ, אֲשֶׁר הֵם
 יֹשְׁבֵי שׁוֹכְבִים, וְלֹא יֵשִׁיבוּ אֵל לְכַבֵּם, וְלֹא יַעֲזֹב וְלֹא תִּבּוּנָה
 לָהֶם לְמַהֵר לְהַמְּלֹט עַל נַפְשָׁם. וַיֵּשׁ מֵהֶם נְדָחִים מְעַל הַשָּׁם
 בְּרוּךְ-הוּא, לֹא יֵאֱמִינוּ לְעֲנֹשׁ הַחֲטָא. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֻנָם
 לְבִרְכָה (בְּרֻכּוֹת יט א) אִם רָאִיתָ תְּלִמִּיד-חֲכָם שֶׁעָבַר עֲבָרָה
 בְּלִילָהּ, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו בַּיּוֹם, כִּי (בְּאֵמַת) [וַדַּאי] עָשָׂה תְּשׁוּבָה.
 וְעוֹד, הַתְּבוּנָן בְּרַעַת הַמִּתְאַחֵר מִן הַתְּשׁוּבָה כִּי רַבָּה הִיא,
 כִּי לֹוֹלָא הַתְּמַהֲמָה, כִּי עָתָה שָׁב נֶאֱנַח בְּמַרְרֵירוֹת לֵב, בְּרִגְזָה
 וּבְדַאגָּה, וְדִלְפָּה עֵינָו מִתּוֹגָה, כִּי יִפְגְּשֶׁהוּ יִצְרוּ שְׁנֵית וַיִּזְדַּמְּן
 הַחֲטָא לְיָדוֹ, יִכְבוֹשׁ אֶת יִצְרוֹ, וַיִּזְכּוֹר אֲשֶׁר עָבַר עָלָיו כּוֹס
 הַמַּרְרֵירוֹת וְלֹא יוֹסִיף לְשַׁתּוֹתוֹ עוֹד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ד ה)
 רְגִזוּ וְאַל-תִּחְטְאוּ. בְּאוֹרוֹ, רְגִזוּ וְהִצַּטְעֲרוּ עַל אֲשֶׁר חֲטִאתֶם
 וְאַל תִּחְטְאוּ עוֹד, כִּי הַזְכִּיר חֲטָאִים לְמַעַלָּה בְּאָמְרוֹ (שם שם ד)
 תִּבְקָשׁוּ כָּזָב סָלָה. וַיַּעֲזֵב עַל זֶה הַפְּרוּשׁ אָמְרוּ, רְגִזוּ, מִלְּשׁוֹן
 (בְּרַאשִׁית מֵה כד) אַל-תִּרְגִּזוּ בַּדֶּרֶךְ, (חֲבִיקוֹק ג טו) וְתַחֲמִי אֲרָגוּ,
 וְעֲנִינָם הַצַּעַר עַל הַדְּבָר שֶׁעָבַר וְעַל הַהוּוֹה, וְלֹא אָמַר יִרְאוּ
 אוֹ גוֹרוֹ. וְכֹאֲשֶׁר יֵאָחַר לְשׁוֹב, בְּבֹא הַחֲטָא לְיָדוֹ, יִפּוֹל בְּמוֹקְשׁוֹ
 כְּנִפּוֹל בַּתְּחִלָּה, וַיִּגְדֵּל עוֹנָו הָאֲחֲרוֹן מְאֹד, וְתַעֲלֶה רָעַתוֹ לְפָנֵי
 הַשָּׁם, כִּי מִרְאשִׁית לֹא חָשַׁב כִּי פִתְאוּם יָבוֹא הַיִּצְר הַשׁוֹרֵר
 עָלָיו. אֵךְ אַחֲרֵי אֲשֶׁר רָאָה דַּלּוֹת-כַּחוֹ וְאֲשֶׁר גָּבְרָה יָד יִצְרוֹ
 עָלָיו וְכִי עָצוּם הוּא מִמֶּנּוּ, הִיָּה עָלָיו לְרֹאוֹת כִּי פְרוּעַ הוּא,

וְלִשְׁתִּית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְהוֹסִיף בָּהּ יִרְאֵת-הַשָּׁם וּלְהַפִּיל פְּחָדוֹ
עָלֶיהָ, וּלְהַצִּיֵּקָה מִמַּאֲרֵב יִצְרוֹ, וּלְהַשְׁתַּמֵּר מֵעוֹנוֹ. וְאָמַר שְׁלֵמָה
עָלָיו הַשְּׁלוֹם (מִסְּלֵי כו יא) כְּכֹלֵב שָׁב עַל-קֶאוּ כִסִּיל שׁוֹנָה
בְּאוֹלָתוֹ. בְּאוֹרוֹ, כִּי הִכְלֵב אוֹכֵל דְּבָרִים נִמְאָסִים, וְכֹאֲשֶׁר יִקְיֵאֵם
נִמְאָסִים יוֹתֵר וְהוּא שָׁב עָלֶיהֶם לְאַכְלָם, כֵּן עֲנִין הַכִּסִּיל, כִּי
יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה מְגִנָּה, וְכֹאֲשֶׁר יִשְׁנֶה בּוֹ, מְגִנָּה יוֹתֵר, כֹּאֲשֶׁר בְּאַרְנוֹ.
וְהַ שְׁנִית, כִּי הַשׁוֹנֶה בְּחֻטְאוֹ, תִּשׁוּבָתוֹ קִשָּׂה, כִּי נַעֲשֶׂה לוֹ
הַחֻטָּא כְּהֵתֵר, וּבִזָּה כְּבִדָּה מְאֹד חֻטְאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה ג ה)
הִנֵּה דִבְרַת וּתְעֻשֵׁי הִרְעוֹת וַתּוֹכְלִי. בְּאוֹר וַתּוֹכְלִי, כִּי הִרְעוֹת
נַעֲשׂוֹת לָךְ כְּהֵתֵר וּכְדֹבֵר שֶׁהוּא בִּיכְלֵתָךְ וּבִרְשׁוּתָךְ, מִשְׁשׁוֹן
(דְּבָרִים יב יז) לֹא-תּוֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעְרֶיהָ, שֶׁתִּרְגְּמוּ, לֵית לָךְ
רְשׁוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֻנָם לְבִרְכָּה (יוֹמָא פו ב) כִּיִּנּוּן שְׁעֵבֵר
אָדָם עֲבָרָה וְשָׁנָה בָּהּ, נַעֲשִׂית לוֹ כְּהֵתֵר. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
זְכוֹרֻנָם לְבִרְכָּה עַל אִישׁ שְׁעֵבֵר עֲבָרָה וְשָׁנָה בָּהּ, כִּי מִכָּאֵן
וְאֵילָךְ אִם יִחְשׁוֹב לַעֲשׂוֹת הָעֲבָרָה וְנִגָּאֵם וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַחְשַׁבְתּוֹ
הִרְעָה מִצְטַרְפֵּת לְמַעֲשֵׂהָ, וְעָלָיו נֶאֱמַר (יִרְמִיָּה ו יט) הִנֵּה אֲנֹכִי
מִבֵּיא רָעָה אֶל-הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשַׁבּוֹתֵם.

וְעַתָּה, בִּינָה שְׁמַעָה זֹאת, כִּי הוּא עֶקֶר גְּדוּלָּה. אָמַת הַדְּבָר
כִּי יֵשׁ מִן הַצְּדִיקִים שֶׁנִּכְשָׁלִים בְּחֻטָּא לְפַעְמִים, כְּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר
(קֹהֶלֶת ז כ) כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב וְלֹא
יִחֻטָּא, אָכֵן כּוֹבְשִׁים אֶת יִצְרָם מֵאֵת-פְּעַם, וְאִם יִפְלוּ בְּחֻטָּא
פַּעַם אַחַת, לֹא יִשְׁנוּ לוֹ, וְנִקּוּטוֹ בְּפִנְיָהֶם, וְחוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה.
אֲךָ כֹּל אֲשֶׁר אֵינוֹ נִזְהָר מִחֻטָּא יְדוּעַ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל עַל נַפְשׁוֹ
לְהִשְׁמֵר מִמֶּנּוּ, גַּם אִם הוּא מְהַעֲוֹנוֹת הַקָּלִים, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁהוּא נִזְהָר מִכָּל הָעֲבָרוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, קְרָאוּהוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל
(חֻלִּין ד ב) מוֹמֵר לְדֹבֵר אֶחָד, וְאֶת פּוֹשְׁעִים נִמְנָה, וְגְדוּלַת עוֹנוֹ
מִנְשֵׂא כִּי, אִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד לְרַבּוֹ, כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי
אֲעֲשֶׂה וְזוֹלָתִי דֹבֵר אֶחָד, כְּבֵר שְׁבֵר עַל אֲדוֹנָיו מֵעָלָיו, וְהִשְׁרַ

בעיניו יעשה. ועל הענין הזה נאמר (דברים כו כו) ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם. באורו, אשר לא יקבל על נפשו לקיים כל דברי התורה מראש ועד סוף ויורה על זה אמרו, אשר לא יקים לעשות, ולא אמר אשר לא יעשה אותם.

ד ועוד תדע, כי השונה עברה אחת עשר פעמים, אף על פי שנוהר מכל העברות, הנה הוא נחשב כעובר על עברות חלוקות. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכות כא א) כי אם יאמרו לנזיר אל תשתה והוא שותה, אל תשתה והוא שותה, לוקה באחרונה על כל אחת ואחת, כמשפט האוכל טרפה, ובהמה טמאה, וחלב נדם.

ה וראה ראינו כי רבו עונות הדור על זאת, כי יש אנשים רבים מקבלים על נפשם להזהר מעברות ידועות, וכך ימי חיייהם אינם נוהרים בהן, אבל הן אצלם כהתר. ואלו לא היו נוהגים כן רק על עברה אחת, חלי רע הוא בנפשם, כאשר בארנו, אף כי נוהגים כן על אזהרות רבות, ובהנה מן החמורות, כמו שבועת חנם, ומקלל את חברו או את עצמו בשם, והזכרת שם שמים לבטלה או במקום שאינו טהור או בימים לא נקיות, והעלמת עין מן העני, ולשון הרע, ושנאת חנם, וגבהות הלב, ונתינת חתית, והסתכל בעריות, ובטול תלמוד תורה כנגד קלן, ורבות פאולה. כתבנו מקצתן (אצל) [אל] בגי' הדור להזכירם ולהזהירם. וכן ראוי לכל בעלי תשובה לכתוב במגלת ספר הדברים אשר נכשלו בהם והמצות אשר קצרו בקיומן, ולקרא בספר זכרונותם בכל יום. ונהנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אף לא תטהר הנפש טהר שלם להיות העונות פלא היו, וזלתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר

יִתְבָּאֵר. וְכֵן כְּתוּב (תהלים לב ב) אֲשֶׁר־יֵאָדָם לֹא יִחְשַׁב יְיָ לֹו עֶוֹן
וְאִין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה. וּכְעַנְיָן הַבְּגָד הַצָּרִיף כְּבוֹס, כִּי הַמַּעַט מִן
הַכְּבוֹס יוֹעִיל בּוֹ לְהַעֲבִיר הַגֶּלַעַל מִמֶּנּוּ, אַךְ לְפִי רֹב הַכְּבוֹס
יִתְלַבֵּן. וְכֵן כְּתוּב (שם נא ד) הָרַב כִּכְסֵי מַעֲוִי. וְהַכֶּפֶס הַנֶּפֶשׁ
מִן הָעוֹן, כִּפִּי אֲשֶׁר תִּכְבֵּס אֶת לְבָבְךָ, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה ד יד) כִּכְסֵי
מַרְעָה לְבַךְ יְרוּשָׁלַיִם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנָם לְבָרְכָה (ע"ו יט א)
אֲשֶׁר־אִישׁ יֵרָא אֶת־יְיָ (תהלים קיב א), בְּעוֹדוֹ אִישׁ. רוּצָה לוֹמַר,
כִּי תִשׁוּבַת הָאָדָם הַמַּעֲלָה, בְּיָמֵי בְחֹרוּתוֹ, בְּעוֹד כּוֹחוֹ עָלָיו
וַיִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ. אָכֵן כֹּל תִּשׁוּבָה מוֹעִילָה, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר
(שם צ ג) תֵּשֵׁב אָנוּשׁ עַד־דָּכָא וְתֵאֲמַר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם.
וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנָם לְבָרְכָה (ירושלמי חגיגה פ"ק ב הלכה א)
עַד דְּכֹדוּכָה שֶׁל נֶפֶשׁ.

עֲתָה נִבְאֵר עֲקָרֵי הַתִּשׁוּבָה.

ר הַעֲקָר הֵרֵאשׁוֹן, הַתְּרֻטָּה. יְבִין לְבָבוּ כִּי רַע וְמַר עֲזָבוּ
אֶת הַשָּׁם, וַיֵּשִׁיב אֶל לְבוֹ כִּי יֵשׁ עֲנָשׁ וְנֶקֶם וְשִׁלְמֵם עַל
הָעוֹן, כְּעַנְיָן שְׁנֵאֲמַר (דברים לב לה) לִי נֶקֶם וְשִׁלְמֵם, וְנֵאֲמַר
(איוב יט כט) גִּירוּ לָכֶם מִפְּנֵי־חֶרֶב כִּי־חָמָה עֲוֹנוֹת חֶרֶב. וַיִּתְחַרֵּט
עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ, מֶה עָשִׂיתִי, אֵיךְ לֹא הָיָה
פֶּחַד אֱלֹהִים לְנַגֵּד עֵינַי, וְלֹא יִגְרָתִי מִתּוֹכָחוֹת עַל עוֹן וּמִן
הַשִּׁפְטִים הָרָעִים, כִּי רַבִּים מְכֹאֲבִים לְרָשָׁע, לֹא חֲמַלְתִּי עַל גּוֹפִי,
וְלֹא חָסָה עֵינִי עָלָיו מִשְׁחַתּוֹ מִפְּנֵי הַנְּאֹת רַגַע אֶחָד, וּנְמַשְׁלַתִּי
לְאִישׁ שִׁיגְזוֹל וַיִּחְמוֹס וַיֹּאכֵל וַיִּשְׂבַּע, וַיּוֹדַע כִּי אַחֲרַי אָכְלוּ
וְאַחֲרַי שָׁתוּ וַיִּגְרַס הַשׁוֹפֵט בְּחֶצֶץ שְׁנָיו, כְּעַנְיָן שְׁנֵאֲמַר (משלי
כ יז) עָרַב לְאִישׁ לָחֵם שֶׁקֶר וְאַחַר יִמְלֵא־פִיהוּ חֶצֶץ. וְרָצָה
מִזֹּאת, כִּי הָיִיתִי עַל הַנֶּפֶשׁ הַיִּקְרָה אַכְזָרִי, וְנִטְמָאָה בְּגִלְדִּי
יִצְרִי, וּמֵה הוֹעִילָה בְּכָל קַנְיָנִיהָ אִם רָצָה בְּעֵינַי אֲדוֹנִיָּה, וְאֵיךְ
הַחֲלַפְתִּי בְּעוֹלָם חוֹלְף עוֹלָם עוֹמֵד לְעַד לְעוֹלָם, אֵיךְ נִמְשַׁלְתִּי
כְּבִהּמוֹת נְדָמִיתִי וְהִלְכְתִּי אַחֲרַי יִצְרִי כְּסוֹס כְּפָרָד אִין הַבֵּין

ותעיתי מדרך השכל. והנה הבורא נפח באפי נשמת-חיים
 חכמת-לב וטובת-שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף
 וכל תולדותיו, כאשר המשיקה על שאר בעלי-חיים שאינם
 מדברים, מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור
 זאת נבראתי ניהי בי הפך מזה, למה לי חיים, כענין שנאמר
 (משלי כא טז) אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינות.
 ועוד, כי כמשפט הבהמה לא עשיתי, אבל שפלתי ממנה,
 כי ידע שור קוניהו וחמור אבוס בעליו, ואני לא ידעתי ולא
 התבוננתי, ושלחתי נפשי לחפשי מאדוניה. טעמתי צופי,
 ונשיתי סופי, וגזלתי וחסתי, ועל דל בוססתי, ולא זכרתי
 יום המות אשר לא ישאיר לפני נשמתי בלתי אם גויתי
 ואדמתי. והענין הזה אשר בארנו, הוא אשר דבר ירמיה עליו
 השלום (ירמיה ח ו) אין איש נחם על-רעתו לאמר מה עשיתי.